

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VENDSYSSELSKE AARBØGER

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR HJØRING AMT
1957

HJØRING
I KOMMISSION HOS ELLEN POULSENS BOGHANDEL
EXPRES-TRYKKERIET (OLUF JØRGENSEN)
1957

VENDSYSSELSKE AARBØGER

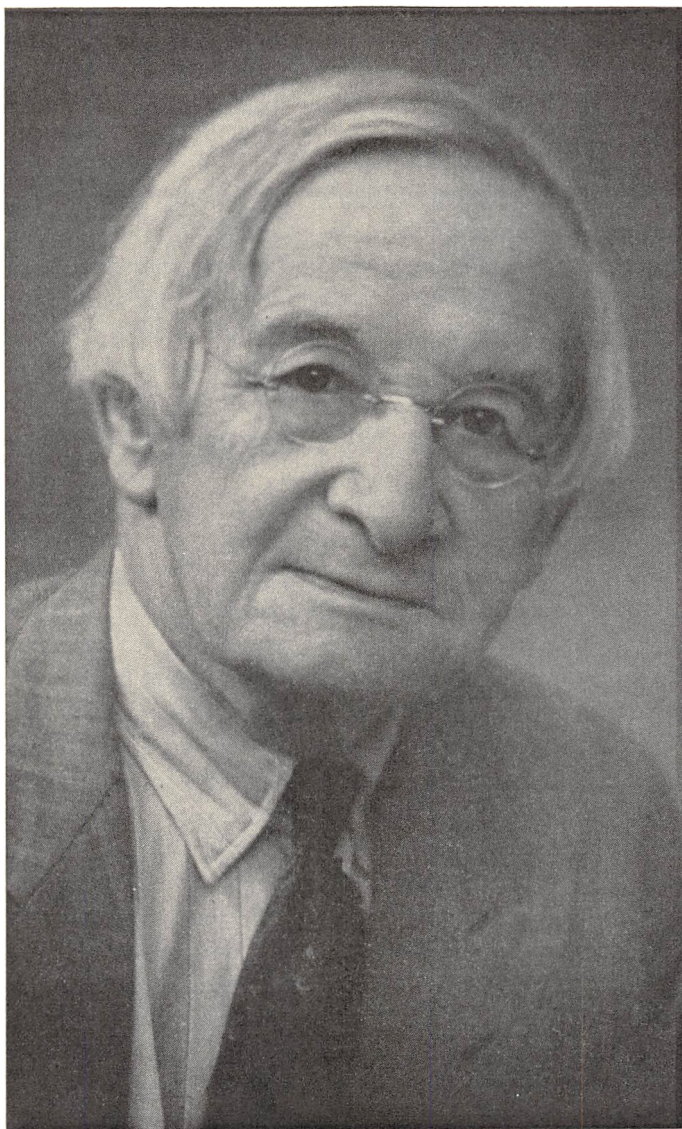
UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR HJØRING AMT
1957

HJØRING
I KOMMISSION HOS ELLEN POULSENS BOGHANDEL
EXPRES-TRYKKERIET (OLUF JØRGENSEN)
1957

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
BRÆNDEVIN MED SÆRLIGT HENBLIK PAA VENDSYSSEL Af C. Klitgaard	1
OPTEGNELSER OM RØDHUS. Af C. Klitgaard og Marinus M. Madsen	30
BISKOP CHR. VILH. VICTOR MØLLERS OG OBERSTLØJT- NANT SØREN ANTON SØRENSENS UNGDOMSOPLEVELSER MINDER FRA SULSTED PRÆSTEGAARD. Af C. V. V Møller	56
LINDHOLM HØJE. Af P. Christensen	81
LYNGDRUP. Af Kr. Værnfelt og C Klitgaard	98
FRA STYRELSE OG REDAKTION	135
NYE MEDLEMMER	139
REGNSKAB	141
TILLÆG:	
SKOLER OG DEGNE I VENDSYSSEL. Ved P. Christensen, C. Klitgaard og Kr. Værnfelt (selvstændig Paginering).	

CARL KLITGAARD

født i Blokhus 6. December 1868, død i Hjørring 1. Juli 1957.

Naar denne Aarvog udsendes, vil det for længst være kommet til vore Læseres Kundskab, at vor flittigste Skribent og mangeaarige Redaktør, Historikeren Carl Klitgaard, ikke er mere. De følgende Artikler er de sidste, som han naaede at se paa Tryk, af et Forfatter-skab og en Udgivervirksomhed, der strakte sig over to almindelige Menneskealdre og omfatter et Stof, der samlet i een Bogrække vilde have udgjort mange Hundrede Bind.

Klitgaard var født og opvokset i den barske Egn ved Vestkysten og tilhørte en særpræget Slægt af dygtige Købmænd, Skudehandlere og Søfarere. Stranden neden for Faderens Købmandsgaard i Blokhus var hans Legeplads i Drengesaarene, og han lærte tidligt at sejle paa Havet og styre en Baad gennem Brændingen. Han havde taget sin Slægts bedste aandelige Egenskaber: Flid, Lærenemhed og ukueligt Vovemod i Arv, og han længtes efter at komme til Søs; men da han var lille og spinkel, maatte han slaa sig til Ro ved Bøgerne og opleve Eventyret ved at læse om Vikinger og Søhelte. Han fik fat paa Allens store Danmarkshistorie og læste saa grundigt om Valdemar den Store og Absalon, at han kunde det hele udenad. Da han i 15 Aars Alderen søgte Optagelse i Hjørring Realskole, traf det sig saa mærkeligt, at man forlangte ham til at skrive en Prøvestil om Kong Valdemar og hans Mænd, sagtens i den Tro, at han i hvert Fald kendte lidt til Ingemanns Digtning. Drengen satte sig til at skrive, og da Læreren efter halvanden Ti-

mes Forløb kom og saa efter, hvorledes Arbejdet skred frem, viste det sig, at Carl netop var færdig med Indledningen, der fyldte 15 tætskrevne Sider, og nu vilde i Gang med den egentlige Afhandling, hvilket han dog blev fritaget for. Da man vilde prøve hans Kundskab i Engelsk, faldt man i Forundring over, at han oversatte hurtigt og flydende og var vant til at læse engelske Romaner paa Originalsproget. To Aar senere, i 1885, tog han almindelig Forberedelseseksamen. Det var al den Skoleuddannelse, man kunde ofre paa denne ualmindelig velbegavede Dreng, og det synes helt utilgiveligt, at Skolens Ledelse ikke har fundet Udvej til at lade ham læse videre, saa han kunde blive Student og komme til Universitetet. Forældrene var paa dette Tidspunkt ikke i Stand til at bekoste hans videre Uddannelse, da Faderen, Købmand N. B. Klitgaard, næsten var helt ruineret ved Skudehandelens Ophør. Det blev bestemt, at Carl, der nu snart blev 17 Aar, skulde oplæres paa Maskinist-skolen i Helsingør for senere at komme til Søs som Maskinist; men først skulde han have et forberedende Kursus i en Smedie, og 1. September kom han ind paa Mechaniker Mortensens Værksted i Nr. Sundby. Hans Helbred taalte hverken det haarde Arbejde eller Værkstedets Kulos og Træk; han blev syg og kom hjem henved November, og kort efter tog Forældrene en anden Bestemmelse og fik ham anbragt som Elev ved Postkontoret i Hals.

I hans egenhændige Levnedsbetænelser, som vi forhaabentlig senere kan bringe paa Tryk, fortæller han sørgmuntre Historier om, hvad Postelever dengang kunde blive udsat for. Han klarede dog alle vanskelige Skær, døjede slemt med daarlige Logisforhold, men avancerede i forskellige Pladser efterhaanden til Assistent og Fuldmægtig, mens han brugte det meste af sin

daglige Fritid og sikkert det halve af Nætterne med til historisk Læsning.

Tidligt forsøgte han sig som Journalist, og fra 1888 skrev han Artikler til »Jyllandsposten«, hvis Redaktør Chr. Nielsen var en gammel Bekendt af Familien i Blokhus – han havde været Handelsbetjent hos C. Klitgaards Bedstefader, Storkøbmanden J. C. B. Klitgaard, der ogsaa jævnlig skrev Avisartikler om Dagens Spørgsmaal. I Købmandsgaarden i Blokhus og i det af N. B. Klitgaard oprettede Badehotel kom der jævnlig Journalister og Forfattere, og Carl Klitgaard har sikkert i sin tidligste Ungdom taget ved Lære af denne Omgangskreds. 1889 var Boghandler Julius Gjellerup i Blokhus, og han og C. Klitgaard udarbejdede i Fællesskab et lille Skrift om »Vesterhavsbadene ved Blokhus«, der udsendes fra Gjellerups Forlag. Fra 1896 begyndte Klitgaard at skrive til »Jyske Samlinger«, i de første Aar især om den vendsysselske Skudehandel og om Skudehandlerslægter i Vendsyssel og Hanherred.

Hans første større historiske Arbejde er »Blade af Vendsyssels Historie«, der blev udgivet af Vendsyssel Tidende 1899–1900 og fylder 155 tospaltede Sider foruden et omfattende Register. Kildefortegnelsen viser, at Klitgaard har gennempløjet alle de store Hovedværker i Danmarkshistorie og alle trykte Kildeskriftsamlinger for at finde Stof til sin Vendelbohistorie – Arkivernes haandskrevne Materiale har han endnu ikke haft Adgang til. Det kendes paa hans Fremstilling, at han især flittigt har studeret P. F. Suhms mægtige »Historie af Danmark«, et efter sin Tid (1782–98) ufattelig stort anlagt Arbejde, der kun blev halvfærdigt i 14 tykke Kvartbind og hovedsagelig er en Kildeskriftsamling, idet Forfatteren lader de historiske Aktstykker selv tale og saa vidt muligt undlader forklarende Kommentarer. Suhms

Historieskrivning beherskedes helt af hans lidenskabelige Trang til at samle historisk Viden, og Klitgaard var i den Henseende hans aandsbeslægtede. Han citerer Kilderne i fyldige Udtog, og selv om han har lært moderne Kildekritik af Erslev, Olrik og Steenstrup, er han meget forsigtig og neutral i sin Bedømmelse af historiske Begivenheder og Personer. Han undskylder Vikingetidens Grusomhed med en Henvisning til nyere Tidens barbariske Retspleje. De middelalderlige Herremænds Stridigheder med Kongerne betegner han som Oprør; men de nordjydske Folkerejsninger 1441 og 1534 kaldes med neutral Omtanke for »Opstande«. Om Skipper Clement siger han (Vends. Aarb. 1925), at han var »en Legemliggørelse af Vendelboernes Mod, Kraft og Selvfølelse«, og at »han var Christian den II's Sag tro til det sidste, og for den lod han sit Liv; men om han kæmpede af ideelle eller materielle Grunde, skal lades usagt«. Mere neutralt kunde vor ærlige Vendelbohistoriker ikke sige, at Skipperen var en Mand efter hans Hoved og af hans eget Sind og Temperament.

Hvis alt, hvad Klitgaard har skrevet om Vendsyssel og Vendelboerne, blev samlet i eet Værk, vilde det blive større end Suhms Danmarkshistorie; men Klitgaard skrev desuden historiske Afhandlinger om mangfoldige andre Emner, og hans personalhistoriske Arbejder omfatter vidtspredte Slægter baade i Danmark og Norge. Han fik en lang Arbejdsdag og udnyttede den med utrolig Flid. Fortegnelsen over hans Skrifter i vor Aar bog 1948 er tilstrækkeligt Vidnesbyrd herom, og dog har Klitgaard siden udgivet flere Bøger og skrevet mange Afhandlinger i Aarbogen. Hertil kommer Avisartikler, som Aar efter Aar lige til det sidste flød fra hans flittige Pen, og som hverken han selv eller nogen anden har kunnet holde Tal paa.

Hvis denne utrolige Arbejdsenergi skal helt vurderes, maa man betænke, at Klitgaard i mange Aar ved Dag og ved Nat læste og skrev i den slingrende Postvogn, mens han som kørende Postekspedient rejste med Statsbanetogene ned gennem Jylland. Hans Øjne trættes i det flakkende Lys fra den rystende Petroleumslampe oppe i Loftet, og om Vinteren frøs han slemt, da Postvognen sjældent var opvarmet og ingenlunde tæt for Gennemtræk. Gang paa Gang blev han syg af Gigt og Forkølelssygdomme, og under haarde Anfald af Lungebetændelse var han ofte Døden nær. Klitgaard holdt dog stadig Modet oppe, og naar han var rask, passede han sine Embedspligter punktligt og udnyttede som sædvanlig hver eneste ledig Stund til Læsning og Skrivning. Da han omsider blev Postmester og fik gode økonomiske Kaar, følte han sig helt veltilfreds, og han havde den Glæde, at lærde Professorer og Arkivarer blev hans trofaste Venner og fuldt ud respekterede ham som Ligemand. Men hans Helbred havde taget alt for stor Skade i hans yngre Aar, og Bronchitis med paafølgende Lungebetændelse blev ved at forfølge ham til hans sidste Leveaar. Det var øjensynlig hans Arbejde, der holdt ham oppe, saa at han overvandt de utallige Sygdomsanfald og blev 88^{1/2} Aar gammel, næsten lige aandsfrisk og arbejdsivrig til sin sidste Stund.

Mens Klitgaard som Postekspedient boede i Aalborg, var han med til at oprette Aalborg Amts historiske Samfund (1912) og Hjørring Amts historiske Samfund (1915), for hvilket han straks blev Redaktør og 1919 Formand. Vort Samfund var allerede fra 1917 den største historiske Forening i Danmark, takket være Klitgaards dygtige Redaktion af Aarbogen. Fra 1916 var han Postmester i Vraa, senere i Brønderslev og Hjørring.

I de 42 Aar, Historisk Samfund har bestaaet, har Klit-

gaard stadig været den egentlige Leder, og det er væsentlig hans Artikler, der har skaffet Aarbogen Læsere og holdt det store Medlemsantal oppe. Klitgaard har i Aarenes Løb haft mange dygtige Medarbejdere; men han har selv skrevet henved 200 Aarbogsartikler, og det er næppe troligt, at nogen anden Redaktør kunde have fremskaffet en tilsvarende Stofmængde, uden at Kvaliteten vilde være bleven i væsentlig Grad forringet. Han stillede store Krav til Aarbogens Medarbejdere, og de fleste indsendte Artikler blev, uanset om Forfatterne var lærde Fagfolk eller Nybegyndere, beskaaret, ændret og forsynede med supplerende Fodnoter, alt i bedste Mening og til Forfatternes sande Gavn, selv om de ikke altid vilde indse det. Men han var en ypperlig Lærimester for dem, der virkelig ønskede at gøre grundigt Arbejde og havde Forudsætninger for at forstaa hans Vejledning. Han delte ud med gavmild Haand af sin Lærdoms Skat og skrev utrolig mange og lange Breve til dem, der bad ham om historiske Oplysninger og Kildeanvisninger, og det var vel kun faa af Modtagerne, der skønnede over, at hans Tid var haardt optaget, og at Lærdommen var meget dyrt erhvervet for ham selv.

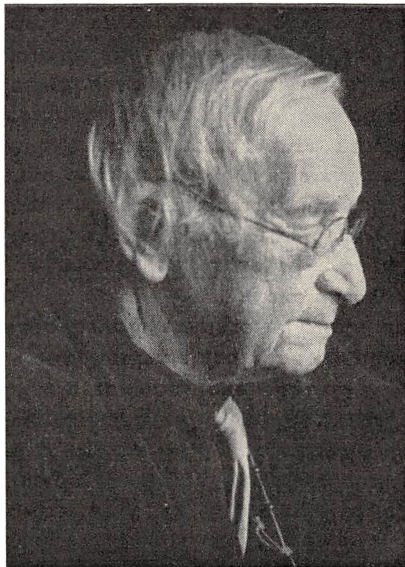
Klitgaards store Grundighed forledte ham undertiden til at blive temmelig tør i sin Fremstilling, og som Personalhistoriker udskød han ofte Skildringen af Personernes Livskaar og kulturhistoriske Milieu for at faa Plads til lange Navnerækker og Stamtavler. At han meget vel kunde skrive morsom og underholdende Kulturhistorie, naar det faldt ham ind, viser den Artikel om »Brændevin«, der her i Aarbogen følger lige efter hans Nekrolog, hvilket mærkelige Træf skyldes den Omstændighed, at den var færdigtrykt og pagineret før hans Død.

Han var ikke som Folk er flest, og hans haarde Livskaar i de yngre Aar var vel Skyld i, at han blev noget

kantet af Væsen og ikke altid lige let at omgaas. Det var paafaldende, at hans livlige Temperament kunde svinge fra dyb Alvor til kaad Munterhed, og det skyldtes vist Slægtstraditioner fra Blokhus, at han ofte fandt Anledning til at kritisere Øvrighedspersoner. Han var en Mand af den gamle Skole, modig og frygtløs, selv overfor Døden, der saa ofte havde truet ham; han var streng mod sig selv og over for andre, men ærlig, trofast og Godheden selv over for dem, der forstod ham og delte hans Interesser.

Historisk Samfund, der skylder ham saa meget, vil rejse ham en Mindesten. Faa har fortjent den bedre end han.

P. Christensen.

C. Klitgaard, fotograferet ved sit Arbejdsbord,
Efteraaret 1956.

BRÆNDEVIN

MED SÆRLIGT HENBLIK PAA VENDSYSSEL

Af C. KLITGAARD

Ren som en Jomfru, stærk som en Bejler,
hed som det Hjerte, der hamrer mod Dit,
kølig som kilden, der Vaarsolen spejler,
saadan, min Ven, er en dansk Akvavit.

Morten Madsvend.

(Hans Hartvig Seedorf Pedersen)

*Min Tak til Carlsbergfondets Direktion for
Støtte til mine historiske Arbejder.*

„Jow, to wi haar da Brøj og Brævn“, var et Svar, som man i sidste Halvdel af 1800erne ofte fik, naar man paa Landet spurgte en Mand om, hvorledes det gik ham i økonomisk Henseende; „Brød og Brændevin“ var et vel lidt spøgende Udtryk for, at man havde det ret tilfredsstillende.

Men saa kom i Slutningen af Aarhundredskiftet en ret energisk Afholdsbevægelse, som efterfulgtes af en stigende Beskatning af spirituøse Drikke, og 1917 et midlertidigt Forbud mod Fremstilling af Spiritus til Drikkebrug, og Brændevin gled ud som et nødvendigt Tilbehør til „det daglige Brød“, der jo efter Katkismusens Forklaring til „den fjerde Bøn“ omfatter meget andet end selve Brødfoderet, og senere har Brændevinen ikke generobret sin tidligere Plads blandt Nærings- og Nydelsesmidlerne.

* * *

I Oldtiden forstod man ikke her i Landet gennem Destillation at forhøje Alkoholindholdet i en Vædske. Tilvirkning af Øl og Mjød — Dagligdrik og Festdrik — var

kendt fra Oldtiden, og her i Landet traadte det i Stedet for de sydligere Landes Vin, og det kunde jo nok ved Gæring og Lagring naa op til et lignende Alkoholindhold som Vin — 10—18 pCt.¹⁾ —, saa det nydt i tilstrækkelig Mængde kunde fremkalde den tilstræbte Beruselse.

Vi hører fra Oldtiden, at Aserne aad Flæsk af Galten i Valhal og drak Mjød dertil; det var Fæstmaaltidet —, og Pytheas fra Marseille, der synes at have gæstet den jyske Vestkyst ca. 300 Aar før vor Tidsregning, fortæller, at Indbyggerne lavede Vin af Honning, altsaa Mjød, medens den romerske Historieskriver Tacitus, der skrev ved Aar 100 e. Kr., beretter, at Germanerne, hvortil vist henregnedes Jyderne, lavede en Drik af Korn, altsaa Øl. I hvert Fald var Ølbrygning kendt her i Landet i Oldtiden, og gennem hele Middelalderen blev Øl den nationale Drik, thi indført Vin var naturligvis kun for de højere Samfundsklasser.

Som Følge af den megen Saltmad, der fortæredes i ældre Tid, var Forbruget af Øl enormt; et Bispningsreglement for Klosterjomfruer fra 1545 fastsætter bl. a. 14 Tdr. (a 120 Potter) Øl aarligt til hver Jomfru, hvilket giver over 4½ Pot daglig²⁾; men for Mænd var Forbruget omkring en halv Snes Potter daglig. Det danske Øl nød ikke stor Anseelse, og i Byerne saavel som blandt de højere Samfundskredse paa Landet blev der overvejende drukket tysk Øl, det vil sige det svære Øl, som eksporteredes fra Hansestæderne og her i Landet mest indførtes fra Rostock og kun kostede det halve af det endnu stærkere Øl fra Preussen. Hamborg og Brunsvig. Da Magistraten i Aalborg 1553 fastsatte Prisen paa de derværende Bryggeriers Øl, skelnedes mellem to Slags dansk Øl, nemlig „almindeligt“ og „det, som værre er“.

1) Rødvin 10—14, Portvin 16—18.

2) Heraf maatte hun vel anvende en Del til Gæster og hendes Terne, men hun tørstede næppe selv.

I Almindelighed naaede det tyske Øl ikke ud til de utallige Landsbykroer; her bryggede Krofolkene selv deres Øl og kunde naturligvis gøre det mere eller mindre kraftigt ved Anvendelsen af Malt og Humle eller Porsris, og ved Gæring og Lagring kunde der nok fremstilles et berusende Produkt, naar Øllet blev nydt i større Kvanta³⁾.

Jeg husker fra mine Drengaar i 1870erne, at vi i mit Hjem i Blokhus bryggede svært Øl i Marts Maaned; det kaldtes „Gammel Øl“ og lagredes, til det skulle bruges om Høsten, og saa fik Folkene yderligere „en Pind“ (o: Brændevin) blandet deri.

Saa længe man holdt sig til det danske overgærede Øl, skete der vel ikke stort Misbrug, men da man fandt paa at lade Øllet undergære ved Lagring, blev Nydelsen farlig for Ædrueligheden, hvad der jo ogsaa erfarede ved den fra 1870erne til vor Tid tiltagende Nydelse af det undergærede Bayerskøl.

I 1500—1600erne var der Kroer i saa at sige hver lille Landsby, i Jerslev Sogn var der saaledes o. 1700 fem lovlige Kroer og i Vrensted en halv Snes, hvoraf dog kun een med Bevilling, og dernæst var der Ølsalg i mange Møller, hvorfor Biskop Peder Palladius (1503—60) da ogsaa i sin Visitats fra o. 1540 omtaler Ølkonens Hus (Kroen) og Møllerhus og tordner mod Bøndernes Besøg disse Steder for at fylde sig med Øl. Brændevin var endnu ikke blevet almindelig Drik, men den kom ved Aarhundredets Udgang baade til Krohus og Møllerhus. Palladius skriver i sit djærve Sprog: „Hvem kan Du faa i Alverden, Dig bør hellere at drikke med, end med Din Hustru og Børn? Drikker Du en Broderdrik, da und dem en Søster-

3) 1629 blev det paa Fyn forbudt at beværte Bønderne med Øl, naar de leverede Tiendekorn, „efterdi de der foruden sig nochsom og alt for meget med druckenskab beflitte“. (Corpus const. Daniae IV. 441.)

drik med Dig udi Jesu Navn: Saa est Du hjemme i Dit eget, saa haver Du Dit Hoved helt, saa har ingen slaget Dig ihjel i Ølkonens Hus, og Du haver ingen slaget ihjel; saa er ikke Dine Heste „skjenned“ med Din Vogn; saa er Ben og Arme ikke sønder paa Dig; saa tør (o: behøver) Du ikke lede dine Heste og Vogn op i ond Maade om anden Dagen; saa haver Du ikke væltet i Mørke og Mulm og styrtet Halsen isønder paa Dig; saa kan Du gaa i Din Seng, naar Du har faaet en Skaal over Din Tørst“. Et andet Sted siger Palladius, at Tudser og Padder skal krybe ind gennem Munden og ud af Næsen og Øjnene paa Kroegæsten og æde ud igen det, som stemmer op i hans Hals, og naar han dør, skal Djævelen i Helvede skænke Ild for ham til evig Tid, medens hans Hustru og Børn skal gaa ind til Himmeriges Glæder og blive salige ved Troen, som de har bevist ved at sidde hjemme og taalmodigt nøjes med at drikke Valle og Vand.

Ogsaa Svir i Kirkerne og paa Kirkegaardene taler Biskoppen imod og sikkert med Grund, thi det var ikke sjældent at Folk — baade Mænd og Kvinder — kom beruset i Kirken og spyede eller var uhøviske der; men her til bidrog utvivlsomt, efter at Brændevinsdrikning var kommet i Brug, at dette hjemmelavede Produkt var saa slet og fuselholdigt, at Nydelsen deraf let medførte regugær Forgiftning.

I Christian III's Reces 1537 hedder det, at der nok skal „ædes og drikkes“ i Kirkerne, nemlig ved Altergangen, „men ikke den Slemmen og Demmen og Dansen med Pibe og Tromme, som skete her udi Sjælland inden Kirkedørene om Mandagen eller Tirsdagen i Bryllupsugen; den hørte Djævelen og Helvede til“ og blev derfor forbudt. En lignende Profanation af Kirken, i hvilken Præstekonen deltog og med Drik og Dans forefaldt for øvrigt langt senere i en vestjysk Kirke.

* * *

Kendskab til Fremstilling af stærkt alkoholholdige Vædsker som Brændevin antages at stamme fra Araberne, hvorfra Viden om Fremgangsmaaden ved Destillation af gærede Drikke kom til Grækenland og Italien og derfra spredtes ud over Europa.

I Norden omtales Destillation og dermed Tilvirkning af Alkohol først i Sverige, og Prøduktet anvendtes i 1400erne i Forbindelse med Fabrikation af Krudt; men snart kom man ind paa Anvendelsen af Destillatet som Lægemedel, og det førtes paa Apotekerne og ansaas som et godt Middel mod Pest. Derefter opdagede man, at Brændevin ogsaa kunde drikkes af raske Folk, og i Tiden 1550—1600 blev Drikken udbredt over hele Norden.

I 1930erne gjorde man dog den cverraskende Opdagelse, at Destillation af alkoholholdige Drikke allerede var kendt i Danmark omkring Aar 1300. Paa Gersdorffslunds Omraade i Gosmer Sogn sydvest for Odder ligger der nær Kysten ved Hou et over 1 ha stort Voldterræn, som indeholder Ruiner af en stærkt befæstet Borg Bjørnkær. Disse Ruiner antages at stamme fra Marsk Stig Andersens Tid, idet hans Slægt ejede Bjørnkær, og Borgen antages at være ødelagt under Erik Menveds Kamp mod de fredløse o. 1300.

I 1930—35 lod Nationalmuseet i Forbindelse med Odder Museum foretage omfattende Udgravninger af Borgtomten, og om disse giver J. Didriksen udførlige Oplysninger i „Østjydsk Hjemstavn“ 1941. Mest mærkbart blandt de mange Fund var en Del Redskaber, som fandtes paa Bunden af en opfyldt Brønd i en Taarnkælder, idet der her blandt Tusinder af Lerkarskaar, Murstensbrokker m. m. fandtes en stor Del Destillationsredskaber og to Bimpler til at opbevare den destillerede Drik i; hvilken synes at være lavet af Malt af Byg og „Nøgen Byg“ samt nogen Havre og Vikke og meget Ukrudtsfrø. Lerkarskaarene kunde henføres til Tiden 1250—1350, og Borgen er sand-

synligvis indtaget og afbrændt af Kong Erik lidt før Aar 1300, saa da maa Brændevin have været godt kendt i Egnen.

Vi har fra Apotekersproget bevaret Benævnelsen en „Dram“, det vil sige en Drachme, hvilket svarer til ca 4 Gram eller er en Smule „til en hul Tand“. Benævnelsen „Snaps“ er for øvrigt af tysk Oprindelse og betyder en Mundfuld. Vi bruger jo ogsaa her i Landet saa vel som i Sverige Betegnelsen en „Sup“ for en Dram, ja, kært Barn har jo mange Navne, og „Sup“ leder Tanken hen paa den Tid, da man ikke drak af Glas, men søbede Brændevin med Ske. Jeg har set saadan Søbning omtalt i Skagens Tingbog 1627, og o 1730 brugtes den i Ugilt, medens Skikken i Vestjylland skal have holdt sig til henimod Aar 1800.

Endvidere har vi jo Betegnelsen „Hybenkradser“ for en Snaps. Dette Ord er en Fordrejelse af Navnet Hippokrates, den berømte græske Læge, der levede o. 400 Aar f. Kr. og er blevet betegnet som „Lægekunstens Fader“. Han giver Anvisning paa at lave Brændevin, og han ansaas i Middelalderen for at være Opfinder af Destillation af Brændevin og fortæller om dens Dyder: Den fordriver allehaande Ickth (o: Gigt) af Legemet paa Mennesker, naar man drikker den, og fordriver Værk af Lemmerne, naar man paastryger den; ligeledes er den god mod Kræftsygdom og mod Fistler, naar man enten drikker Brændevinen eller smører dermed. Den styrker Maven og fordriver ufordøjelige Ting i den, naar den drikkes fastende blandet med god Vin, og den bevarer Folk for at faa Pestilens den Dag eller nogen anden Fordærvelse. Bliver et dødt Menneske legeme besmurt med Brændevin, da lugter det ikke ilde og forraadner ikke i lang Tid. Bliver Kød eller Fisk stænket med Brændevin, kommer det i lang Tid ikke til at raadne. Ligeledes kan man blande Brændevin i fordær-

vet Vin, saa faar det sin Kraft igen. Endvidere mærkes et stort Under med Brændevinens Magt, thi hældes Brændevin i et Glas, og der ogsaa kommer Olie deri, vil Olien synke til Bunds og Brændevinen staa ovenpaa⁴⁾.

Brændevinens „Kraft og Magt“ genspejles ogsaa i Betegnelsen „aqua vitæ“ (Akvavit) = Livsvand, der fremstilledes ved dobbelt Destillation og Fjernelse af Fuselolie fra Produktet.

Allerede i Magistratsvedtægterne for Aalborg 1549⁵⁾ træffer vi en Bestemmelse om, at ingen maa sælge Brændevin i eller ud af Huset eller nogen anden Drik om Helligdagene før Middag. Overtrædere skulde straffes efter Recessen og miste Drikken, og Køberen skulde bøde 3 Mark.

Det Brændevinsprodukt, der fremstilledes af Korn, Ukrudsfrø og lignende, var stærkt fuselholdigt og stinkende, idet man ikke forstod at rense Fuselen fra Alkoholen, og man satte da forskellige Krydderier paa Brændevinen saasom Nelliker, Peber, Kamfer, Malurt, Pors m. fl. for at forbedre Smagen. Jeg erindrer i saa Henseende en lille Historie. Da Carl Brosbøll (Carit Etlar) ca. 1885 opholdt sig i Blokhus en Tid, besøgte han bl. a. den gamle Fisker Lars Thomsen Bak, der som Skikken var, bød velkommen med en Dram. Først drak Værten jo den halve Dram og fyldte Glasset op igen og bød Gæsten, der ikke godt kunne undslaa sig for at drikke; men „Nydelseren“ var stærk Kamferbrændevin, som nær havde kvalt Digteren.

I Løbet af det 16. Aarh. bredte Brændevinstilvirkningen sig over hele Landet, og vi ser, at adskillige Tingsteder flyttedes ud fra Landsbyerne samt, at det 1593 blev forbudt at holde Kro eller Udskænkning ved Herredstingene, fordi Bønderne og andre mødte beruset ved Rets-

⁴⁾ Se C. J. Brandt „Gammeldansk Læsebog“ (1857).

⁵⁾ Jyske Saml. II. 129.

handlingerne. Ogsaa Retsplejen paa Landstingene forstyrredes af Drukkenskab med „Tumult, Skrig, Raaben, Klammeri og Trette“, og Landstingene skulle derfor begynde Kl. 7 om Morgenen og senest Kl. 8 om Vinteren. 1618 udgik en Forordning om ulovligt Ølsalg, Kroer og Gilder i Landsbyerne, der medførte stor Uskikkelighed og ond Tingfred, idet den fuselholdige Brændevin gjorde Folk desperate.

Antagelig var det ogsaa denne farlige Drik, der 1617 tog Livet af Byhyrden i Volstrup Sogn i Hornum Herred, thi der staar i Tingbogen, at han døde af Brændevin og nyt Øl. Det er første Gang, jeg i Tingbøgerne har set Brændevin nævnt hos nordjyske Bønder, men 1616 drak en Borger i Sæby, Borgmester Mikkel Ribers Svigersøn Holger Iversen, sig ihjel i denne Drik.

En ganske pudsig Passus forekommer ofte i Ejendoms-skøder i 1600erne, idet der staar, at Sælgeren „paa fastende Hjerte“ skøder Ejendommen til Køberen, hvorved det altsaa paapeges, at det ikke var en „Brændevins-handel“.

I en i København 1625 udkommen Kogebog⁶⁾ hedder det om Brændevins vidunderlige Egenskaber: Den kurerer „Gigt og Værk, hvor det saa er i Benene, Ryggen o.s.v.“, og man da foran en stærk Ild overstryger med Brændevin; „hvo hæs er, han bestrøge sig om Halsen med Brændevin og drikke deraf fastende tre Morgener. Hvo Hoste har, han drikke Brændevin, saa hjælper det. Hvo ikke vel kan høre, han lade en Draabe deraf i Øret, saa kommer han sig til at høre. Hvo, som hver Morgen drikker deraf en liden Skefuld, besynderlig gamle Folk, da bliver han næppelig syg, thi det fortærer den slimagtige Vædske, der foraarsager Sygdommen. Hvo idelig om Morgenen drikker lidt Brændevin, da dør hvad Orme,

⁶⁾ Er en næsten ordret Gengivelse af Michel Schricks „Die ungepranten Wasser“, Ulm 1482.

der er om Hjertet, Lunge og Leveren. Om et Menneske mister Mælet med Døden, da giv ham Brændevin i Munden, straks kommer han til at tale“.

Andr. Peter Gaardboe skriver i sine „Kulturhistoriske Efterretninger fra det nordlige Vendsyssel“ (Jyske Saml. 7 Bd. S. 112 f), at han ikke har set Brændevin nævnt i Horns Herreds Tingbøger før i en Drabssag fra Jerup 1681, og han mener heller ikke at have set Voldshandlinger udført i Beruselse af Brændevin omtalt i Skagens Tingbøger fra det 17. Aarh., men Drikken nævnes i den opsigtsvækkende Drabssag 1615, da den forsumpede Adelsmand Palle Friis i Skagen og hans Husholderske Maren Jensdatter myrdede Fyrpasseren og hans Hustru⁷⁾. Palle Friis var fra Lundergaard i Jetsmark Sogn. Og som foran nævnt ses det af Skagens Bytingsbøger, at man 1627, hvad Brændevin angaar, „druk omkring med en Ske“.

1634 anmodede Skagens Tolder Byens Magistrat om at beskikke nogle Kroersker i de afdødes Sted, som kunde sælge Øl, Mjød, Most og Brændevin i Potter og Kander og mindre Maal, saa Kongen kunde faa den paa- budte Afgift.

Det er vist tvivlsomt, om Skagboerne selv tilvirkede disse Drikkevarer, da der jo kun avledes lidt Korn i Sognet saa vel som i Raabjerg Sogn; men fra de bedre Egne tilførtes der Byen disse Varer, som for Størstedelen smugledes ind i Byen og altsaa gik Tolderens Næse forbi. Der blev saa ansat tre Kroersker i Østerby, een i Vesterby og to i Højen, og de skulle hver Lørdag Aften opgive til Tolderen, hvor meget de havde udtappet, og Varerne skulle de købe hos Borgerne i Skagen og Højen, hvilke Borgere ogsaa nok maatte sælge Drikkevarer i mindre Maal i deres Huse mod Toldangivelse, men de

⁷⁾ Jyske Saml. 1. Bd. 157 ff. og 3. II. 521 ff.

maatte ikke købe Varerne af Omegnens Bønder. 1670 forordnede Magistraten en Mand og to Kvinder til at holde Udtapperi og Kro i Vesterby, een Kvinde i Østerby og to Mænd i Højen.

1643 blev det af Øvrigheden paabudt, at Værtshusholderne i Skagen skulde have Skilt udenfor Dørene, da de fleste af dem snød med Hensyn til Toldafgiften, og samme Aar fik Bysvenden (Politibetjenten) Ordre til at efterse, om Skiltene blev opsat. Da Konsumtionsskatten (Forbrugsskatten) 1671 blev indført, kom Regeringen snart ind paa at bortforpagte den til den højstbydende, og fra 1674 forpagtede Skagens Borgere den for 500 Rd. aarligt. I Februar 1675 forespurgte Magistraten, om nogen af Borgerne vilde brygge Øl og brænde Brændevin mod Erlæggelse af Afgift, og Raadmand And. Christensen vilde give 12 Rdl. aarligt herfor, Raadmand Hans Madsen Hop i Højen bød 20 Rdl., den senere Byfoged Boye Hansen Høyer bød 10 Rdl. og Byfoged Thøger Iversen 10 Rdl., hvorhos en Kvinde bød 2 Rdl. for Ret til at drive Brændevinshandel. Raadmand Hans Hansen Høyer frasagde sig derimod „al Bryggen og Brænden“. Skagens Brændevin kom næppe til at nyde nogen større Berømmelse, i hvert Fald ikke i Slutningen af 1700erne, thi Tolder Olaus Olavius skriver Side 341 i sin Beskrivelse af Skagen, at i den dyre Tid 1784 kostede en Pot Brændevin 20 Skilling, og Varen maatte snarest kaldes Kommunevand, thi den holdt næppe $\frac{1}{2}$ Grad; hvilket vil sige ca. 3 pCt. Alkohol eller noget lignende som stærkt Bayerskøl.

1782 dels indførtes og dels brændtes i Skagen ialt 12-13 Tdr. Brændevin eller ca. 1500 Potter aarligt, hvilket jo var et lille Forbrug og maa ses med Forbehold af Indsmugling saavel fra Søen som fra Landet. Olavius skriver (Side 281): „Den fast almindelige Mening, at Fiskere og Søfolk ikke kan erholde vedbørlig Helbred og Styrke, med mindre de jævnlig vederqvæges med denne Likør,

synes mig ellers at kunne taale en ikke ringe Indskrænkning; thi Erfarenhed har jo saa ofte viist og viser, at de, der aldrig smage eller have smagt Brændevin, et Par Gange om Aaret maaske undtagen, og dog næret sig ved Søen hele deres Levetid, have beholdt deres Helbred og Kræfter til det yderste, samt blevet gamle Folk, og disse Eksempler ere ikke rare (o: sjældne). „Iøvrigt ansaa Redaktøren af „Hjørring Amtstidende“, Prokurator Niels Winther, det ogsaa i 1870erne nødvendigt for Fiskerne paa vor Vestkyst at nyde Brændevin som Opstrammer efter det haarde Slid med Datidens smaa Sejlbaade, der skulde lande paa Stranden.

Da Brændevinsdrik i 1600erne blev mere almindelig, blev der rundt om paa Bøndergaardene anskaffet Remedier, „Brændevinsstøjer“, til Destillation. Hos Smaafolk lavedes de dels af Træ og Pottemagerarbejde, og hos de bedrestillede Folk var de af Kobber. I mange af vore Museer kan Indretningen ses. Det var vel ikke just saadan, at hver Gaard havde sit Sæt Brændevinstøj, flere kunde jo være fælles derom, men der var i hvert Fald utroligt mange.

I Danmark havde vi en ret betydelig Industri, der fabrikerede Kobbertøj og blandt andet ogsaa Brændevinsredskaber, der kan saaledes nævnes en Fabrik i Vedbæk. Krusaa Kobbermølle ved Flensborg, Brede Mølle paa Sjælland, Haraldskær ved Vejle og Kobbermøllen i Dronninglund, men ogsaa fra Holland indførtes en Del af saadanne Redskaber, og ca. 1760 oprettede hollandske „Kedelførere“ et Udsalg i Horsens, hvor Kedelførerbroderskabet 1764 købte en Gaard paa Nørregade og drog ud over hele Landet med deres Kobbertøj, der overvejende var fabrikeret i Kobbermøllen ved Flensborg. 1757 indrettedes Krudtmøllen paa Haraldskær ved Vejle til Fabrikation af Kobbertøj, Høleer m. m., og 1839 købtes Virksomheden af det hollandske Kedelførerkompagni,

der fortsatte Fabrikationen her, men 1843 kom den strenge Forordning mod Hjemmebrændingen, og efter den gik Salget af Brændevinstøj naturligvis istaa og med Næringsloven af 1857, der traadte i Kraft 1. Jan. 1862, ophævedes Kedelførernes Privilegium fra 1. Juni 1866 og Kedelførerlavet solgte 1872 Haraldskær.

Kedelførernes Hovedmængde kom fra den lille sydhollandske By Luiksgestel i Brabrant; de dannede ogsaa her i Landet et eget Samfund, og de var Katolikker.

Fra deres Centrum i Horsens oprettedes Filialer flere Steder, saaledes i Hjøring og saa vidt jeg ved i Ringkøbing. I Hjøring havde nedennævnte Borgerskab, skønt flere af dem ses at have boet i Nørresundby: Reinhard Johan Mollen, født i Herzogenbusch, Borgerskab 1760; Martin Jansen fra Luiksgestel 1766; Martin van der Stern, samme Steds fra ligesom de følgende 1794; Johan Jacobs 1807; Peter Carstens 1818, Mathias v. d. Stern 1836; og Antonius Freysen 1842. I Nørresundby træffer vi ved Aar 1800 Mathias v. d. Stern; 1834 Peter Cortes og Johan Jacobs; 1845 Antonius Freysen og 1840 Mathias Melskens. Lavsbrødrene maatte ikke gifte sig her i Landet, men flere af dem var gift med Landsmandinder og har Efterkommere her. Det gælder saaledes Mathias v. d. Stern, der havde en Søn Mathæus Stern, f. o. 1802, d. 1856, vist ugift, der først var Kusk hos Herredsfoged Spies i Nørresundby og derefter Gæstgiver samme Sted. Endvidere havde han en Datter Poulina Stern, som var gift 1° med Boelsmand Søren Jensen Ladefoged i Nørresundby 1826, og gift 2° 1828 med Gaardejer Peder Christensen Møller i Hune. Af hendes første Ægteskab var en Søn Jens Martinus Sørensen, der var Husmand i Roppen i Hune, og gennem hvis Datterbørn Navnet Stern er bevaret⁸⁾. I andet Ægteskab havde

⁸⁾ Fisker Mathæus Stern Sørensen, Blokhuis, druknet 1956.

Pouline flere Børn, bl. a. Gaardejer og senere Musikdirektør Christian Møller, Brønderslev, som var Fader til Violinvirtuosen, kgl. Kammermusiker Peder Møller, f. 1877.

I Frederik II., Christian IV. og Frederik III.s Tid blev det jo i de højere Samfundskredse anset for upassende, ja uhøfligt, naar man ikke drak sig overstadigt beruset ved Gæstbud, og dette Eksempel fra oven fulgtes troligt af alle Samfundsklasser, Gejstligheden iberegnet; men naar Adel, Gejstlighed og den højere Borgerstand kunde svælge i Vin og Akvavit, maatte de lavere Samfundsklasser holde sig til Øl og Brændevin. Særligt led Øernes Almue under Drikkeriet, og Holbergs Jeppe paa Bjerget er en gyldig Repræsentant for den sjællandske Bondestand, hvorimod Drikkeriet var mindre udbredt i Jylland.

Da saa det umaadelige Fylderier gik af Mode i de højere sociale Lag efter at have krævet en Mængde Ofre dels direkte og dels gennem udøvede Voldshandlinger, tog Regeringen under Overvejelse at indføre en Straffeparagraf for Beruselse for derved at modvirke Landalmuens tiltagende Forarmelse, Dovenskab og andre uheldige Forhold, og den slog saa ned paa Hjemmebrændingen af Brændevin. Motivet hertil var dog vist mere af skattemæssig Art end af etisk, og 1665 indførtes en Skat paa 2 Rdl. af hver Tønde Rummaal, Brændevinskedlerne indeholdt, hvilken Skat skulle erlægges af baade By- og Landboere, og i det Øjemed skulde alle Brændevinskedler stemples med kongeligt Mærke.

Forordningen blev naturligvis kun efterkommet i ringe Omfang, og 1666 blev den skærpet; men som Helhed blev ogsaa denne Forordning et Slag i Luften for de landlige Omraaders Vedkommende, hvad ligeledes gjaldt en ny Forordning af 1689 om unyttigt Krohold samt Brændevinsbrændings Afskaffelse, og overhovedet maa man vist sige, at de talrige Forordninger, der udgik vedrørende

disse Emner i Tiden henimod Aar 1700 kun i ringe Grad kom til at opfylde Regeringens Forventninger om at faa Statsskattens Slunkenhed afhjulpet ad denne Vej, og end ikke en Forordning af 1719, som gav Konsumtionsvæsenet (Beskatningsmyndighederne) Ret til at foretage Husundersøgelse efter Brændevinsredskaber indenfor to Miles Afstand fra Købstæderne, førte til andet end en Række Sammenstød mellem Betjentene og Befolkningen.

Med Christian VI.s Forordning af 1734, i hvilken de tidligere Forbud mod ulovligt Krohold og Brændevinsbrænding indskærpedes for at forebygge „Købstadhandelns Føringelse og Konsumtionsskattens Formindskelse“, træffer vi første Gang de etiske Momenter: Sabbatens Overholdelse og Befolkningens Drukkenskab, — vi er jo nu i Pietismens Tid. Hvis der tre Maaneder efter Forordningens Udstedelse fandtes Brændevinstøjer hos Møllere, Gaardmænd eller Husmænd, skulde Redskaberne ødelægges og Ejerne straffes med Bøde af seks Rdl.

Ved en Forordning af 1743 fik Øvrigheden paa Landet (Herredsfogeder m. fl.) Ordre til at foretage Husundersøgelser, og der lokkedes med, at Bøderne skulde tilfalde dem, der opdagede Overtrædelsen. Men Forholdene blev næppe meget forandret, thi 1757 udkom to Forordninger om Afskaffelse af Misbrug af Brændevinsdrikning og om Afskaffelse af ulovlig Fremstilling af Brændevin. Saa kom Regeringen ind paa at bortforpagte Brændevinsafgifterne, og for at faa mest Indtægt af Forpagtningen, blev Herrederne inddelt i ret smaa Distrikter, i hvilke de lovlige Brændevinsbrændere fik Eneret til Brændevinsudsalg. Vi ser saaledes, at der 1768 bortforpagtedes 17 Brænderidistrikter i Sydvendssyssel, nemlig ved Aabybro, i Bolle, Dorf, Ørsø og Strand, Fjerdinger i daværende Jerslev Herred samt i Øster Brogaard i Jetsmark og i Kædegaard i samme Sogn, i Hunetorp, Faarup By, Sdr. Saltum By, Ingstrup By, V. Hjermelev By, Al-

strup By og paa Gjøl.⁹⁾ Disse Forpagtninger ophørte dog 1773¹⁰⁾, fordi de ikke havde svaret til Hensigten, idet den „overflødige Brændevinsdrik havde taget endnu mere Overhaand til Sædernes Fordærvelse“ og „det Almindeliges Skade“.

Nu fik Toldvæsenet atter Ordre til at foretage Husundersøgelser paa Landet efter Brændevinsredskaber og ulovligt Krohold, og de Redskaber, som Bønderne ikke straks vilde skille sig af med, skulde konfiskeres, og Ejerne skulde idømmes Bøder. Det var en ret striks Forordning af 2. Sept. 1773, der endda skærpedes ved en ny Forordning af 26. April 1776. Ved Forordningen 1757 havde Præster, Degne og Proprietærer faaet Ret til Hjemmebrænding til eget Forbrug, men nu bortfaldt denne Ret og det medførte, at en Mængde Præster og Herremænd samt særligt Degne blev tiltalt for Overtrædelse og almindeligvis idømt Bøder paa 100 Rdl. eller Værdien af ca. 5 Kør.¹¹⁾ Den strenge Kurs med Husundersøgelser og større Bøder, som Øvrigheden praktiserede efter 1773 og 1776, medførte, at det adskillige Steder kom til voldsomme Sammenstød mellem Politi og Toldere paa den ene Side og Bønderne paa den anden. Det var saaledes Tilfældet i Hinge mellem Viborg og Silkeborg 1776, hvor Beboerne udøvede Voldsomheder mod Betjentene. Tre af Hovedmændene bragtes til København i Lænker, og fra Aalborg udsendtes en Løjtnant og 43 Ryttere for at arrestere andre af Voldsmændene. Ved Dom 1777 blev seks af de anklagede dømt til Fæstningsarbejde i 1 Aar, to kom i Viborg Tugthus, og mange fik Bøder. Kort

⁹⁾ Auktionspr. for Kjær og Hvetbo Herreder 1768. Bl. 202 ff. (Landsarkivet).

¹⁰⁾ Dokumenter i Rentekammerarkivet (Brænderivæsen og Kroholdssager), (Rigsarkivet).

¹¹⁾ I Almindelighed havde Degne nu nok skaffet sig nogen Indtægt ved Brændevinssalg, thi de har næppe haft Raad til et saa stort Egetforbrug.

Tid efter var der Marked i Skive, og her rottede en Hob Bønder sig sammen, forsynede sig med Plejler og Prygler og brød ind i Værtshusholder Mikkel Kaastrups Hus, hvor de ødelagde Indboet. Mikkel, der havde været med Betjentene for at søge efter Brændevinstøj, undkom fra Voldsmændene; men hans Kone blev mishandlet af dem. Hoben talte i Følge Amtmandens Angivelse ca. 300 Personer. Ved Højesteretsdom 1779 blev to af Hovedmændene idømt 1 Aars Fæstningsarbejde, men den ene af dem slap dog ved kongelig Naade med $\frac{1}{2}$ Aars Ophold i Viborg Tugthus. Betegnende er det, at ingen af disse Hovedmænd vilde røbe deres Medskyldige; i Brændevins-sager og i Hævdelsen af Folks personlige Retsfølelse i Henseende til Hjemmebrænding var der et ubrydeligt Sammenhold mellem Folk, der ellers kunde være uenige om saa meget andet. Dette Sammenhold viser sig ogsaa i, at man i Salling havde en saakaldt „Brændevinsskat“ i over 40 Aar, inden den 1827 opdagedes af en Svensker, som følte sig forurettet af Øvrigheden i Skive og klagede til Regeringen. „Skatten“ betaltes til Konsumtionsforvalteren (Tolderen) i Skive, for at han skulde lukke Øjnene for Sallingboernes Brændevinsbrænding, og den opkrævedes af Sognefogederne! Muligvis er denne „Skat“ opstaaet som Følge af Forordningerne 5. Febr. 1783 og 2. Aug. 1786, der forhøjede Bøderne for Overtrædelse af Forordninger til 60 Rdl. for Møllere og Kromænd og 30 Rdl. for Gaardmænd og 50 Rdl., hvis de brændte til Salg. Af Husmænd og Indsiddere og af Folk af Bondestand skulde Bøderne afsones med Fæstningsarbejde. Endvidere begunstigede Forordningerne Angiveri. 1790 blev det endvidere bestemt, at Bønderkvinder skulde afsone ubetalte Brændevins-Bøder med Tugthusarbejde.

Hvad ovennævnte „Brændevinsskat“ angaar, kendes lignende Bestikkelsessager fra Køge og Hjøring. Provst Frederik Nielsen i Aasted, der var født paa

Aastrup ved Hjøring 1818, fortæller i sine Barndoms-erindringer, at man paa denne Egn æbenlyst fortalte, at man betalte en afgift til Tolderne for at være i Fred for dem med Hensyn til Brændevinsbrænding. Ogsaa i Vendsyssel kom det til voldsomme Sammenstød mellem Betjentene og Befolkningen. I Oktober 1784 kørte Konsumtionskontrollør Jens Jørgen Lysholt fra Nørresundby ledsaget af to Toldbetjente og Politifuldmægtig Wormstrup fra Aalborg ud i to Vogne for at foretage Husundersøgelse efter Brændevinstøj. Da de kom til Vrensted, greb en Mand fat i Lysholts Vogn og standsede den, og da Befordringerne kom ind i Vrensted By, blev Tolderne angrebet af en stor Hob Mænd og Kvinder, unge og gamle, der delvis var bevæbnet med Spader, Grebe og lignende og hujede og raabte. Politifuldmægtigen forlangte Fred i Kongens Navn, men Vrenstedboerne gav sig til at bombardere de uvelkomne Gæster med Sten, saa de i hastig Flugt maatte køre ud af Byen igen; medens Stenene su-sede om Ørerne paa dem, og flere af Betjentene blev ramt i Hovedet.

Kort Tid efter var Lysholt og Wormstrup og Betjentene atter ude paa Husundersøgelse og kom om Aftenen til Hjallerup Kro, hvor de paa Grund af Snevejr blev nogle Timer. Da de ved Midnatstid kørte derfra ad Sundby, blev de paa Vejen overfaldet af 10—12 hvidklædte Personer, som gennempryglede dem; men hvem det var, kunde de ikke opdage. Stiftamtet udsatte en Belønning paa 100 Rdl. for Opdagelsen af Gerningsmændene, men skønt Egnens Beboere utvivlsomt vidste, hvem Folkene var, var Beboernes Sammenhold overfor Myn-dighederne stor nok til at forhindre Opdagelse.

At det ikke alene var Hjemmebrænderne, der fandt Regeringens stærke Indgriben mod dem ubillig og som en Hindring i Landbrugsøkonomien, ses af, at adskillige Nationaløkonomer, der ikke havde personlig Interesse i

Brændevinsbrændingen, tog Parti for Hjemmebrænderne, særlig i Jylland.

1779 sendte Kommercekollegiet den 33aarige Etatsraad August Hennings til Jylland for at undersøge Næringsforholdene og særligt Industrien der. Han var en frisindet Mand, hvis Synsmaader antagelig passede til Statsminister Guldbergs som „en Hund i et Spil Kegler“. I et Brev dateret Skagen 6. Oktober skriver han¹²⁾, at den Rug, Vendelboerne avler, er saa uren og blandet med Ukrudtsfrø, at den ikke er afsættelig og hverken gav Mennesker eller Kvæg nogen god Næring. Derimod var den meget anvendelig til Brændevinsbrænding. Tidligere, da Bonden selv maatte brænde, solgte han Produktet, fodrede sine Svin med Masken og indvandt ogsaa Penge ved dem. „Paa denne Maade kunde han betale sine Skatter; nu kan han hverken sælge Korn eller Brændevin eller fede Svin, fordi disse ikke æder Kornet raat. Agerbruget forfalder altsaa i Stedet for at blive opmuntret, og Bonden bliver svækket, før han bliver ophjulpet“ ... „Jeg har troet, at Brændevinsforordningen var nyttig af den Grund, at den formindskede Drikkeriet. Gift, tænkte jeg, maa være i Hænderne paa en dygtig Læge. Men Præster og Proprietærer har forsikret mig om, at Bønderne i Vendsyssel er meget nøgterne Folk, som, paa deres Fester undtagne, aldrig lever uordentligt og kun drikker lidt Brændevin. Brændevinsbrændingen i Vendsyssels Kjøbstæder er derfor ikke bleven forøget, siden det blev forbudt Bønderne at brænde, og desaarsag anser Vendsyssels ubetydelige Handelspladser Brændevinsprivilegium for en uvæsentlig Fordel. Men for Bonden var Brændingen virkelig et Middel til hans Produkters Forædling“.

¹²⁾ A. Hennings: „Ökonomische Beobachtung einer im Jahre 1779 auf Befehl unternommenen Reise durch Jütland“, Kbh. 1786.

Hvad angaar de af Hennings omtalte tre „ubetydelige Handelspladser,,: Skagen, Sæby og Hjørring, af hvilke Skagen 1801 havde godt 800 Indbyggere, Sæby godt 500 og Hjørring o. 800, synes det, som om alle de Handlende i disse Byer har drevet Brændevinsbrænderi, thi i Følge L. Scheel „Brændevinsbrændingen i Danmark“ S. 118 og 139 var der 1816 otte Brænderier i Skagen, 13 i Sæby og 17 i Hjørring, og flere var der næppe heller 1779, da Hennings skrev, og Antallet mindskedes herefter, saa der 1835 kun var 6 Brænderier i Hjørring og ingen i de to andre Byer.

Videre skrev Hennings: „Før Kongen selv overtog Konsumtionen (1773), blev Brændevinsbrænding drevet i Smug! nu kan dette kun ske i mindre Grad, fordi Toldbetjentene maa søge en Del af deres Indkomst gennem Konfiskationer. Eftersynet er skarpere end tidligere; hos en Godsejer blev der paa een Gang opdaget tre (Bønder), som havde Brændevinsredskaber; hver mistede sine Redskaber og maatte betale 30 Rdl. i Bøde. Disse Folk var svækkede for bestandigt. Nu regner man, at i Vendsyssels har $\frac{1}{5}$ afleveret deres Redskaber, og at $\frac{4}{5}$ endnu hemmeligt brænder. Er det altsaa ikke Umagen værd at anstille en økonomisk Betragtning over, om Staten for Vendsyssels Vedkommende vinder mere ved Brændevinsforordningen, end den taber ved den Skade, den paafører saa mange Mennesker, om de skulde blive opdagede?“ Hennings oplyser dernæst, at Bønderne og Godsejerne er villige til at betale 8 Skillings pr. Tønne Hartkorn for Ret til at brænde, og det vilde indbringe henimod 2000 Daler af de 20000 Tdr. Hartkorn i denne Landsdel (Vendsyssel), ja, selv om Regeringen vilde forlange 1 Daler pr. Td. Hk. for Tilladelsen til at brænde, tror han, at Tilbudet vilde blive modtaget. Han beretter videre, at

en Godsejer¹³⁾, der havde Birkeret, havde fortalt ham, at han havde ladet 200 Fæstebønder indkalde, fordi han vidste, at de havde Brændevinsredskaber og vilde forhindre, at de blev angivet af en Toldbetjent. Tog Godsejeren Bøden, vilde den udgøre 6000 Rdl., men det kunde Fæsterne ikke udrede, og tog han den ikke, blev Forordningen omgaaet.

Hennings var med Godsejeren henne hos en af Godsets velhavende Fæstere, hvor han glædede sig over den Orden og Properhed, han fandt, men da han kom ind i Spi-sekammeret, fandt han Brændevinsredskaberne i fuld Gang med Destillation, og Godsejeren oplyste, at Manden allerede to Gange havde betalt Bøder for Brænding, men hans Velstand skyldtes navnlig Svinefedning, hvorfor Brændevinsbrænding var saa vigtig for ham.

Som foran nævnt omtalte Hennings den vendsysselske Rugs daarlige Kvalitet, saa den ikke var Handelsvare. Lignende Udtalelser fremkom fra andre Sider og bestyrkes til Overflod af den af Professor O. C. Olufsen i „Økonomiske Annaler“ offentliggjorte Analyse 1802 af Rug, der antagelig fra Aalborg skulle udføres til Norge, og som utvivlsomt var avlet i Vendsyssel. „Dets smudsige Udseende gjorde mig tvivlrædig om, hvad for en Sort det egentlig var“, skriver Olufsen, men det kaldtes da Rug. Ved Analysen fandtes 38 Dele Hejre, 32 Dele Rug, 4 Dele Klinte, 2 Dele Havre, 2 Dele Hvede, 2½ Del Ærter, 1 Del Byg og 1 Del Vikker; — Resten 17½ pCt. — bestod af Græsfrø, Avner, Sand og Fejeskarn, og de 32 pCt. Rug var svange og befængt med Meldrøje. Sligt Korn egnede sig utvivlsomt bedre til at lave Brændevin af end til Brød.

¹³⁾ Antagelig Holger Reedtz til Voergaard. Han rejste 1783 Tiltale mod 132 Bønder for ulovlig Brændevinsbrænding, de blev dømt til at betale Bøder, men Reedtz maatte jo nok eftergive dem. (P. Christensen: Voergaard, S. 167.)

Ogsaa Nationalløkonomen L. C. Brinck-Seidelin, der 1815 til 1845 var Amtsforvalter i Hjøring, tager i sin „Hjørring Amts Beskrivelse“ (1828) Ordet for Ophævelsen af Forbudet imod Hjemmebrændingen i denne Egn, fordi Kornet var for vanskeligt at afsætte. Han skriver, at „der er anført som Indvending, at Bonden vilde blive drikfældig; men sammenligner man dette Amt, hvor mangan Bonde brænder, med Sjælland, hvor der ej brændes, da vil man se, at Svir her er saare sjælden, medens Sjællands Kroer er propfulde af drukne Bønder og paa Vejen en beskænket Bonde liggende i Grøften, medens en anden hujende farer ham forbi, eller snorkende i Bunden af Vognen har overladt Regimentet til de kloge Heste“.

Brinck-Seidelins Synspunkter resulterer i, at kan Forbudet ikke gennemføres paa Grund af Befolkningens Modstand, bør det ophæves, thi det medfører nu Mistænksomhed, Løgnagtighed og anden moralsk Fordærvelse, og det i Smug fremstillede Brændevin var et usundt og slet Produkt, ja, „en væmmelig Drik“.

Hjemmelavet Brændevin solgtes af Landboerne til Købmændene ligesom deres andre Frembringelser. I min Farfar, Skudehandler J. C. B. Klitgaards Handelsbog fra Blokhus 1827 træffes Poster som: „Købt af Gaardejer C. Pedersen 7 Potter Brændevin à 13 Skill., 11 Potter à 18 Skill.; købt af Jordemoderen i Hune 3 Pund Smør, 24 Potter Brændevin à 14 Skill., ½ Snes Æg o. s. v.“ Den bedste hjemmelavede Brændevin holdt næppe mere end 5 Grader (30 pCt.) Alkohol, medens den fabriksmæssige jo holdt ca. 7 Grader (42 pCt.). Yndet var det at blande Mjød med Brændevin, en Drik, der kaldtes „Polak“, og som hurtigt gjorde Nyderen „benløs“.

Utallige er de Historier, der berettes om Bøndernes Opfindsomhed og Snildhed, naar de forhadte Toldere var paa Husundersøgelsestogt. Fra Gaard til Gaard gik der

Ilbud, og saa gjaldt det jo om at faa Redskaberne gemt hen, nedgravet i Haven eller Møddingen, henlagt i Dammen eller gemt i Fouragen i Laden. Da Betjente en Gang kom til en Gaard, hvor man ikke fik Tid til at faa Brændevinstøjet gemt, lagde Husmoderen sig resolut til Sengs med det, jamrede sig ynkeligt og fik en Karl sendt af Sted efter Jordmoderen, og saa forsvandt Tolderne. I en jysk Kirke fandtes en Gang et Sæt Erændevinstøj gemt paa Himmelen over Prædikestolen, og i „Musæum“ 1892 oplyses, at et Sæt blev fundet nedlagt i Mogens Munks Ligkiste i Hjerm Kirke. Det er aabenbart Degnene, af hvilke mange var Hjemmebrændere for at bøde paa den ringe Løn, der har været saa snedige at gemme Apparaterne i Kirken .

* * *

Efter det store Angreb paa Hjemmebrændingen i 1770—80erne var der i en Aarrække forholdsvis roligt om Sagen, og det er vel troligt, at Brændingen voksede i nogen Grad; men saa kom Plakaten af 23. Febr. 1843 om Aflevering af alle Brændevinsredskaber inden 1. Maj samme Aar, i modsat Fald ville Overtræderne blive strengt straffet med Fængsel. Dette Paabud fandt stærk Støtte hos Købstædernes Brændevinsbrændere og for Vendsyssels Vedkommende ogsaa hos Vestkystens Skudehandlere, og denne Gang lykkedes det at komme Hjemmebrændingen til Livs.

Der foreligger næppe statistisk Materiale til Belysning af, hvor udbredt Hjemmebrænding var i Jylland ved Aar 1840 som Helhed set; men jeg har nogle Oplysninger, som i saa Henseende ikke er uden Interesse. Min Farfar, Skudehandler J. C. B. Klitgaard i Blokhus, var blandt dem, der ivrede for at faa Bønderne til at aflevere deres Brændevinstøjer inden den fastsatte Frist. Det var vel næppe af patriotiske eller etiske Grunde, at han med saa megen Energi kastede sig over denne Sag, men vel

mest fordi det vilde gavne hans eget Brændevinssalg, naar hans Kunder holdt op med at brænde, og det skete da ogsaa, thi medens samtlige lovlige Brænderier i Hjørring Amt 1826 kun producerede ca. 50.000 Potter Brændevin aarligt til en Befolkning paa ca. 55.000 Personer, solgte han omkring Aar 1850 ca. 50.000 Potter aarligt, hvoraf kun en ringe Del gik til Norge. Hans Kundekreds kunde vel regnes lig med Folkeantallet i Hvetbo Herred, ca. 5.500, idet han selvfølgelig ikke havde alle Beboerne som Kunder — Herredets nordlige Sogne søgte til Løkken — men til Gengæld havde han mange Kunder i Hanherrederne og Børglum og Kjær Herred. Klitgaard bekendtgjorde, at han indtil 1. Maj 1843 gav fire Mark for Pundet af Kobberbrændevinstøj, hvilket var langt over Metalværdien, og ved Fristens Udløb havde han fra de syv Sogne i Herredet modtaget 280 Sæt. Paa samme Maade virkede Toldinspektør Scheel i Dronninglund Herred, hvor der fra 13 Sogne afleveredes ca. 1000 Sæt.

Dette gav 64 Sæt pr. Sogn i Dronninglund Herred og 40 Sæt pr. Sogn i Hvetbo Herred, og var der i Amtets øvrige Herreder forholdsvis lige saa mange Smugbrænderier, hvilket næppe kan betvivles, vilde det for hele Vendsyssel give 5.500, og saa havde der endda i over 100 Aar fra Regeringens Side med Kraft været virket for deres Afskaffelse. Naar Regeringen omsider 1843 vandt Sejr, skyldtes det sikkert ikke saa meget de strenge Straffe, der stilledes i Udsigt for Overtrædelse af Forordningerne, men den fabriksmæssigt tilvirkede Vares Godhed og Prisbillighed, samt at Kvaliteten af det vendsysselske Korn var blevet saa forbedret, at det var blevet god Handelsvare.

Jeg har en Gang under første Verdenskrig o. 1918 smagt hjemmebrændt Brændevin, der ikke var rensat for Fuselolie; det staar for mig, som om den henledte Tanken paa et raaddent Kattetekadaver og „Fødsel i Dølgemaal“.

Bedre var den bekendte Læsø præsts Brændevin i 1930erne; den holdt næppe mere end 25—30 pCt. Alkohol og var sødlig.

Forordningen af 23. Feb. 1843 gav vist Anledning til Fremkomsten af en Klagesang paa 38 Vers. Den er trykt i Haderslev uden Tidsangivelse, og jeg traf over et Eksempplar hos en Bolsmand i Pirup i Hune Sogn. Jeppe Aakjær fandt ogsaa Visen hos en Mand i Salling. Om den er udbredt gennem Bissekræmmere, Studedrivere eller de omrejsende Haderslevkvinder, der opkøbte Haar, vides ikke.

KLAGESANG

DA DET BLEV FORBUDT AT BRÆNDE BRÆNDEVIN

Mel.: „Sørgetakter, sorte Noder“.

1.
Kom nu alle, kom tillige,
Kom og hører Ordre her,
Som er for det hele Rige,
Kommer, græder hver især.

2.
Posten kom nu meget fage
Med Forordningen saa stærk,
At vi Bønder skulde tage
Bort vort hele Brændviinsværk.

3.
Ordren er, vi ej skal brænde
Og ej Brændeviin maae faae;
Vores Tøj¹⁴⁾ skal vi indsende,
Hvordan vil det nu os gaa?

4.
Hvo, som tørster, kan nu ikke
For en Styver Brændviin faae,
Ak! hvor maae det Hiertet stikke,
O! hvad Raad skal findes paa?

5.
Hører alle, jeg vil sige,
Medens vi endnu har Tid:
Brænder alle nu tillige,
Brænder Dag og Nat med Flid.

6.
Medens Kiedlen staaer paa Bene,
Medens Hatten¹⁵⁾ end er hed,
Stræber da og vær ej sene
Brænder baade Malt og Meel.

7.
At vi da herefter haver
En Godtaar at tage til,
Naar de sultne Kjøbstædmaver
Komme og randsage vil.

8.
Brændviin vi til Frokost tager
Dertil Ost og Smør og Brød;
Det os inderlig behager,
Ak, hvad er det sukkersødt¹⁶⁾.

¹⁴⁾ Brændevinsredskaber.

¹⁵⁾ Kedelhatten til Destillation.

¹⁶⁾ Disse første 8 Vers er gengivet i Lønborg Friis' „Vendsyssels Nationaldragter og Vendelboerne“, Side 6—7.

9. Naar vi Middagsmad skal smage
Strax da, før vi Maden faae.
Maren maae os Flasken tage,
En Godtaar vi drikke saa¹⁷⁾.
10. Brændviin vi om Aften tappe,
Før vi vores Nader faaer,
Og den lille Flaske klappe,
Medens i den er en Taar.
11. Godt for alting den mon være,
Om Folk Sygdom, Svaghed faaer
Brændviin kan dem strax kurere
Ingen Doktor kan saa snaar.
12. Got for Kuld og got for Hede,
Got for Hoved, Tænders Vee,
Got at tage ind at svede,
Got ogsaa for Øinene.
13. Ja, ihvor man lider ilde,
Om man end og halv var død,
Kan den Pinen dog formilde,
O, du ædle Brændviin sød!
14. Men naar vi den nu skal savne,
Naar vi nu ej brænde maae,
Hvad skal da os hjælp' og gavne,
Naar os Sygdom kommer paa?
15. Siig, hvad Raad skal vi udgrunde,
At vi Brændviin kan faae?
Thi vi den jo ingenlunde
Kan foruden leve saa.
16. Kiøbstædsmanden vil vi give
Fanden med hans Karrevand¹⁸⁾,
Før vi tørste vil og snive¹⁹⁾
Og udslaae vor Brændviinstand.
17. Han vor Skade haver været,
At vi ikke brænde maae;
Han har klaget, sig besværet,
At vi Stakler brænde saa.
18. Skulde vi ham da berige
Og af hannem kjøbe saa?
Nej, vi burde ham bekrige
Og Parykken af ham slaae.
19. Han nu Sejer har erlanget,
Pidsk og Svøben han nu faaer;
Vi nu alt er bunden, fanget,
Og ej brænde maa en Taar.
20. Men mon det skal hannem gavne,
At han os saa plage vil?
Nej, han andet skal nu savne,
Som vi før ham bragte til.
21. Korn og Gryn, ja Flæsk tillige
Skal han ej sig smøre paa,
Drik Du Brændviin, vil vi sige,
Sluk dermed Din Hunger saa.
22. Smør og Ost han nu skal miste,
Saa og Æg i Snesetal,
Om han end af Angest piste,
Det ham dog ej hielpe skal.
23. Vi Supplike²⁰⁾ vil indgive,
Sende den til Kongen hen,
Haabend', Han vil naadig blive,
At vi brænde maae igjen.
24. Gierne vi da vil betale
Aarlig Afgift en vis Sum,
Som Han naadig vil befale
Hele Landet runden om.

17) Hentyder til et gammelt Vers „Hjertens Fryd og Dejlighed;
Maren tag mig Flasken ...“.

18) Opvaskvand.

19) = snibe, ɔ: savne, længes efter, vente paa. (Feilbergs Ordbog
III, 433.)

20) Ansøgning.

25.

Fanden skal da nu bortføre
Alle Glassekræmmere;
Lad dem nu ad Gaden kiøre
Lige til Kiøbstæderne.

26.

Det Bedrøvelse maae være
Udi dette ganske Land,
At vi os ej maae ernære
Paa hvad Maade, som vi kan.

27.

Skat og Udgivt skal jo ydes,
Men hvor skal vi tage den,
Naar de Midler os forbydes
Til at bierge Skillingen?

28.

Skal vi da vort Korn henkiøre
Til den Juda Kiøbstædmand²¹⁾,
At han det igien kan føre
Bort til andet fremmed Land?

29.

Summa: Bonden han skal henges,
Ingen med ham Medynk bær,
Huden skal af hannem krænges
Han er ikke bedre værd.

30.

Dog den Stakkel han maa føde
Alle udi hver en Stand,
Var han ej, blev Landet øde.
Skam fik da den Kiøbstædmand.

31.

Vores Sviin nu ud af Harme
Skrige meget jammerlig,
Fordi de kan ej faae Bærme,
Hvorned de kan bierge sig.

32.

Gamle Kiør maae ogsaa brøle,
Som har ikke nogen Tand,
De er vant til Bærm' og Spøle,
Og ej andet æde kan.

33.

Faarene maa nu krepere,
Naar som Vinteren er haard,
Og vi kan dem ej kurere
Med en liden Bærmetaar.

34.

Alle, alle det bejamre,
At al Brændeviin er død,
Tomme er nu Kieldre, Kamre,
For den yndig Brændviin sød.

35.

Jeg vil gaae til Frankerige,
Brændeviin jeg der kan faae,
Der er Brændviin uden Lige,
Fanden her maae tørstig gaae.

36.

Ak! Vor' stakkels Flasker tomme
Maae paa Hylden stille staae;
Før vi tog dem i vor Lomme
Og til Kroen kunde gaae.

37.

Nu farvel I Kroerkoner!
Og I ærlig Kroermænd!
I maae synge Jammertoner,
Før jer Brændviinstøj fløy hen.

38.

Vi vil nu en Gravskrivt sætte
Over hver en Kroerdør,
At vi aldrig skal forgitte²²⁾,
Hvor vi tidt derind gik før.

4. Maj 1845 udkom en længere Forordning om ulovlig Hjemmebrænding; den var nærmest et Sammendrag af de tidligere Forordninger, men med forhøjede Straffe for Overtrædelse. Til Gengæld bortfaldt Belønning for Angiveri, ligesom heller ingen Privatmand, der ikke forurettedes ved Brændingen, kunde gøre den til Genstand

²¹⁾ Jødekøbmand.

²²⁾ glemme.

for Paatale. Hvornaar Hjemmebrændingen ganske op-
 hørte, lader sig næppe oplyse, men jeg vil tro, at det
 først skete i 1870erne, thi naturligvis blev ikke alle Bræn-
 devinsredskaber afleveret 1843. Paa Gaarden R o t t r u p
 i Ulsted Sogn havde man endnu i 1870erne et Sæt Red-
 skaber, og da Gaarden R o s t o k i Brønderslev 1901 blev
 nedbrudt for at give Plads for Brønderslev Bank, fandtes
 der en Kobber-Destilerhat skjult i Laden. Ved Hjøring
 Toldvæsens Husundersøgelser efter Brændevinsredska-
 ber i Hvetbo Herred 1844 fandtes en Kobberhat paa Lof-
 tet hos Gaardmand Jens Pedersen i Ejersted i Saltum
 Sogn, og ligeledes fandtes Brændevinsredskaber hos
 Landmand Søren Christensen i Faarup i samme Sogn
 og hos Husmand Søren Andersen Møller i Kaas, Gaard-
 mand Peder Christensen i Røngaarde i Aaby Sogn og
 Gaardmand Jørgen Christensen i Røngaarde; 1847 blev
 hos Gaardfæster Jens Jensen Søborg i Rævhede i Aaby
 Sogn fundet Brændevinsredskaber, men derefter hører
 man intet til Husundersøgelser i Hvetbo Herred, hvor-
 imod mange Smaafolk idømtes Bøder paa 5 Rdl. for ulov-
 ligt Salg af Brændevin i smaa Maal; Produktet havde de
 vel købt i Nørre Sundby eller hos Klitgaard i Blokhuis i
 større Maal²³⁾.

Hvad lovlige Brænderier angaar, var der 1860 fire i
 H j ø r i n g, 1875 kun tre, idet Høyruups Brænderi paa Tor-
 vet da var nedlagt. De tre Brænderier var Jens Nielsens
 paa Nørregade, der efter Nielsens Død blev et Aktiebræn-
 deri; Ths. P. Olesens i Nørregade og A. R. Segelckes paa
 Springvandspladsen²⁴⁾. Da „De Danske Spritfabrikker“ o.
 1890 overtog dem, blev de alle nedlagt tillige med mange
 andre Brænderier, og dermed forsvandt ogsaa de mange

²³⁾ Hvetbo Herreds Dombog.

²⁴⁾ Det lavede en fortræffelig „Gammel dansk Snaps“, med Isop-
 smag. Af andre Akvavitter kan nævnes den verdenskendte
 „rød Harald Jensen“ fra Aalborg, og Ebeltoft Akvavit.

særprægede Produkter fra Landets forskellige Egne, og den monopoliserede „Aalborg Taffel Akvavit“ blev en Verdensartikel. Den Lugt af Mask, der hidtil havde hvilet over Hjøring som et Særkende, ophørte. Foruden disse Købstadsbrænderier var i første Halvdel af 19. Aarhundrede en halv Snes Brænderier i Nørresundby, Niels Christensen Bondrops og Knud Flensteds m. fl., og de havde Brænderibevilling²⁵), men desuden oprettedes der Brænderier paa et Par vendsysselske Herregaarde: Nørre Elvær i Tversted Sogn og Hals Ladegaard (o. 1845), og o. 1850 oprettede Skudehandler Søren Jensen i Løkken et stort Brænderi paa Løkkens Kær, hvilket han dog nedlagde 1874, og efter hans Død det følgende Aar blev de anselige Bygninger solgt til Jørgen Nielsen (Næsgaard) fra Sdr. Skovsgaard, der nedbrød dem.

Lars Pedersen Holst, f. 1760, d. 1841, drev et meget betydeligt Smugbrænderi paa Korlund i Hellevad Sogn, men Virksomheden blev o. 1840 opdaget af Øvrigheden, hvad der kostede ham 1000 Rdl.²⁶).

Som „Rosinen i Pølseenden“ skal jeg anføre et Par Husraad mod Beruselse. Spiste man Hjertebladet af en Kaalstilk om Morgen, blev man ikke beruset den Dag, og vilde man afvæne en drikkfædig Person, skulde man tage et Menneskekranium, bore tre Huller deri og hælde en Pot Brændevin derigennem og saa sætte Drikken for den forfaldne Person, eller man kunde dyppe Haanden af et Lig i Brændevinen og saa lade Personen drikke deraf. Til en Mandsperson skulde benyttes et Kvindeligt og omvendt. Mod overstadig Beruselse var en Slurk Urin — saa varm, som den kom fra „Vandvejen“ — et godt Mid-

²⁵) Chr. Petresch Christensen: „Nørresundbys Historie“, II. 193 f.

²⁶) Erhardt Holger Buchholtz' Optegnelser, „Vendsysselske Aarbøger“ 1951, S. 26 f.

del, som jeg 1887 saa anvendt paa „Bløden“ i Hals Sogn. En ældre Kvinde producerede „Drikken“ i en Træsko og hældte den derfra i Munden paa en ung Mand.

Probatum est! som der ofte staar ved de gamle Husraad.

OPTEGNELSER OM RØDHUS

Af C. KLITGAARD og MARINUS M. MADSEN

Inderst i den saakaldte „Jammerbugt“ — et Navn, der vist er fremstaaet for omtrent 100 Aar siden og antagelig er af litterær Oprindelse, da hverken Egnens Befolkning eller Aktstykker i Arkiverne kender det¹⁾ — ligger paa Rad med ca. 7—8 km Afstand tre Bebyggelser, hvis Navne ender paa —hus og altsaa henpeger paa et bestemt Hus, hvis Opførelse synes at have haft særligt Formaal. Sydligst har vi „Møllers Hus“, ved Aar 1800 omdøbt til Tranum Strandgaard. Det blev bygget o. 1760 af Ridefoged til Bratskov Poul Pedersen Møller, senere Ejer af Skovsgaard ved Hobro, død 1785. Han drev herfra Skudehandel paa Norge, og hans Navn mindes endnu, idet et lille Stenrev ud for Tranum kaldes „Møllers Hug“. Hans Håndel her fortsattes først af hans Broder Palle Møller og derefter af hans Søstersøn Lauritz Andersen Møller, død 1796, hvorpaa dennes Enke ægtede Broderen Bertel Møller til Lundergaard i Jetsmark Sogn. Han fortsatte Forretningen i „Møllers Hus“ og døde som Fallent 1827; men hans førnævnte Broders Søn Jørgen Møller fortsatte Handelen her og havde 1826 købt Nørre Skovsgaard i Ø. Svenstrup Sogn, hvor han døde 1883 som en meget velstaaende Mand. Selv efter Købet af N. Skovsgaard fortsatte han

1) Navnet har jeg tidligst set nævnt i „Den danske Lods“ 1843; det betegner Bugten mellem Bulbjerg og Hirtshals, men er utvivlsomt ikke af maritim Oprindelse.

Forretningen i Tranum i nogle Aar; men 1834 fik Lars Nielsen Bonderup Bevilling til Skudehandel her og drev Handel paa Norge og England. Han døde allerede 1836, og hans Enke, Anne Kirstine Rasmusdtr., f. 1796, d. 1837, blev 1837 gift med Christen Christensen Kronborg, f. 1813, d. 1893, der 1869 købte Nørre Skovsgaard af Jørgen Møller efter hidtil at have drevet Forretningen i Tranum, som i 1870'erne smuldrede ganske hen efter en Tid at have været drevet af den i Løkken fallerede Skudehandler Thomas Chr. Hoffmann (1845—1854) og derefter o. 1860 af dennes Søn Peder Chr. Hoffmann og Svigersøn Hans Svarrer. Den sidste Handlende her var Strandfoged Kjeld Peter Pedersen, der dog ikke boede i Tranum Strandgaard og heller ikke drev Skudefart.

Den nordligste af de tre Lokaliteter med Navn —hus var Blokhuset, der maa antages at være opført o. 1580, antagelig af den kendte Fru Ingeborg Skeel til Voergaard og Asdal. 1578 fik hendes Ægtefælle Otte Banner til Asdal og Fru Ingeborg af Kongen Livsbrev uden Afgift paa det meget sandføgne Bøndergods, der havde ligget til Ø. Kloster (Oksholm), og det ligger nærmest at antage, at det var denne driftige Kvinde, som byggede et Blokhus her for derfra at drive Handel paa Norge. Huset synes at have været af Træ ligesom de norske Huse, og det var ligesom disse tækket med Græstør²⁾). Blokhuset var utvivlsomt beregnet til Kornmagasin, ligesom samtidige Blokhuse i Asdal Sogn, ved Fladstrand, ved Snoghøj, i Aalborg, Aarhus og Hobro m. fl. Steder, og det synes at have været i to Stokværk. Den jævne Flade mellem Klitterne, hvor Landsbyen Blokhus ligger, hed tidligere Hune Hvarre, og endnu for om-

²⁾ Indtil 1885 havde vi i mit Hjem i Blokhus et ca. 50 Al. langt Hus af norsk Tømmer, men med Tag af Fjæl uden belægning af Græstørv.

ved 100 Aar siden kaldtes Blokhusboerne „Hvarreboerne“. Da jeg i „Vendsysselske Aarbøger“ 1939 har omtalt Blokhuset og Blokhus mere indgaaende, skal vi ikke her komme nærmere ind paa dette Emne, men omtale det tredie af —hus Navnene, nemlig det midterstliggende Rø d h u s, der jo nu omfatter et ret betydeligt Landomraade, men for et halvt Hundrede Aar siden endnu ofte kaldtes „v e d d e t r ø d e H u s“ altsaa med Henpegen paa et enkelt særpræget Hus. 1675 synes hele Rødhushsomraadet at være henregnet til Hunetorp og hørte antagelig til de 13 jordløse Huse, hvoraf 10 ved Hune Strand, som Kronen da skødede til kgl. Renteskriver Johan Bannermann, og som senere kom til Birkelse.

Hvad var det da for et rødt Hus, kan man spørge, og dets Oprindelse og Formaal lader sig vel næppe oplyse, men vi kan gisne om, at Birkelse i Aaby Sogn, der i 1600-erne ejede det meste af Fæstegodset her samt mange Ejendomme i Jetsmark Sogn, har bygget et r ø d m a l e t T r æ h u s her i samme Øjemed som Blokhuset paa Hune Hvarre, ved Kjul Strand og paa Fladstrand (Frederikshavn), altsaa som Opsamlingssted for Korn og andre Landbrugsprodukter fra Fæstebønderne til Udførsel til Norge og muligt Indførsel af Bygningstømmer til denne træfattige Egn og vel opført af Træ efter norsk Skik; men det bliver som sagt kun en Formodning. „Det r ø d e H u s“ ved Hune Strand nævnes saa vidt kendt første Gang 1646³⁾, og 1729 omtales i Hvetbo Herreds Auktionsprotokol baade „det røde Hus“ og „det andet r ø d e H u s“, men det er vist tvivlsomt, om „det andet“ ogsaa har været rødt; maaske var det et almindeligt Hus bygget i Nærheden af det røde. Det oprindelige røde Hus antages af gamle Folk at have ligget noget nord for Skolen i Nærheden af, hvor Vejen vest om Skolen støder til Vejen til Stranden. (Matr. Nr. 112.)

³⁾ Han H. Tgb.

Først i 1500erne synes der at være begyndt en Sandflugt i Ø. Han Herred (Tranum Sogn) og Hvetbo Herred, der i det følgende Par Aarhundreder foraarsagede store Ødelæggelser og navnlig i Hune Sogn begravede mange Gaarde, Huse og Marker, saa de aldrig mere kom i Brug. Dette var bl. a. Tilfældet i det Omraade, som i vor Tid henregnes til Rødhus, og da Hune Sogn 1823 blev udskiftet, var der endog ikke noget Grænseskel mellem dette og Tranum Sogn, fordi Jorden her var uden Brugsværdi; men ved Fællesmøde mellem disse to Sogns Beboere 1. Maj 1822 enedes man om at fastsætte Skellet, der jo tillige blev Herredsskel mellem Hvetbo og Ø. Han Herred.

I Matriklerne 1662 og 1688 nævnes Rødhus ikke; men alle Bebyggelser vest for Hunetorp Rimmer og Lundergaards Mose fik senere Fællesbetegnelsen Rødhus eller „ved det røde Hus“, selv om en Del af dem ogsaa havde særlige Navne.

Dette gælder saaledes de i Matriklen 1688 forekommende Navne Buje, Lunen, Bakkerne og Ulvholm.

Buje⁴⁾ synes i Middelalderen at have været en større Bebyggelse, thi 1466, 1476, 1480 omtales Nørrebuje, Sønderbujе, Kjærlingbujе, Buje Klit og Buje Fang⁵⁾ som liggende til Ø. Kloster (nu Oksholm), der ved Tingsvidner, Lovhævder, Domsbreve og kongeligt Stadfæstelsesbrev hævdede sin Ejendomsret⁶⁾; men i 1500erne blev Omraadet ødelagt af Sandflugt, og 1604 nævnes kun Buje Klit, der med Øklosters øvrige sandføgne Jordegods 1578 var blevet lagt under Sejlstrup Len. Der var dog i Klitten her 4 Beboelser, hvoraf de 3

⁴⁾ Navnet kan antagelig jævnføres med Boet, Boden, Flertal Boderne, jfr. Bude i Aasted Sogn og Baader i Flade Sogn. Altsaa Bebyggelse.

⁵⁾ Fang = Tilliggende Jord.

⁶⁾ Ældste d. Arkivreg. III. 115, 116, 119 og 120.

gav Smør i Stedet for Korn i Fæsteafgift, og det fjerde gav de almindelige Huspenge 12 Skill, men af Lensregnskabet 1607 ses, at alle disse Steder nu var saa ødelagt af Sandflugt, at der hverken fandtes Huse eller Folk, og i Regnskabet for 1610 slettedes denne Jordskyld. Senere kom her dog atter Brugere, og 1632 toges Tingsvidne om, at Mads Pedersens „Værsted“ (o: Hus med Jord) var saa ødelagt af Sand og Vand, at han kun kunde give 1 Mark i Fæsteafgift, og lignende Tingsvidner erhvervedes ved Hvetbo H. Ting for 3 Steder i Buje Klit i Aarene 1633—1636, medens det i et Tingsvidne af 8. Marts 1650 hedder, at et Hus her er saa ødelagt af Sand og Vand paa Bygning, Ager og Eng, saa Fæsterne ikke kunde bebo det. Efter Matriklen 1662 bestod Buje af 1 Kvarterbol og 4 Huse, hvoraf det ene var jordløst; der kunde ialt saas 2 Tdr. Byg og avles 16 Læs Hø, saa Beboerne har antagelig ernæret sig mest af Faareavl og Fiskeri. 1662 fik Buje intet Hk., men 1688 var her et Bol, som havde 14 Tdr. Land under Plov og fik Hk. 1-3-1-2, altsaa efter Nutidens Beregninger en Gaard. Der var tre Brugere af den, Niels Jensen, Chr. Pedersen og Mads Jensen, og den hørte under Birkelse. Senere blev Gaarden udstykket i 6 Brug, nu Matr. Nr. 114—119, der atter er delvis udparcelleret. 1771 døde Mads Jensen i Buje Klit og Søren Peitersen i Buje⁷⁾. 1823 var alle Brugene i Selveje. Matr. Nr. 114 a kaldes nu Strandgaarden. Den fik 1844 Hk. 2 Fdg. 2 Alb. og skødedes 1823 fra Peiter Sørensen til Søren Peiter Pedersen⁸⁾, fra hvem den 1869 skødedes til Søren Peter Jensen, der skulde svare Aftægt til Sælgeren og Hustru Dorte Poulsdatter. Til Vester Buje synes ogsaa at have hørt Matr. Nr. 115, 116 og 117.

7) Jordebog for Sejlstrup Len 1604.

8) Birkelse Skiftepr.

9) Gift med Gunild Marie Jensdtr., f. Kristiansand 1799, Søster til Søren Jensen Rødhus.

Matr. Nr. 115 blev 1851 delt i to Brug a og b, af hvilke Matr. 115 a Vestergaard havde Hk. 1-0-0-1, altsaa en Gaard, der 1823 brugtes af Chr. Jensen Nikolaj og 1840 af hans Enke Mette Christensdtr., som dette Aar skødede den til Christian Peitersen, efter hvis Død den 1864 ved Auktion solgtes til Ths. Chr. Sørensen, der 1868 skødede den til sin Brodersøn Hans Chr. Olesen af Nørre Brogaard i Hune.

Matr. Nr. 115 b blev 1851 med Hk. 0-1-1-1¼ skødet fra Chr. Peitersen til Niels Chr. Christensen, som 1863 tilbageskødede Stedet til Chr. Peitersen. Hans Enke Christiane Christensdatter skødede 1867 Huset til Jakob Andersen.

Matr. Nr. 116 fik 1844 Hk. 0-1-1-¼ og blev 1847 af Ths. Pedersens Enke skødet til Niels Pedersen, der boede her 1867.

Matr. Nr. 117 Vester Buje fik 1844 Hk. 1-3-0-2¼ og skødedes 1829 af Niels Larsen til Niels Larsen (Svenningsen) af Hunetorp, som 1859 udstykkede Gaarden i Forbindelse med et Bol paa Rimmen (Matr. Nr. 107) og en Gaard i Hunetorp (Matr. Nr. 90) i fire Dele.

Matr. Nr. 118 Mellem Buje blev 1846 delt i 3 Brug. Stedet havde 1844 faaet Hk. 7 Skp. ¼ Alb. og tilhørte 1812 Søren Thomsen, der da solgte det til Søren Sørensen Møller, der solgte det til Simon Olsen Ejstrup. Det tilhørte 1823 Christen Nielsen Sverrig, der 1829 solgte en Parcel af Hk. 3 Skp. til Søren Peiter Pedersen, som 1846 solgte denne Del (118 a) til Peder Nielsen Kjær fra Hune Skole, og han solgte den atter 1861 til Lars Chr. Jensen Rødhús. Den anden Del af Bolet (118 b) af Hk. 0-2-2-2½ blev 1857 af Chr. Nielsen Sverrig solgt til hans Søn Niels Christensen Sverrig, der boede her

1867. Endelig var der den tredje Parcel af Bolet (Nr. 118 c) af Hk. 2 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb., der blev solgt til Niels Nielsen Torngaard, som 1848 solgte Parcellen til Niels Nielsen, hvis Enke Karen Andersdatter 1851 ægtede Thomas Chr. Christensen, der 1863 solgte Stedet til Niels Chr. Christensen. Chr. Nielsen Sverrig solgte ogsaa 1851 en Parcel 118 d af Matr. Nr. 118 til Christian Peitersen, der straks solgte den af Hk. 3 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb. til Lars Pedersen, som 1855 skødede den til Søren Jensen. Stedet, der fik Navn Rødhusminde, blev forenet med Klitten fra Matr. Nr. 115 a og fra Matr. Nr. 117.

Matr. Nr. 119, Buje Østergaard, fik 1844 Hk. 1-1-3- $\frac{1}{2}$. Den tilhørte 1817 Niels Christensen Sverrig, som da solgte den til sin Søn Christen Nielsen „Buje“ Sverrig^{9b}), og han skødede 1856 Gaarden til Niels Chr. Andersen, som atter 1862 skødede den til Jens N. Svendsen (Krog), der 1864 solgte den til Lars Andersen, der skulde yde Sælgeren og Hustru Aftægt. Han solgte den samme Aar tilbage til Jens N. Svendsen, der 1873 skødede den til Anders Chr. Christensen (Dam), i hvis Tid Gaarden brændte o. 1880, og han udvandrede til Amerika. Om Aftægtsydelsen til Jens Svendsen, som Anders Dam ikke kunde udrede, se senere.

I nyere Tid er Gaarden stærkt udstykket, bl. a. er 108 Tdr. Land Klit kommet under et Bol syd for Buje Øster-

^{9b}) Foruden denne Søn havde Niels Sverrig og Gertrud Andersdatter en Søn Ole Nielsen, f. 1799, d. 1879, der omtales i Goldschmidts „Dagbog fra en Rejse“ S. 50 og 84, og om hvem der fortælles, at han ved et Redningsforetagende ved Blokhuis 1845 stod i Forstævnen af en Baad og „skar“ Søn med en Kniv, saa Baaden kunde komme over Revlen ud til Skibet. Han ejede og boede i Nørre Brogaard i Hune. En anden Søn af Niels Sverrig var Anders Nielsen, f. i Rødhus 1783, d. Arendal 1838, Købmand, Trælasthandler og Skipsreder i Arendal. Havde flere Børn. (Fred. Foss. „Arendal“, S. 214 og 460.)

gaard, og Hovedparcellen af den ejes nu af Marinus M. Madsen, som er Meddeler af en hel Del af det Stof, der er fremdraget i denne Artikel, og hvis Fader, Gartner Madsen fra V. Hjermslev, tidligere ejede Gaarden og plantede en Blodbøg i dens Have, hvor den trives godt. Syd for Gaarden ligger en mindre Bakke, om hvilken Marinus Madsen fortæller, at man mente, at der her boede „Tykkemænd“¹⁰⁾, hvorfor Bakken kaldes „Tykmandsbakken“. En Mand i Rødhus, der levede for ca. 100 Aar siden, havde en daarlig Udtale, hvorfor man antog, at han var „Skifting“, eller at en Kone fra Tykmandsbakken var gaaet til hans Hjem og i Smug havde givet ham Patte. Chr. Sverrig Larsen, kaldet Dovenborg, har fortalt, at engang han og flere unge Karle havde været til Legestue til henimod Morgen, saa de en Mandsling, som saa „bøs“ ud, og saa syntes det for dem, som om han puttede sig under en stor Lyngbusk og var borte. Baade før og efter, at Marinus Madsen kom til Gaarden her 1913, har der gaaet „en lille Mand“ i nogle Kalvebaase i Ladebygningen. „Jeg har aldrig troet paa sligt, men har maattet tro paa det“, siger Madsen. „Nu er Baasene fjernet“.

I Følge Matriklen 1688 henregnedes til Bakkerne i Rødhus 1 Ejendom med over 1 Td. Hlk. og 6 med under 1 Td. I nyere Tid henregnedes de til Buje, og de laa i en Række syd for Helmisbjergene, vestligst Strandgaard (Matr. Nr. 114) og dernæst Huset „Saksen“ med Hk. 2 Alb.

Fra Helmisbjergene fører et Vandløb „Helmisgrøften“ mod Nord over en øst-vestgaaende Vej med Bro til Hune Bæk, men denne Grøft er vist af ret ny Oprindelse.

Et Hus Matr. Nr. 121, af Hk. 3 Fdk. beboedes 1852 af Søren Chr. Nielsen, der var Fæster under Lunder-

¹⁰⁾ Det er „Skiftinge“, forbyttede Børn. H. F. Fejlberg har ikke denne Betegnelse i sin „Ordbog over jyske Almuesmaal“.

gaard, fra hvilken det 1855 solgtes til Peder Christensen, maaske den tidligere Ejer af Matr. Nr. 122. Huset Matr. Nr. 122 solgtes 1850 af Peder Christensen (Ræ v), der 1823 var Selvejer, til Søren Jensen (Rødhusgaard), som atter 1858 solgte det med Hk. 0-0-1-2 $\frac{3}{4}$ til Mads Peter Hansen.

Lars Chr. Madsen i Rønnelien i Hune fortalte Folke-mindesamler Evald Tang Kristensen¹¹⁾, at Helmisselbakter havde Navnet, fordi man her havde fundet saa mange Ben af Heste og Kreaturer. Da der næppe har været mange Heste i Rødhus, var det antagelig Ben fra Kvægpesten 1746—48, da næsten alt Kvæg i Hune Sogn døde og bl. a. ca. 3000 Stk. paa Birkelse Gods, hvortil Rødhus da hørte. Se „Vends. Aarbøger“ 1932, S. 177 ff.

I Kirkebøgerne 1750—1800 nævnes Stedet Sovbak i Rødhus. Steder af samme Navn forekommer i Jetsmark, Aaby og Vrejlev Sogne, men Betydningen er uvis, og Stednavnet i Rødhus kendes ikke længer. Navnet kan maaske ligesom Sovkrog i Raabjerg være afledet af norsk Sau = Faar, men er vel i det foreliggende Tilfælde snarest et Personnavn.

I Rødhus, hvor der i Klitterne holdtes mange Faar, som gik ude Aaret rundt, og hvor spæde Lam som Følge deraf ofte døde, var det endnu i 1870erne Brug at lave Ost af Faaremælk.

Efter Matriklen 1688 havde Gaarden og de 6 Huse i „Bakkerne“ 19 Tdr. Land dyrket Areal; de hørte alle under Birkelse. I Østergaard boede 1683 Ole Sørensen, hvis Søn Søren Olesen, der var Fæster af et Hus med ca. 2 Skp. Hk., 1689 forærede 2 Mark til Hune Kirke.

Et Hus i eller ved Buje kaldtes Skalborg; det hørte til Sejlstrup Lens sandføgne Gods, og Fæsteafgiften var

¹¹⁾ „Jysk Almueliv“ Nr. 252.

1607 den sædvanlige Husskyld 12 Skill., der ikke blev nedsat. 1610 var Stedet øde, og Skylden af det afskrevet derfor i Lensregnskabet. 4. Feb. 1633 toges Tingsvidne, at „Gaarden“ Skalborg var helt øde af Sandflugt, saa Fæsteren Søren Bertelsen ikke kunde svare mere end den sædvanlige Husskyld 12 Skill. I Tingsvidne af 10. Maj 1634 kaldes Stedet „Søren Bertelsen i Buj“, og 1662 stod det i Matriklen for en Udsæd af 4 Skp. Byg og Høavl 6 Læs, men senere nævnes Stedet ikke. Anders Madsen i Skalborg gav 1638 et Daabsbækken af Messing til Hune Kirke.

Marinus Madsen beretter, at for ca. 100 Aar siden (o. 1850) fandt man i Rødhus — vist ved Buje — en Fællesgrav med *Menneskeben*¹²⁾. Man blev opmærksom paa Graven ved, at det gav en hul Lyd, naar man gik eller kørte hen over Stedet. Der blev fremdraget 2 Vognlæs Menneskeben, som blev begravet paa Hune Kirkegaard, vel ved det vestlige Dige, hvor alle ilanddrevne Lig blev jordet, og hvor ogsaa en 1897 ilanddrevet Æske med Menneskeben blev jordfæstet. Hune Kirkebøger 1845—60 indeholder intet om Benene fra Rødhus. De i Rødhus opgravede Menneskeben hidrørte antagelig fra Skibsforlis, thi endnu i 1830 jordede man ofte saadanne Lig, der ikke vedkom Sognefolkene, i Klitten, hvor endnu de saakaldte „Dødemands Bjerger“ minder om dem. I Graven i Rødhus Klitter maa der jo have været jordet mange Lig, hvis det ellers er rigtigt, at der var to Læs Ben, og Tanken ledes da hen paa de mange Tab af Menneskeliv, der skete ved Strandinger ved Hanstholm og Bulbjerg 13. Okt. 1786 og i Julen 1792, men der kan ogsaa gisnes om, at Ligene hidrørte fra de engelske Krigsskibe „Sct. George“s og „Defence“s Forlis ved Bovbjerg Juleaften 1811, da henimod 1500 Mennesker druknede.

12) Berettet til M. Madsen af Thomas Christensen Norre.

Terræn af Rödhus

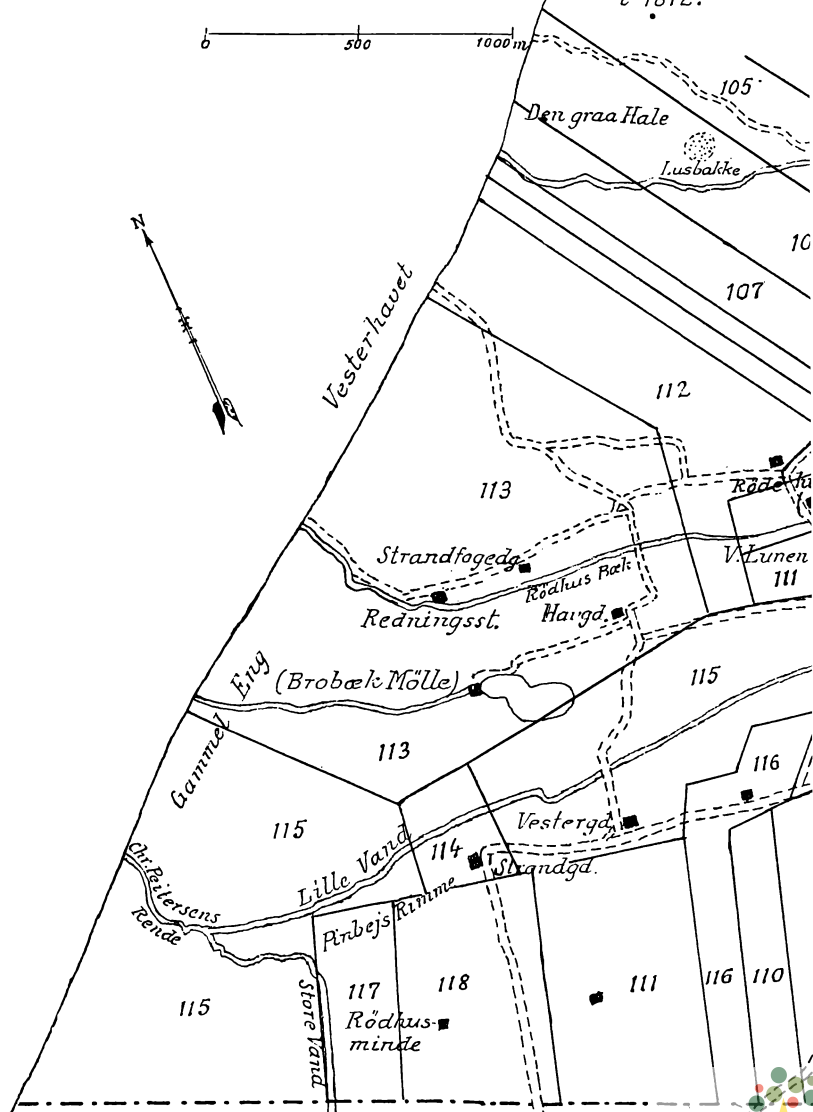
Hune Sogn, Hjørrung Amt.

~ Vandløb

- - - - - Vej

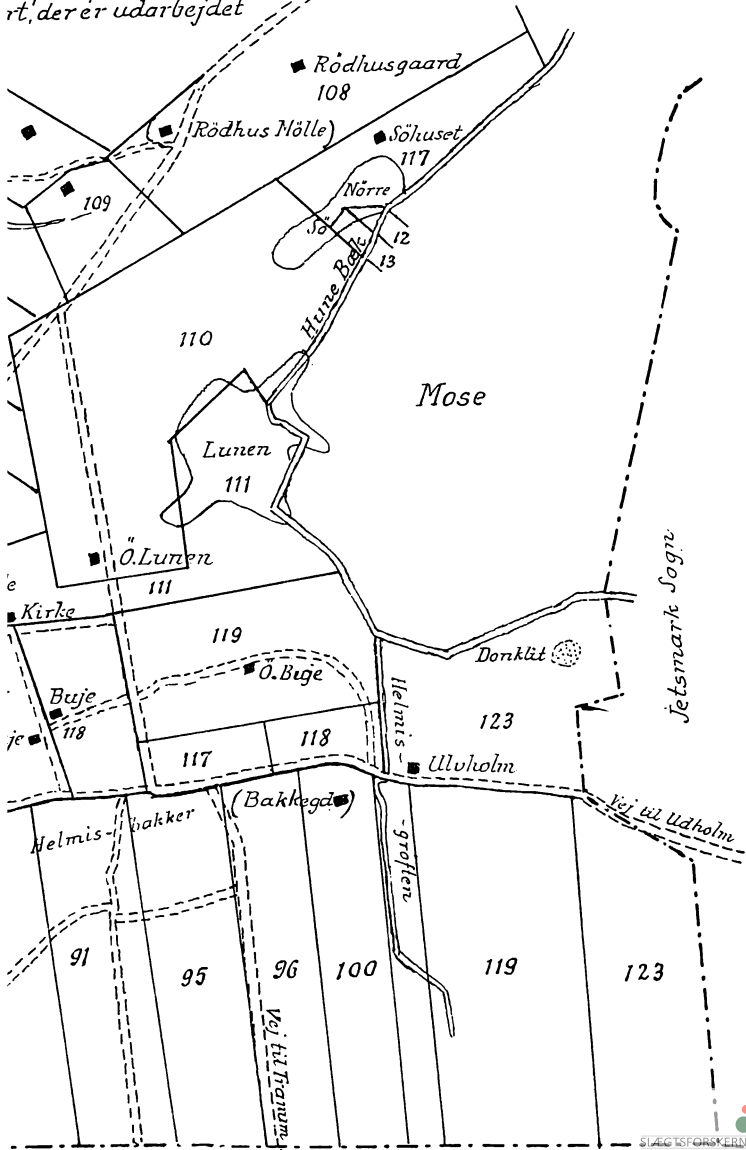
De forsvundne .
Skel indlagt og M.
skiftningen anve
i 1812.

0 500 1000 m

Rimmensgd. ■ Vel

eter er indklammede.
aaført efter det ved Ud-
rt, der er udarbejdet

Det er vel ikke utænkeligt, at en Del af Ligene herfra af Strømmen kan være ført helt til Rødhus.

Den østligste Gaard i Rødhus, Matr. Nr. 108, kaldes i nyere Tid Rødhusgaard, og den havde Hk. 1-0-0-1, og Ejerne havde Navnet Rødhus som Slægtsnavn. Den ejedes 1823 af Thomas Nielsen, som 1824 solgte den til Søren Jensen Rødhus mod Aftægt. Søren Rødhus var født i Kristiansand 5. Sept. 1802 som Søn af Styrmand Jens Nielsen Rødhus, f. Rødhus 1761, d. Kristiansand 1807, Søn af Niels Christensen og Maren Pedersdtr., og Hustru (gift 1795), Signe Gundersdatter, Datter af Gunder Gundersen og Gunild Olesdatter i Kristiansand. Han kom i Begyndelsen af 1800erne til Slægtinge i Rødhus — vist til Farbroder Thomas Nielsen i Rødhusgaard — sammen med sin Søster Gunild Marie Jensdtr., der var født i Kristiansand af samme Forældre Oktober 1799. Hun blev viet i Hune 1828 til Søren Peiter Pedersen af Hunetorp, f. 1805, og de boede først i Vestergaard i Buje i Rødhus (1845), senere i Blokhushuset Torne-mark, hvor de havde et lille Hus, og her var han Fisker og ansat ved Redningsstationen i 1860—70erne. Efter Manden „Søren Lien“s Død flyttede Gunild Marie til Ejersted i Saltum Sogn, hvor hun nød en lille Pension fra Redningsvæsenet og døde blind og af Alderdom 1885. 6 Børn. En Søster til hende Signe Gundersdatter, f. 1796, siges at være kommet til Amerika.

Søren Jensen Rødhus blev o. 1830 gift med Kirsten Marie Nielsdatter f. V. Brønderslev, f. 1804, d. 1879, med hvem han havde 6 Børn, og han solgte 1864 Rødhusgaard til sin Søn Niels Christian Rødhus, f. 1834, imod Aftægt til sig og Hustru. Fra ham kom Rødhusgaard til hans Søn Søren Nielsen Rødhus, der ogsaa drev Fiskeri og 1. Nov. 1895 indbragte den forladte Jagt „Viktorias“ af Sandnæs ved Stavanger til Pirups-

hvarre Strand. Han købte 1899 Sdr. Engesgaard og døde der 1931.

Den ældre Søren Rødhus døde 16. August 1878, antagelig i „Rødhusminde“, et Hus, som havde oprettet sydligst i Sognet. Han blev efterhaanden en ret velstillet Mand, idet han sammen med Boelsmand Poul Jensen Højen i Blokhus købte strandede Skibsvrag og opbrækkede dem. De skal have tjent godt 1835 ved Vraget af den finske Fregat „Preciosa“, som strandede paa Saltum Strand, og ligeledes skal Søren Rødhus have haft god Fortjeneste ved Vraget af det franske Skib „Felicité“, der 1839 strandede ved Rødhus. Det er om denne Stranding, der fortælles, at en af de reddede Franskmænd blev Fader til et Pigebarn i Rødhus, som fik Navnet Fransine, fordi Faderen var en „Fransos“, men en Pige af dette Navn ses ikke døbt i Hune, og det ligger vel nærmest at antage, at det var et „Kaldenavn“

Fra Rødhus fortælles ogsaa en anden lille „Strandingshistorie“. Engang i første Trediedel af 1800, vist o. 1820, kom en Mand i Land i en Baad, og han havde bjerget to Kister med sig i Land. Medens en Pige viste ham Vej til det nærmeste Hus og gik op gennem Klitterne, stjal en Mand, hvis Navn ogsaa nævnes Kisterne og tog den ene med sig, medens han skjulte den anden i Klitten, og her blev den fundet og stjaalet af en anden navngiven Mand. Den førstnævnte Kiste antoges at have indeholdt en Del Penge, da Finderen fra den Tid blev en holden Mand, den anden indeholdt kun Hornskeer.

Lidt vest for Rødhusgaard ligger Matr. Nr. 109, der havde Hk. 0-1-3-1 og 1838 blev skødet fra Bartholomæus Hasselbalchs Enke til Vestrupgaard i Saltum Sogn, Charlotte Amalie Thorlund, til Christen Larsen, hvis Enke Maren Jensdatter 1869 solgte Stedet til Mads Christian Christensen, der byg-

gede en senere nedrevet Mølle her, hvor han ogsaa i 1880erne havde en lille Købmandshandel.

Stederne Lunen har Navn efter den største af de to smaa Klitsøer, der for 60—70 Aar siden laa ved Rødhushus og kaldtes Nørre Lune og Vester Lune og af hvilke den sidst nævnte var den største. Efterhaanden blev de afvandet og omdannet til Eng ved Afvanding af Mosen øst for og den ligeledes udtørrede Hellede Sø. De var som denne Sø og Mosen utvivlsomt Rester af et større Vandomraade, thi i Præsteindberetningen til Ole Worm 1638 skrives: „Sønden for al Hune er et Vand, der kaldes Lunen“. Navnet er en Fællesbetegnelse for slige Mosesøer¹³⁾, og i Vildmosen var der flere saadanne, bl. a. „Gaaselunerne“. Endnu i mine Drengaar o. 1880 fangede vi med Vod Gedder, Skaller, Aborrer og Brasen i Rødhushus Luner. Hellede Sø, i hvilken Fiskeriet havde ligget som Herlighed til Lundergaard, var da blevet afvandet, og de Vandløb, der tidligere afvandede Rødhusterrænet til Havet, tilsandede efterhaanden, da Vandet fra Rødhushus lededes mod Øst til Hune Bæk.

Bolet Lunen eller „ved Lunen“ laa ved Vester Lune og tilhørte Birkelse; det omtales 1683 som et Hus, og 1688 fik det Hk. 0-7-3-1 og havde lidt over 7 Tdr. Land dyrket Areal. Det havde to Fæstere Christen Christensen og Niels Jensen. Senere blev det delt i to Brug Matr. Nr. 110 og 111. Matr. Nr. 110, der 1844 fik Hk. 0-7-1-2¼, kaldtes Øster Lunen og skødedes 1828 af Anders Sørensen til Peder Andersen, død 1856, og hans Enke Maren Pedersdatter solgte det 1860 til Jens Peter Sørensen. Senere blev det udstykket.

¹³⁾ Jfr. „Lovne“, „Lagune“ og i Hunetorp var der o. 1850 en Eng, der kaldtes „Mellemste Lune“ og laa til Huset Sten i Hune torp. Den havde Matr. Nr. 86b og Hk. 1 Fdg. Kom 1866 under Kjærsig.

Den anden Luneejendom, Matr. Nr. 111, fik 1844 Hk. 1-0-3- $\frac{3}{4}$ og kaldes Vester Lunen. Den ejedes 1823 af Niels Poulsen, da der herfra udlagdes $\frac{1}{2}$ Td. Land østen for Gaarden til „Bygge- og Tumbleplads“ for en paa-tænkt Biskole (Matr. Nr. 120), og senere er paa Gaardens Areal bygget Rødhushus Kirke. Gaarden ejedes 1848 af Poul Madsen, der da mageskiftede den til Anders Andersen, som ejede den 1852.

1880 ejedes den af Peder Christian Larsen, der ejede Fiskeriet i den vestre Lune. Han var gift med Kristine Olsen. Enke efter Christen Jensen, død 1866, der havde holdt Skole her.

Det oprindelige røde Hus (se foran) antages at være Stedet Matr. Nr. 112, der 1844 fik Hk. 0-1-3-1 $\frac{1}{2}$. Det skødedes 1849 fra Niels Madsen til Peder Jensen, som 1861 solgte det til Niels Peder Christensen.

Søhuset, Matr. Nr. 117, ligger ved Nørre Lune og var Englod til Vester Buje.

Ulvholm (Matr. Nr. 123) nævnes allerede i Kong Valdemars Jordebog 1231 som tilhørende Kronen. Senere kom Stedet under Ø. Kloster (Oksholm), men 1578 kom det med det øvrige af Klosterets sandføgne Jord under Kronens Len Sejlstrup, hvortil Ulvholm 1612 kun svarede 1 Pund (= 6 kg) Smør i Fæsteafgift. 1630 var Stedet øde af Sandflugt, og 1631 mageskiftede Kronen dette Bol til Falk Gøye til Bratskov. 1662 regnedes Ulvholm kun for et Kvarterbol med ca. 5 Skp. Htk. og en Udsæd paa $\frac{1}{2}$ Td. Byg, Høavl 10 Læs, Stedet laa da til Boller. 1688 fik det Htk. 4 Skp. 1 Alb. og kom under Lundergaard. Da der ved 1850 anlagdes en Afbyggergaard fra Lundergaard kaldet Udholm (Jetsmark Sogn), blev Ulvholm i Hune Sogn fremtidigt for at undgaa Navneforveksling kaldt „Gammel Ulvholm“. 1683 og 1714 laa der ved Ulvholm en lille Vejrmølle, som undertiden malede lidt for de omliggende Huse; men 1688, da den

fik Jordskyld 1 Skp. 1 Alb. og ingen Mølleskyld, siges om den, at den stod ganske lavt i Sandklitten og kun kunde male ved stærk Vind, og den var baade svag og skrøbelig paa Værket og stod paa en Grund, der daglig kunde frygtes at ville bortblæse, saa den havde ingen Søgning, men brugtes til Ejerens Fornødenhed. Den ejedes da af Præsteenken fra Torslev i Ø. Han Herred Maren Jakobsdatter Brunow, død 1716, saa hun synes efter sin Mand Jørgen Hansen Hornes Død 1704 at have drevet Møllen her, antagelig efter at en Vandmølle paa Brobæk (se senere) var gaaet til Grunde ved Sandflugt. Senere kom Ulvholm under Lundergaard. Ulvholms Bygninger laa vist oprindeligt paa en jævn Flade, som senere blev overfløjet med Sand, der dannede „Ulvholm Bjerger“. Syd for den gamle Boplads og øst for det nu staaende Hus „Gammel Ulvholm“ ses endnu den lille Møllebanke. Ved Matrikuleringen 1844 fik Ulvholm Hk. 0-3-3-¼, men der var da ligesom 1853 ingen Bygninger her. Senere blev Jorden udstykket, og paa 4 Parceller blev bygget et Bol, som tillige fik 108 Tdr. Land af Matr. Nr. 119's Klit og nu kaldes Ulvegarden, bygget ca. 1910 og nu tilhørende Staten. Der er for nylig fundet Bygningsfundamenter, hvor Ulvholm Mølle forhen stod.

Brobæk var Navnet paa et Vandløb, en Bæk, der løb til Havet mellem Rødhus Bæk i Nord og den saakaldte Chr. Peitersens Rende i Syd. Der har vel været en Bro over Bækken ved Møllen, hvad Navnet jo tyder paa. I 1870 kunde man endnu se Rester af Vandmøllens Pæleværk i en mod Vest vendende Skrænt øst for den saakaldte „Gammel Eng“, og øst herfor findes Spor af Mølledammen paa Bolet Matr. Nr. 113a's Ejendom. Det maa ogsaa anføres, at Brugerne af denne Gaard, der endnu 1823 laa under Birkelse, kaldtes med Tilnavnet Møller (udtalt uden Stød ligesom en Mølle).

Brobæk Mølle nævnes 1618, da Jørgen Jørgensen til denne Mølle fæstede 2 Stykker Jord, som han havde opbrudt i Sandklitten, af Sejlstrup Len¹⁴). 18. Juni 1659 fik Jens Sørensen ved Brobæk Tingsvidne om, at to Mænd havde synet hans Ager og Eng og havde set, at hans Eng og Græs, hvorpaa han i tidligere Aar kunde bjerge omtrent 12 Læs Hø, var opredet og nedtraadt af Heste, som skete den Dag, der holdtes Mønstring ved Stranden¹⁵), og ligeledes var en stor Del af hans Vinterug opredet og nedtraadt, ham til stor Skade. Ydermere saa de, at Sandflugt saa aldeles havde fordærvet de Steder, han paaboede, saa han var nødsaget til at flytte, hvad Slotsskriver Tøger Larsen paa Aalborghus ogsaa havde tilladt ham ved Skrivelse af 15. Juni. Brobæk Mølle anføres allerede 1611 som øde af Sandflugt; den havde 1604 staaet for en Skyld af 1 Løb Smør (= 18 kg), men stod nu kun for 1 Pund (= 6 kg), og i de følgende Aar var den ogsaa øde, men ca. 1626 blev den bortfæstet til J e n s A n d e r s e n i Tvilstedgaard, der var Delefoged til Sejlstrup Len og døde 1647, og derefter høres ikke mere om den, og i Jens Andersens Tid dreves Møllen næppe.

1638 anføres Stedet under „Bakkerne“ og fik Hk 0-6-3-2, det tilhørte Birkelse og brugtes af Jens Christensen. Ved Matriklen 1844 fik Bolet Hk. 0-7-2-1 $\frac{3}{4}$, og 1856 frastykkes en Parcel 113 b paa Hk. 0-1-2-1 (Strandfogedgaarden). 1771 døde Fæsteren Christen Nielsen Møller, og omkring 1800 brugtes Bolet af Peder Nielsen Sverrig og Hustru Ane Gregersdatter som afstod Fæstet 1814 til Niels Mathiasen mod Aftægt. 1823 nævnes Søren Christian „Murmester“ som Fæster her, og s. Aar købte Niels Mathiasen vist Stedet til Selveje. Han skødede det 1825 til Christen

¹⁴) Sejlstrup Lens Stedsmaal 1618/19.

¹⁵) Det maa have været Mønstring af danske Ryttere, da Svenskerne paa den Tid var borte fra Jylland.

Nielsen Møller, gift 1° med Ane Kristine Christensdatter og 2° med Johanne Larsdatter. Christen Møller havde to Sønner: Søren Christensen Møller, der 1870erne var Skipper for „Neptunus“ af Blokhus, dernæst Ejer af Sluppen „Farvel“ af Frederikshavn og sidst af Skonnerten „Johanne“ af København, samt Peder Christensen Møller, der 1856 købte Bolet af Faderen og senere afstod det til sin Søn Niels Christian Møller, som ejede det ved Aar 1900. Den følgende Ejer var Ritmester Clauson-Kaas, der kaldte Gaarden Havgaard, og den ejes nu af Staten.

Fra Bolet blev 1856 udstykket Parcellen Matr. Nr. 113b af Hk. 0-1-2-1, som 1856 solgtes til Kirsten Christiansdatter, der testamenterede den til Søren Christensen, som 1865 solgte den til Strandfoged Niels Sørensen (Brander). Huset hedder nu Strandfogedgaarden og ejes af Niels Branders Dattersøn Niels Peter Madsen.

* * *

Ved Hune Sogns Udskiftning 1823 bestod Rødhus af 15 Ejendomme, hvoraf kun 2 var i Fæste. Til Plads for en Skole, der skulde erstatte den siden 1741 bestaaende Omgangsskole om Sommeren og Vinterskole i lejet Lokale, udlagdes en Parcel af V. Lunen, men Lodden, der fik Matr. Nr. 120, blev først bebygget 1877 og betjentes i en Del Aar af Skolelærerne i Hunetorp. 1955 blev Skolen dog atter nedlagt, fordi Børneantallet blev for ringe. 1913 blev lidt sydøst for Skolen opført en Filialkirke af røde Mursten samt med Absis, men uden Taarn. Den har 60 Siddepladser.

1839 oprettedes der i Rødhus en Biredningsstation underlagt Redningsstationen i Blokhus; de er dog senere begge nedlagt.

Gaardejer Marinus M. Madsen i Rødhus oplyste 5. Nov. 1953 i „Aalborg Stiftstidende“, at der da i Rødhus' Distrikt kun boede 29 Husstande, og at syv Landbrugsjendomme, hvoraf Staten ejede nogle, stod ubeboet. I de senere Aar er der dog kommet nogle Sommerboliger her.

Det fortjener at bemærkes, at efter at entreprenante Folk fra ca. 1940 har bortkørt det paa Stranden opskyllede Gruslag, er Klitterne her nu kommet i Fare, idet Havet ved Højvande bortskærer af Kysten, saa Huse har maattet flyttes.

En væsentlig Del af, hvad der i nærværende Artikel er meddelt af topografisk og navnlig kulturhistorisk Art (Folkesagn o. l.) skyldes nævnte Gaardejer Madsen, som atter har Stoffet fra afdøde Husmand Thomas Nørres Fortælling, og det maa vist nærmest henregnes til det, Goethe betegner som „Dichtung und Wahrheit“ eller „løst og fast“. Der fortælles saaledes: Den østligste af Gaardene i „Bakkerne“ og tillige den største var „Bakkegaarden“, der menes at være gaaet til Grunde i Sandflugt o. 1770¹⁶). M. Møller fortæller, at det var en firelænget Gaard, hvis Beboere var Røvere, Mordere og Ugerningsmænd af en uhyggelig Art, hvorfor Egnens Beboere tilsidst stormede Gaarden, afbrændte den og fangede Manden og 2 Sønner, der alle blev henrettet i Viborg. En af Sønnerne undslap“.

„Gaarden, som havde Port, der blev lukket om Natten, betegnes i Sagnet som Bakkegaarden, men det kan jo godt være et Navn, man siden har taget i Brug. I vestlig Retning derfra laa en Gaard med store Bygninger, vist beliggende i nordøstlig Retning fra Stenmilerne. Da var der endnu hverken Sogne- eller Herredsskel. Endvidere laa der lige op mod Bakkerne, sydøst for Buje, en Gaard,

¹⁶) Vist paa Matr. Nr. 100, der 1852 var en Klitlod til Kjærsig i Hunetorp.

hvis Beliggenhed jeg mener at kunne fastslaa. Mellem enten denne eller den ude ved Stenmilerne, ogsaa endnu kaldet Rødhusestenmiler, blev der signaliseret til og fra Bakkegaarden, mellem hvilke der altsaa var et Fællesskab om Ugerningerne. En grøn Plet viser endnu, hvor Bakkegaarden laa, umuligt er det dog ikke, at selve Tomten er overfløjet med Sand.

Flere nulevende Mennesker har set disse tre Gaarde om Aftenen og ikke endda sent paa Aftenen og endogsaa nogle af Ugerningerne gentaget paa en Vej, der over den sydøstlige Del af min Ejendom førte ud i Mosen, men ikke har været i Brug, siden Hune Bæk for ca. 110 Aar siden blev uddybet¹⁷⁾.

Endvidere fortæller Marinus Madsen, at „man har her set 2 Mand vandre som Genfærd med en Lygte mellem sig fra Bakkegaarden og herover til min Ejendom (Buje, Matr. Nr. 119 a), og en absolut troværdig Kvinde har set dem vandre sønden om Udholm i Jetsmark Sogn, og fra Udholm kunde man, før Plantagen voksede op, se Lyset fra Bakkegaarden. Flere har set Bakkegaardsmændene komme kørende med en mager, spatlam Hest fra Øst forbi Udholm, og naar han var indenfor sin Gaards Port, blev denne stænget, og Lyset slukkedes. Saa langt borte som i Vittrup i Børglum Sogn drev de deres Tyverier og Ugerninger, ogsaa Røveri. Til Ugerningerne hørte ogsaa Voldtægt og senere Mord af deres Ofre. Og Beretningerne fra dem, der har mødt Voldsmændenes Genfærd, lyder ens og i Overensstemmelse med tilsvarende fra andre Egne. Isnende Kulde, Fornemmelse af trommende Hagel og Snestorm, samt en svagt hvislende, uartikuleret Lyd“. Saa vidt Marinus Madsen.

Om der er en historisk Kerne i disse uhyggelige Sagn lader sig vel næppe afgøre; jeg har intet fundet desan-

¹⁷⁾ Vejen kan endnu spores og kommer klart tilsyne i Mose-
loden Nr. 94 f.

gaaende i Hvetbo Herreds Tingbøger, der gaar tilbage til 1630, eller i Viborg Landstings Dombøger. Dødsstraffe afsagdes jo ved nævnte Landsting, senere ved Højesteret, men Henrettelserne fandt Sted i Hjemegnen.

Det eneste Spor af en saadan Bande, der havde Tilknytning til Rødhus, er fra 1840erne. Der boede da tæt ved Ulvholm en Husmand Johan Peter Jacobsen Vallidum f. i Viborg 1816, som sammen med sin Broder Carl Christian Vallidum af Dorf i Dronninglund, f. i Bejstrup Sogn 1822, og deres Søster Inger Marie Jakobsdtr. Vallidum, født i Klim 1818, gift med Skomager Blach i Jetsmark, og Halvsøster Johanne Christensdtr., Skærslipper Larsens fraskilte Hustru, hendes Samlever Christian Pedersen paa Silkeborg Hede i Jetsmark Sogn og Johannes to Døtre paa 10 og 16 Aar, dannede en Bande, som 13. Marts 1848 ved Hvetbo Herreds Ret i Blokhus blev dømt for Løsgængeri, Betleri, Tyveri, Hæleri og Indbrud. Johan Peter Vallidum idømtes Forbedringshus i Viborg 1 Aar og Johanne Christensdtr. ligeledes. De øvrige Voksne fik Vand og Brød i nogle Dage. Det ældste Pigebarn fik simpelt Fængsel i 30 Dage og den 10-aarige Pige 10 Slag Ris i Arresten.

Til Vestergaard i Bakkerne hørte „det store og det lille Vand, der havde Afløb til Havet gennem Chr. Peitersens Bæk“.

Det kan maaske være af Interesse for Læserne af disse Optegnelser om Rødhus at se, hvorledes en Aftægtsydelse fra en Gaard i Rødhus var. 1864 solgte Lars Andersen Gaarden Matr. Nr. 119, den som forannævnte Marinus M. Madsen nu ejer Hovedparcellen af, til Jens N. Svendsen (Krog), der atter ved Skøde af 21. Dec. 1873 overdrog den til Anders Christian Christensen (Dam), i hvis Tid (o. 1880) den brændte, hvor-

efter Anders Dam solgte den og rejste til Amerika. I Følge Skødet 1864 skulde der svares en Aftægtsydelse in natura¹⁸⁾ af: 10 Læs Skudtørv a 20 Snese pr. Læs, takseret til 4 Mark pr. Læs; 6 Læs Sandtørv a 16 Snese pr. Læs, takseret til 6 Mk. pr. Læs; 1 Læs Lyng, taks. 6 Mk. Foder og Græsning til 3 Faar med Yngel, taks. 3 Rdl., 3 Potter nymalket Mælk daglig, taks. 4 Skill. pr. Pot; 4 Tdr. Rug à ca. 8 Rdl.; 4 Tdr. Byg à 6 Rdl. 2 Mk.; 1 Td. Kartoffler, 2 Rdl.; 1 Skp. Salt, 4 Mk.; 8 Pund Ost à 12 Skill.; 1 Lispund Smør, 7 Rdl.; 4 Potter Brændevin à 22 Skill.; ½ Lispund Hør, 2½ Rdl.; ½ Lispund Tælle, 1½ Rdl.; ½ Lispund tør Fisk, 1 Rdl.; 2 Lispund fersk Fisk, 1 Rdl.; 2 Lispund fersk Flæsk à 3 Rdl.; 1 Lispund fersk Faarekød, 2 Rdl.; 2 Ol (o: 8 Snese) ferske Sild à ½ Rdl.; 1 Ol Hønseæg à 2 Mk. pr. Snes.

Da Anders Chr. Dam ikke evnede at udrede Aftægtsydelsen til Jens Svendsen, opstod der langvarige Processer mellem dem, hvilke behandledes ved Hvetbo Herreds Ret 14. Juli og 20. Okt. 1875, 4. Febr. 1876 og 26. Marts 1879.

Klitlodderne Matr. Nr. 90, 91, 95, 96 og 100 i Rødhus hørte 1850 til Ejendomme i Hunetorp.

I tidligere Tid kom der ret ofte Strandinger paa Rødhus Strand, og af saadanne har jeg noteret: 1720 strandede et Skib her.

1763 strandede det hollandske Skib „de Endracht“ af Amsterdam, Kaptajn Elias Porten. Skibet kom fra Finland og var ladet med Fyrrebrædder.

1776 inddrev en Del Vrag og Tømmer samt 4 Lig ved Rødhus.

1778 strandede her Tjalken „Enigheden“ af Ringkøbing med en Ladning Korn, Fedevarer og tørrede Flynder.

¹⁸⁾ Hvetbo H. Dombog 14. Juli 1875.

1786 strandede „Der Walfisch“ af Stettin ved Rødhus og samme Aar Skibet „Vontus“ af Stornholm.

1807 holdtes stor Auktion to Steder i Rødhus samt i Blokhushus og videre nord paa til Grønhøj over inddrevet Tran, Tømmer, Master m. m. fra det 6. December 1807 forliste store engelske Skib „William“ af London antagelig paa Revet „Bragerne“ ud for Bulbjerg. Det skiltes straks ad, og den kostbare Ladning Stykgods drev i Land paa Tranum, Rødhus, Blokhushus og Pirupshvarre Strande. Af den paa Hvetbo Herreds Strand ilanddrevne Ladning skal vi her nævne over 700 Stk. Kramlærred, henimod 400 Stk. Muselin, over 150 Stk. Sirts og Kattun, en stor Del Nankin, engelsk Læder, Pique, over 500 Silke- og Madras Shawler, Kniplinger, Indigo, Galanterivarer og meget mere, og ved Blokhushus inddrev en Baad og 4 Lig. Tekstilvarerne blev ført til Blokhushus, og efter at være opskyllet i Bækken der blev de tørret og opmagasineret i Skudehandler Mogens Brix' Gaard, indtil Auktionen blev holdt 30. Maj—1. Juni 1808, efter at der i Januar var holdt Auktion i 5 Dage over det ved Tranum inddrevne Gods, hvoriblandt et halvt Hundrede Fade Rom og Cognac. Der mødte til disse Auktioner Købere¹⁹⁾ fra hele Landet og fra Hamburg og Altona, men dog blev der ikke paa langt nær udsolgt ved den femdages Auktion i Tranum. Auktionskataloget herfra findes ikke længer, men i Blokhushus blev der i de tre Dage solgt for 36.638 Rdl. kurant, hvad der i Nutidsmønt svarer til ca. 117.000 Kr., og det kan antages, at samtlige Auktioner indbragte ca. 375.000 Kr. i Nutidsmønt. Og saa maa der regnes med, at uhyre meget blev stjaalet af Kystboerne, hvorom de gamle vidste meget at fortælle for ca. 75 Aar siden, og endnu i 1870erne skal der i Rødhus have været Shawler fra

¹⁹⁾ En Mængde Jøder, Købmænd fra Aalborg, Hjøring, Fredericia, Aarhus, mange Proprietærer, Præster og Godsejere, Skudehandlere, Gaardmænd o. s. v.

denne Stranding, der almindeligvis gaar under Navnet „Sirtsskibet“. I adskillige Aar efter Tildragelsen kom Jødekræmmere til Klitboerne for at købe Sager fra Forliset, bl. a. Kniplinger, som var blevet anvendt til at hænge om Mælkehylderne, der jo den Gang almindeligvis var paa en Stuevæg. Der fortælles bl. a., at der fra Strandingen inddrev Liget af en Kvinde tilligemed et i Shawler indhyllet lille Barn. Et Par Husmandsfolk fra Attrup i Han Herred fandt Ligene, som de begravede i Klitten efter at have taget Shawlerne og et Guldur med Kæde fra Ligene; men en Tid efter blæste Sandet bort fra Ligene, som nogle Hyrdedrenge fandt, og i Han Herred fortælles, at Husmandskonen fik Samvittighedsnag og angav sig til Øvrigheden, medens Digteren Goldschmidt, der 1865 fik Fortællingen om Fundet fortalt i Blokhus, beretter i sin Dagbog, at Konen blev næsten vanvittig af Skræk, fordi de døde gik igen, de var jo ikke kristeligt begravet, men hun tav alligevel for ikke at miste det røvede.

1818 strandede ved Rødhus den tyske Galease „Clementine“ af Elbing kommende fra Bergen med 800 Tdr. Sild, 40 Tdr. Tran og 2000 Bøffelhuder.

1820 strandede her den svenske jernlastede Galease „Frederikke Kirstine“, hvis 6 Mand blev bjerget. 1822 strandede ved Rødhus svensk saltladet Brig „Ulrikka“; 1 Mand reddet, 9 druknede. I Novbr. 1824 inddrev ved Rødhus den forladte engelske Brig „Thorpe Arnold“ ladet med Planker. 1839 strandede lidt nord for Rødhus det franske Skib „la Felicité“ ladet med Vin, Olie m. m. Se foran Side 43. 1859 strandede ved Rødhus hollandsk Kuf „Anna Elisabeth“; Kaptajn J. G. Leffers, der havde sin Hustru og to Børn med og Folkene, ialt 6 Mand, reddede sig i egen Baad. Kaptajn Leffers bosatte sig senere i Nykøbing Mors og sejlede med sin Kuf „Ora et Labora“, og blandt hans Børnebørn var Birthe Leffers, der blev

gift med Indenrigsminister Ejnar Kjær, Lærer i Brønderslev. 1868 strandede ved Rødhus den hollandske bjælkelastede Kuf „de Hoop“, hvis 4 Mand blev reddet. 1881 inddrev ved Rødhus et bjælkelastet Skib med Bunden i Vejret, og for Tiden før 1850 savner jeg Oplysning om et sukkerlastet Skib, der strandede ved Rødhus, og hvis For- og Agterstavn endnu ragede i Vejret o. 1880. Siden 1881 er der ikke forefaldet Strandinger ved Rødhus.

BISKOP
CHR. VILH. VICTOR MØLLERS OG
OBERSTLØJTNANT
SØREN ANTON SØRENSENS
UNGDOMSOPLEVELSER

MINDER FRA SULSTED PRÆSTEGAARD

Oberstløjtnant S. A. Sørensen

Forfatteren til nedenstaaende Artikel, Christen Vilhelm Victor Møller (f. i Kbh. 29. Maj 1845, d. 12. Januar 1925, Søn af Sognepræst i Sulsted Henrik Christopher Hegelund Møller og Jensine Caroline Emilie, f. Lytken), var i sin Tid en anset Mand i kirkelige Kredse og 1905—1915 Biskop i Aalborg. Hans Skildring af den 5 Aar ældre Søren Anton Sørensen (f. i Ajstrup, Kjær H., 31. Januar 1840, d. i Kbh. 11. Februar

1896, Søn af Skolelærer Christen Sørensen og Dorotea Kirstine, f. Svendsdtr.), der var hans kæreste Kammerat i Barnearene, maa være skrevet i Tiden o. 1910 og er præget af den aldrende Forfatters rørende Hengivelse i Barndoms minderne og hans helt selvudslettende Beundring for sin højt begavede og trofaste Ungdomsven, der senere blev Officer, udmærkede sig i Slaget ved Sankelmærk 1864 og gjorde et højest fortjenstfuldt Arbejde ved Hærens Reorganisation efter Krigen.

De to Drengene gjorde hinandens Bekendtskab i Sulsted Præstegaard, hvor Christens Fader var Præst, og hvor Antons Fader, der var Kirkebylærer i Annekssognet Ajstrup, jævnlig kom for at drøfte Embedsansliggende med Sognepræsten og ved Lejlighed tog Sønnen med, for at han kunde lege med Præstebørnene. Disse Barndomsoplevelser tilhører Tiden for 100 Aar siden, da den patriotiske Begejstring, „Aanden fra 48“, endnu var levende, og Ingemanns fædrelandshistoriske Digtning endnu var ung og frisk og begejstrede baade yngre og ældre Læsere.

Vi har nu lidt svært ved at fatte Datidens Mentalitet. De Tanker, der optog Sindene i 1850erne, synes for os at være lige saa barnlige som Børnenes Leg i den gammeldags Præstegaard, og vi fristes til at anse det for et Alderdomstegn, at Biskop Møller i 1900erne har kunnet genopleve hin fjerne Tids Syn paa Tilværelsen og fortælle derom i Tidens eget Sprog. Men netop ved denne enfoldige Realisme bliver Skildringen af betydelig kulturhistorisk Værdi. Det Billede, der gives af Livet i en Præstegaard for 100 Aar siden, er ganske vist mindre romantisk end de sædvanlige Præstegaardsidyller i vor ældre Litteratur; men det er mere virkelighedstro.

Datidens Vilkaar var fattige, men Folk var nøjsomme med Hensyn til deres daglige Livsfornødenheder og især med Hensyn til Adspredelser og Underholdningslæsning, og de var frem for alt stræbsomme.

Christen og Anton var begge yderst flittige Stræbere, og det var disse Egenskaber, der bandt dem sammen i trofast Venskab for hele Livet. I forstandsmæssig Begavelse stod de ingenlunde lige. Præstesønnen besad vel almindelig Dygtighed og Lærnemhed, men Skolelærerens Dreng var et Geni.

C. V. V. Møller tog pæne Eksamener og avancerede støt og sikkert frem ad den teologiske Embedsvej. Han var i nogle Aar Præst i København, senere paa Fyn og i Slagelse, og havde 36 Aars gejstlig Tjeneste bag sig, da han i 1905 forfremmedes til Biskop i Aalborg. I sine yngre Aar arbejdede han for Børneugdstjenestesaen, og han var hele sin Tid ivrig for Religionsundervisningen i Skolerne, virkede i en Aarrække som Censor ved Skolelærereksamen og udgav en Bibelhistorie for Seminarer, en Bog af troværdigt, gammeldags Tilsnit og fri for moderne kritiske Kommentarer. Han var i hele sin Færd en jævn, folkelig Mand af den gamle Skole, temmelig ortodoks og noget streng som Prædikant, men en trofast Tilhænger af Grundtvigs kirkelige Anskuelse, ligesom han følte sig stærkt paavirket af den yderst særprægede Grundtvigianer P. Chr. Kierkegaard,

der 1856—1875 var Biskop i Aalborg. Bibelen granskede han stadig og skrev bl. a. Fortolkninger til Højsangen (1896) og til Davids Salmer (1905—10). Det kan maaske siges, at Christen Møller naaede til Tops paa Embedsstigen uden at have vist særlig Begavelse; men han har fuldt ud fortjent det ved sin sjældne Flid.

Den fattige Søren Anton Sørensen havde baade Flid og Begavelse, begge Dele i rigt Maal; men for ham var Vejen til akademisk Uddannelse og regelmæssig Opgang ad Embedsstigen spærret. Han maatte først tage til Takke med at komme i Købmandslære i Hjøring, og da det efter Læretidens Udløb syntes ham umuligt at fortsætte i dette Fag, kunde selv de gode Præstefolks Omsorg ikke hjælpe ham ind paa Latinskolen; han maatte savne Studentereksamen, men kom 1861 ind paa Reserveofficerskolen og blev 1862 Sekondløjtnant i Reserven. Han var aldrig bleven Linieofficer, hvis ikke Forholdene under 64-Krigen var kommen ham til Hjælp, saa at hans Heltemod ved Sankelmark kunde skaffe ham en ekstraordinær Mulighed for Avancement. Siden blev hans store organisatoriske Dygtighed taget i Brug; han blev Medlem af utallige Kommissioner og fik rigelig Anvendelse for sin Arbejdsevne; men det synes, som om Arbejdsfeltet var for ringe for et Geni af hans Format. Han kastede sig over Arkivstudier og skrev militærhistoriske Afhandlinger, og 1891 blev han C. Th. Sørensens Afløser som Redaktør af „Meddelelser fra Krigsarkivet“. 1892 udnævntes han til Oberstløjtnant og blev kort efter Sekretær i Generalkommissionen. Helt til Tops paa den militære Rangliste naaede han ikke; men han blev overlæst med Arbejde og var kun 56 Aar, da han døde 1896. Han havde da vundet almindelig Anerkendelse som en af de dygtigste Officerer, den danske Hær nogensinde har haft; men sin egentlige Berømmelse vandt han paa et helt andet Omraade, idet han var anset langt uden for Landets Grænser som en Mester i Skakspil! — Det er paafaldende, at S. A. Sørensen aldrig blev gift, og Biskop Møller kunde muligvis have oplyst os om Grunden. Denne Oplysning kan vi dog undvære; men vi savner i hele hans Fremstilling en klar Karakteristik af Sørensens ualmindelige Begavelse, som han blindt har beundret uden at forsøge paa at forstaa den til Bunds. Paa Ajstrup Kirkegaard ses S. A. Sørensens Gravsten ved nordøstre Hjørne af Kirken. I Nærheden findes Forældrenes Grave.

Red.

DET FØRSTE MØDE I „SALEN“

En Aften i Efteraaret 1851 kom Skolelærer Sørensen fra Aistrup over til Sulsted Præstegaard for at tale med den nys ankomne Provst, min Fader, Henrik Møller. Lærer Sørensen havde sin ældste Søn Anton med. Fader kaldte derfor paa min ældre Broder Niels og mig: „Her

skal I se en Kammerat, som Lærer Sørensen har til jer, Dreng!“ — Vi traadte i Halvmørket nysgerrige og forlegne ind over Tærskelen i den rummelige trefags Stue paa højre Side af Gangen. Der var lavt til Loftet, nøgne hvidkalkede Vægge, som kun prydedes med to Kobberstik, forestillende en spansk Ridder og hans Dame i Møde med en Elskovssang, og saa to store Pastelmalerier af min Morfar og Mormor i stiveste Puds. En stor gammeldags rektanglet Kakkellovn i tre a fire Etager, hvor „den blinde Belisar med Drengen paa sin Skulder“ vandrede trøstesløs frem paa alle de snørklede Kakkellovnsdøre, var Stuens eneste Pryd, forøvrigt foruden de kanelerede gamle Døre. Træloftet med de brede Egebjælker var perlemalet ligesom Døre og Vinduer. Ud fra Ovnene gennem alle dens Sprækker lyste en munter Ild. Midt paa Gulvet stod det store runde Bord med seks Rørstole om. Bordet var nu dækket med store Protokoller, og et enligt Tællelys brændte midt paa det i en gammel Messingstage. Der skulde vist holdes Skolekommissionsmøde.

Denne Stue kaldte vi „Salen“; i vor Fantasi var den et umaadeligt stort Rum, og den blev da ogsaa Vidne til mange af vor Barndoms fornøjeligste Minder med „Tag fat“ om det runde Bord, Brydekampe og Dukketheater, Børneballer og Ungdomsballer og store dramatiske Forestillinger efterhaanden.

Broder Niels var 9 Aar og jeg 6, da vi her første Gang rakte Søren Anton Haanden. Han var en lille kraftig, tætsluttet Dreng paa 11 Aar med runde Kinder og frisk Lød, „hvid og rød“ som David i Kongens Gaard. Men den Gang var han endnu saa lille af Vækst, at Broder Niels paa de 9 Aar ragede et godt Stykke op over ham, hvad der bidrog meget til, at jeg, som var vant til at dele alt med Niels som Legekammerat og fortrolig, slet ikke følte Afstanden mellem Anton og mig tryk-kende, uagtet han var hele fem Aar ældre end mig.

Lærer Sørensen fortalte os paa sin livfulde Maade, at Anton havde læst „Saxo“ og nok kunde lide at prøve, om Niels Møller eller han var stivest i den danske Kongerække. De to gik da ogsaa straks i Gang med at stille hinanden Spørgsmaal i Historien, til Lærer Sørensen saa sagde paa sit fornøjelige Vendelbomaal: „Ja, nu kan I bitt' Fyre jo praat' med hveran'r, mens Provsten og jeg taler sammen“. Far gav os et Nik, og glade forlod vi tre den højtidelige Sal for paa vore egne Enemærker i „Barnekammeret“, bag Dagligstuen, at fortsætte Bekendtskabet under friere Former.

BARNELEG

Aldrig har jeg kendt noget Menneske med rigere Afpasningsevne overfor sine Omgivelser og med større Aandssmidighed til at gaa ind paa deres Interesser end Søren Anton Sørensen. Uden al Efterabelse eller Snakken efter Munden bragte hans varmt og rigt interesserede, menneskekærlige Hjerter ham til at sætte hele sin Villie ind paa at fylde sin Plads i den Kreds, hvor han blev stillet, til alles Tilfredshed. Fri, munter og aaben paatog han sig med sin vældige Energi enhver Anstrengelse og ethvert Arbejde, hvormed han kunde fremme de fælles Planer og Formaal og glæde og gavne andre.

Saaledes var han fra første Dag, vi mødte ham, og saaledes kendte jeg ham til den Dag, jeg stod ved hans Døds seng.

Det følger deraf, at han var velset af alle i Præstegaarden, baade Fa'er og Mo'er og Bedstemo'er og Folkene paa Gaarden, og en ubetalelig Kammerat for os Drengene.

Fader havde baade som forhenværende Lærer og Officer aabent Øje for den legemlige Sports Betydning og opmuntrede ved sin egen Deltagelse sine Smaadrenge til al Slags Brydning, Springen, Kapløb og Leg. Med sit

troende og danske Hjerter gav han os ogsaa tidligt Sans baade for Bøn og Psalmer og dansk Litteratur af Kæmpeviser, af Grundtvig og Øhlenschlæger, og i den Henseende gav han sig særligt meget af med sin ældste Søn Niels, som havde et mærkeligt fromt og romantisk Barnesind, modtageligt og forstaaende overfor alt det bedste, Fader levede i.

Vi var, da Anton første Gang kom til Sulsted Præstegaard, 5 Søskende, 4 Sønner og 1 Datter, men de to mindste var da endnu for smaa til „at lege med“, naar det gjaldt vore vilde Drengelige. Bror Peter derimod paa 4 Aar blev stadig taget med, for han var en lille tyk, hidsig og stærk Krabat, som Far derfor kaldte „Per Bus“. Mit eget Tilnavn den Gang var „den lystige Skomager“, vel sagtens paa Grund af mit lette Sind og rundt dinglevorne Ben sammen med min lystige, løse Tunge. Og Far fortalte os Eventyr baade om „Per Bus“, den frygtelige Røverkaptajn“ og om „Christen eller den lystige Skomager“. Tre var jo vel lidt til „løbende Lege“, og Anton var os derfor snart helt uundværlig! I Brydekampene, som altid gik efter „retfærdige“ Love, uden „Spænden-Ben“ eller andre Kunstgreb, var Niels i Drengenaarene den stærkeste, men Anton den smidigste; og i alt, hvad der angik Spring og Løb var han i alle Henseender den første. Vor prægtige livsfriske Moder gik med hele sin Sjæl op i vor Barneglæde og skyede ingen Anstrengelser for at opmuntre os i vore Lege og pynte os ud efter vore romantiske Hjerters Lyst. Der hørte nu heller ikke meget til, at vi skulde føle os som „Riddere“, naar vi havde drejet Kasketskyggen i Nakken, havde vi „Hjelm“, og vore smaa Forklæder, „Busseronnerne“, som de kaldtes, blev til Ridderkapper, naar de hængtes over Ryggen ned fra Skuldrene. Saa var Anton „Borgherre“ og Niels „Trubadur“, og vi to andre efter Omstændighederne „Svende“ eller „Røvere“. I „Barnekammeret“ hav-

de vi Lov at tumle, som vi vilde. Med praktisk Sans havde Moder ladet den lange gammeldags Sofa med sine to Pøller betrække med et Tjæretøjs Overtræk, som hun ansaa for „uopslidelig“; men hun havde næppe beregnet, at Sofaen skulde blive „Ridderborg“ og „Fæstning“, og at de to haarde lange Pøller skulde blive frygtelige „Stridskøller“ i vore Hænder! Den Slags Kamplege gik sjældent af uden at ende med Skrig og Skraal fra os yngre, hvilket Anton siden har fortalt, at han undrede sig meget over. Men han vænnede sig hurtigt ogsaa til det; thi han mærkede jo snart, at det ikke gjorde nogen som helst Forandring i vort gode indbyrdes Broderforhold.

Niels havde betydelig mere Interesse for Læsning end for Sport. Ofte fik han da Anton med til at læse Sagaer og Kæmpeviser eller Øhlenschlægers „Nordens Guder“ og Grundtvigs „Optrin af Kæmpelivets Undergang i Norden“, senere ogsaa „Holberg“ og „Shakespeares Tragedier“. Saa glødende begejstret blev Anton ved at læse „Njals Saga“, at han en Dag udbrød: „Min ældste Søn skal hedde Skarphedin!“

Han blev aldrig gift, og ingen Heltesøn af ham kom derfor til at bære det stolte Navn; men maaske har han alligevel ved sit Liv og sin Daad fostret en og anden „Skarphedin“ i de danske „Jensers“ Række. Thi han blev som en „Far“ for mange unge Krigere.

Naar Per Bus og jeg fandt, at Sagaerne blev os for lange, og kedede os, medens de to store hang over dem inde i Sofaen, vovede vi os til at gøre saa mange Afbrydelser fra den aabne Dør, at de to for Fredens Skyld maatte se at faa „nakket“ os. Saa kilede vi af, det bedste vi havde lært, og naar de først var lokkede ud i Haven, besluttede de sig gerne til at blive der med det samme, og saa fik vi os vor Yndlingsleg „Trolde“. Den Leg blev ved at more os langt op i Ungdomstiden. Sagen var,

at baade Niels og Anton havde Førertalent, derfor blev den Leg, saa vel som vore andre, ikke en blind Jasken om uden Mening og Maal, men en disciplineret Brug af Kræfterne under Kommando og med Plan for begge Parter i Legen, baade de „tagende“ og de, der skulde „tages“. Vi blev efterhaanden en hel Del til at tage Del i vore Lege; thi to Fætttere fra Vadum Præstegaard og to Smaabrødre forøgede efterhaanden vor Skare. Min lille Søster Sofie døde, da hun var 9 Aar gammel; men vi fik en lille Søster Kirstine et Par Aar efter. Herligst gik Legene, naar de flinke, friske Døtre fra Sindholt mødte, tre, siden fem, i Tal. Saa blev der leget „Høg efter Duerne“ paa den store rummelige Gaardsplads, og saa gik der Dans i „Salen“.

Nærmere endnu end gennem disse Lege og Læsningen knyttedes Anton næsten straks fra Begyndelsen til Niels gennem dennes Barndomsdigtning. Min Broder nøjedes nemlig ikke med at opføre Stykker paa vort Dukketheater, men skrev ogsaa saadanne til Opførelse af os selv og vore trofaste kvindelige Kammerater fra Sindholt. Anton, som fra Dreng af skrev en nydelig fast Haandskrift, paatog sig nu hele Ulejligheden med at afskrive de mange Roller og blev selv snart en uundværlig Hovedfigur blandt de agerende. Saa blev der trukket Lagener for den bageste Del af „Salen“, hvor vi havde Adgang til „Scenen“ fra et Gæsteværelse paa venstre Side og kunde springe ud af et Vindue til højre, for atter gennem et Vindue i Gæstekammeret at bane os Vej til den rigtige Indgang, hvis det gjordes fornødent. Publikum bestod af Forældre, Slægt og Venner samt hele Gaardens Husstand.

Antons Yndlingstanke var at komme til at udføre „Henriks“ Rolle i „Maskerade“, og han havde trolig afskrevet alle Rollerne dertil, men til vor store Ærgrelse afslog vore Damer kategorisk at ville spille i noget af Holberg! Mange Aar efter fik dog Anton som ung Løjtnant i Aalborg Lej-

lighed til at agere „Henrik“ paa et Maskeradebal i et Selskab, hvortil ogsaa nogle af de Herregaardsdøtre fra „Vang“ hørte, som undertiden prydede vore Ungdomsballer i Præstegaarden.

Han har sikkert gjort det godt; thi der var ikke saa lidt hos Anton af den Snarraadighed, Dristighed og „Aldrig-given-op“, som gør „Maskeraden“s Henrik saa uimodstaaelig vindende, og endnu mere af „den ubetingede Hengivenhed for sin Herre“, der ogsaa lyste ham i Møde i Idealets Glans hos Rolf Krakkes Kæmper som „Troskab til Døden“.

Naar Niels i sin Romantik dvælede ved „Elskovs Fryd og Kval“ i Kæmpeviserne, saa var Anton stærkest optaget af alt, hvad der angik „Kamp og Sejr“, og der fortælles adskillige Træk fra hans tidligste Barndom i Hjemmet om, hvorledes han slugte de voksnes Samtaler om Napoleons-Krigene, sværmede for Bernadotte, slugte Bøger og Aviser, som fortalte om Frihedskampe, og altid fortalte, at han vilde være „Officer“!

Allerede den første Jul, efter at vort Bekendtskab var stiftet, var Venskabet med Anton blevet saa varmt, at vi plagede Mor for at faa ham med over til Juleaften. Han maatte naturligvis først fejre den hellige Fest i sit eget Hjem og skulde saa springe den lille halve Mil i Mulm og Mørke over til Præstegaarden; men hvad gjorde det for en Dreng som Anton! Aftalen var, at han saa skulde ligge over om Natten hos os og køre med til Ajstrup Kirke næste Dag.

Det betragtedes af os Børn som en stor Herlighed at faa Lov til at ligge tre i een Seng med Anton i Midten. Da Tiden kom, at Anton skulde konfirmeres, kom han under Forberedelse regelmæssigt to Gange om Ugen i Præstegaarden, og nu blev det hyppigere og hyppigere, at han blev Natten over hos os og delte alt med os som Ven og Broder.

FRA KONFIRMATIONSTIDEN

Da Niels var en ualmindelig stærkt-religiøs udviklet Dreng, har Anton med ham sikkert udvekslet mange alvorlige Barnetanker under Konfirmationsforberedelsen om de Ting, som hører Guds Rige til. Vist er det, at Anton ikke blot i Barneaarene trolig passede sin Kirkegang, men senere som ungt Menneske under sin Undervisning i Aalborg, før han kom paa „Aspirantskolen“, med stor Begejstring og Ihærdighed ilede med os andre til Biskop Kierkegaards aandfulde Fasteprediken. I den lille Hospitalskirke stod vi stuede som Sild i en Tønde og holdt ud, ofte under Taler paa fulde to Timer, med stor Glæde trods den kvælende Atmosfære. Ikke sjældent maatte en og anden kvindelig Tilhører bæres besvmet ud; men saa fængslende var Biskoppens levende, dybsindige og dog klare Forkyndelse, at jeg endnu efter 50 Aar husker Hovedgangen i en af disse Bibellæsninger!

Hvor skarp end Antons Forstand og Hukommelse var, saa viste dog altid den ihærdige Villie sig hos ham som Hovedevnen. Fra Barnelegene husker jeg en Gang, at Peter og jeg ved forenede Kræfter i en Brydekamp havde faaet Anton væltet. Nu var Regelen, at den, der laa under, skulde erklære sig for overvundet, før man turde slippe ham, ellers havde han Ret til at tage del i Kampen paany til Hjælp for sine Kammerater. Anton vilde imidlertid ikke udtale det forløsende Ord, og saa svarede vi saa længe med Knæerne paa hans Bryst, til han blev ligbleg, og han fik Taarer i Øjnene. Forfærdede sprang vi op og var bagefter ængstelige for, at vi skulde have voldt ham alvorlig Skade. Men saaledes var han: „Heller dø end overgive sig!“ Denne Villiestyrke hjalp vist til, at han, saavidt jeg ved, aldrig kom ind i religiøse Anfægtelser.

Han tog sin Barnetro, som den var ham givet, og jeg mindes en Gang, da vi var blevne modne Mænd, længe

efter Krigen, at vi, medens jeg var Præst i Kjøbenhavn, kom til at tale om nogle af de sværmeriske Fænomener i Nutiden med Mirakelkure og Helbredelse ved Bøn. Anton ytrede da: „Jeg troede, at det var Forskellen paa os Protestanter og Katolikerne, at vi holdt paa, at det kun var i Kirkens Grundlæggelsestid ved Jesus og Apostlene selv, at saadanne Undere fandt Sted, medens Katolikerne paastod, at de endnu sad inde med de undergørende Gaver?“ Jeg holdt paa, at Vor Herre var jo i Gaar og i Dag og i al Evighed den samme, og vilde han, kunde han derfor godt gøre Undere den Dag i Dag. Han har jo selv givet os store Forjættelser om Troens og Bønnens Magt i hans Navn; men at ville forcere Undere frem ved sine egne Bønner var vistnok en farlig Sag, som let slog over i Selvbedrag og højere Egoisme. Anton svarede: „Det er ikke, fordi jeg har svært ved at tro Undere. Tværtimod, jeg har set saa meget underfuldt i Krigens Tid; men jeg mente, som sagt, at det var vor Kirkes Lære“. Til min Fader, som konfirmerede ham, bevarede han hele sit liv en Højagtelse, der nærmede sig til Ærefrygt, og en ubetinget sønlig Hengivenhed. Han regnede det blandt sit Livs skønne Erindringer, at han som Løjtnant i Aalborg modtog sin gamle Præst, da Fader, som var bleven forflyttet til Stenmagle og Stenlille paa Sjælland i 1863, to Aar efter med min Søster Kirstine aflagde sine gamle Menigheder et Besøg. Anton fulgte ham trolig fra Kirke til Kirke og ved Møderne med de gamle Venner, og han skildrede det for mig som et herligt Triumftog, han havde oplevet.

Den ubetingede og urokkelige Tro hos Anton paa Gud Faders almægtige Forsyns Styrelse, der gav ham hans mandige Dødsforagt i Krigen, skulde straks efter hans Konfirmation bestaa sin første Prøve.

Den Dag, Anton havde haft sin første Altergang, var vi Drengene fra Præstegaarden Gæster i hans Hjem. Hvor

levende mindes jeg ikke den lille gule Skolebygning med Straataget og den lille velholdte Have foran.

Hvorledes Mand, Kone og 7 Børn kunde rummes i den lille Lejlighed, saa at de alle kunde faa Natteleje, er mig en stor Gaade. De maa vist have været anbragt i „Køjer“ over hinanden. Gamle Læreren Sørensen havde været Sømand i sine unge Dage, da den smukke lille, fine Skolelæreratter i Ajstrup tog hans Hjerte med Storm; for at vinde sin Brud havde han opgivet Sømandsvejen, taget Skolelærereksamen og var bleven sin Svigerfars Efterfølger i Embedet.¹⁾ Hvor var han dog haandsnild, flittig og ihærdig, altid fuld af Viser og Spøg, en begejstret Fædrelandsven, som sværmede for den Vækkelse af Nordens Aand, der var kommen ved Grundtvig. Det var betegnende for ham, at han kaldte sin yngste Søn „Nicolaj Grundtvig Sørensen“, og ligesaa betegnende, at han 6. te Juli Morgen kom over til Præstegaarden næsten som „en Sivard Snarensvend med Egen under sit Bælte“, idet han paa sine stærke brede Skuldre bar en ung Lind, som han forærede Fader til Minde om Fredericiaslaget og selv plantede midt i Gaarden. Da den gik ud, plantede han ihærdigt en ny, der endnu staar som et vældigt Træ, hvis Blade hvisler om alle de gamle Minder fra det kønne Samliv mellem Sulsted Præstegaard og Aistrup Skole.

Det var Festdage for os som Smaabørn, naar Lærer Sørensen kom kørende til Præstegaarden med „Rulle-tøjet“ fra Storvasken hjemme, for at benytte den store

1) Degnen Svend Nielsen i Sulsted-Ajstrup 1812—14 og derefter Skolelærer i Ajstrup til sin Død 1849, havde været Tjener hos Grevinde Mariane Dorte Holck paa Vraa og var en ret særpræget Person og efter sin Sognepræst P. Koefoeds Udsagn 1836 „aldeles udelig til sit Embede“. Han var gift med Else Sørensdtr. fra Vrensted, f. 1787, d. 1858, med hvem han havde fire Børn, af hvilke Dorotea Kirstine Svendsdtr., f. 1822, blev gift 1839 med Faderens Hjælpe-lærer og senere Efterfølger Chr. Sørensen, f. i Kvols 1813, d. i Ajstrup 1877. Se P. M. Rørsig „Skoler og Degne“ II. 243 f.

Rulle „Vesten ovre“, det vil sige, i den vestre Bindingsværkslænge i vor Gaard, som nu er erstattet af en ny, men den Gang rummende Konfirmandstue, der ogsaa brugtes til Sovekammer for os større Dreng, Skolestue, Huggehus, Rullestue og Faaresti og Vognskure. Sørensen havde da gerne et Par af sine mindste Børn med, som tillige med os Børn blev anbragte paa den store Rulle, som han selv trak, mens han sang for os uafbrudt. Hans lille fine, nydelige og milde Kone kunde sjældent selv være med fra de mindste hjemme. Hvor holdt hun dog den lille Dagligstue i Skolen sirlig og pæn som sig selv, med alle de malede Kopper og Tallerkener paa Hylder langs Væggen og Blomsterpotterne i de smaa Vinduer! Det blev en yndet Tur for Anton og mig senere mangan Gang, naar vi havde haft Hestene til Vands og redet vore raske Ture i strakt Galop ned ad de dejlige faste „Baarer“ til Aaen mellem Aistrup og Sulsted, saa, efter at have tøjret Hestene, at springe over Aaen og løbe over til Madam Dorothea Sørensen, der altid var parat med en Kop Kaffe og et Stykke Kandis, naar Anton overraskede hende i Køkkenet. Ellers mindes jeg mest fra Aistrup Skole den store smukke „Globus“, som Lærer Sørensen med egen Haand havde forarbejdet.

Hin mindeværdige Dag efter Antons Altergang var alle vi Børn ude i den lille Have, hvor Dannebrog vajede i Dagens Anledning, og Solen skinnede straalende kønt over Buskene og hele det vide Landskab. Vi havde sat os paa Havegærdet for at puste lidt efter Legen. Da saa vi en Mand i en underlig luvslidt Frakke dreje om paa Vejen under Gærdet og styre lige op mod Skolen. Der gik en Følelse af Uhygge gennem mig, da han nikkede op imod os, og kort efter kom Lærer Sørensen ud og kaldte ad Anton. En halv Time efter kom Anton tilbage; saa bleg og ulykkelig havde jeg aldrig set ham før. Snart fik vi da at vide, at den fremmede var en Udsending

fra en ung ugift Købmand i Hjørring, som tilbød at tage Anton i Købmandslære. Han skulde i Læreaarene nyde fuld Forplejning hos Købmanden selv med Kost og Klæder, og denne vilde desuden sørge for, at han lærte Tysk og Engelsk m. m. Tilbudet var saa gunstigt, at Lærer Sørensen, i Tanken om den store Børneflok, fandt det uforsvarligt ikke at tage derimod; men for Anton, som altid havde drømt om at blive „Kriger“, kom dette Tilbud som et frygteligt Slag. Kort før denne Begivenhed indtraf, havde han ved et Selskab ovre paa „Sindholt“, hvor en Datter samme Aar blev konfirmeret, ikke kunde dy sig, da en ung Stabsofficer, som var forlovet med Husets ældste Datter, spurgte ham: „Hvad han nu vilde være?“ — Med stor Sikkerhed havde Anton frejdigt svaret: „Jeg vil være Officer!“ Den rige unge Løjtnant smilede spodsk hen til sin Kæreste, ihukommende hvilke uhyre Anstrengelser og Bekostninger, hans Uddannelse havde kostet; og adskillige af Selskabet lo ogsaa den Dag indvendig over den lille Drengs naive Sikkerhed i Svaret. Nu, faa Dage efter, maatte hans egen varmhjertede Fader, som havde opelsket den mest levende Fædrelandskærlighed og Begejstring for Heltedaad i sin flinke Dreng, vistnok med blødende Hjerte vise Anton, hvor rent umuligt det vilde være for ham at føre Sønnen frem ad den militære Vej. „Højskolen for Officerer“ kunde der aldrig være tale om, og selv en Underbefalingsmands beskedne Stilling kunde Drengen, saa lille som han var af Vækst, ikke gaa ind i, før han naaede Værnepligtsalderen.

Anton var for klog til ikke at indse dette, og han var alt for god en Søn, ogsaa for stolt, til at ville ligge sine Forældre til Byrde. „Faders Ønske og Raad“ lød paa, at han burde sige Ja til den lovende Plads, og saa maatte han sige Ja! Men nede i Haven hos os stod han som et Menneske, der har ofret sit Livshaab for sin Pligt, stille

og fattet, men saa bleg, saa bleg! — Vi legede ikke mere den Dag, men tavse og trykkede tog vi med tungt Hjerte Afsked fra vor Ven.

I HANDELSLÆRE

Aaret efter, at Anton kom i Købmandslære²⁾, kom Niels og jeg ind paa Latinskolen i Aalborg, men vi mødtes gerne med ham i de store Ferier hjemme. Thi den Kjøbmand, i hvis Hus Anton var, viste sig overordentlig venlig imod ham og opfyldte ikke blot de indgaaede Forpligtelser, men betalte Danseskole for ham, tog ham op i sin Fortrolighed og gav ham Smaaferier ved Jul og i Sommertiden. Det hængte sammen med, at Anton, fra det Øjeblik Beslutningen var fattet hin skæbnesvangre Dag, kastede sig over sine nye Pligter med hele sin Energi, derved blev han snart Kjøbmanden helt uundværlig, og denne holdt slet ingen anden Hjælper.

Da vi første Jul efter Ansættelsen i Hjørring saa Anton med ny Løveskindshue paa det blonde Haar, rødt straalende Silketørklæde om Halsen og i flunkende ny Overfrakke, maatte vi tænke paa Erik Bøgghs Vise: „Nu var jeg slet ikke længer „Søren“, nu var jeg „den unge Pipperup“!“ — I H j e r t e t var han altid vor gamle uforfærdede, trofaste Ven „Søren Anton“, og de lidt flotte Manerer, den Lyst til at spejle sig og den lidt selvbevidste Maade, hvorpaa han anvendte sine nye Færdigheder, lagde vi Kammerater meget lidt Mærke til; men des mere gjorde vore kvindelige Kammerater det og udsatte ham for ikke faa og ikke altid harmløse Drillerier. I Almindelighed holdt Anton Hovedet højt og forandrede ikke derfor noget i sin friske og livlige Optræden. Men pludselig kunde han i enkelte Øjeblikke føle et stærkt Tungvind bryde igennem, saa søgte han ud i Mørket i Havens ensomme Gange.

²⁾ I Hjørring.

Vi Drengene stod altid af Hjertet paa Antons Side og søgte da ud for at trøste ham, og det varede heller ikke længe, før hans stærke Villie atter havde Overtaget over de bitre Stemninger, og han atter kæk og smilende kunde træde ind i Salen. Men drøje Tungsindsanfald, som vi aldrig før havde mærket, blev vistnok ved at følge ham af og til gennem hele hans Liv. Han levede under et Højtryk af stærke Lidenskaber, som krævede en stadig stærk Concentration af hans Villiesenergi for at beherskes. Og den Kraftanstrengelse, det kostede ham at holde hele sin Personlighed samlet om det, han vilde, og som han mente at burde være over for andre, medførte, at saadanne Sindets Udladelser blev saa meget voldsommere, fordi han i sin udprægede Mandighed aldrig søgte Hjælp mod dem ved fortrolig Meddelelse til Venner, men maatte og vilde gennemkæmpe dem alene.

Hvor fuldt og helt end derfor Anton i Aarenes Løb kom ind i vor hele Fortrolighed, og med sin Finfølelse og Troskab viste sig som forstaaende og energisk delta-gende Ven, saa blev der altid eet Omraade, som han aldrig i Fortrolighed fra sin Side delte med os. Alt, hvad der angik hans egne erotiske Stemninger og Følelser, Planer og Maal, maa jeg derfor, hvor betydningsfuldt det vistnok end har været for hans Karakterudvikling og hans Livsskæbne, helt give Afkald paa at skildre. I vore Skuespil fik han derfor ogsaa meget ofte tildelt „den ærværdige Fader“s Rolle; og de unge Piger kaldte ham ofte drillende „Fader Anton“, hvilket dog ikke hindrede, at muligvis en af dem brændte sit Hjerte lidt paa „Fader Anton“, da han siden stod som den over alt feterede unge Helt fra Sankelmark. — Kun to Aar varede hans Kræmmeruddannelse i Hjørring, saa gik hans Principal fallit. Et travlt Arbejde Nat og Dag med Regnskabsopgørelse og Pakkeforsendelser gik for Anton

forud for Fallittens Offentliggørelse og anstrengte ham til det yderste.

En, efter hvad jeg fra flere Sider senere har hørt, ret uduelig Herredsfoged³⁾, som paa den Tid var i Hjøring, havde Mistanke om, at Principalens Fallit var svigagtig. Han nøjedes da i sin Embedsmandsiver ikke med i længere Tid at sætte Principalen fast, men torterede ogsaa den unge Lærling Anton i meget skarpt Forhør for at pine en eller anden brugelig Oplysning til at fælde Principalen ud af ham. Anton svarede imidlertid kort og klart og klogt, og Principalen maatte løslades. Forresten har jeg det Indtryk af Anton Sørensen, at han, ligesom de gamle Sagakæmper, hele sit Liv igennem satte „Tro skab mod sin Herre“ over alle andre Hensyn, saa at han hellere havde ladet sig radbrække end være troløs mod sin Principal.

Da Kjøbmanden var sat paa fri Fod, sagde han før Afskeden til Anton: „Jeg har lært din Dygtighed og Paa lidelighed at kende, og du skal ikke behøve at staa længere i Lære, her har du dit Svendebrev!“

Efter Forretningens Ophævelse tog Anton straks hjem med Svendebrevet i Lommen, men kun for at sige sin Fader, at hvad han ellers skulde tjene sit Brød ved, „Kjøbmand“ vilde han ikke være!

Kort efter stod han hos Fader i Sulsted Præstegaard, og Fader sagde da til ham: „Indtil du finder noget, som passer dig, kan du jo blive her i Præstegaarden og være Lærer for Smaabørnene!“ —

SOM HUSLÆRER I PRÆSTEGAARDEN

Fra nu af var Anton altsaa Huslærer i Sulsted Præstegaard for mine tre yngste Søskende, Holger, Emil og Kirstine, snart tillige for en lille forældreløs Dreng Vilhelm

³⁾ Jens Ludvig Uttenreiter blev By- og Herredsfoged i Hjøring 1857.

Buch, som mine Forældre havde taget i Huset, til han, efter halvandet Aars Tids Forløb, skulde konfirmeres og efter sit eget Ønske sendes til Søs. Det var en meget smuk lille Dreng paa 12½ Aar med lyse Krøller og troskyldige blaa Øjne, hjertensgod, blid og tjenstvillig, men meget langsom af Fatteevne. Min lille Søster fattede en særlig Godhed for den smukke, opmærksomme Dreng, og af hende faar Anton derfor ingen god Omtale som „Lærer“, da hun paastaar, at han var „altfor streng mod Vilhelm“, og „partisk“ for hende og Brødrene. Naturligvis har det vel nok faldet Anton Sørensen med sit lette Nemme og sit energiske Temperament for Brystet, at en tolvaars Dreng undertiden ikke kunde klare, hvad den lille Tøs paa fire Aar kunde; men ellers har jeg aldrig hørt, at Anton Sørensen, som kom til at uddanne saa mange Hold af Danmarks Ungdom som Rekrutter siden, blev beskyldt for at være „partisk“, tværtimod var han i høj Grad afholdt og kunde i en sjælden Grad forene det, at blive betragtet som god kammerat af Folkene, med det, at holde udmærket Disciplin og bringe sine Afdelinger frem til et fortrinligt Standpunkt. Flere Træk har jeg da ogsaa hørt om, hvorledes han har vist stor Humanitet, hvor det gjaldt at skaane en Karl, som af religiøse Grunde viste sig ulydig mod Reglementet, eller saadanne, som i Overilelse havd forset sig. Ogsaa som Huslærer i Sulsted havde han da den Tilfredsstillelse, at baade Holger og Emil uden Vanskelighed blev optagne i Latinskolen i de Klasser, som passede efter deres Alder, da Tiden kom. Og udenfor Skoletiden var han altid kun som en af os andre Brødre, der delte vore Lege med de smaa og efterhaanden drog dem med ind i vore Interesser. Om der ubevidst har spillet noget ind i Antons Forhold til Vilhelm, som hængte sammen med de Følelser, som de begge senere kom til at nære overfor den lille Kirstine,

skal jeg lade staa hen. I saa Fald har han bødet haardt for det senere, men altid blevet sit eget Ideal af mandig og broderlig Ridderlighed tro.

En dejlig Sommer-Eftermiddag kørte pludselig en fin Kareth frem for „den brede Dør“ i Præstegaarden. Alle vi unge var i det Øjeblik travlt optagne af at iføre os „Ridderdragter“ til et Skuespil, som skulde begynde en Time senere. Moder stod svedende ved Comfuret, før de mange fremmede, som skulde overvære Komedien og tage Del i Ballet bagefter, skulde komme, og Fader var tilfældigvis nede i Haven, hvorfra han maatte „kaldes op“. Kun Anton var saa vidt færdig med sin Paaklædning, at han straks kunde tage imod det ubekendte Herskab. Han mødte da frem som „Kong Valdemar Sejrr“ med langskaftede Støvler, Guldpapersbrokade paa Kjørtelen, Faders lange Sabel fra Krigen spændt om Lænden, en opkrattet Bulehat med et afbrukket Laag af et Ølkrus som stor blaa „Safir“ i Hatten!

Jeg kom lige tids nok ud efter Anton til at se det kostelige Syn, da en Herre fra Karethen stak et ubehageligt Ansigt med sort Skæg ud fra Vognen, og Anton og han maalte hinanden, han med Studsen, Anton med overlegen Frejdighed! I det samme kom Fader til og sagde til den fremmede Herre, som havde Guldtridser om Kasketten: „Maa jeg forestille Hr. Herredsfogeden for „Kong Valdemar Sejrr“!

Det var den samme Herredsfoged, der havde torteret den lille Kræmmerdreng i Hjøring, der nu fik hans naadige kongelige Nik, mens han stod der „stolt, støttet til sit Sværd“! En morsom Skæbnens Ironi! Forresten vilde Manden kun spørge om Vej, og Vognen rullede til vor store Lettelse straks bort.

Efterhaanden samledes i Præstegaarden i de Aar flere og flere af Herregaardenes Ungdom og Skolekammeraterne i Ferierne. Vore herlige „Bækketure“ om Somme-

ren og Dansen i Salen om Vinteren staar levende i Mindet. Jeg hører endnu „Røgterens Harmonika“ eller „den gamle Spillemand“s fortvivlede Anstregelser paa Violinen. Naar Tonerne slet ikke vilde komme, hjalp han sig med at trampe Takten i Gulvet og raabe: Batre! batre! batre! —

Ofte var Ballerne forenede med Dramatiske Forestillinger, og vi blev saa dristige, at vi endog en Gang opførte „Genboerne“ af Hostrup. Anton agerede Smedesvend Madsen „med Løvefødder og Gesvejsninger“. I den Scene, hvor Smedesvenden halvfuld skal holdes tilbage af de to andre Svende i Selskabet, spillede han imidlertid saa kraftigt, at mine Smaabrødre, Holger og Emil, der som „de to andre Svende“ hver havde grebet fast om en Arm, blev slynget med Panderne mod hinanden, saa at de forlod Scenen med et stort Hyl samtidig med den energiske Skuespiller!

SKAKSPILLEREN

Bror Niels var utrættelig i at føre os ind i „Dansk Skønlitteratur“. Hans Lyst var „at læse højt“, og med vore friske Nerver kunde vi den Gang godt nyde, naar han sad og læste højt for Moder, medens vi andre forlystede os med alle Slags Spil ogsaa med Skakspillet, som dog kræver saa aarvaagent Blik og saa fast Eftertanke.

Da Niels ikke havde mindste Interesse for Spil af nogen som helst Slags, blev det mig, der kom til at lære Anton Sørensen de første Begyndelsesgrunde i Skakspillet. Fader havde i sin Tid været Formand for en Skakklub i Kjøbenhavn og var den Gang anset for den dygtigste Skakspiller i Hovedstaden. Den tyske Gesandt van der Laxa havde i den Anledning foræret ham sin store Haandbog for Skakspillere med en smigrende Dedikation, og da Skakklubben ophævedes, havde Fader købt dens Skakbibliotek. I den rigelige Tid, Anton nu

havde til sin egen Raadighed i Præstegaarden, kastede han sig meget ivrig over denne Skaklitteratur og studerede omhyggeligt alle Spilleaabninger og Skakproblemer i Bilguers og van der Laxas Haandbog. Snart var han naaet saa vidt, at det morede Fader at gennemgaa Spilleaabninger og Slutningsspil med ham, og efterhaanden spillede de ogsaa nogle selvstændige Partier sammen. Nu maatte Anton give mig „en lille Matador“ forud, naar Chancerne for Sejr skulde staa nogenlunde lige. Min Broder Peter var allerede da stærkt paa Siden af mig, Holger spillede ivrigt, og den lille Emil paa 6 Aar syntes ligefrem at have arvet noget af Faders Anlæg for dette Spil. Det morede os kosteligt, da han i den Alder satte en gravalvorlig Nabopræst Mat.

Anton fik os snart til at danne en Skakforening. Naar vi kom hjem fra Aalborg Skole Løverdag Aften, havde han gerne et lille haandskrevet Skakblad tilredt, hvortil Niels havde prentet Titelvignetten „Merkur“ med sirlige Sving — hans eneste Bidrag til det ædle Spil! Saa løste vi Skakopgaver, spillede Partier med passende Forgave efter hvers Styrkegrad, holdt Skakforedrag og „Turneringer“, ved hvilke vist Anton trods de forskellige Forgaver altid blev „Sejrrherren“. Af vore Lømpenge udredede vi Turneringsprisen, saa at hver kunde faa en lille Gave, ogsaa den, om hvem det hed i Festsangen: „Deri vandt han sidste Pris, for han spilled som en Gris!“

De første Skakopgaver fra Søren Anton Sørensens Haand er samlede i et lille Haandskrift, han forærede mig Juleaften. Faa Aar efter var det, at han vandt Verdenspræmien for en fire Træks Opgave ved en „Verdensconcurrence i London for Skakproblemer“.

Mod Slutningen af sit Ophold i Sulsted optraadte han første Gang som Spiller „uden at se Brædtet“.

Han var kommet ind i en Købmands Stue i Nørre Sundby. Hos denne holdt nemlig „Præstens“ som andre Folk fra Landet til med deres Køretøjer, naar de vilde gæste Aalborg. To Borgere sad i Stuen fordybede i det ædle Skakspil, og Anton kunde ikke dy sig for at gøre nogle Bemærkninger om deres slette Træk. De maalte den unge Landbo med temmelig forbitrede Miner og udfordrede ham til at spille med dem om en Rigsdaler. For Anton var det den Gang en høj Sum, og vi havde aldrig spillet nogen Slags Spil om Penge i Præstegaarden. Men ihukommende et af vore mange staaende „Sprichwörter“ under vore Partier: „Man soll sich nicht verblüffen lassen!“ tilbød han rask de to Herrer, at han vilde spille samtidig med dem begge, hver paa sit Bræt, saa at han vendte Ryggen til det ene Parti. Det lød noget ubegribeligt for de værdige Borgere; men han udførte det og gjorde dem begge Mat. At han med disse Begyndelser kunde naa frem til at blive Hovedfiguren i den danske Skakverden i Hovedstaden senere og berømt som Skakredaktør langt ud over Skandinavien, tænkte vi ikke paa den Gang. Hvor megen Ære og Glorie han senere har vundet i Udlandet, og hvilken Hjælp det blev ham til at knytte værdifulde Forbindelser og Venskaber paa sine Rejser, fik jeg adskilligt siden at vide om.

DEN VORDENDE ASPIRANT

Under den italienske Frihedskrig fik Anton os til ved fælles Sammenskud at holde et lille Skrift om Krigens Gang med Billeder af de optrædende Monarker og Generaler. Vor Sympati var udelt for Fransk-mændene og Italienerne, og vor Glæde over deres Sejre var derfor stor. Hans Begejstring for Krigsbedrifter var ogsaa Aarsag til, at vi efter hans Forslag skillingede sammen og forærede Niels „De tre Musketerer“. „d’Artagnant“ var i særlig Grad Antons Helt, og der var meget

hos denne raadsnare, uforfærdede og uovervindelige Gascogner, der mindede om Anton selv. Da det mere og mere trak op til Krig mellem Tyskland og Danmark i Begyndelsen af „60-erne“, stod der en Dag i Aviserne en Meddelelse om, at Regeringen havde oprettet en Skole for vordende Officersaspiranter paa Frederiksberg Slot. Dertil kunde unge, dannede Værnepligtige melde sig. Det slog jo straks ned i Søren Anton. Hans Huslærergering var allerede afsluttet, Vilhelm Buch var kommet til Søs, Holger og Emil paa Latinskolen, og min lille Søster havde faaet Lærerinde. Anton gik da til Fader med sit nyvakte Haab om at naa sine BARNEDRØMMES Maal i „Officersstanden“.

Men hans Fordannelse var jo kun ringe i Forhold til de Krav, den ny Skole stillede for Optagelsen. Hans Sprogkundskaber var saa godt som Nul, og Mathematik kendte han kun af Navn.

Det morede os tidt i ældre Aar at snakke om, at han havde foræret Moder en lille Bog oversat fra Tysk lige efter sin Tiltrædelse som Handelslærling, og i den Oversættelse havde han været saa uheldig at gengive Titelen „Ostereier“ ved „Østriger“ i Stedet for „P a a s k e æ g“. Fader og Onkel Christen i Vadum var begge bekendte Lærere fra „Efterslægten“, hvor de gik under Navnene „D a n s k e M ø l l e r“ og „F r a n s k e M ø l l e r“, og de imødekom gerne hans brændende Ønsker og tog selv fat paa at undervise ham, samtidig med, at de sørgede for, at han fik Timer hos forskellige Adjunker i Aalborg. Anton gik saa til Aalborg et Par Dage om Ugen og laa Natten over hos os fire Drengene derude. Vi var jo saa vante til at dele Sengeleje med vor gamle Kammerat og gjorde det med største Fornøjelse, selv om Sengen var saa smal, at man maatte a v e r t e hinanden, hvis man ønskede at dreje sig. Hvor tit har jeg ikke set Anton staa og spejde efter Hanen paa Budolfi Taarn fra vore Vin-

duer paa Nytorv ved Hassings Plads, for at forvise sig om, at han var skarpsynet nok for den kommende „Felttjeneste“. Onsdag Morgen, naar Vagten trak op med Fanen under fuld Musik, mens Bataillonnen stod opstillet paa Torvet for at drage ud paa Øvelser, var Anton aldrig til at holde i Sengen, skønt det var grumme tidlig efter vore Begreber, som var vante til, ovenpaa Lektielæsningen til 11 a 12 foregaaende Aften, at nyde Morgensøvnen til sidste Minut før Skolegangen. Det saa kosteligt ud, at se ham i bar Skjorte springe over Sengekammeraten og snige sig til Vinduet for, uset, at fryde sit Øje ved den gamle forrevne Batallionsfane, hvorunder han selv siden skulde øve sit Livs Heltedaad, og ved de blanke Vaaben, som han skulde lære at bruge saa vel.

Jeg mindes fra den Tid som et karakteristisk Træk for hans Ihærdighed, at han foreslog mig, som da skulde op til første Del af Artium, at vi skulde gennemgaa forskellige Lande i Geografien paa Kortet og saa prøve, hvem der kunde faa den anden til at give tabt ved Beskrivelsen af, hvor den By laa, hvis Navn den anden opgav.

Det lykkedes da ogsaa Anton at bestaa Optagelsesprøven til Aspirantskolen, og hvad mere var, efter Uddannelsen at blive udskrevet som Nr. 2 af hele det store Hold. Han skrev et Afskedsdigt til mig, maaske det eneste, Søren Anton har skrevet. Jeg mindes endnu deraf kun de karakteristiske Strofer, som i lige Grad viser, at han ikke var „Digter“, og at han med hele sin Sjæl var den unge „Officersaspirant“:

Tag du kun fat med Pen og Bog.
 Jeg spænder om mit Bælte!
 Vi vil ej være Pilte,
 nej vi vil være Helte! --

Endnu maa jeg kun omtale Antons Rytterfærdighed. Det havde været en yndet Sport for alle os Drengene i Sulsted at faa Lov til at ride Hestene til Vands. Vi begyndte

med at „sidde foran“ hos Karlene, naar de adstadig lod Hestene gaa fra Marken, men snart besørgede vi det alene.

Og nu fik Hestene Saganavne: „Grane“, „Skømming“ o. s. v., og det blev en hel Kavalkade, naar vi paa usad-lede Heste lod det staa ned over Baarene i strakt Galop. Der blev lagt et Par unge Plage til paa Præstegaarden, og navnlig den ene var fyrig og vild, før den blev til-redet. Det paatog Anton sig at gøre, og det lykkedes ham ogsaa.

Naar han siden overraskede sine Løjtnantskammerater ved som ung Adjutant foran Danevirke at lade sin Hest uforfærdet søge den korteste Vej midt i Slaget, hvor Kuglerne peb fra begge Hæres Skyttelinier, for at bringe Bud fra den ene Fløj til den anden, og han tvang sin raske Hest over Grøfter og Hegn, uden at den mukkede, saa var det den modnede Frugt af hans Ryttermod i Sulsted-Tiden.

Med den unge „Officersaspirant“ ender „Sulsted-minderne“ om Anton Sørensen.

Aalborg Bispegaard, Julen 1911.

sign. *Christen Møller.*

LINDHOLM HØJE

Af P. CHRISTENSEN

Igennem Aarhundreder har Flyvesandet i Vendsyssels Kystegne begravet mangfoldige interessante Fortidsminder. Gravhøje, Stendysser og Hustomter fra Oldtiden, Ruiner af forladte Gaarde, Landsbyer, Kirker og Kirkegaarde fra Middelalder og nyere Tid er i stort Tal gemte under Sanddyngerne, vel konserverede og sikrede mod Ødelæggelse af ukyndige Mennesker, men ogsaa meget vanskeligt tilgængelige for arkæologiske Undersøgelser, der paa mange Steder vil være af betydelig Interesse, fordi visse Arter af Oldtidsminder, der kun ufuldstændigt og i ringe Antal er bevarede paa aaben Mark, henligger i uforstyrret Tilstand under Flyvesandet. Dette gælder ikke blot Hustomter og Oldtidsagre, men ogsaa de overfladiske Brandpletgrave fra Jernalderens sidste Aarhundreder, hvad enten de har henligget som lave Tuer paa flad Mark eller har været forsynede med Stenkredse, Skibssætninger og Bautastene. De har, efter hvad vi nu kan skønne, engang været almindelig udbredte ved Udkanten af de dyrkede Marker og har ofte dannet hele Kirkegaarde i Nærheden af større samlede Bebyggelser; men Brandpletterne er de fleste Steder blevet spredte for Ploven, og de fritstaaende Sten har været et alt for fristende Materiale til Bygninger, Diger og Broanlæg. Saaledes er det gaaet til, at de Oldtidsmindesmærker, der nu staar bevaret ud over det aabne Land, hovedsagelig er Sten- og Bronzealderens anselige Gravhøje og

Storstensgrave, mens vi fra den berømte og sagnrige Vikingetid kun har saare faa virkelige „Kæmpehøje“ og nogle forstyrrede Stensætninger tilbage paa Jordens Overflade. Hvad der endnu er bevaret af ubeskadigede Skibssætninger og større, uforstyrrede Gravpladser, maa søges under Klitsandet.

Udgravningen af Lindholm Høje betegner derfor en helt ny Landvinding for den arkæologiske Forskning. Ved en ret enestaaende Offervilje fra Stat og Kommune er det her blevet muligt at gennemføre et mægtigt Jordarbejde, hvorved Sandlag af indtil 4 Meters Tykkelse er afgravet og bortkørt fra mange Hektar. Fundene i og under Sanddyngerne har oversteget al Forventning.

Før Udgravningen var Højene en Flyvesandsklit, i ældre Tid til Dels lyngklædt, men siden Aarhundredskiftet dækket af en vantreven Naaletræsplantning, hvoraf en Del blev oprodet ved Tyskernes Anlæg af Skyttegrave under Besættelsen. Tilfældigt besøgende kunde hist og her i Bunden af Gravene se Toppene af store Kampesten stikke frem; men hvad de betød, vidste kun de faa arkæologisk interesserede, der havde læst om tidligere Udgravninger paa Stedet.

Engang i 1880-erne var der, formentlig ved uforsigtig Gravning eller Pløjning, blevet brudt Hul paa Lyngdækket, og Sandflugten havde blottet et Par Stensætninger af oval Form. Nationalmuseet blev underrettet, og 1888 foretog den kendte Etnograf og Arkæolog K. r. B a h n s o n en Udgravning, der blottede 4 Skibssætninger og nogle Brandpletgrave, hvis fattige Indhold af Oldsager: Lerkarskaar, Glasperler og forrustede Jernstumper viste, at Gravene var fra Vikingetiden¹⁾. Bahnson interesserede sig derefter kun for at faa Stedet fredet; men inden Forhandlingerne kom i Gang, havde Ejeren fjernet Stenene,

¹⁾ Se Aarb. f. nord. Oldkyndighed 1889 og Nationalmuseets Aarskrift 1937, hvor Billeder af Skibssætningerne er gengivne.

og Nationalmuseet vilde derefter ikke have mere med Sagen at gøre.

Det synes at have vakt Nationalmuseets Uvilje, at den kendte Oldsagssamler, Danselærerinde Frk. Augusta Zangenberg²⁾ i 1895 paany gravede i Højene og kom saa langt med sine Undersøgelser, at hun blev klar over Gravpladsens store Udstrækning og det hidtil uanede Mylder af smaa og store Stensætninger, der skjulte sig under Sandet.³⁾ Hun indgav en Indberetning, der endnu er bevaret i Museets Arkiv, og bad om, at man vilde hjælpe hende med Udgravningen eller helt overtage Arbejdet; men Direktør Sophus Müller svarede afvisende, og Danselærerinden kunde selvfølgelig ikke for egen Regning gennemgrave hele Flyvesandsbakken. Hun havde dog søgt at sikre Stedets Fredning ved at købe Lindholm Høje, ca. 9 Tdr. Land, for 200 Kroner; men hun var uforsigtig nok til at begynde Udgravningen, før hun fik „rene Papirer“ paa Arealet, og da Ejeren saa de mange Stensætninger, fortrød han Handelen og forhøjede Prisen til 2000 Kr., hvilket Frk. Zangenberg ikke kunde gaa med til, og derefter blev Stenene solgt til Vejmateriale. I 1898 averterede Ejeren, N. Andersen, Lindholm Møllegaard, Højene til Salg og nævnte i Annoncen, at de indeholdt „talrige og sjældne Oltidsminder“ — sagtens i det Haab, at en interesseret Rigmand lod sig friste, og det lykkedes ogsaa at faa Højene solgt til fhv. Plantageejer i Brasilien, A. F. Lassen, der lod Højene tilplante og senere gav Nørresundby Kommune Skøde paa Arealet med den Klausul, at det skulde henligge fredet, og at kun Nationalmuseet maatte foretage fremtidige Undersøgelser af Gravene.

Der blev dog intet foretaget, før en ny Amatørarkæo-

²⁾ f. i Thisted 10/10 1846, d. 8/12 1915. Hun var Datter af Stads-
musikant Z. i Thisted.

³⁾ Se Thisted Amts Aarbog 1910, S. 51 flg.

log, Fabrikant O s c a r M a r s e e n fra Aalborg, blev opmærksom paa Stenene i Tyskernes Løbegrave og gav sig til at foretage en grundig Sondering af Bakken med lange tynde Jernstænger, idet han følte sig frem til Stensætningernes Fortsættelse ind under Sandbrinkerne og afmærkede hver Sten med en Klump Kridt paa Jordens Overflade. Det var et uendelgt Taalmodighedsarbejde; men det viste sig at give store Resultater, idet Kridtklumperne efterhaanden markerede et anseligt Antal af store, velbevarede Skibssætninger samt runde og ovale Stenkredse. Marseen fik kraftig Støtte af Museumsinspektør P. R i i s m ø l l e r fra Aalborg, og det lykkedes at faa Nørresundby Kommune og Arbejdsministeriet til at lade Udgravningen udføre som Nødhjælpsarbejde. Marseen, der nu er ansat som Assistent ved Aalborg Museum, kom til at lede det daglige Arbejde paa Stedet; mens Riismøller og Magister T h. R a m s k o u fra Nationalmuseet har forestaaet den videnskabelige Undersøgelse af Fundene.

Arbejdet paabegyndtes i Oktober 1952, og allerede næste Sommer var der afdækket langt over Hundrede af yngre Jernalders Brandpletgrave, hvoraf Hovedparten er omgivne af anselige Stensætninger. I de følgende Aar er Antallet vokset til henved 700, og vi ser nu for os en velbevaret Vikingetids-Kirkegaard, maaske en af Danmarks største, men næppe stort anderledes og mere imponerende end mange af de øvrige, der i Hundredvis laa spredte over Landet for tusind Aar siden. Danmark maa i denne Erobrings- og Ekspansionstid have haft en ret talstærk og forholdsvis højt kultiveret Befolkning, og Boliger, Byer og Gravpladser maa i Størrelse og Udstyr have været indrettet derefter.

Igennem hele Oldtiden har man med Forkærlighed valgt højt Terræn til Anlæg af Gravpladser, og i Vikingetiden spores, som naturligt er, ogsaa en Tendens til at lægge de gamle Søfareres Grave paa Kystskrænter, hvor-

Lindholm Høje.

fra der var fri Udsigt over det blaa Hav. Lindholm-Gravpladsen er ogsaa anlagt paa et Højdedrag, hvor de, der valfarter til Stedet, kan glæde sig ved en herlig Udsigt over Fjorden med dens smukke Kyststrækninger og de to Limfjordsbyer med Havne, Broer og Skibsfart. Men Udsynet over de tusindaarige Stenmonumenter er endnu mere betagende.

Intetsteds i Norden har man hidtil fundet en Oldtidsgravplads af saa stor Udstrækning og med et saa overvældende Mylder af imponerende Stensætninger. Der findes her i Hundredvis af de i Sagn og Digtning højt berømte Bautastene, næsten aldrig fritstaaende, hvad man vel havde ventet, men indbyggede som høje Stævne i de spidsovale Skibssætninger eller anbragte midt i disse for at markere Mastens sædvanlige Plads. Skibssætningernes Sider er dannede af mindre Sten, der rager 40—50 eller sjældnere 60—70 cm over Jorden, mens Stævn- og Mastestenenes Højde kan være indtil 2 Gange Sidestenenes. Der er meget betydelig Forskel paa Størrelsen af disse Anlæg, idet Længden varierer fra ca. 2,5 til 23 Meter; men der har antagelig været en tilsvarende Forskel paa de afdødes Rang og Velstand. Ikke alle Skibssætninger viser tydelig Forskel mellem Stævn- og Sidesten, og der er en jævn Overgang fra den spidsovale Form til rundovale Stenkranse, der gennemgaaende er satte med mindre og rundere Sten og kun er fra 2,5 til ca. 3 Meter lange. Desuden findes mange runde, enkelte firkantede og en hel Del trekantede Stensætninger, der oftest har indbuede Sider som de treddede Stjerner, der forekommer i yngre Jernalders Ornamentik og bl. a. findes paa det ene af Guldhornene.

De forskellige Former paa Gravenes Stenrammer synes at være valgte efter Smag og Skøn og undertiden maaske af Pladshensyn. De betegner, saa vidt man kan se, ikke nogen Forskel paa de gravlagtes Køn, Alder, Rang

eller Stand udover, hvad der foran er nævnt med Hensyn til Skibssætningerne, at enkelte „store“ Personer har faaet særlig store Stenrammer med mange og høje Sten. Man har tidligere ment, og det nævnes saa sent som i Brøndsteds „Danmarks Oldtid“ (3. Bd. 1940, Side 312), at Trekantgravene var et Fremmedelement i dansk Gravskik og skyldtes norsk og svensk Paavirkning; men de sidste Aars Undersøgelser har vist, at de forekommer spredte over hele Danmark ned til de frisiske Øer, og især paa Lindholmgravpladsen, hvor de treddede Stjernerammer forekommer blandt en rigt varierende Mængde af andre mere eller mindre kantede og runde dekorative Indfatninger af ensartede Brandpletgrave, er der ingen Grund til at anse den for et Indslag af en fremmedartet Gravskik, hvad den ledende Arkæolog ved Udgravningen, Magister Th. Ramskou heller ikke gør.

Kun Skibssætningerne, der her forekommer i helt overvældende Antal, kan siges at have symbolsk Betydning som Indfatning af Grave, der vel kan antages at huse Søfarere og deres nærmeste Slægtninge. De er orienterede i Nord-Syd i Modsætning til Tidens Skeletgrave, der er orienterede som den senere Tids kristne Grave øst-vest og med Ligets Hoved i Vest. Skibssætningens Brandpletgrav findes altid i den nordlige Halvdel af Stenrammen, hvilket vel skal forstaas saaledes, at her er Styrmandens Plads, mens Skibet sejler mod Syd til Lysets Hjem. Ifølge Asatroen gik Vejen til Hel mod Nord og nedad. og det var da klart, at man skulde styre den modsatte Vej til Valhal og Gimle⁴⁾. I enkelte Skibssætninger er der Trækulslag, der tyder paa, at man har brændt en Baad eller mulig en symbolsk Efterligning i Træ af Vikingeskibet inden for Stenrammen, inden man anlagde Brandpletgraven, og langs Stenenes Inderside

⁴⁾ Se H. C. Broholm: „Skibssætninger i Danmark“, Nationalmuseets Aarsskrift 1937, S. 25.

findes da spredt enkelte Nitnagler, der maa have tjent til Samling af Fartøjets Planker.

Selve Brandpletgraven er rundagtig, henved 1 Meter i Tværmaal og bestaar af et tyndt, sort Lag Aske, Trækul og brændte Bensplinter, iblandet Potteskaar og de forbrændte Rester af Gravgodset, der i de fleste af Gravene er ret fattigt og kan bestaa af en lille Jernkniv⁵⁾, Rester af Metalspænder, Beslag til Trææsker, Stumper af Glas, forkullede Rester af Ben- og Hornsager, f. Eks. en Kam, og i Kvindegrave desuden Smykkeplader af Metal og Perler af brændt Ler og brogetfarvet Glas.

Kun et enkelt Stykke af ædelt Metal tiltrækker sig særlig Opmærksomhed. Det er et Sølvsmykke, formet som en Dragefigur, der er spaltet ud og flettet sammen i sære Baandslyng. Stilen er karakteristisk for ældre Vikingetid, d. v. s. 800-Aarene.

Vaaben forekommer næsten ikke i Gravene. Kun i een Grav er fundet et Sværd, og i 4 Grave forekommer simple, smaa Økser, der muligvis har været Vaaben, men lige saa godt kan have været brugte som dagligdags Redskaber i Køkken og Huggerhus eller ved Skovhugst. Heller ikke Kniven, der hele Jernalderen igennem synes at have været regnet med til ethvert voksent Menneskes personlige Udstyr og meget ofte findes i Gravene, kan anses for et Vaaben, selv om den i enkelte Tilfælde har været stor nok til at benyttes som Jagtdolk. Naar Spyd ikke findes paa Gravpladsen, kan man muligvis slutte, at Stedets Befolkning ikke har haft Anledning til at drive Jagt paa stort Vildt og ej heller troede, at der blev Brug for denne uvante Syssel i det hinsides⁶⁾. Derimod

⁵⁾ Et Knivskaft af Hjortetak er prydet med indridsede Cirkler og en Runeindskrift, hvis Tydning er usikker (Nationalm. Aarsskrift 1954, S. 44).

⁶⁾ Det beboede Strøg omkring Gravpladsen hed i gamle Dage „Sundsholmen“ og var endnu i Vikingetiden næsten helt afskaaret fra det øvrige Vendsyssel.

kan man ikke af den paafaldende Mangel paa Strids-vaaben drage nogen Slutning med Hensyn til Befolkningens mere eller mindre krigeriske Livsvaner. I Tiden fra ca. 600 til 800 var det ikke Skik, at Krigeren fik sine Vaaben med i Graven, og Vaabengrave fra det følgende Aarhundrede er ret sjældne. Først hen mod Midten af 900-Aarene bliver det almindeligt, at Sværd, Skjold og Spyd følger den vaabenøvede Mand i Graven, maaske som Ærestegn eller maaske som symbolsk Udtryk for Asatroens Forestillinger om Kamplegene i Valhal; men paa dette Tidspunkt var Lindholm-Gravpladsen sandsynligvis forladt.

I mange Brandpletter findes blandt Ligets Knoglerester ogsaa Ben af Dyr, ofte af Hund og Faar, sjældnere af Hest eller Okse. Hunden og Hesten har jo skullet ledsage deres Herre paa den lange Rejse, og Stykker af Faare- og Oksekroppe har dels udgjort en Del af Rejsekosten, dels været anrettede som Stege ved det Festmaaltid, som undertiden sattes for den døde paa selve Ligbaalet. Fra denne Anretning stammer ogsaa Hovedparten af de Lerkarskaar, der findes i Brandpletterne; men i nogle Tilfælde ses ogsaa Lerkar at have været henstillet oven i Brandpletten, dels som Madkar, dels som Gravurner, der indeholder Menneskeben, muligvis Rester af Slægtinge eller andre Personer, f. Eks. Trælle, der har været nært knyttede til den først afdødes Hjem og Husholdning.

Ligbrændingen er ikke foregaaet paa Gravstedet, men antagelig paa en større, aaben Plads, hvor en anselig Forsamling kunde overvære Højtideligheden. De Baalrester, der skønnedes at udgøre de vigtigste Dele af Liget, Gravgaverne og Gravofferet, førtes derefter til Gravstedet, bredtes ud paa Jordens Overflade og dækkedes med et Jordlag, der i Stensætninger har naaet omtrent til Ste-

nenes Overkant og i de nøgne Brandpletter har dannet en flad, lav Tue over Baalresterne.

Gravlægning af ubrændte Lig har fundet Sted gennem hele Perioden, og der findes spredt mellem Brandpletter og Stensætninger henved 70 Jordfæstegrave. De deler sig efter deres Niveau i to Grupper, hvoraf den ene er ældre end Blandpletgravene, den anden muligvis yngre; men da de kun sjældent indeholder Gravgoods, er Datering i de fleste Tilfælde usikker

Mens Gravpladsen var i Brug, rasede med Mellemrum Sandstorme, der dækkede de ældre Grave, hvorefter nye Gravsteder anlagdes i højere Niveau og ind over de sanddækkede. Fra forladede og sandføgne Grave brød man Sten op til de ny, og i det hele taget synes Gravfredningen ikke at have været af længere Varighed, end Skik er nutildags. Man har dog ikke helt sløffet de ældre Grave — det besørgede Sandflugten jo mere end tidlig nok — og der er altid blevet enkelte Sten og Mærker i Jorden af de øvrige tilbage i hver af de plyndrede Stensætninger, saa at de ved Udgravningen har kunnet rekonstrueres, hvilket sker ved at erstatte de tabte Sten med moderne Brosten.

Den foreløbige Undersøgelse af Oldsagerne giver kun Holdepunkter for en Datering inden for meget vide Rammer. Lerkarskaarene viser dels yngre, dels ældre Former og Ornamentmotiver, som man kender fra andre Gravpladser; men da heller ingen af disse er nøjagtigt daterede, kan man kun sige, at Gravpladsen har været i Brug i en længere Periode, der ligger i Tiden mellem 600 og 900 Aar e. Kr. og inden for denne Afgrænsning maa omfatte adskillige Menneskealdre, hvilket den lagdelte Opbygning mellem skiftende Flyvesandsperioder ogsaa beviser.

Enkelte Steder blev Flyvesandet 3—4 Meter tykt, og da det tilsidst bredte sig ud over Marker og Bygder, blev

hele Egnen øde for en Tid. Mulig kan andre Katastrofer, f. Eks. Tørke, Pest eller fjendtlige Indfald have medvirket til at fordrive Beboerne.

Omkring Aar 1000 maa Sandklitterne være blevne dækkede af ny Plantevækst, saa at Stedet syntes tjenligt til ny Opdyrkning og Bebyggelse. Da anlagdes en Bygd, hvoraf hidtil er udgravet en halv Snes anseelige Hustomter, og nogle af dem ligger paa Gravpladsen ind imellem og henover Gravene, der paa dette Tidspunkt længe havde været saa godt skjulte under Sandet, at deres Eksistens antagelig var glemt. I Hustomterne er fundet Mønter, der temmelig nøjagtigt fastsætter Bebyggelsen til 1000-Aarene, idet den ældste er fra Knud den Stores Tid, den yngste en engelsk Mønt, slaet af Vilhelm Erobreren 1087. En Mønt er slaet i Aalborg under Hardeknud (1035—42), og nogle af Mønterne er arabiske, hvilket ikke er overraskende, da arabiske Mønter jo forekommer i stort Tal i Skattefundene ved Aalborg⁷⁾. De fleste af Husene har været firkantede, men nogle har været ovale ligesom Husene i Aggersborg og Trelleborg. Man har fundet Rester af en Jordhytte, der formodes at have været en Markedsbod og er rekonstrueret paa Stedet. Endnu mere overraskende er det, at man har fundet Levninger af en Smeltehytte, hvor der er fremstillet flerfarvede Glasperler og glaserede Lerperler.

I Nærheden af Bygden er udgravet en Oldtidsmark, der viser Pløjestriber med ca. 70 Centimeters Mellemlængde. Hvorledes denne Pløjning, der maa være udført med Ard og ikke med Muldfjælsplow, egentlig skal forstaas, er der megen Uenighed om, og praktiske Lægfolk har gættet paa, at man har draget Ridser i Grønsværen med Arden for let og hurtigt at kunne opskære Græstørv af passende Størrelse til Bygningsbrug, især til Tæk-

⁷⁾ Se Roar Skovmand: De danske Skattefund fra Vikingetiden og ældste Middelalder. — Aarb. f. nord. Oldk. 1942.

ning. En anden Forklaring er, at man har afskaaret de brede Grønsværstrimler med Arden og bagefter vendt dem med Træspaden for at faa dem til at formulde, hvilket meget vanskeligt kunde opnaas alene ved Pløjning med den smalle Ard, der overhovedet ikke kunde vende Jorden og derfor var uskikket til „Fældning“ af en Græsmark.

Der er ogsaa tæt ved Gravpladsen fundet Hustomter fra den ældste Bebyggelse, og ved disse findes enkelte Brønde, hvori Rester af Trækar m. m. findes bevaret. Udgravningerne fortsættes stadig og med voksende Iver, hver Gang der dukker nye interessante Fund op i Dagslyset. Helt spændende er Undersøgelsen af de Affaldsgruber, der findes mellem Husene og indeholder Affald fra Maaltiderne, især Dyreben, og desuden Potteskaar, Tenvægte, itubrudte Jern- og Metalsager m. m.

De fundne Oldsager er udstillede paa Aalborg Museum. — Paa selve Fundpladsen bevares foruden Gravpladsens Stensætninger ogsaa, saa vidt gørligt, Hustomterne, idet man afmærker Stolpehullerne og Rillerne efter de bortraadnede Plankevægge ved Udstøbning med Cementmørtel. Dette bringer paa sine Steder et slemt Virvar i Gravenes Stensætninger, især hvor disse til dels er rekonstruerede med Brosten og ligger i forskelligt Niveau; men den underlige Sammenfiltrering af de levendes og de dødes Boliger taler stærkt til Beskuerens Fantasi.

Den sidste Bebyggelse paa Lindholm Høje blev imidlertid ikke af lang Varighed. Efter at man havde brudt Jord op til Dyrkning paa de gamle, tilsandede Arealer, kom Sandflugten igen, og omkring 1100 var Egnen igen en Ødemark, der efterhaanden groede til med Lyng og henlaa som Hede til langt op i nyere Tid.

Hvorledes Sandflugten oprindelig var brudt løs, kan synes en Gaade for den, der nu besøger Stedet og fra

Højdedraget ser ud over de veldyrkede frodige Agre paa de lave Arealer mod Vest; men alligevel er det klart, at Ødelæggelsen var Vestenstormens Værk. Den havde dengang en udstrakt Løbebane paa Fjorden og de lave, til dels oversvømmede Enge og Kær, der udgjorde et milevidt aabent Areal vest for Bebyggelsen ved Lindholm. Her som i Kystegnene ud imod Vesterhavet har Oversvømmelser under Stormfloder antagelig indledt Ødelæggelsesværket. Saa længe de lave Strandkær var græs- eller kratbevoksede, kunde en kortvarig Oversvømmelse ikke gøre synderlig Skade; men saa snart der toges Jord ind til Dyrkning paa en Strækning, hvor Stormen kunde drive Vandet op over Pløjemarken, maatte der før eller senere ske en Erosion, der forvandlede ikke blot de pløjede Agre, men ogsaa deres nærmeste Omgivelser til et bølget Terræn af udvasket Sand, og hermed var skabt Betingelsen for en Fygning, der indtraf, saa snart Sandet var tørt, og Vinden atter begyndte at rejse sig. At Sandflugten, naar den først er sat i Gang, slider Hul paa de nærmeste dyrkede Marker i Vindretningen og fortsætter, indtil Sandstrømmen standses af Plantevæksten, kender alle nordjydske Landmænd fra de ikke saa sjældne Foraarsstorme, der paa faa Timer kan udligne Forskellen mellem en forsømt og udtørret Sandmark og Nabogaardens veldyrkede, lermuldede Agre.

Efter at Bebyggelsen ved Lindholm var bleven øde, flyttede Beboerne ned paa det lave Terræn og anlagde en Række nye Landsbyer og Fiskerlejer. Lidt vest for Højene anlagdes V o r b j e r g, der i Middelalderen skal have været en befæstet Gaard og maaske har Navn efter Vikingetidens Bebyggelse paa Sandflugtsaasen, der var velegnet til Udsigtspunkt og Signalbakke, naar det gjaldt om at vogte sig for Sørøvere paa Fjorden. Gamle Sagn fortæller, at Herremanden paa Vorbjerg skal have anlagt en lille befæstet Borg, S t i g s b o r g, paa Stranden

neden for Uttrup, og Borgens Voldbanke laa der endnu i Begyndelsen af 1900erne, men blev sløjftet 1913, da Svovlsyréfabrikken anlagdes. Skønt Nationalmuseet i 1889 foretog en Opmaaling af Banken, er den aldrig bleven nøjere undersøgt, og der er heller ikke ved Sløjfningen fundet noget Materiale til Datering eller nærmere Bestemmelse af Anlægets Art⁸⁾.

Om Beboerne omkring Lindholm Høje selv var Sørovere og Vikinger, ved vi ikke. Gravfundene tyder vel paa, at mange af dem har været Søfarere og Handelsfolk, men hovedsagelig var de jævne Bønder, der Slægtled efter Slægtled var fastboende paa Stedet.

Engang i Oldtiden var hele det Areal, der nu udgør Nr. Sundby og Hvorup Sogne (med Undtagelse af de lavtliggende Strækninger ved Fjorden, Hvorups Mose og Lindholm Aa) en Ø, og det hed langt op i Tiden „S u n d s h o l m e n“, hvilket Navn forekommer i middelalderlige Dokumenter og brugtes af Nabosognenes Befolkning endnu i forrige Aarhundrede⁹⁾. Navnet har sin Forklaring deraf, at Fjorden fra Hals og til Løgstør Bredning i Vikingetiden hed „A l a s u n d“ (sml. A l a b u, A l e b u r g h = Aalborg), senere A a l b o r g S u n d¹⁰⁾, mens „Limfjorden“, d. v. s. Fjorden med Kalkstensskrænterne, var den vestlige Del, som norske Vikinger fandt ind i gennem en snæver og senere tilsandet Indsejling mellem Vust og Bolbjerg.

Hvor „Sundet“ nu ud for Rærup drejer mod Syd og gaar øst om Uttrup til Aalborg, har det engang delt sig, saa at et bredt, men temmelig lavvandet Hovedløb har fortsat lige ud nord om Hvorup og syd om Vadum,

⁸⁾ Se C. Petresch-Christensen: Nørresundbys Historie I, S. 11 flg.

⁹⁾ Smsts. S. 3 flg.

¹⁰⁾ I Folkevisen, der skildrer Bondeopstanden 1441, hedder det, at Bønderne red frem for Aalborg Sund, da de drog imod Aggersborg.

indtil begge Løb forenedes igen i en Bredning nord for Egholm og Gøl.

Sandsynligvis var det nordre Løb allerede ved vor Tidsregnings Begyndelse forvandlet til et Morads, fyldt af Brakvandssøer og mindre Bække, og vest om Holmen dannede den nuværende Lindholms Aa antagelig en bred Sejlrende op mod det Sted, hvor nu Hvorupgaard ligger. Megget anderledes saa Forholdene vel ikke ud i Tiden op mod Aar 1000, og „Sundsholmerne“ var fremdeles afskaarne fra landfast Forbindelse med det øvrige Vendsyssel, undtagen i særlig tørre Somre, da det maaske lod sig gøre at ride eller vade over Sumpene mod Nord til Vodskov og Hammer Bakker.

Denne Mangel paa Opland imod Nord blev antagelig Aarsag til, at Sundsholm aldrig blev den store Handelsplads, som dens ypperlige Beliggenhed for Fjordsejladsen ellers vilde have gjort den til. Dens Befolkning maatte nøjes med at sejle Varer hjem til et Marked for „Limfjordskrejlere“, en Slags Kræmmere, der gennem Aarhundrederne helt op mod vor Tid trivedes godt i Fjordegnene.

Desuden laa Sundsholm aaben for norske og svenske Vikinger, der baade fra Øst og Vest kom ind i Fjorden og kunde angribe fra hvilken som helst belejlig Side, mens Aalborg laa godt dækket mellem sine Aaløb i Krogen mod Syd og lettere kunde faa Hjælp fra Landsbyerne i sit store Opland. Antagelig var den, som Navnet tyder paa, allerede ret tidligt en befæstet Plads, og dens gode Vejforbindelser ind i Himmerland betingede tillige, at den kunde udvikle sig til Købstad frem for nogen anden Plads i Limfjordsområdet. Derfor kunde Bygden paa Sundsholmen ikke tage Konkurrencen op. Den flyttede i en fredeligere Periode — maaske kort efter Nordmændenes mislykkede Togt ind i Limfjorden under Harald Haardraade 1061 — ned paa det lave Terræn ved

Fjorden, hvor Lindholm og Sundby¹¹⁾ nu ligger, og omtrent paa samme Tid opstod Torpbyerne Hvorup og Uttrup. Sundby blev først „Handelsplads“ 1856.

Engang i den gamle Sundsholmsbys Glansperiode maa der vel have levet en Vikingehøvding eller „Søkonge“ paa Holmen; men om hans Grav findes i den største Skibssætning paa Lindholms Høje eller maaske et ukendt Sted i Sandbankerne ved Hvorup, maa vi lade staa uafgjort. Vi tør foreløbig heller ikke have nogen Mening om, hvorvidt den nu afdækkede Gravplads har været fælles for hele Sundsholmens Befolkning, eller den forudsætter en større By i nærmeste Omegn; men i Betragtning af det lange Tidsrum, hvori Slægt efter Slægt har baaret deres døde til Stedet, kan Gravenes Antal ikke anses for at være saa stort, at det forudsætter mere end et halvt Hundrede fastboende Familier, hvorledes de end kan have fordelt sig paa Holmen.

Omtrent samtidig med Lindholm-Gravpladsen anlagdes ud for Limfjordens vestligere Indsejling en ligesartet Gravplads ved Højstrup i Tømmerby Sogn. Af den er bevaret en Del store opretstaaende Sten, der har tilhørt Skibssætninger, hvis Omrids har kunnet spores ved en ufuldstændig Undersøgelse, som Nationalmuseet lod foretage 1881. Samtidig udgravedes en Del Brandpletter, og der fandtes ogsaa enkelte Skeletgrave paa Pladsen. Om Gravpladsens oprindelige Størrelse har man intet sikkert Skøn.

Ved Øsløs i Thy er ligeledes undersøgt en Gravplads med Rester af Skibssætninger og Brandpletgrave. Her er fundet et Lerkar med en Dekoration af Rhomber og Trekkanter i et Mønster, der nu genkendes paa et af Lerkarrene fra Lindholmgravene.

¹¹⁾ Navnet „Nørresundby“, der ikke bruges af Omegnens Bønder, kendes først fra 1700-erne (Modsatning til Øster Sundby syd for Fjorden).

I en Vikingetidsgravplads ved Hingelbjerg i Kollerup Sogn, V. Hanherred, er fundet en halv Snes Skeletgrave, hvoraf enkelte indeholdt Vaaben.

Ved Donbæk i Gerum Sogn og paa Ris Fattigaards Mark i Torslev Sogn er fundet yngre Jernalders Gravpladser med Brandpletter i lave Høje, der til Dels er omgivne af ovale og trekantede Stensætninger. Endvidere er der ved Hørby Kirke en vidtstrakt Gravplads, der skal have indeholdt et Par Hundrede Smaahøje, nærmest Tuer, med Brandpletgrave; men udover, at Gravene stammer fra yngre Jernalder, vides intet nærmere om Pladsen, der nu næsten helt er jævnet ved Pløjning.

Alle de nævnte Gravpladser er saa stærkt ødelagte, at de kun giver en meget ufuldstændig Forestilling om deres oprindelige Udstrækning og Udseende; men efter Udgravningen af Lindholms Høje bliver det muligt ogsaa at rekonstruere Billedet af de øvrige delvis forsvundne Oldtidskirkegaarde.

Dog bliver det vigtigste Resultat vel det, at Arkæologerne har faaet Mod og sikkert ogsaa vil faa økonomisk Støtte til at foreage nye Udgravninger i Sandflugtsegne og gøre nye overraskende Fund under Klitterne.

LYNGDRUP

ved KR. VÆRNFELT og C. KLITGAARD

Nordligst i Horsens sogn ligger det godt 1250 tdr. land store Lyngdrup ejerlav. Gennem aarhundreder har det hørt til Jerslev (Dronninglund) herred; men 1/10 1880 kom det under Kjær herred.

Det har sikkert i middelalderen hørt til Ørum sogn; og det omslutes af dette sogn, Gjeraaen, Lyngdrup bæk og Hellevad sønderenge.

Opriindelig havde distriktet kun tre bebyggelser: Vester, Meller og Øster Lyngdrup. Sidstnævnte gaard har saa langt tilbage, som vi kan følge dens historie, haft 2 fæsterfamilier.

Engang var Lyngdrup bønder jordegne; men ret tidligt blev de fæstere, fra o. 1300 under Hundslund kloster.

1335. Et breff, nogen preste haffue udgiffuet, lydende, att Trinde Swendtzdater¹⁾ haffuer skiødt Hundtzlund en gardt i Lundrup. (Ældste danske Arkivreg. III 625.)

1335. Et thingswinde af Kierreherrittsting, att Liungdrup Fang (o: omraade) allene tilhører Hundtzlund closter. (Æ. d. A. III 626.)

1488. It Sandemendtz breff af Jersloff herrit, att Lyn-
torp er Hundtzluntz rette eiendom. (Æ. d. A. III 628.)

28/8 1520 tog mester Anders Hack (Gyldenstjerne), prior, paa Jerslev herredsting hævdsbrev paa bl. a. „Lyngdrup“ med al dens rette Tilliggelse, — først fra Kiel-

1) Vel en adelig kvinde, der selv havde Kinderup i pant af Johan Moensen.

lingbro Dige, og saa øster ad Rødesig, og saa til Lyøng-hiede, og saa til Hiellerups Bække og udi Giettrups Aa, og saa opad Giettrups Aa, og saa i Lyngdrups Aa sønden om Lyngdrup, og saa op ad Skeruad, undtagen et Stykke Eng, som kaldes Langholts Eng, og ligger Tuerbeck vesten og norden om forskrevne Eng, og Tueraaen østen om samme Eng⁽²⁾).

* * *

Ved reformationen i 1536 kom Lyngdrup til k r o n e n, som 8/9 1578³⁾ afhændede de 3 gaarde tillige med Langholt og andet gods til rigsadmiral Peder Munk til Estvadgaard, Hammelse, Sæbygaard m. m., — og det var vel under denne handel, at der blev uenighed om, hvorvidt Lyngdrup hørte til Horsens sogn eller Ørum sogn.

Torsdag efter 2. søndag i fasten 1577 vidnede 8 danne-mænd af Ørum sogn paa Jerslev herreds ting, at „det er dem fuldt vitterligt i Guds Sandhed, at Liungdrup By, Kierlingbrouf og Faurholt ligger udi Ørum Sogn, og Ørum Kirke er deres rette Sognekirke“.

Tirsdag efter 1. søndag i paasken 1577 fik sognepræsten i Hammer, hr. Christen Mørk, et 24 mands tingsvidne af Kjær herreds ting, at „de Mænd, som i Lyngdrup har boet, aarligen til denne Dag har udgivet deres Tiende, Offer, Sjølegave og anden Kirke- og Præsterente til Horsens Kirke og til Hammer Præst⁽⁴⁾“.

Samtidig vidnede Jens Hansen i Horsens, at „hans salige Fader og Las Laur sen, som da boede i Liøngdrup, var Kirkeværge til Hobe og opbyggede Horsens Kirketaarn om 70 Aar siden, — og mindes han nu 6 Præster udi Hammer havde boet og da havde forskrevne Kirkerente og Præsterente fulgt dem og forskrevne Horsens Kirke i forskrevne 70 Aar“.

²⁾ Pergamentsvidisse af 1579 i museet i Hjørring. Se Veds. Aarb. 1945.

³⁾ Kronens skøder.

⁴⁾ Aalb. bispearkiv, jfr. „Fra Himmerland og Kjær Herred“ I, 253.

Fremdeles vidnede mændene, at „siden Faurholt blev bygget, da har Morten Povlsen og udgivet sin Kirkerente og Præsterente til Horsens Kirke og Hammer Præst“, — hvilket Morten Povlsen i Faurholt ogsaa bevidnede.

I Peder Munks skøde af 1578 nævnes Christen Pedersen (i Østergaard) og Christen Nielsen (i Møllergaard), hver med en gaard⁵).

De ydede hver i aarlig landgilde: 5 kander⁶) honning, 1 skovsvin, 1 fodernød og 4 tønder havre i gæsteri, — medens Peder Nielsen (i Vestergaard, der kaldes et boel) gav $\frac{1}{2}$ løb smør⁷), 1 skovsvin, 1 fodernød og 2 tdr. gæsterihavre.

1651 og 1663 ejedes Lyngdrup og Faurholt af Lave Bille til Havreballegaard; men kort efter kom de 4 gaarde under Langholt, som Erik Høg 1642—43 havde gjort til en hovedgaard.

Ved matriklen 1662 nævnes Niels Pedersen i Vestergaard, der nu kaldes en halvgaard. Hans udsæd var 2 tdr. rug og 2 tdr. byg og landgilden: 1 fdg. smør, 1 fodernød, 1 svin og 2 tdr. havre; hans hartkorn sattes til 4 tdr.

Christen Ibsen i Møllergaard kunde saa 4 tdr. rug, 6 tdr. byg og 2 tdr. havre, — landgilden var: $\frac{1}{2}$ td. smør, 1 fodernød, 1 svin og 4 tdr. havre og hartkornet sattes til 7 tdr.

Thomas Bertelsen og Simon Pedersen i Østergaard havde tilsammen udsæd, landgilde og hartkorn som Møllergaard, medens Christen Madsen i Faurholt, som kaldes $\frac{1}{2}$ enestegaard, kunde saa $1\frac{1}{2}$ td. rug, 2 tdr. byg

⁵) En helgaard havde 8—12 tdr. hk, et bol (senere 1 halvgaard) havde 3—5 tdr.

⁶) 1 kande honning = 2 potter.

⁷) 1 løb smør = 3 pund = 18 kg vendelbomaal. 1 td. smør = 18 pund à 24 mk. = 216 pd. = 108 kg.

og 2 tdr. havre, — landgilde: 3 pund smør, 1 svin, 1 fodernød og 4 tdr. havre. Hartkorn 3 tdr.

Gennem de gamle markbøger og matriklen 1688 gives en hel del interessante oplysninger.

Af ejerlavets godt 1250 tønder land var kun 187 tdr. under plov, resten var hede, kær og eng.

Møllergaard havde 47 tdr. ld. u. plov, og der avledes 41 læs hø. Gaarden havde fædrift til 45 høveder, og dens hartkorn sattes til 10-5-0-1 plus mølleskyld 0-0-2-1 for en lille vejrmølle. Om denne mølle berettes, at den „ligger ved Gaarden paa Gaardens Grund; den ligger meget lavt, saa den kun kan male, naar der er Storm eller stærk Blæst. Den bruges til Gaardens Malings Nytte“.

Jens Thomsen i Østergaard (ø. halvgaard) havde 34 tdr. ld. u. plov, 21½ læs hø og græsning til 22½ høveder; hk. 6-4-0-2.

For Simon Pedersen (v. halvgaard) gjaldt de samme tal.

Christen Thomsen i Vestergaard havde 46 tdr. ld. u. plov, 43 læs hø, 45 kreaturer i fædriften og sattes til hk. 6-4-1-2.

Endvidere havde de 4 Lyngdrupmænd 60 læs hø fra Langholt lejeenge.

Faurholt havde kun 20 tdr. ld. u. plov, 20 læs hø østen gaarden, fædrift til 30 høveder — og sattes til hk. 5-5-3-4; men saa havde Rasmus Jensen store lejeenge i Ørum sogn, ialt sat til hk. 4-1-2-2.

Om Lyngdrup jordens beskaffenhed siges, at „Jorden befindes en Del af sort Muld og lidet Sand paa Lige⁸⁾), og en rød og blege gul Sand Aare. En Del af Sand, Muld og Gruud paa Lige og en blege gul Sand Aare. En Del mere

⁸⁾ Vel halvt af hvert.

Sand med Muld paa en rød Sand Aare, en Del sid og kold med Ler beblandet og en rød og død kold Sand Aare. Udi Marken er nogle Sand Huller opblæst. En Del saas aarligen med 1 Byg, 2 Rug og 1 Havre Kjærf eller Blandings Kjærf. En Del hviler i 3 Aar og saas med lige Sæd.

Engene bestaar den største Delen udi nogle Tuer og en Del ud med en Aa og Bæk omkring Marken. Græsningen er udi et græsbundet Kjær ved Marken og udi Fælleden“.

Det opdyrkede areal var delt i 16 marker med o. 500 agre foruden Faurholts „57 Agre sønden Gaarden“, samt nogle „smaa Blokker“.

1. Vesterhaven, en liden indkast Lycke (som i 1798 til Vestergaard) 17 Agre.

2. Niels Laursens Vesterhave (som i 1798 til Møllergaard) 16 Agre.

3. Synder Toft (som i 1798 til Vestergaard) 8 Agre.

4. Niels Laursens liden Toft østen Gaarden (som i 1798 til Møllergaard) 19630¼ kvadratalen.

5. Christen Thomsens liden Toft østen Gaarden (som 1798 til Vestergaard) 26 Agre.

6. Niels Laursens øster Toft (som i 1798 til Møllergaard) 16 Agre.

7. Simon Pedersen 1 liden Toft norden Gaarden (som i 1798 til V. Østergaard) 6 Agre.

8. Leer Killerne 24 Agre.

9. Hestebacken (1798: Hesselbecks Agre) 11 Agre.

10. Brecker Agre (1798 vist Blokkerne), 7 Stykker Jord.

11. Refbacken (1798: Rævbak Agre) 12 Agre.

12. Uge Hallen 51 Agre.

13. Espe Holmen (1798: Ø. og V. Espeholms Agre) 14 Agre.

14. Raad Krøg (1798: Rokkrogs Agre) 22 Agre.

15. Mejel Mark (1798 vist Lang Agre og Gammel Jord) 143 Agre.

16. Flaget (1798: Flaget) 135 Agre.

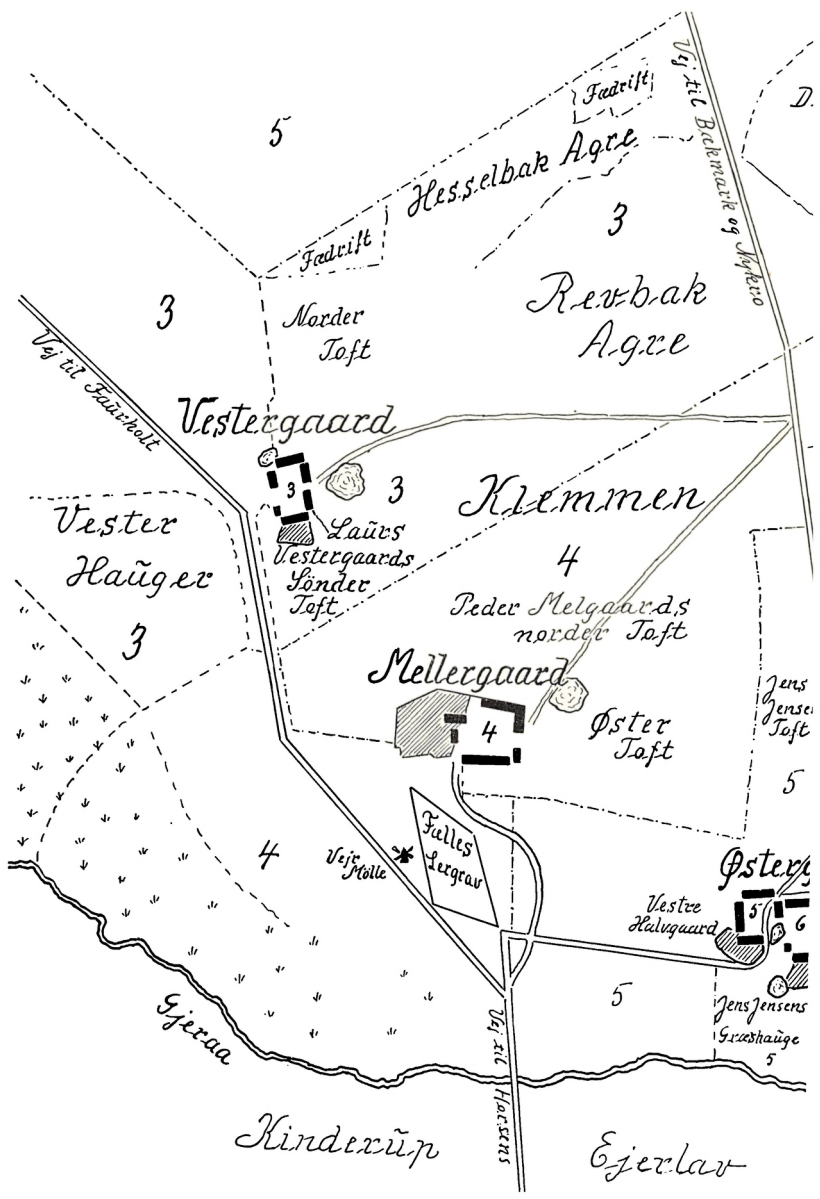
Ved udskiftningen i 1798 nævnes en del nyere marknavne: Bøgebak, Stensbak, Krog Agre, Rødeland (af at rydde), Tømmermands Agre, Wie Agre, Langholts Fald, Povls Jord, Foldsted Agre, Maven, Sandblokkerne (maaske Brecker Agre) og Ny Krogs Agre (i 1688 eng).

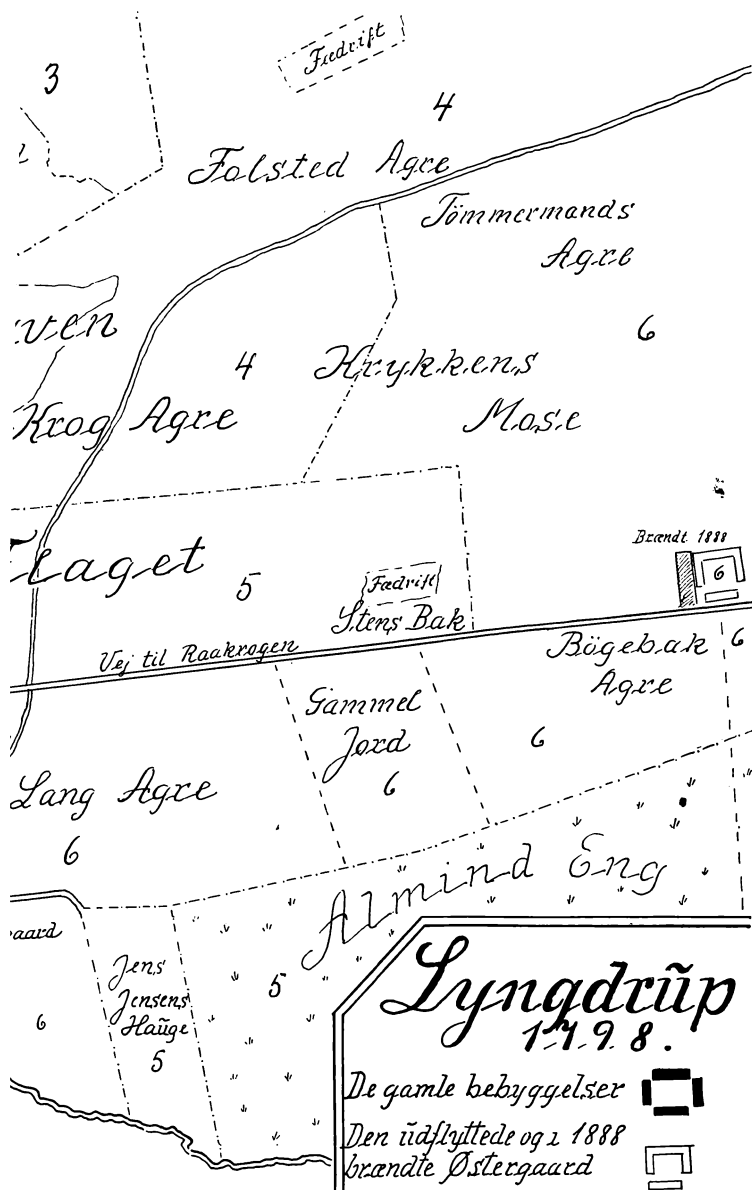
Af engnavne nævnes 1688: Alminde Eng (som i 1798), Bolds Eng (1798: Boels Eng), Biholts Eng, Aakrogs Eng, Meldkjær (som 1798), Ugger Haal (1798: Ugger Hal), Becker Eng (1798: Bæk Eng), Heinets Eng (1798: Hegnet sønden Halen i Boels Eng), Espeholt (som i 1798), Bredings Eng, Refkiers Eng (1798: Rævkjær), Langkrogs Eng (som i 1798), Eskeholt (som i 1798), Knader Eng (1798: Hellede og Knader Eng), Ryet (1798: Ry Eng), Vesterhavens Eng (som i 1798).

Desuden nævnes i 1798: Kringel Eng, Studs Skifterne, Klokkerholms Eng, Naalen og Bygholms Eng; disse stednavne nævnes ikke i Markbøgerne.

Af andre lokaliteter nævnes i 1798: Faurholts Hede, Ugger Hede, Heden vesten Landevejen, Kokrimmen, Heden i Kringelengen, Raakrogs Hede, Boels Hede, Wiemose, Sigen i den vestre Hede, Klemmen mellem Gyden og Halen for øster, Faurholts Græshave, Gaden sønden Byen, Krykkens Mose, Kierskov, Bækken, Øster- og Vester Aakjær samt Lars Pedersens og Jens Jensens Græshaver (sønden for Østergaard).

* * *

Brændt 1888

Lyngdrup 1888

De gamle bebyggelser
Den udflyttede og i 1888
brændte Østergaard

Om Faurholt berettes i Markbogen, at Christen Madsen har haft gaarden paa tre aars tid. Hans 57 agre ligger sønden gaarden, og østen gaarden har han en eng til 20 læs hø; men han har desuden store lejeenge i Ørum sønderenge.

Hver af de 5 gaardmænd har fornøden kaaljord (have) og faar ildebrændsel af splittørv i heden. „Hiul- og Bygningstømmer faar de, hvor de kan bekomme“.

* * *

I 1796 købte Povl Lanng Langholt gods, hvortil der foruden hovedgaardens 39 tdr. hartkorn hørte 274 tdr. hk. bøndergods. Han ønskede sit bøndergods udskiftet, og i 1798 foretog landmaaler Ole Hall Lyngdrups udskiftning sammen med fire ansete bønder fra egnen, som skulde „taxere og klassificere“ jorderne; det var Lars Holst i Korslund, sognefoged Lars Christensen, Røgelhede, Svend Simonsen i Aagaard og sognefoged Jens Sørensen i Hellevad. Denne taksering foretoges den 9. og 10. juli 1798.

Men der blev stor splid mellem bønderne og godsejeren om udskiftningen, der først sluttede 3 aar senere.

Sagen var, at gaardmændene efter loven skulde aflevere jord til husmandsbrug, noget de var meget uvillige til, og de blev meget forbitrede, da Lanng fratog dem jord til godt 4 tønder hartkorn; heraf skulde Per Møllergaard afgive 2½ og de andre tre hver ½ tønde.

Heraf skulde Thomas Nielsen i Faurholt have 3 skpr. hk. i afsavn af fællesdrift, og resten skulde deles i 7 husmandslodder, hver paa o. 4 skpr. hk.

I en klage til Rentekammeret af 9/9 1799 beraaber de sig paa „den dem tilføjede fornærmelse“ og 24/2 og 18/4 1800 gentager de klagen.

De hævder, at godsejeren ifølge forordningen af 8/6 1787 og plakaten af 16/5 1795 ikke maatte fratage en gaardmand mere end 4 tdr. land agerjord til husmandsbrug, og kun hvis gaarden var saa stor, at den kunde

taale det, maatte den fratages jord til to brug. De fortsætter:

„Men der er slet ingen husmænd i Lyngdrup, og byen har aldrig været bebyrdet med saadanne.

Ganske vist siger forordningen af 8/6 1787, at der vel maa oprettes husmandsbrug, hvor der i forvejen ingen er; men Lann g har tvært imod forordningen og vores fæstekontrakt delt baade jord og hartkorn saaledes, som han til egen fordel har fundet det gavnligt“.

De vilde ikke finde sig i, at han fratog dem 28—29 tdr. land god agerjord foruden kær, eng og hede til syv husmandsbrug. De kunde i det højeste gaa med til at afgive 16 tdr. agerland til 4 huse, imod passende afkortning i skatter og landgilde.

Sagen verserede saa imellem stiftamtmand v o n P e n t z, Aalborg, amtmand L y b e c k e r, Hjørring, landmaaler H a l l og godsejer L a n n g.

Den 22/7 1801 sluttede Lann g saa forlig med sine bønder paa de af dem tilbudte betingelser.

Han beholdt jord til fire smaabrug, hvert paa $4\frac{1}{2}$ td. ld. agerjord, $3\frac{1}{2}$ td. ld. kær, $5\frac{1}{2}$ td. ld. hede og eng til 5 læs hø, — og Per Møllergaard reddede saaledes 11 tdr. ld. ager, og de andre tre gaardmænd hver et par tønder foruden kær, eng og hede.

Jens Nielsen i Nykro, som var jordløs husmand, fik den ene af de 4 lodder, og paa en af de andre opførtes senere en lille gaard, Raakrogen, som vedblev at være fæste under Langholt, og som først forsvandt for 5—6 aar siden.

Ved matriklen 1844 forhøjedes matr. 1 Faurholts hartkorn fra 6-1-1-0 til 6-6-3-1, matr. 2, Nykro, fra $\frac{1}{2}$ td. til 0-7-2- $\frac{3}{4}$, matr. 3, Vestergaard, fra 6-1-3- $1\frac{1}{2}$ til 8-0-2- $1\frac{3}{4}$, matr. 4, Møllergaard, fra 9-1-0-0 til 10-3-3- $1\frac{1}{4}$, matr. 5, V. Østergaard, fra 6-1-3- $\frac{1}{4}$ til 8-1-1-1, matr. 6, Ø. Østergaard, fra 6-1-3- $\frac{1}{4}$ til 6-6-0- $\frac{3}{4}$ og

matr. 7, Langholts lejeenge, fra 2 til 2-1-0- $\frac{3}{4}$ tdr. hk.

Den østre Østergaard brændte i 1888 og blev ikke genopbygget, og naboerne købte dens jorder: Laurids Vestergaard fik 65 tdr. ld., Marthinus Møllergaard 40, J. P. Hansen i Østergaard 40 og M. Ahlmann paa Langholt 35 tdr. ld.

26/9 1911 købte P. Melgaard af sin farbroder Laurids Pedersen hans part af Østergaard samt et par smaalodder fra Vestergaard og byggede gaarden Bækmark, matr. nr. 6c, 3e, 3f, 73 tdr. ld. hvor han boede, indtil han i 1923 overtog sit hjem.

20/3 1939 afhændede han Bækmark til Olu f Laugesen, der 2/8 1939 solgte gaarden til Jens Toft Bastholm fra Elsnab, der i efteraaret 1955 solgte den til nuværende ejer M. Madsen.

20/3 1923 solgte Thomas Torp en lod paa 14 tdr. land (nu fru Marie Rasmussen) af Faurholt til et husmandsbrug, og 16/5 1941 solgte Christensen Thuen jord fra til 6 smaabrug. Disse 6 ejendomme, ialt 75 tdr. ld., ejes nu af: Marius Petersen, Niels Jensen, Marinus Christensen, Johs. Petersen, Søren Chr. Jensen og Harly Jacobsen. Sidstnævnte købte i 1952 16 tdr. ld. af Møllergaards hede.

1952 solgte frk. Laura Pedersen 18 tdr. ld. fra Vestergaard til Jens Kindberg, og samtidig afhændede Johs. Badsbjerg 19 tdr. ld. til Chr. Johansen.

Disse er de udparcelleringer, som siden udskiftningen er foretaget i Lyngdrup ejerlav.

Efter vurderingen til ejendomsskyld 1950 er ejerforholdene saaledes:

Matr. 1, Faurholt, Isak Bastholm, hk. 3-5-0- $\frac{23}{4}$, areal 82,11 ha (150 td. ld.), ejendomsskyld 137.000 kr.

Matr. 2, Nykro, Johannes Nymark, hk. 2-0-0-0, areal 37,2 ha (67 td. ld.), ejendomsskyld 63.000 kr.

Matr. 3, Vestergaard, Laura Pedersen, hk. 7-3-0-2½, areal 138,52 ha (249,34 td. ld.), ejendomsskyld 186.000 kr.

Matr. 4, Mellergaard, P. M. Melgaard, hk. 12-3-3-½, areal 195,49 ha (352 td. ld.), ejendomsskyld 244.000 kr.

Matr. 5, Østergaard, Johs. Badsbjerg, hk. 10-0-0-1½, areal 138,30 ha (249 td. ld.), ejendomsskyld 190.000 kr.

Matr. 6c, Bækmark, M. Madsen, hk. 1-5-3-¾, areal 40,46 ha (73 td. ld.), ejendomsskyld 70.000 kr.

DE GAMLE SLÆGTER I LYNGDRUP

Vestergaard

Ældste kendte fæster er Peder Nielsen, som boede her 1578 og 1606, og som efterfulgtes af sønnen Niels Pedersen, f. o. 1600, begr. 26/5 1675, hvis kone Maren Bertelsdatter, d. før 1639, var datter af Bertel Nielsen paa Langholt og Maren Pedersdatter.

Den Mads Pedersen Lyngdrup, som 4/5 1641 var grandefoged i Hals (tingbogen), var vel Niels' broder.

Niels Pedersens og Maren Bertelsdatters børn var: Peder, Bertel, Ane og Gjøre, f. o. 1638, begr. 4/5 1708, gift 1677 med Christen Thomsen, f. o. 1631, d. 1717 i Lyngdrup Vestergaard.

Christen Thomsens og Gjøre Nielsdatters datter Maren, f. 1684, d. 1757, blev 1704 gift med Anders Jensen, f. 1679, d. 1718, som fik gaarden i fæste; han var søn af Jens Thomsen i Østergaard og Ane Andersdatter (af Vesterladen).

I 1757 overtog Anders Jensens søn Jens Andersen, f. 1714, d. 1771, Vestergaard efter stedfaderen Jørgen Lauridsen, som hans moder Maren Christensdatter i 1720 havde giftet sig med.

Jens havde 1754 ægtet Maren Andersdatter, f. 1726, d. 1809, datter af Anders Jensen i Østergaard (se der) og Mette Christensdatter.

De havde 4 sønner; men kun to blev voksne. Det var Anders Jensen i Ø. Mølholt i Hals, f. 1759, d. 1853, og Jens Jensen i Østergaard.

1772 ægtede Jens Andersens Enke Maren Andersdtr. Lars Nielsen, f. 1745, d. 1809, søn af Niels Lauridsen og Maren Andersdatter i Østerlادن. Ægteskabet var barnløst, og Lars arvedes af sine søskende.

Næste fæster var Svend Laursen, f. 1765, d. 1841, søn af husfæster i Horsens Laurs Svendsen og Malene Christensdatter.

Svend var smed i Horsens, før han i 1809 fik Vestergaard i fæste, — og ægtede 1798 Maren Christensdatter, f. o. 1775, d. 1841, datter af gmd. Christen Jensen Kalstrup og Maren Nielsdatter, Folstedgaard. 7 børn: 3 sønner og 4 døtre.

I 1837 gik Svend Laursen og Maren Christensdtr. paa aftægt hos den ny fæster.

Christen Larsen. Han var f. 1810, d. 1869, søn af Lars Ottosen, Gingsholm, og Johanne Marie Christensdatter (af Bolle). Han købte 1855 Vestergaard til selveje. Gift 1° 1838 med Mette Johanne Marcusdatter Marcher, f. 1814, datter af Marcus Marcher i Østergaard og Birgitte Larsdatter; og 2° 1849 med Margrethe Knudsdatter, f. 1819, d. 1861, datter af gmd. Knud Jensen og Ane Catrine Engelbrechtsdatter paa Øster Hassing Holter; g. 3° 1862 med Karen Marie Christensdatter (Karen „Sjældenglad“), f. 1818, d. 1900. 6 børn: 1 søn, 5 døtre.

1870 overtog Laurids Johannes Pedersen, f. 1846, d. 1920, Vestergaard, som hans fader P. Chr. Møllergaard aaret før for 12010 rdlr. havde købt paa dødsboauktionen efter Chr. Larsen. Laurids Pedersen var i en aarrække medlem af Aalborg amtsraad; han var gift med Ane Catrine Oline Jeppesdatter, f. 1855,

d. 1918, datter af sognefoged i Ajstrup Jeppe Peter Frederiksen og Ane Catrine Pedersdatter.

I ægteskabet var tre døtre: 1. Else Kirstine, g. m. kinamissionær Johs. Wyff. 2. Ane Catrine, g. m. gaardejer Laurids Nielsen, Gl. Brorholt i Vadum s. 3. Laura Oline Pedersen, som fra 1920 har været ejer af Vestergaard og i nogle aar medlem af Horsens-Hammer sogneraad.

Mellergaard

Gaardens ældste kendte fæster hed Christen Nielsen; han nævnes 1578. Hans kone Maren Laursdtr. døde 1650. Af deres børn kender vi:

1. Niels Christensen i Hassinggaard, som var gift med Maren Andersdatter, datter af Anders Mørk i Hvorup Bundgaard.

2. Peder Christensen i Horsens og

3. Jens Christensen.

1606 nævnes Niels Rasmussen (d. før hustruen) som fæster; han var gift med formanden Christen Nielsens enke Maren Laursdatter og var søn af Rasmus Nielsen i Lyngdrup Østergaard.

I dette ægteskab var der formentlig kun et barn, Jens Nielsen, — se nedenfor.

Da Maren Laursdtr. 1650 døde, var herredsfoged Peder Jensen Kjærulf i Nørgaard i Sterup samt — som vurderingsmænd — delefogeden til Aalborghus Niels Christensen i Aagaard (Ørum) og Thomas Bertelsen i Lyngdrup 4. juni i Mellergaard for at vurdere hendes bo og dele det mellem arvingerne (Jerslev herreds tingbog 19/6 1651).

Hun havde i en arrække været paa aftægt hos sønnen Jens Nielsen, og i boet fandtes: 2 øg og 2 køer, et gammelt egeskab med 5 døre for, et andet gammelt egeskab, en lille egeskive (bord), en egekiste, et beslaet skrin

med mere, — ialt vurderet til 81 daler. Men da hendes begravelse havde kostet 98 daler, var der underskud.

Hendes arvinger var: Jens Nielsen i Lyngdrup, Niels Christensen i Hassinggaard, Christen Pedersen i Horsens, Thomas Pedersen i Horsens, Maren Pedersdatter i Horsens, Maren Pedersdatter i Vodskov, Karen Pedersdatter, g. m. Søren Laursen i V. Brønderslev, og Else Pedersdatter (sidstnævnte 5 var børn af hendes afdøde søn Peder Christensen i Horsens), Christen Jensen i Laden, Maren Jensdatter i Uggerhalne og Jens Jensen i Ajstrup (børn af hendes afdøde søn Jens Christensen).

Jens Nielsen, f. o. 1600, d. 1652, overtog o. 1625 fæstet efter sin fader. Han ægtede o. 1625 Lisbeth Lauridsdatter, f. o. 1605, d. 1678, datter af Præsten Laurids Lauridsen og Karen Jensdatter i Øster Brønderslev.

Jens Nielsen var en meget anset mand og foged over det gods nordenfjords, som ejedes af Iver Krabbe til Albæk; denne bestilling overgik efter hans død til Morten Kjærulf i Nørre Ravnstrup (Jerslev hds. tingb. 13/5 1652).

Jens Nielsen og Lisbeth havde 5 børn (tgb. 28/5 1655), 2 sønner og 3 døtre, blandt hvilke Else Jensdatter, gift med den følgende fæster Christen Ibsen i Møllergaard.

28/6 1655 blev Lisbeth Lauridsdtr., som da var flyttet til Clausholm i Hellevad sogn, og hendes børn stævnet af jomfru Dorthe Urne i Viborg for 233 sletdaler, som hendes mand fra 1650 skyldte jomfru Urnes moder, fru Margrethe Marsvin, der havde ejet en del gods i Vendsyssel, bl. a. Knudseje i Skæve, som Jens Nielsen havde været foged over (Jerslev hds. tingb.).

Ved samme tid ægtede Lisbeth Jørgen Jensen Brørup, f. o. 1602, d. sept. 1660, som fra 1625 havde væ-

ret præst i Aggersborg, og som fra 1655 var enkemand. Han havde, før han kom til Aggersborg, været kapellan i Hammer, og Lisbeth har vel kendt ham fra den tid.

Efter hr. Jørgens død blev Lisbeth boende i præstegaarden; men i høsten 1660 blev hun uvenner med den ny præst Henrik Pedersen Kampmanns søster Ide, der holdt hus for ham, og hun flyttede saa tilbage til Lyngdrup med sine to døtre Berethe og Sofie, og de fik ophold hos svigersønnen Christen Ibsen i Mellergaard.

13/6 1665 blev hun stævnet for gæld af købmand Harding Pedersen i Aalborg, og det gentog sig 19/7 1666, da Harding vilde gøre udlæg hos hende; men vurderingsmændene, Oluf Eriksen paa Kraghedegaard, der havde været gift med hendes søster Ane Lauridsdatter, og Jens Hansen i Aagaard kunde ikke finde andet af værdi hos hende end et fransk klæde og et skab, som Harding i forvejen havde udlæg i, og som stod i Aggersborg præstegaard.

Lisbeth tilbød saa at betale sin pension for et aar, 30 daler, som hr. Kampmann skulde erlægge (tingbogen).

11/10 1666 blev hun derefter stævnet af hr. Henrik Kampmann for den bekostning, han havde haft paa hende, hendes døtre Birgitte og Sofie og hendes folk fra fastelavn og til september 1661, saa Harding har vel ladet skabet hente forinden (tgb.).

Medens Lisbeth Laursdatter sad enke, foregik der fra Mellergaard en stor begravelse, hvor en Henrick Givecke, maaske en tysk eller hollandsk studeopkøber, var død 7. april 1652 efter at have ligget syg der fra 18. marts og været under lægebehandling af bartskaar Hans Hansen fra Aalborg, der var i Mellergaard i 4 dage og aarelod patienten, samt gav ham afførende midler.

Efter Giveckes ønske afholdt Lisbeth en sømmelig begravelse efter egnens skik i de bedre familier, — og for at faa udgiften dækket lod hun og hendes børn Giveckes

fader og arvinger, der nævnes ikke, hvem de var, indstævne med landstingsstævning og begærede udlæg i hans i Lyngdrup efterladte gods. Men der mødte ingen af de indstævnede, og Lisbeth fik saa udlæg i den afdødes efterladenskaber (Jerslev h. tgb. 5/8 1652). Da regnskabet giver interessante oplysninger om takster og priser for 300 aar siden og om, hvad en storbondebegravelse i de dage kunde koste, vil vi referere det her efter den gamle tingbog. Det ser saaledes ud:

„For Øl og Mad til Bartskæren 1½ Sletdaler,
og samme Tid købt 4 Potter Vin efter Giveckes Befaling
2½ Mark,

ligeledes Kringler og Smaabrød 1 Mark.

Præsten at hente (i Hammer) tre Gange efter Giveckes
Begæring med Vognleje, Øl og Mad 1 Rdrl.

6. April var Lisbeth i Aalborg i den „salig Karls“ Ærin-
der og fortærede til Færgeløn, Vognleje o. a. 1 Sletdlr.
Hendes Søn Laust Jensen rejste for ham til Him-
merland og fortærede paa Rejsen, til Vognleje o. a.
1 Sletdlr.

Noch en Vogn aag (agede) Bente Lauridsdatter til Laaen
(V. Laden) efter Giveckes Befaling anlangende Penge
1 Mark.

Noch 2 Vogne, som hente hans Tøj fra Laaen, Vognleje
og andet 2 Mark.

Givet Christen i Huset, som gik til Øster Hassing om en
Snedker til at gøre Ligkisten, saa og for at gaa til Gaa-
ser og købte Fjælene, 2 Mark.

Givet Vognleje af 2 Vogne, som førte Snedkeren og Fjæ-
lene hid til hans Kiste 1½ Mil, 3 Mark.

Givet for 8 Egefjæl til Kisten 2 Sletdlr.

Snedkeren for Kisten at gøre 3 Mark.

Givet ham til en Vogn at age hans Redskab tilbage igen
1½ Mark.

For Snedkeren Øl og Mad i 4 Dage 1 Sletdlr.

Givet et Bud, som hentede Kønrøg, Vitriol og Hornlim
(til Kisten), 1 Mark.

Givet Christen i Huset for at gaa til Gjettrup om en Fo-
regangskone, saa og for Graven at kaste, ringe og
vaage, 1 Dlr.

Givet Morten i Horsens for at gaa til Gjerding, Nes (Lin-
denborg), Brøndum, Skibsted, Gandrup og Skjørping
med Begravelsesbreve (Indbydelser) 3½ Mk.

For 10 Skæpper Humle, som kom i Kisten⁹⁾, 3 Dlr. 20 Skill.
Givet for 9 Alen Lærred til Strømper, Skjorte og et
Klæde over hans Ansigt 4½ Mark.

Og for Traad dertil 5 Skilling.

For 350 fortinnede Søm, som blev slagen paa hans Kiste,
3 Mark.

Givet for 1 Pund (o. 6 kg) Stangjern til Haandtag paa
Ligkisten 3 Mark.

Smeden, dem at gøre paa sin egen Kost, Kul og Folk,
3 Mark.

For en Bog Papir til Begravelsesbreve 16 Skill.

1 Tønde Rostocker Øl 7 Dlr. 3 Mk.

4 Tønder dansk Øl, købt i Aalborg og Tønderne tilbage-
leveret, 16 Dlr.

11 Kander (22 l) Vin 6 Dlr. 5 Mk.

2 Kander fransk Brændevin 4 Dlr.

6 Potter dansk Brændevin 1½ Dlr.

Ærter, Tælle til Lys, Lyneborger Salt, Eddike, Rosen-
vand og Klipfisk 10 Dlr.

Kramsøm og Knappenaale til at opslaa i Ligstuen og
Kammeret med 3 Mark.

1 Slagtenød, naar Huden tages fra, til Begravelsen 7 Dlr.

3 Lam 6 Mark.

6 Par Høns a 14 Skilling Parret 1 Dlr. 20 Skill.

1 Spæd Kalv 2 Mark.

For Varerne at nedage til Stranden (i Aalborg) og Fær-
geløn i Sundby 2 Mark.

Vognleje af 2 Vogne, som aag Godset til Lyngdrup 2 Mil,
1 Dlr.

Køkkenkvinden at hente og føre tilbage 2 Mark.

3 Gæs a 24 Skilling 1 Dlr. 8 Skill.

Fersk Fisk til Begravelsen, nemlig Karudser, Brasen,
Gedder og Aborrer, 4 Sletdlr.

1 Otting Smør 10 Mark.

½ Kande skært Honning 24 Skill.

2 Ol (8 Snese) Æg 3½ Mark.

1 Td. Rug til Begravelsen 5 Dlr.

1 Side Flæsk 1 Dlr. 2 Mark.

Køkkenkvinden, som kogte til Begravelsen, 1 Rdlr.
(= 6 Mk.).

4 Degne, som sang for Liget, 1 Rdlr.

2 Ligklæder at bruge paa og under Kisten 10 Mark.

⁹⁾ Man brugte at nedlægge lig i humle i kisten, for at liget ikke
skulle forraadne, og han blev begravet i kirken.

Opbrændt 4 store Kirkelys, hvortil er brugt 10 Marker (2½ kg) Voks, 2 Dlr. 20 Skill.

Givet et Bud, som gik til Hellevad efter 2 Kirkestager at bruge til Lysene, ½ Mark.

Givet til Kirken for hans Lejersted i Kirken 5 Dlr.

Præsten, som prædikede og ham i hans Sygdom besøgte, 9½ Dlr.

Hestefoder, Hø, Havre til de fremmede Heste, som fulgte Liget til dets Lejersted, 5 Dlr.

Ved og Kul at brænde til Begravelsen 1 Rdlr.¹⁰).

Ialt 123 Dlr. 3 Mark“.

En stud kostede 8 dlr. og en Tønde rug 5 dlr.; d. v. s. Giveckes sygdom og begravelse kostede over værdien af 15 stude eller 25 tønder rug, saa man maa sige, at hans begravelse var absolut „sømmelig“.

Lisbeth Laursdatters datter, Else Jensdatter, f. o. 1635, d. 1663, blev o. 1655 gift med Christen Ibsen Leth, f. o. 1620, begr. i Horsens kirke 7/5 1672. Han var 1652 og 54 ridefoged til Gjettrup (Kjær h. tgb.) og opholdt sig da paa Krabbesbro i Ulsted, hvis fæster Simon Jensen var gift med hans søsterdatter.

Efter Elses død ægtede Chr. Ibsen Ane Pedersdatter, f. 1636, d. 1694, datter af Peder Madsen i Nordkjær i Biersted s. og Karen Christensdatter (af Svinbjerggaard).

17/7, 31/7 1660 og 30/7 1672 (Kjær h. tgb.) vidnede Niels Christensen i Hassinggaard, at hans salig broders børn havde ikke faaet arv efter deres fader Jens Nielsen, som boede og døde i Christen Ibsens gaard; men Christen Ibsen havde beholdt arven hjemme hos sig og gjort sig den saa nyttige, som han kunde.

Chr. Ibsen var værge for Horsens kirke, og 1663 gav han og Else Jensdtr. et messing daabsfad til kirken for at faa gravsted inde i kirken.

Nogle aar efter kom han og horsensboerne i strid med deres sognepræst, magister B e n t H a n s e n, som i 1658 var kommen til Hammer. Præsten var en lærd og vel-

¹⁰) 1 rigsdaler = 6 mark. 1 sletdaler = 4 mark.

havende mand, søn af borgmester Hans Sørensen i Aalborg, og foruden sine 4 præstegaarde havde han privat gods paa egnen.

Hans omgangskreds var de finere familier i Aalborg, og han havde lidt vanskeligt ved at komme paa talefod med de jævne bønder i hans pastorat.

Hr. Bent var temmelig nøjeregnende med at faa sine og kirkens indtægter i rette tid, og naar han med ridepisk og sølvsporer red om i sine sogne for at formane de efterladende, var han ikke særlig naadig overfor bønderne, der var udpinte af de svenske besættelser.

Samme præst er forøvrigt kendt for sine snurrige notiser i kirkebøgerne. Saa kom han i strid med horsensboerne. Det var skik, at gaardmændene og deres koner gik i kirke og ofrede 1. paaskedag, og 2. paaskedag sendte de deres børn og tjenestefolk, som selvfølgelig ikke ofrede særlig meget. Da nu præsten kun kunde besørge to af sine fire kirker 1. paaskedag, hittede han paa, at bønderne i H o r s e n s og H a m m e r skulde møde og ofre til ham 2. paaskedag. De unge kunde saa møde og ofre til kapellanen, som prædikede 1. paaskedag.

Hr. Bent mente, at den gamle ordning paaførte ham tab, hvilket vist ogsaa var rigtigt.

Nogle af horsensboerne bøjede sig for den myndige præst; men andre vilde ikke. Saa blev han vred, og i sin bededagsprædiken den 13. april 1670 udøste han sin vrede over de ulydige, som „ikke vil give Herrens tjener, hvad hans er“ — og sagde, at paa den yderste dag skulde de ord lyde til dem: „Gaa bort, I stinkende geder og bukke i den evige ild, som er beredt djævelen og hans engle — der har I eders dom!“ (Se N. Halds artikel i Aalborg Amts hist. Aarbog II, s. 68 ff.)

Det var jo en kraftig tale, og Horsensboerne blev forbitrede, saa en af dem Christen Pedersen i Storgaard,

som forøvrigt var fætter til Chr. Ibsens 1. hustru, skældte præsten ud inde i kirken.

Under Christen Ibsens ledelse drog man nu til felts imod præsten, idet man forklagede ham til provst og biskop.

Biskop Kønning og provst Jørgen Moldrup i Vadum mødtes den 24. april 1670 i Horsens kirke med de stridende parter og søgte at stifte forlig, men forgæves. De vilde have bønderne til at sætte deres navne under deres skriftlige klage, hvilket de nægtede; Chr. Ibsen erklærede, at han havde skrevet klagen, og at han vilde være den „gestændig“. Der holdtes flere forgæves forligsmøder, og baade 25. maj og 12. juni var Horsens folk i kirken med provst Moldrup, 2 andre præster, ridefogeden til Aalborghus, Niels Svendsen (Ryberg), og Niels Christensen i Østbjerg — for at forhøre og forlige.

Chr. Ibsen vilde ikke fragaa sine beskyldninger, men vilde godt give præsten haanden og slutte forlig; men det vilde magister Bent ikke. Paa mødet den 12. juni maatte Christen Pedersen gøre offentlig afbigt, fordi han havde udskældt præsten inde i kirken.

Præsten søgte at bortforklare de haarde ord; men bønderne paastod, at han stadig havde „vrecket“ paa (kritiseret), at han fik for lidt i offer.

Den 8. september indstævnedes Chr. Ibsen præsten for Jerslev herredsting, fordi han havde forandret offerdagene og ført splid ind i menigheden, samt for den haarde tale den 13. april, — og den 6. oktober stævnedes præsten Chr. Ibsen, fordi han havde opsat sognemændene imod ham og paaført ham trætte.

Herredsfogeden henviste denne meget udførlige sag til paakendelse ved Viborg landsting; men da sagen ikke nævnes i landstingets justitsprotokoller for 1670—71, er der vel blevet forlig.

Christen Ibsen døde først i maj 1672.

Han efterlod sig syv umyndige børn, som der skulde skaffes værger til; men det kom til at knibe for dem.

Ingen af børnenes fædrene slægt, nemlig brødrene Jens, Niels og Søren Andersen i Vejerslev, der var hans søskendebørn, var vederhæftige nok til at være værge for hans børn, — og det blev derfor børnenes mere velstaaende slægtninge paa mødrene side, som maatte paa tage sig værgemaalet.

Den 28/1 og 5/2 1672 (Jerslev h. tgb.) indstævnede enken Niels Mortensen Kjærulf af Heiselt til at være værge for hendes mands 4 døtre af første ægteskab, — desuden Laurids Mortensen Kjærulf, Stenbjerggaard (de to var sønner af Else Jensdatters moster), endvidere Jens Olufsen i Aa i Serridslev (søn af Elses morbroder), Niels Christensen i Hassinggaard (halvbroder til Elses fader) og Christen Pedersen i Horsens (Elses søskendebarn).

Sidstnævnte søgte at blive fri for værgemaalet, idet han 7/1 1673 (Kjær hds. tingbog) vidnede, at han beboede en tredjedelsgaard og var „tobelig og skrøbelig“, saa han kunde ikke paa tage sig værgemaalet.

Protesten har dog næppe hjulpet stort; thi han var en mand i sin bedste alder, og han var sikkert ikke uformuende, eftersom han var fæster af den østerste af Storgaardene, og Storgaard var sognets betydeligste ejendom (ca. 20 tdr. hk.). Det var for resten Christen Pedersen, som havde skældt magister Bent ud inde i Horsens kirke (se foran).

Christen Ibsens børn af 1. ægteskab med Else Jensdatter var:

1. Maren Christensdatter Leth d. ældre, f. o. 1657, d. Sæby 1687, begr. i kirken.
2. Lisbeth, f. 1658, d. Sæby 2/1 1700, begr. i kirken, g. m. købmand Thomas Lydersen, Sæby.
3. Anne, f. 1659, nærmere ubekendt.

4. Maren d. yngre, f. 1663, g. m. Thomas Lauridsen, der 1687 var forpagter paa Tidemandsholm i Taars sogn.

Hun opholdt sig 1684 i Flade præstegaard hos pastor Claus Mortensen Kjærulf (Jerslev hds. tgb. 18/9 og 23/10 1684), og hun ses at have arvet 252 sletdaler, der stod hos Maren Mortensdatter Kjærulf i N. Ravnstrup, og som nu udleveredes til 7 af herredets solide mænd, delvis af hendes moders slægt. Hun fik blandt andet en stor sort, beslagen egekiste og et jernbundet egeskrin samt en lille sølvkovsken (lille skaal med ører), 3 sølvskeer med knopper paa enderne og 2 bredskafte sølvskeer.

1687 var hun gift med Thomas Lauridsen, forvalter og forpagter paa Tidemandsholm, der 15/12 1687 gav hendes værger afkald for 190 sldlr. af hendes arv (tgb.), og 25/4 1689 tiltalte han paa egne og medarvingers (børns?) vegne Simon Pedersen i Lyngdrup Østergaard for den arvepart af Maren Christensdatter den yngres, 182½ rdlr. i henhold til skiftebrev af 9/7 1673 efter Chr. Ibsen Leth, som Simon Pedersen havde under værgemaal. Lars Pedersen paa Nejst mødte paa sin broder Simons vegne, og det oplystes, at den forarmede Albert Bille til Langholt, der nu boede i Tise Ladegaard, som Simon Pedersens husbonde havde faaet pengene udbetalt. Bille blev derefter indstævnet, men 10 maj frafaldtes sagen.

I ægteskabet med Maren Pedersdatter havde Chr. Ibsen følgende børn:

5. Else Christensdatter Leth, f. og d. 1666.

6. Karen, dbt. 27/9 1667. Vist gift 1687 med Mikkel Laustsen.

7. Johanne, dbt. 1/11 1668.

8. Christen, dbt. 20/2 1670, se nedenfor.

9. Else, dbt. 10/9 1671. Vist gift 1690 med Bertel Mortensen.

Den 6. juni 1675 ægtede Chr. Leths enke Maren Pedersdatter Niels Larsen, f. 1643, d. 1692, der med hende fik fæstet af Møllergaard. Ingen børn.

1692 døde her Simon Nielsen, der tidligere havde boet paa Bragerløse (Drammen) i Norge. Hans broder var sr. Christen Nielsen Lyngdrup, der var ridefoged til Sæbygaard paa Sjælland, d. i Halleby, Sjælland, før 3/10 1702. Disse 2 var tillige med Peder Nielsen, der døde paa en rejse til Island før 1692, sønner af Niels Simonsen i Svinbjerggaard i Biersted og Karen Christensdatter. De var alle 3 ugifte og var halvbrødre til Maren Pedersdatter i Møllergaard.

Christen Christensen Leth, f. 1670, d. 1712, overtog i 1692 Møllergaards fæste efter stedfaderen.

Han var en meget oplyst og anset mand og undertiden i herredsfogedens fravær dommer paa Kjær herreds ting. I en aarrække var han ridefoged til Langholt; men han blev afskediget og sat fra sit fæste, vist tildels fordi han lod gaarden forfalde.

I ekstraskatten for 1710 siges: „Christen Leth er fra stedet“, han var da flyttet ind til Horsens, hvor han et par aar efter døde i ret trange kaar.

Han var gift to gange: 1° o. 1693 med Anne Sørensdatter Gjedsmand, f. 1665, d. 1700, datter af felterer Søren Andersen Gjedsmand i Sæby og Margrethe Rasmusdatter Wilsbech (Pers. Tidssk. 10 II 65) og 2° 1701 med Zidsel Hansdatter, f. 1680, d. 1709, datter af præsten Hans Pedersen Saltum (Kjærulf) i Jelstrup og Ane Jacobsdatter Vordingborg.

19/4 1693 gav Christen Leth afkald for sin første hustrus arv og solgte $\frac{1}{6}$ af en gaard i Sæby, som hun havde arvet efter faderen, til hendes broder Andreas Gjedsmand (Sæby tingbog 19/4 1693). Chr. Christensen Leths børn var af 1. ægteskab 2 sønner og 3 døtre og af 2. ægte-

skab 3 sønner og 1 datter, af hvilke de fleste døde som børn, og de øvrige vides der intet om.

I 4—5 aar var Mellergaard uden fæster og styredes fra Langholt; 1713 nævnes i extraskatten en avlskarl ved navn Anders. Saa blev gaarden atter fæstet bort til Jens Pedersen, vistnok f. 1686, d. 1738, søn af Peder Jensen i Horsens og Else Lausrdatter, og o. 1714 gift med Johanne Knudsdatter, f. o. 1678, d. 1762, datter af Knud Nielsen i Skærsig, Vadum, og Johanne Marquardsdatter.

De havde tre børn:

1. Maren, f. 1715, d. 1762, ugift hjemme.
2. Peder, født 1718, se nedenfor, og tvillingebroderen.
3. Knud, født 1718, gift 1753 med Karen Christensdatter, datter af Christen Christensen i Sindholt, Ajstrup, og Birgitte Marie Knudsdatter Worm. Knud Jensen fik Sindholt i fæste efter svigerfaderen (efterslægt i Ajstrup egnen).

Peder Jensen, søn af forrige fæster, f. 1718, d. 1760 (Skifte 1/11 1760), blev gift 1753 m. Else Christensdatter, f. Ajstrup 1728, d. 1792, datter af Christen Christensen i Sindholt og Birgitte Marie Knudsdatter Worm; disse var ogsaa forældre til Peder Jensens broder Knuds hustru Karen.

I ægteskabet var en datter: Johanne Pedersdtr., f. 1756, gift 1789 med Laus Nielsen Kirk paa Langholt, fæster i Vesterhassing.

Ved skiftet efter Peder Jensen havde Mellergaard en besætning af: 17 heste, 4 plage, 3 føl, 17 stude, 15 køer, 4 kvier, 13 aarskalve, 24 faar, 3 væddere, 3 beder, 1 galt, 3 søer og 5 aarsgalte.

4/10 1761 ægtede Peder Jensens enke Else Christensdatter Peder Svendsen paa Burholt (vist ladefoged), f. 1723, d. 1797, søn af Svend Bodelsen i Hvilsbjerg Vestergaard og Else Thomasdatter. Deres børn var:

1) Else, f. 1762, g. 1799 m. enkemand Jeppe Pedersen i Vesterladen, søn af Peder Ibsen i V. L. og Karen Sørensdaughter.

2) Marie, f. 1763, gift 1793 med gdm. Thomas Larsen i Hvilshøj.

3) Peder, f. 1769, se nedenfor.

Peder Pedersen, f. 1769, d. 1831, overtog efter faderens død fæstet af Møllergaard. Han ægtede 1799 Mette Jensdatter, datter af Jens Sørensen i Østergaard og Birgitte Jensdatter. Deres børn var:

1) Peder, f. 1800, fæster af Nykro.

2) Jens, f. 1800, fæster af Vester Laden, gift 1821 med sin kusine, Margrethe Jeppesdatter i Vester Laden.

3) Birgitte, f. 1804, d. 1838, 1825 g. m. Iver Nielsen i Horsens Mølle, f. 1798, d. 1882, søn af møller Niels Andersen. En datterdatter g. m. biskop Koch i Ribe.

4) Johanne Marie, f. 1807, g. 1832 m. enkemand Chr. Larsen, Ulstedlund.

5) Else Kirstine, f. 1809, g. m. næste fæster.

6) Ane Cecilie, f. 1813, d. 1890, d. 1839 m. møller Iver Nielsen, se ovenfor.

7) Jens Peter, f. 1816, glarmester i København. En sønne datter gift med stiftamtmand Friis i Ribe.

8) Svend Christian, f. 1820, husmand paa Horsens hede.

Den følgende fæster af Møllergaard var Peder Christian Larsen, f. 1804, d. 1876, søn af gaardmand Lars Larsen i Vodskov og Johanne Pedersdatter, som 12/11 1830 blev gift med Else Kirstine Pedersdatter, f. 1809, d. 1889, og overtog fæstet efter sin svigerfader. Der fortælles, at han havde drevet sildefiskeri i fjorden og derved tjent 500 rdlr, og derfor kunde han overtage Møllergaard. Han købte i 1853 gaarden til selveje for 6000 rdlr., og i 1869 købte han Vestergaard til sin yngste søn (se foran). De havde 2 sønner.

1. Peder Marthinus Pedersen, f. 1844, som fik hjemmet.

2. Laurids Johannes Pedersen, f. 1846, se Vestergaard.

Peder Marthinus Pedersen, f. 1844, d. 1923, overtog 1873 Møllergaard. Han ægtede 1875 sin kusine Ane Cecilie Iversdatter, f. 1851, d. 1930, datter af Iver Nielsen i Horsens Vester Mølle og Ane Cecilie Pedersdatter.

I hans tid brændte gaarden, udbygningerne i 1917 ved lynnedslag og raalingen i 1920 ved skorstensild.

De havde 1 søn og 2 døtre. Sønnen var:

Peder Pedersen, der 1923 overtog sit hjem. Han havde siden 1911 boet paa „Bækmark“, som han i 1939 solgte. Gift med Ane Bertha Catrine Pedersen, f. 1885, datter af gaardejer Jens Chr. Pedersen (Dal) i Try og Hansine Christiansen.

Børn: 2 sønner, 2 døtre, af hvilke sønnen Peder Marthinus Pedersen, f. 1920, overtog Møllergaard 1951 og er gift med Anna Margrethe Mikkelsen af Vestergaard i Lee.

Saa langt, vi kan gaa tilbage, har der været to fæstere i Østergaard.

Østergaard (vestre halvgaard)

1606 var Rasmus Nielsen fæster; hans kone hed Birgitte Jensdatter (d. o. 1645). Af deres børn kender vi:

1. Niels Rasmussen (se Møllergaard).
2. Zidsel Rasmusdatter i Østergaard (se senere).
3. Lars Rasmussen i Stade, V. Hassing.
4. Thomas Rasmussen (se nedenfor).

Thomas Rasmussen, f. o. 1600, d. 1660, overtog faderens fæste; han var gift 1° med Johanne Chri-

stensdatter, gift 2° med Maren Jensdatter, f. o. 1625, d. 1702.

En søn af 1. ægteskab, Christen Thomsen i Horsens, gav 12/9 1661 Simon Pedersen afkald for arv efter sine forældre (tingbogen).

Et halvt aar efter Thomas Rasmussens død ægtede Maren Jensdatter Simon Pedersen, f. 1633, d. 1691, søn af Peder Bertelsen paa Striben og Gjõe Simonsdatter.

Simon Pedersen og Maren Jensdatter havde 1 søn og 3 døtre; sønnen overtog fæstet af Østergaard.

Peder Simonsen, f. 1663, d. 1708, gift 1° 1691 med Johanne Christensdatter, f. 1663, d. 1695, gift 2° 1697 med Ane Olufsdatter, med hvem han havde 5 børn.

1711 nævnes en Lars Larsen som fæster; han har muligvis været gift med formandens enke Ane Olufsdatter, og de har snart forladt egnen.

Anders Jensen, f. 1690, d. 1774, var søn af Jens Lauridsen i Ellern og Johanne Nielsdatter, gift 1711 med Mette Christensdatter, f. 1690, d. 1729, datter af Christen Jørgensen og Johanne Christensdatter, Holtegaard ved Try, — gift 2° o. 1731 med Ane Marcusdatter, f. 1696, d. 1772.

En datter af hans 1. ægteskab Maren, f. 1726, ægtede 1754 Jens Andersen i Vestergaard (se der). En datter af 2. ægteskab, Kirsten, f. 1735, ægtede i 1771 Niels Rasmussen i Grindsted, — og en søn, Jens, af 2. ægteskab fik Østergaard i fæste (se nedenfor).

I 1736 havde Anders Jensen og Ane Marcusdatter proces med løjtnant Christian Meyer, forhen Lyngdrup, nu i Sæby, angaaende en hest og betaling for løjtnantens ophold i Lyngdrup et aars tid (Kjær h. tgb. 6/9 1736).

Jens Andersen efterfulgte faderen i Østergaard, var f. 1737, d. 1803, gift 1772 med Ane Larsdatter, f. 1752, d. 1827, datter af Lars Bertelsen Krog i Gandrup-

gaard og Else Margrethe Bertelsdatter Kjærulf (af Striben).

Jens Andersen var en velhavende mand, og man kaldte ham „Den rige Jens Andersen“; men trods rigdommen levede han og hans familie nøjsomt og tarveligt.

Han fik lyst til at købe Holtegaard ved Try, Dronninglund s., hvor hans faders første kone var fra, og traditionen beretter, at han en dag travede over til Dronninglund, som han gik og stod i tophue, knæbukser og stunt-hoser, og spurgte brigadér Halling, om han kunde købe Holte. I betragtning af køberens beskedne udseende og optræden solgte Halling ham den gode gaard meget billigt — for 2000 rdlr. kurant med 600 rdlr.s udbetaling til 11/6 1795. Jens og Ane flyttede saa til Holtegaard, som stadig tilhører slægten.

Deres børn var: Jens, f. 1774, Lars, f. 1776, d. 1847, ejer af Holtegaard, og Else Marie, f. 1785.

Den følgende fæster af Østergaard var Jens Jensen, f. 1761, d. o. 1814, søn af Jens Andersen i Vestergaard og „rige Jens Andersen“s søster Maren Andersdatter. Gift o. 1792 med Birgitte Andersdatter, f. o. 1774, d. o. 1834, vist datter af Anders Laursen paa Stentinget i Hellevad sogn. De boede først paa Stentinget; men i 1795 fik Jens Jensen Østergaard i fæste. De havde 1 søn og 6 døtre, af hvilke den ældste datters mand blev fæster af Østergaard efter Jens Jensen.

Hans Christian Jensen, f. 1786, d. 1850, søn af Jens Hansen, Sudergaard ved Hjallerup og Maren Christensdatter, — gift o. 1814 med formandens datter Inger Marie Jensdatter, dbt. 1793 i Hellevad, d. 1880. Hans Chr. Jensen og hustru havde 8 børn, af hvilke sønnen Jens Peter Hansen efterfulgte faderen i Østergaard.

Jens Peter Hansen overtog 1850 fæstet af gaarden efter faderen og købte den 1855 til selveje. Han var

ugift, og hans søskende Lars Peter, Marie og Andreas boede hos ham. Hans to søskendebørn, Hansigne, der blev gift med Kasper Djernis paa Kjællingbro, og Hans Chr. Albrechtsen blev opfødt i hjemmet, og sidstnævnte overtog senere Østergaard. I 1885 byggede han „Lyngdrupsminde“ (nu villa „Østerled“, Hasserisvej 99, Aalborg), hvorhen han og hans ugifte søskende flyttede, og hvor han døde 1904.

Hans Christian Albrechtsen, f. 1852, d. 1933 i Nørresundby, søn af Albrecht Th. Jensen og Else Marie Hansdatter¹¹⁾, havde først gaarden i forpagtning og overtog den i 1893 efter morbroderen.

Han blev o. 1885 gift med Maren Kirstine Christiansdatter, f. 1864, d. 1949 i Nørresundby, datter af gaardejer Christian Svendsen i Ajstrup. Deres børn er 4 sønner og 2 døtre.

2/4 1918 solgte Albrechtsen Østergaard til Anders Andersen Vadsholt paa Rottrup, f. 1867, d. 1927, gift med Margrethe Nielsen, f. 1867, som 18/9 1920 overdrog den til sin svigersøn Johannes Badsbjerg, g. m. Inger Marie Vadsholt.

Østergaard (østre halvgaard)

1577 nævnes Laurids Lauridsen. Af hans børn kendes Jens Lauridsen (se nedenfor), Per Lauridsen i Snarholt og Svend Lauridsen. Sidstnævnte var gift med Karen Ovesdatter af Gandrupgaard, som Svend fik i fæste; de har stor og anset efterslægt i Vester Hassing sogn.

Jens Lauridsen, død o. 1641, var gift 1° med N. N., 2° med Zidsel Rasmusdatter, f. o. 1610, d. 1677, datter af Rasmus Nielsen i Østergaard (se foran). I første ægteskab var der 5, i andet 3 døtre.

Disse børns arv, 200 rdlr., skulde udredes af stedfader-

¹¹⁾ Datter af Hans Chr. Jensen i Lyngdrup Østergaard (se foran).

ren Thomas Bertelsen, men maatte foreløbig blive staaende i boet (Kjær hds. tingbog 1642). Jens Lauridsens og Zidse Rasmusdatters 3 døtre hed Else, Birgitte og Maren.

12/9 1661 gav Rasmus Jensen i Horsens præstegaard Simon Pedersen i Lyngdrup og Christen Thomsen i Horsens (Bundgaard) afkald paa de 3 døtres vegne for arv efter deres fader Jens Lauridsen, som boede og døde i Lyngdrup, og som Thomas Rasmussen, børnenes morbroder, havde haft i værge.

1641 ægtede Zidse Rasmusdatter Thomas Bertelsen, f. o. 1600, d. 1675, søn af Bertel Nielsen paa Langholt og Maren Pedersdatter.

En af deres døtre, Maren, blev gift med Thomas Lauridsen i Brødland, og en søn, Jens, arvede fæstet.

Jens Thomsen, f. 1643, d. 1713, ægtede 1673 Ane Andersdatter, datter af Anders Lauridsen i Vesterlanden og Else Andersdatter¹²⁾.

Deres søn Anders Jensen giftede sig 1704 ind i Lyngdrup Vestergaard, og deres datter Birgitte blev gift med Søren Christensen, der var fra Holtegaard ved Try (søn af Christen Jørgensen og Johanne Christensdatter).

— Søren Christensen, f. o. 1694, d. 1780, blev 1722 gift med Birgitte Jensdatter, f. 1698, d. 1771, datter af Jens Thomsen og Ane Andersdatter.

Børn:

1. Anne, f. 1724, d. 1792, gift 1751 med Jens Jørgensen¹³⁾ i Holtegaard, f. 1722, d. 1810.

¹²⁾ Else var datter af Anders Olesen i Tylstrup Vestergaard og søster til Lars Andersen Krog i Gandrupgaard, ridefoged til Vraa og en kort tid herredsfoged i Kjær herred.

¹³⁾ Et sølvbæger med Jens Jørgensens og Anes navne og aars-tallet 1774 findes paa Aalborg museum. Det er lavet af aalborgmesteren Poul Knudsen Lund og købt i 1949 hos en kunsthandler i London. Se Aalborg amts historiske samfunds aarbog 1950, s. 318.

2. Zidsel, f. 1725, gift 1751 med Christen Levisen, Overbygaard i Stade.

3. Else, f. 1726, gift 1758 med Jens Povlsen i Store Langheden i Dronninglund sogn, senere med Anders Pedersen i St. Langheden.

4. Maren, f. 1727, gift 1758 med Claus Christensen i Nejst i Øster Brønderslev sogn.

5. Jens, f. 1734, se nedenfor.

6. Gjertrud, f. 1737, g. m. Lars Jensen, Volstrup, Hørmested sogn.

7. Christen, f. 1639, d. ung.

9. Johanne, f. 1741, gift 1° 1758 med Schack Wittinghof Nielsen, f. 1735, d. 1763, søn af Niels Pedersen, Klitgaard i Ulsted, — gift 2° 1769 med Jens Jensen, Stubdrup, Ø. Brønderslev.

Jens Sørensen, søn af formanden, f. 1734, d. 1797, g. 1771 med Birgitte Jensdatter, f. 1751, d. 1780, datter af gdmd. i Horsens Jens Sørensen og Mette Christensdatter.

Kort efter Birgittes død blev Jens Sørensen svag og overdrog sit fæste til sin søsterdatters mand, hos hvem han siden nød aftægt. Hans eneste barn Mette, f. 1780, blev gift med Peder Jensen i Møllergaard (se foran).

Lars Pedersen, f. 1751, d. 1810, søn af Peder Ibsen i Vesterladen og Karen Sørens datter, gift o. 1783 med Birgitte Christens dtr., f. 1758, d. 1809, datter af Christen Levisen i Overbygaard og Zidsel Sørens datter (se ovenfor). 2 børn: 1. Birgitte, f. 1784, se nedenfor; 2. Karen, f. 1793, gift 1814 med Christen Jensen, Sudergaard ved Hjølling.

1810—52: Marcus Mackeprang Marcher, f. o. 1787, d. 1854, søn af pastor Clemens Funch Marcher i Aggersborg, senere i Kjettrup-Gjøtrup, og Mette Johanne Mackeprang. Han ægtede 1° 1810 Birgitte Larsdatter, f. 1784, d. 1843, datter af Lars Pedersen

(se forrige fæster) og overtog svigerfaderens fæste, — gift 2° 1844 med gaardens pige Ane Jensdatter, f. 1818, datter af husmand Jens Pedersen Svendsen paa Gjøøl og Karen Pedersdatter.

Marcher flyttede gaarden 1 km mod øst ud paa „Bøgebaks Agre“ og havde i 1841 en besætning paa 10 heste, 34 køer og 30 faar. O. 1851 købte han gaarden til selveje.

„Marcus Lyngdrup“ nød som oplyst mand og præstesøn en vis anseelse; men han var temmelig drilagtig og trættekær, og om hans bedrifter fortælles der mange historier.

Han flyttede, da han i 1852 havde solgt Østergaard, til Egholm, hvor hans hustru havde familie.

Børn: 1. Lars Peter, f. 1811, var 1845 ejer af Kjællingbro i Ørum sogn; 2. Clemen Marcher, f. 1813; 3. Mette Johanne, f. 1814, se Vestergaard; 4. Peder Christian, f. 1817; 5. Birgitte, f. 1821; 6. Hedevig Catrine, f. 1826; 7. Birgitte, f. 1845 (af 2. ægteskab).

Kort efter Marcus' død ægtede hans enke Lars Peter Larsen („Kong Lars Peter“); de boede i mange aar i sognefogedgaarden i Vodskov. Lars Peter var broder til Peder Chr. Larsen i Møllergaard.

1852—o. 64: Peter Marthinus Nielsen, f. 1828, søn af gaardfæster Niels Jensen og Johanne Pedersdatter af Torpet (Hvorup), — gift 1855 med Mette Cecilie Pedersdatter, f. 1832, datter af gdm. Peder Pedersen i Hvorup og Mariane Christensdatter.

5 børn: 4 sønner og 1 datter.

Omkring 1864 solgte „Pje Matine“ gaarden til Søren Christensen, som 1882 afhændede den til Adolf Frederik Reinholdt fra Møsted, som 1883 solgte den til Mads Peter Sørensen fra Tylstrup Østergaard (g. m. Marie Pedersdatter), som senere købte Larsgaard i Ajstrup.

Gaarden brændte i 1888, og den blev saa udstykket og solgt til naboerne. Bækmarksgaarden er opført paa den af Laurids Pedersen i Vestergaard købte parcel (se foran).

FAURHOLT

er opført kort før 1550, vel paa foranledning af den dygtige lensmand paa Aalborghus, Axel Juul til Villestrup.

29/4 1581 ønskede Peder Munk, som et par aar i forvejen havde erhvervet Langholt og Lyngdrup, at købe Ravnstrup, Ravnstrup mølle og Faurholt af kongen, men handelen kom ikke i orden (Jyske Tegnelser 2, 260). 29/9 1625 vilde hans enke, fru Sofie Brahe til Sæbygaard, gerne have Ravnstrup mølle og „Faarholt“ (J. T. 7, 256 b), og kongen bød lensmand Tønne Friis og Otto Skeel syne godset. Men heller ikke denne handel kom i orden, — og først 23/11 1631 fik fru Sofies 2. mand Malthe Sehested til Sæbygaard det ønskede gods i bytte for nogle ejendomme i Øster Hassing. 1662 tilhørte Faurholt Lave Bille til Havreballegaard, som ogsaa havde Lyngdrup, og 1688 hørte hele ejerlavet til Langholt.

Gaardens første fæster, Morten Poulsen, nævnes 1577 og 1581, og eftermanden Bertel Andersen 1606 og 1631. 1637 nævnes Mads Jensen og herefter Peder Svendsen, der var søn af Svend Lauridsen i Gandrupgaard og Karen Ovesdatter. 5/4 1641 gav han og hans søskende broderen Ove Svendsen paa Gandrupgaard afkald paa arv efter forældrene (Kjær h. tgb.). Svend Lauridsen var fra Lyngdrup Østergaard, og han og Karen Ovesdtr. har stor efterslægt paa egnen (se foran).

1662 nævnes som fæster Christen Madsen, f. 1616, d. 1680; af hans børn kender vi Bertel, Mads og Ane.

Ane Christensdatter blev 1680 gift med Rasmus Jensen i Faurholt, f. 1645, d. 1702, og derefter 1703 med Ove Lauridsen i Faurholt, f. 1668, d. 1738, søn af Lars Jensen i Tranholm og Dorthe Larsdatter. Oves 2. kone, Else Andersdatter, f. 1705, var datter af Anders Jensen i Vestergaard i Lyngdrup og Maren Christensdatter. De blev gift i 1724, og Ove døde 1738, hvorefter Else Andersdatter 1740 ægtede Christen Madsen, som fik Faurholt i fæste.

Deres søn, Ove Christensen, f. 1743, d. 1819, havde først i kort tid Faurholt, men købte saa 1784 Gl. Stagedgaard i Serridslev sogn for 990 rdl. Han ægtede 1778 1° Mette Marie Mikkelsdatter, f. 1760, d. 1779, datter af Mikkil Nielsen i Grindsted, og derefter 1780 Johanne Marie Larsdatter Krog, f. 1760, d. 1794, datter af Lars Bertelsen Krog i Gandrupgaard og Else Margrethe Bertelsdatter Kjærulf.

Fra o. 1784 boede Jacob Jensen og Johanne Jensdatter i Faurholt, senere Thomas Nielsen og derefter o. 1829 Jens Larsen Kjællingbro, — saa Mouritz Trap Friis, der o. 1851 købte gaarden til selveje.

Han afhændede 1853 gaarden til Carl August Rother Bie. Bie og hans hustru Clara Grandjean følte sig som proprietærfolk, og til egnens selskaber mødte fru en i hvide handsker. Hun omtalte Lyngdrup som „Bøndergaardene her østenfor“, hvilket morede de jævne bønderfolk i Lyngdrup særdeles, eftersom Faurholt var den mindste af gaardene.

De følgende ejere var: 1884: H. L. Frank Møller; 1897: Ole Chr. Jensen; 1906: Lars Chr. Jensen; 1916: Et konsortium (P. Buhl, I. I. Uhrenfeldt og J. Jacobsen) og 1917: Thomas Torp fra Egholm, som i nogle aar havde været gæstgiver i „Vesteraas Kælder“ i Aalborg.

Han solgte 1923 Faurholt til Niels Christensen Thuen, der 1948 afhændede gaarden til dens nuværende ejer Isak Bastholm, søn af Chr. Bastholm¹⁴⁾ i Elsnab ved Ulsted.

NYKRO

Lidt nordvest for Lyngdrupgaardene førte en loftbro (o: højbro) over Gjeraa; den kaldtes „Herredsbroen“, „Lyngdrup Bro“ eller „Faurholt Loftbro“, og beboerne helt oppe i Vennebjerg herred svarede brokorn til den.

I matriklen 1688 siges: „Udi bemeldte Sogn (Horsens) findes en Bro, kaldet Liungdrup Bro, som nyligen er opbyggt. Til dens Opbyggelse haver Indbyggerne udi Herredet af hver Halvgaard givet 2 Skilling. Og som samme Bro ej haver nogen aarlig Indkomst, haver vi ej kunnet anse den for noget (hartkorn)“.

Ved broen opførtes o. 1700 en lille kro. 1710 betalte kromanden 2 rdlr. i ekstraskat: „Morten Pedersen paa Vasen er ej nogen privilligeret kromand, — alene holder undertiden for vejfarende noget Øl og Brændevin til Fals“. 1711 og 12 maa Morten atter ud med 2 rdlr. i ekstraskat, det er jo i krigens tid, — og nu er han snart ked af det hele: „Morten Pedersen paa Vasen har vel tilforn holdt for vejfarende noget Øl og Brændevin til Fals, — men har nu ved Angivelse erklæret sig, at han hverken i denne Sommer har eller herefter kan eller vil holde noget Kro. Han haver afl (avl) som en Husmand, der har mere end en Ko, givet 2 Rdl.“.

Morten Pedersens eftermand Jens Christensen Steen nævnes 1717 og 1750 som boende „paa Vasen“. 1744 anlagdes der en privilegeret kro ved Frederikshvile; men Nykro vedblev vist i nogle aar at bestaa som en art smugkro (Moegkrowret). Den var en saare beskeden beboelse med to usle bygninger.

¹⁴⁾ Se „Slægten Bastholm“ v/ C. Klitgaard i „Vends. Aarb.“ 1932.

O. 1760 boede Anders Hansen og hans kone Kirsten Pedersdatter i Nykro, og 1770 holdtes skifte efter Rasmus Schiøtz' kone Else Pedersdatter i Nykro; der var en besætning paa 2 heste, 2 køer, 5 faar og 2 galte.

1787 beboedes stedet af Christen Mathiasen, f. 1741, d. 1791, og Mette Laurisdatter, som efter mandens død ægtede den 21 aar yngre Jens Nielsen. Ved udskiftningen fik Nykro tillagt ager, hede og eng til $\frac{1}{2}$ td. hk.

O. 1830 boede Peder Pedersen i Nykro. Han var f. 1800, søn af Peder Pedersen i Mellergaard og Mette Jensdatter, og han købte gaarden til selveje o. 1853. Hans enke, Johanne Marie Andersdatter, solgte 1853 Nykro til A. P. Larsen, som 1859 solgte den til Niels Jacobsen. Først i 80erne legede to af hans smaabørn med tændstikker og afbrændte stedet, som blev genopbygget lidt øst for landevejen.

1915 ejedes stedet af Christen Andersen Aaen, gift med Dusine Svendsen fra „Gaarden“ i Horsens; gift 2° med nuværende ejer, fra 1955, Johannes Ny mark.

Nykro er nu en gaard paa 63 tdr. land, godt 2 tdr. hk.; men en del af dens tilliggende ligger udenfor Lyngdrup ejerlav i Hjallerup-Fjerdning og i Hellevad Sønderenge.

FRA STYRELSE OG REDAKTION

Det aarlige Sommermøde afholdtes d. 27. Juni 1957. Kl. 13 samledes ca. 150 Deltagere ved Bindslev Kirke. Her bød Pastor Jakobsen velkommen, hvorefter Lærer Borggaard Christoffersen, Bindslev, gav en omfattende og interessant Beskrivelse af den godt 700 Aar gamle Kirke. Han omtalte det mest karakteristiske af dens Bygningshistorie og beskrev til Slut Kirkens Inventar. En særlig indgaaende Omtale fik Mariabilledet, det smukke og sjældne Kalkmaleri, som blev fundet af Professor Kornerup i 1888. Det stammer fra Kirkens Opførelsestid og har sandsynligvis hørt til et Sidealter.

Efter Kaffen paa Bindslev Afholdshotel gav Borggaard Christoffersen nogle Oplysninger om Egnens geologiske Forhold, specielt om Rimmerne og Dobberne.

I Udkanten af Maastrup Mose redegjorde Tørvefabrikant Martin Christensen, Blæsbjerg, for Tørvefabrikationen i de sidste 50 Aar samt for de store Kultiveringsarbejder, der følger i Tørvegravningens Spor.

Turen fortsatte derefter over Tuen og Tversted til Asdal, hvor man besaa det gamle, velbevarede Voldsted. Om dette fortalte Lærer P. Christensen, fh. Tornby.

Udflugten sluttede i Hirtshals, hvor man spiste Aftensmad i Kroens Veranda.

Da Formanden, Postmester Klitgaard, paa Grund af Sygdom havde maattet sende Afbud, blev den paafølgende Generalforsamling ledet af Næstformanden, Førstelærer Skjødsholm.

Af Beretningen, som var skrevet af Klitgaard, fremgik, at Medlemstallet ved Aarets Begyndelse var 1690 og ved Slutningen 1727, altsaa en stadig støt Fremgang. Endvidere redegjordes der for Aarbogen 1957. Foruden Afslutningen af Rørsigs: »Skoler og Degne i Vendsyssel« og et omfattende Register til denne vilde der med Aarbogen følge C. Klitgaards: »Serreslev Sogns Historie«. Denne omfattende Publikation, ialt ca. 350 Sider, var mulig gjort ved forskellige Tilskud.

Til Degnehistorien havde Undervisningsministeriet givet et ekstraordinært Tilskud paa 1000 Kr. og Danmarks Lærerforening 500 Kr. En særlig Tak rettede Formanden i sin Beretning til Arvingerne efter Auktionsmester N. C. Jensen. Denne havde henstillet til sine Arvinger at betænke Historisk Samfund med et kontant Beløb. De efterkom Opfordringen ved at overrække Samfundet et Beløb paa 5000 Kr.

Beretningen sluttede med en Hilsen til Forsamlingen. Derefter oplæste Lærer Skjødsholm det reviderede Regnskab, der viste et Overskud paa 3699 Kr.

Regnskabet godkendtes, hvorefter man gik over til næste Punkt paa Dagsordenen, Valg af fire Bestyrelsesmedlemmer. De afgaaende Medlemmer af Bestyrelsen, Lektor Skole, Frederikshavn, Pastor Madsen, Saltum, Lærer Asger Jensen, Hjørring, og Førstelærer Skjødsholm, Løkken, genvalgtes.

Et Forslag fra Klitgaard om at forhøje Aarskontingentet fra 5 til 6 Kr. vedtoges.

Det overlodes Bestyrelsen at træffe Afgørelse om, hvortil næste Aars Udflugt skulde gaa.

Redaktør Larsen Ledet, Aarhus, beklagede, at Postmester Klitgaard ikke var med paa Udflugten og hyldede Klitgaard for den store Indsats, han havde gjort i det lokalhistoriske Arbejde. Taleren slog til Lyd for at

faa flere Vendelboer uden for Landsdelen med i H. S. og sluttede med en Opfordring til at sende Postmester Klitgaard en hjertelig Hilsen. (Dette blev gjort i Form af en smuk Blomsterhilsen.)

Byraadssekretær Jønler rettede en varm Tak til Bestyrelsen for dens store Arbejde, og Skjødsholm udtalte som Svar, at det var en let Sag at yde en Indsats her, saa længe man havde en Mand som Klitgaard i Spidsen.

Skjødsholm rettede til Slut en Tak til alle, der støttede Historisk Samfund i dets Arbejde.

* * *

Vort Samfund har Skriftudveksling med de fleste andre danske Amtssamfund og med adskillige Museer m. fl. samt med ca. 30 svenske, norske og finske Hjemstavnsforeninger. Udvekslingsskrifterne indgaar i Centralbiblioteket i Hjørring, hvorfra Udlaan foregaar.

Samfundet er Køber af pæne Eksemplarer af Aarbøgerne 1915–18, 1923, 1925, 1929–31, 1934–35, 1939–46, samt af Ths. Larsen: »En Gennembrudstid« I (Aandslivet) og C. Klitgaard: »Vendsysselske Veje«.

Vore Medlemmer kan købe ovennævnte Aarbøger, saafremt de er paa Lager, samt de ikke nævnte Aargange, hvoraf vi har et Restlager. Aarg. 1919–49 koster 2 Kr. pr. Stk., 1950–56 2,50 Kr. og 1915–18 5 Kr. pr. Stk. Desuden kan købes: Ths. Larsen: »En Gennembrudstid« II (Vendsyssels politiske Historie 1850–1900, 600 Sider) a 2 Kr., samme: »En Gennembrudstid« III (Erhvervs livet) 2 Kr., P. Christensen: »Voergaard« 5 Kr., Festskrift til C. Klitgaard (1938) 2 Kr., C. Klitgaard: »Blade af Vendsyssels Historie« 1,50 Kr., samme: »Tidsskriftslitteratur vedrørende Vendsyssel« 1 Kr., samme: »Vendsysselske Veje« 3 Kr., samme: »Vrensted Sogns Historie« 10 Kr., samme: »Vendsysselske Præstefamilier« I og II 3 Kr., N. Adelstorp: »Vendelboerne, der hjalp sig selv«

(Dramaet i Skæve o. 1842) 3,50 Kr., N. P. Petersen: »Da Mormonerne kom til Nordjylland« 1,50 Kr. – alt + Porto. – Danmarks Breve fra Middelalderen Hefte 1–5 (det hidtil udkomne) gratis mod Porto 60 Øre.

Henvendelse om Køb og Salg sker til Samfundets Sekretær, Lærer Asger K. Jensen, Sct. Annavej 3, Hjørring (Telefon 582). Betalingen kan ske i Frimærker eller paa Indbetalingskort, der vedlægges Bøgerne.

Vore Medlemmer kan endvidere til nedsat Pris købe de i vor Aarbog 1952 anførte Skrifter ved Bestilling og Beløbets Indsendelse til Landsarkivar Johan Hvidtfeldt, Viborg, Postgirokonto Nr. 86264.

Hvis nogen af vore Sognerepræsentanter har Udgifter ved Omdeling af Aarbøgerne, kan Beløbet fradrages ved Indsendelse af Kontingenter, naar Meddelelse herom noteres paa Kuponen.

Samfundets Æresmedlemmer.

Fhv. Overlærer P. Horn, Hjørring.

Fhv. Lærer N. P. Petersen, København.

Samfundets Styrelse.

* Museumsbestyrer P. Christensen, Try, Dronninglund, Redaktør af Aarbogen (Tlf. 308 Drl.).

Lærer Asger K. Jensen, St. Annavej 3, Hjørring, Sekretær (Tlf. 582).

* Lærer A. Skjødsholm, Løkken, Kasserer, p. t. fungerende Formand (Tlf. 160). Samfundets Girokonto Nr. 35593.

Godsejer J. F. Arenfeldt, Sæbygaard (Tlf. 45 Sæby).

Fhv. Lærer P. Christensen (Tornby), Solbakkevej, Hjørring (Tlf. 1763).

Fagforeningsformand Thorvald Holm, Brovst (Tlf. 88).

Sognepræst Johs. Madsen, N. Saltum (Tlf. 39 Saltum).

* Lektor Sv. Skole, Frederikshavn (Tlf. 1145).

De med * betegnede udgør Skriftudvalget.

NYE MEDLEMMER

(Listen sluttet 30. Juni 1957)

- Aarestrup, J. J. Carøe, Skorstensfejerm., Pandrup.
Andersen, A., Pandrup Maskinstation.
-, J. Vesterland, R., Kbh.
-, Knud, Lærer, Hj.
-, Søren, Folketingsmd., Ulstruplund.
Andreasen, Uddeler, Syvsten.
Arentsen, E. G., Savværks-ejer, Flauenskjøld.
Axelsen, O., Murerm., Skagen.
Bachmann, K., Sognef., Gjøl.
Baggesen, H., Viceskoleinsp., Hj.
Bang, A., Amtsvejass., Sæby.
Bloch, Lærer, Fristrup.
Bruun, Frede, Gdr., Hørby.
Christensen, Anders Jensen, Gdr., Vesterheden, Vraa.
-, Chr. E., Førstelærer, Klokkeholm.
-, Niels, Tømrerm., Løkken.
-, Otto, Frhvn.
-, Uddeler, Vidstrup.
-, Willy, Forvalter, Hj.
Clausen, Ib, L.R.S., Sæby.
Dahm, John, Chokio, Minn., USA.
Ejersted, Lærer, Aabybro.
Elsig, K., Gdr., Ø. Knæverhede.
Engel, W., Prof., Klampenb.
Flintholm, Poul, Sognepræst, Gjølstrup.
Giertsen, Ola Holta, Ing., Oslo.
Grønborg, P., Gdr., Manna.
Haagen, Th., Dommer, Hj.
Hanning, W., Direktør, Frh.
Hansen, Emil, Husejer, Rendbæk.
Hoff, O., Adj., Frhvn.
Holm, Karl, Gdr., Kvissel.
Jakobsen, Poul A., Lærer, Vraa.
-, Theodor, Hæstrup.
Jensen, Aage, Gdr., Rønnebjerg.
-, Chr., Hønseriejer, Agersted.
-, Ejner, Gdr., Manna.
-, J. Møller, Lærer, Hj.
-, N. Chr., Repr., Hj.
-, N. Juul, Skolebetj., Brovst.
-, Oscar, Repr., Hj.
Johansen, Lærer, Thise.
Juhl, Chr., Dommerfuldm., Sæby.
Kirkensgaard, M., Tømrerm., V. Hjermitlev.
Kjærsgaard, Chr., Hmd., Lyngby.
Knudsen, Ole, Læge, Frhvn.
Kristensen, Frode, Lærer, Vedsted.
-, Th. O., Grosserer, Kbhvn.
-, Werner, Mejerist, Kærnecentralen, Hj.
Kyllingsbæk, O., Gdr., Tversted.

- Larsen, Emil, Repr., Hj.
 Louw, W. O., Adj., Hj.
 Ludvigsen, Hotelejer, Løkken.
 Madsen, Paludan, Propr.,
 Solholt.
 Mølhave, J., Tandl., Dybvad.
 Møller, S., Autohdl., Brl.
 Neve, Chr., Lagerarb., Hj.
 Nielsen, Fru A. M., Kjelling-
 brogaard, Asaa.
 -, Balzer, Konsulent, Hj.
 -, Erik, Lærer, Skagen.
 -, J. J., Skoleinsp., Brovst.
 -, Poul E., Afdelingsleder,
 Hj.
 Nordborg, Kapt., Skibsbylej-
 ren.
 Olesen, Otto M., Boghdl., Hj.
 -, P., Gaardbest., Hundeleiv.
 Ovesen, Ove S., L. R. S., Hj.
- Pedersen, Chr., Lærer, Ring-
 sted.
 -, Ths. fhv. Gdr., Brl.
 Rødhushus, Laurits, Gdr. Pan-
 drup.
 Skall-Sørensen, Lærer, Asaa.
 Sørensen, E., Fabrikant, Fri-
 strup.
 -, Jens, Lærer, Stenum.
 -, Ole, Gymnasiast, Fr.havn.
 Terpet, K. N., pens. Lærer,
 Vordingborg.
 Thomsen, E., Tømrm.,
 Serritslev.
 Wind, Jørgen, Lystrup, J.
 Wolffhechel, O., Bibliotekar.
 Sæby.
 Zweigler, E., Sparekasseass.,
 Fr.havn.
 Østergaard, Poul, Gdr., Sta-
 vad.

Regnskab over indtægter og udgifter i „Historisk Samfund for Hjørring Amt“.

1/4 1956—31/3 1957.

<i>Tilskud:</i>		<i>Aarbogen:</i>	
Undervisningsministeriet	kr. 850,00	Aar bog 1956	kr. 7178,00
— ekstraordinært	1000,00	Aar bog 1957	— 3640,00
Hjørring Amt	— 400,00	Omslag til aar bog 1956	— 73,50
1. 37 kommuner	— 1770,00	Forfatterhonorar	— 2042,00
2. 19 institutioner	— 900,00	Foto. Lindholms høje	— 25,00
Vendsyssel Tidende	— 150,00		<hr/> 12958 50
Oxford	— 50,00	<i>Administration:</i>	
Danmarks Lærereforening	— 500,00	Honorar	kr. 900,00
N. C. Jensen, Hirtshals, Arvinger, ved Postm. Klitgaard ...	— 5000,00	Telefon	— 546,90
	<hr/>	Porto m. m.	— 172,20
	10620 00	Annoncer	— 124,05
<i>Medlemsbidrag:</i>		Kontorartikler m. m.	— 110,60
1598 medlemmer à kr. 5,-	kr. 7990,00	Befordring m. m.	— 142,10
49 abonnenter	— 122,50		<hr/> 1995 85
1 livsvarigt medlem		<i>Tryksager</i>	20 75
54 repræsentanter		Bogkøb	145 10
2 gamle repræsentanter		<i>Ekspedition</i>	544 50
2 æresmedlemmer		<i>Andre udgifter:</i>	
2 revisorer		Renter og provision	kr. 61,92
19 institutioner		Dansk historisk Fællesforening	— 159,00
	<hr/>	Diverse	— 699,90
	8112 50		<hr/> 920 82
Ialt 1727		<i>Overskud pr. 31/3 1957</i>	3699 40
<i>Bogsalg</i>	249 75		<hr/>
<i>Andre indtægter</i> (herunder renter 10,55) ...	244 77		20284 92
<i>Overskud pr. 1/4 56</i>	1057 90		<hr/>
	<hr/>		
	20284 92		

Foranstaaende regnskab er gennemgaaet med tilhørende bilag og bøger, og vi har intet fundet at bemærke.
Hjørring, den 31. maj 1957.

J. K. Løth.

Johs. E. Rasmussen.

1. Brønderslev kr. 50, Frederikshavn kr. 225, Hjørring kr. 400, Skagen kr. 100, Sæby kr. 100, Aasted-Skærum kr. 25, Bindslev kr. 20, Bjergby-Mygdal kr. 25, Børglum-Furreby kr. 35, Dronninglund kr. 100, Horne-Asdal kr. 100, Ingstrup, V. Hjerimitslev, Alstrup kr. 20, Jerslev kr. 20, Jetsmark kr. 10, Lendum kr. 15, Raabjerg kr. 20, Saltum-Hune kr. 10, Sindal kr. 25, Skæve kr. 20, St. Hans-St. Olaj kr. 50, Taars kr. 30, Tornby-Vidstrup kr. 25, Torslev kr. 15, Tversted-Uggerby kr. 20, Ugilt kr. 10, Vejby-Sejlstrup kr. 10, Voer kr. 25, Volstrup kr. 20, Vraa-Em kr. 25, Vrejlev-Hæstrup kr. 35, Vrensted-Thise kr. 25, Ø. Brønderslev-Hallund kr. 20, Skallerup-Vennebjerg kr. 25, Hellevad-Ørum kr. 15, Albæk kr. 50, Brovst kr. 25, Ø. Svenstrup kr. 25.

2. Andelsbanken Hj. kr. 50, Brønderslev Sp. kr. 25, Dronninglund Sp. kr. 50, Frederikshavn Sp. kr. 30, Handels- og Landbrugsbanken Hj. kr. 50, Hellevad-Ørum Sp. kr. 25, Hjørring Diskontobank kr. 300, Hjørring Sp. kr. 100, Hvetbo Herreds Sp. kr. 50, Jelstrup-Lyngby Sp. kr. 20, Landbosparekassen, Frhvn. kr. 15, Løkken Sp. kr. 25, Sindal Sp. kr. 25, Skagen Sp. kr. 20, Sæby Sp. kr. 20, Vraa Sp. kr. 50, Torslev Sp. (Han h.) kr. 10, Brønderslev Bank kr. 25, Mosbjerg Sp. kr. 10.

HAMMER-HORSENS

Hammer, Horsens, Sulsted og Ajstrup Sogne udgjorde i Følge Præsteindberetning 1553 eet Pastorat, for hvilket Hammer var Hovedsogn, skønt det langt fra var det folkerigeste; men Sagen var antagelig, at Hovedvejen fra Færgestedet Nørresundby gik over Hammer Bakker nord paa gennem Vendsyssel til Hjøring, og dér laa ogsaa fra Middelalderen Kjær Herreds Tingsted samt en Helligkilde. Som Følge af disse Forhold var der stor Indkvartering (Gæsteri) i Hammer Præstegaard, der bygningsmæssigt og i Henseende til Jordareal var som en lille Herregaard. Antagelig for at aflaste Præstegaarden for det store Gæsteri, lod Præsten før 1625 opføre et Afbyggersted »Sølgaard« i »Hammer Søle« og derved et saakaldt »Bedested« : uprivilegeret Kro, som fik det betegnende Navn »Bilidt«¹⁾.

Indtil 1760 vedblev Præsteembedet at omfatte de nævnte fire Sogne, der betjentes af Sognepræsten og en residerende Kapellan samt af to Sædedegne, een fra o. 1660 for Hammer og Horsens, der boede i Horsens Sogn, og fra 1755 i Hammer Sogn (Grindsted), og fra 1642 een for Sulsted-Ajstrup, der boede i Sulsted. Tidligere besørgedes Degnetjenesten af Løbedegne fra Aalborg Skole. 1760 udskiltes Sulsted-Ajstrup som selvstændigt Kald.

Indtil 1877 boede Sognepræsten i Hammer Sogn; men hans Bopæl blev da flyttet til Horsens Sogn, og Hammer Præstegaard blev solgt til en Privatmand. Hammer Sogn

1) C. Klitgaard: »Vendsysselske Veje« S. 8. f.

vedblev dog at være Hovedsogn med Horsens Sogn som Anneks indtil 1936, da Horsens S. blev Hovedsogn og Hammer Anneksogn.

I Følge Præsteindberetningen 1553 havde Degnen intet Degnebol, og det var her heller ikke 1571²⁾. Hans Indtægt af Hammer Sogn var 3 Tdr. Rug og 12 Gæs samt 6 Brød med hver Gaas »er LXVI« (66)³⁾. Af Horsens Sogn var den ligeledes 3 Tdr. Rug og 12 Gæs med 66 Brød. I begge Sogne synes der altsaa ikke at være fulgt Brød med den ene Gaas, men det er vel snarest en Regnefejl.

I Præsteindberetningen af 1690 skriver Degnen Laurids Lauridsen:

»Degnens Indkomst af Horsens og Hammer Sogne. Degnekorn nyder jeg intet mere, end som af gammel Tid har været givet til Løbedegnene, 8½ Tønde Rug. Af Midsommers Kvægtiende den sjette Del, som kunde beløbe sig i Aar 5 Sldr. 1 Mk. 13 Skill., men som tilforn ej halv saa meget er bekommet, da kan det ej heller heretter forventes, med mindre det Kvantum, som nu præntenderes af Kreaturerne og paa andre Steder erlægges, kan ogsaa hos os erholdes.

Offeren paa de 3 store Højtider i det højeste 7 Sldr. 1 Mk. Paaske- og Sct. Hansrente 3 Sldr. 2 Mk.

Degnebol findes ingen. Pensionen til Aalborg Skole var tilforn kun 5 Tdr. Rug og nu forhøjet med 2 Tdr. Byg, hvilke 7 Tdr. Hartkorn min gunstig Patron, velbaarne Peder Rodsteen⁴⁾, har akkorderet med Biskoppen paa Penge aarlig 8 Sldr. 2 Mk., af hvilke Penge Patronen har givet mig til Hjælp i 1688 4 Sldr.; men for næstafvigte Aar maatte jeg selv betale al Pensionen. Provstens og Herredspræsternes Breve ved Dag og Nat at befordre aarlig 3 Sldr. Kop- og Ildstedsskat betales aarlig og Familieskat 2 Sldr. Af et Gadehus i Horsens By paa Langholt Stavn, som jeg selv har sted og fæst og

²⁾ D. H. Wulff: »Stat. Bidrag til Vendelbo Stifts Historie«, S. 192 f.

³⁾ Skulde jo være 72.

⁴⁾ Baron Peder Rodsteen, d. 1714, til Nørre og Sdr. Elkjær og Langholt, Stiftamtmand i Aalborg 1707—12, forgældet.

holder ved lige, til hvilket kan saaes $\frac{1}{2}$ Skp. Byg, har jeg givet til Hus- og Arbejdspenge aarlig 3 Sldr. undertagen i 1688—89, da jeg har nydt det fri. Hø og Foder har jeg intet videre, end jeg skal købe⁵).

Da Hammer-Horsens fik Sognedegn, blev der ikke indrettet nogen Bolig til ham, og han maatte fæste et Hus under Langholt. Hans Efterfølgere, Peder Hostrup og Elias Lummer, var Fæstebønder under Aalborg Hospital; sidstnævnte fæstede 1741 et Gadehus, som laa 20 Favne fra Kirken og »var uden ringeste Tillæg af Ager og Eng⁶).

Lummer klagede nogen Tid efter til Stiftsøvrigheden over, at han ikke havde faaet anvist en passende Bolig, og Biskoppen henstillede 29. Maj 1744 til Grev Holck⁷) paa Vraa, at han forsynede Degnen med en passende Bolig i Horsens, »siden det Hus, jeg til ham har faaet af Aalborg Hospitals Gods, og han tillige med hans Formand i mange Aar har beboet, ej kunde anses for perpetueret⁸).

Greven vilde godt bygge en Degnebolig til Lummer, men ikke i Horsens:

»Degnebolig har jeg maattet resolve at bygge til ham i Grindsted By, som er det næste Sted ved Hovedkirken⁹) og ej over en halv Fjerdingsvej derfra. Jeg vilde gjerne efter Deres Begjæring bygge Degnebolig til ham i Horsens; men da jeg der i Byen ej er Ejær af mere end et Gadehus, som jeg har bortfæstet til en Mand, kan jeg ej hjælpe ham derudi. At Degnen flytter fra Horsens, gør ellers ingen Forandring i Skolevæsnet der, siden Degnen aldrig har holdt Skole der¹⁰).

⁵ D. H. Wulff: »Stat. Bidrag til Aalborg Stifts Historie«, S. 34 f. I Kopskatten 1700 siges: »Lars Degn, Enkemand, har ingen Degnebolig og Hestestald«.

⁶) Indberetning af 1743, Bispearkivet. — »Fra Himmerland og Kjær Hd«. 1921.

⁷) Grev Schack Vittinghof Holck, der 1733 havde giftet sig til Vraa Gods, ejede Horsens Kirke.

⁸) Perpetueret: Fortvarende.

⁹) Hammer Kirke.

¹⁰) Rørsigs Samlinger.

Der blev saa bygget en Degnebolig i Grindsted, og Elias Lummers Efterfølger Christen Jørgensen Fanøe og de følgende Sognedegne var tillige Skoleholdere der. Denne Degnebolig brændte i 1809 (se senere).

Horsens Skole

Horsens fik sin første Skole allerede 1632, kun 6 Aar efter Kristian IV's Brev af 26/6 1626. Det var den lærde Sognepræst Erik Nielsen, som satte Gang i Skolebyggeriet. Herom oplyser et Dokument i Aalborg Bispearkiv, at Pastor Erik Nielsen 1632 i Horsens Kirke, »der Bededags Prædikenen var endt og Ungdommen overhørt«, havde spurgt Menigheden, om den vilde opføre en Skole og lønne en Lærer. Man valgte saa 8 ansete Mænd til at ordne Sagen, og de lavede en Ligning over, hvor meget Korn hver af Bønderne skulde yde til Skolevæsnet (Fundats af 11/11 1632).

En lille Skole paa 5 Fag blev opført, og den har sikkert været temmelig daarlig bygget, eller ogsaa har man glemt at holde den ved lige; thi allerede 28 Aar efter var den meget havareret, saa der blev taget Syn over den. Synsmændene beretter¹¹⁾, at der manglede 5 Læs Tag paa nørre Side, og at 5 Bindinger var skredet over til sønder Side, at de fleste Støtter og Fodtræer var raadne for neden, og at der manglede Brædder i den vestre Gavl, samt 2 Sparrer og en Bjælke.

I Skolestuen manglede paa Nordsiden en Skive¹²⁾, og Fødderne under Skiven paa den søndre Side var raadne og to Bænke forfaldne. De taxerede Reparationerne til ialt 8 Sldlr. og 6½ Læs Tag.

Skolen blev vist ikke hovedrepareret, og 1690 var der ingen Skole; thi Pastor Henrik Stampesiger¹³⁾:

¹¹⁾ Kjær Herreds Tingbog af 3/12 1661.

¹²⁾ Skive = Bordplade.

¹³⁾ Præsteindberetningen 1690.

»Her er hverken Hospital eller Skolehus i noget af disse Sogne«. Omkring 1700 opførtes en ny Skole og om den siges i 1737¹⁴): »Horsens Sogn er forsynet med et Skolehus, som faar vel være nok, — men trænger til en lille Reparation, vil koste 2 Rdl.«.

Denne Skole stod til o. 1770, da den erstattedes med en tredje Skole, om hvilken Pastor Laurids Bjørn Spliid i 1800 beretter¹⁵):

»Skolen er paa 7 Fag, 3 til Skolestue, 3 til Bolig og 1 til Ovn og Skorsten. Huset er Bindingsværk, lerklinet og har Straatag, — nogenlunde vel holdt. Der er 105 Børn i Skolen fra 6—16 Aar. Læreren Jørgen Stefansen er 58 Aar; ikke Seminarist, men flittig og temmelig duelig. Han faar 3 Rdl. Lysepenge af Horsens Kirke, 2 Tdr. Rug til Skolehuset, hvor Skoleholderen har sin Bolig — og er ved Byens Udskiftning tillagt et Stykke Markjord, Hørgaarden kaldet, beregnet til 3 Td. Land. Børnene lærer Læsning, Skrivning, Regning og Religion. Til Skolen haves intet Legat«.

Grindsted Skole

Grindsted havde fordem skiftende Skoleholdere, i alt Fald om Vinteren, men ingen Skolebygning.

Før sin Død i 1711 skænkede Sognepræsten Henrik Jensen Stampe 220 Rdlr. til Skolevæsnet i Hammer Sogn; de 20 Rdlr. skulde der bygges en Skole for, og Renterne af de 200 Rdlr. skulde hvert Aar deles mellem Skoleholderen og Sognets fattige. Skolen blev dog ikke straks bygget; thi dels var 20 Rdlr. for lidt at bygge Skole for, og dels kunde Sognemændene ikke enes om den Plads, som i 1727 var blevet udvist af samtlige Godsejere, som ejede Sognet, — og Stampes Søn og Efterfølger Jens Stampe gemte saa foreløbig Pengene. — Jens Stampe døde i 1733, og hans Enke Christiana

¹⁴) Præsteindberetning 1737 (om Skolevæsnets Tilstand). Landsarkivet.

¹⁵) Indberetning om Skolevæsnets Tilstand 13/6 1800. A. St.

Amalia Thestrup skænkede derfor endnu 20 Rdlr, og lod opføre »et skikkeligt Skolehus« i Grindsted (Fundats af 6/5 1734), og Bønderne skulde saa holde Skolen ved lige. Hun skænkede endvidere til Skolen en god Bibel og senere en Jern-Kakkelovn. — Denne sidste Gave bevirkede, at Provst Niels Rasmussen Lassen i Vadum gav Fundatsen en Tilføjelse om, at »Sognepræsten har at observere, naar Skifte sker paa Skoleholdere, at denne Kakkelovn altid forbliver som Inventarium ved Skolen«.

Denne Grindsteds første Skole var 6 Fag i Længde og 4 i Bredden.

I 1800 var den erstattet med en ny Skole paa 5 Fag Hus, hvoraf de 3 anvendtes til Skolestue, hvori fandtes en Jernbilæggerovn, og 2 Fag til Skorsten og Tørvehus. Ved Tørvehuset var »et lidet Kammer til en Person, som om Vinteren sætter Varme i Kakkelovnen«.

Huset var af Bindingsværk med Straatag og klinede Vægge, nogenledes vedligeholdet.

Skolen havde 89 Børn, hvoraf de 69 boede i Grindsted By, 15 Børn havde $\frac{1}{4}$ Mil og 5 havde $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{2}$ Mil til Skole.

Skoleholderens Løn var: 4 Rdlr. Lysepenge af Hammer Kirke, 4 Rdlr. af Hammer Legat, 6 Skpr. 2 Fdk. Rug og 1 Td. 4 Skpr. $2\frac{1}{2}$ Fdk. Byg.

I Stedet for Græsning var der ved Udskiftningen tillagt Skolen 4 Tdr. Land Agerjord af ret god Bonitet, Hk. 0-2-2-0.

Sognedegnen Emmer Andersen Svenstrup var Skoleholder, 26 Aar gl., ikke Seminarist; men en ung Mand af godt Hoved og Hjerte, som forenede baade Lyst og Flid for med fortsat Øvelse at vorde dygtigere.

A. Degne i Hammer-Horsens

Kun de 3 sidste Sognedegne var tillige Skoleholdere; de boede i Grindsted, de tidligere boede i Horsens Sogn.

I. O. 1665—84: Jens Christensen Blat, begr. 2/3 1684. Er formentlig identisk med den »Jens Christensen, Substitut«, der nævnes 1661 i Ekstraskatmandtallet. Gift med Kirsten Larsdatter, f. o. 1636, begr. 21/1 1707.

II. 1684—1734: Laurids Lauridsen, f. o. 1660, d. o. 1734, gift I^o 6/6 1686 med Kirsten Jensdatter, begr. 15/11 1690; II° 23/8 1691 med Else Andersdatter, f. o. 1666, begr. 12/2 1700; III° 7/6 1703 med Margrethe Catrine Hardingsdatter, dbt. 18/9 1674, begr. 6/10 1719, Datter af Købmand Peter Harding i Aalborg; IV° o. 1721 m. Kirsten Pedersdatter Brøndlund, f. o. 1675, begr. 11/2 1731, Datter af Degn i Ø. Brønderslev Peder Lauridsen Hjørring og Karen Andersdatter, se Bind I. S. 559.

Børn: 1. Jens, dbt. 2/4 1689, d. som lille; 2. Elsebet, dbt. 9/10 1692; 3. Kirsten, dbt. 16/11 1694; 4. Marie Kristine, dbt. 7/2 1697, begr. 25/2 1703; 5. Karen, dbt. 30/7 1799; 6. Else Marie, f. og d. 1704; 7. Else Marie, dbt. 27/1 1706; 8. Laurs, dbt. 29/5 1708; 9. Maren, dbt. 23/10 1710; 10. Peiter, dbt. 26/3 1713; 11. Harding, dbt. 2/7 1715.

Laurids Lauridsen var ret velhavende. Skiftet efter hans Hustru Margrethe Harding 2/11 1719 udviser et Overskud i Boet paa godt 350 Rdl. Der var gode Ting i Kobber, Tin og hollandske Kar (Porcelæn), Sølvtøj for 70 Rdl., pæne Møbler, 2 Heste, 2 Køer, 5 Faar, 3 Lam og 1 Svin.

III. 1734—39: Peder Christensen Hostrup,

f. 1709, begr. 24/5 1748, Søn af Podemester (Gartner) i Aalborg Christen Pedersen Hostrup. Podemesteren var Søn af Gaardfæster i Hostrup ved Sulsted Peder Jensen, og Degnen er Stamfader til Digteren I. C. Hostrup. I 1739 blev Hostrup Degn i Ø. Brønderslev-Hallund, se Bind I, 560.

Gift med Karen Jensdatter. Børn: 1. Margrethe, dbt. 3/3 1734; 2. Jens Christian, dbt. 2/5 1736; 3. Christiana, dbt. 23/4 1738; 4. Kirstine Marie, dbt. 30/3 1740; 5. Christen, dbt. 7/11 1742; 6. Mette Catrina, dbt. 29/7 1744; 7. Peter Worm, dbt. 2/10 1746; 8. Peder, dbt. 26/12 1748.

IV. 1740—55: Elias Lummer (Lommer), Søn af Portner ved de fattiges Hus i Aalborg Daniel Lummer og Birgitte Nielsdatter. Var svagelig og led af Epilepsi; og da han tillige var yderst hidsig og trættekær, kom han ofte i Spektakler med Folk. Han havde f. Eks. brugt Truselsord imod Ridefogeden paa Langholt, som i 1751 anlagde Sag imod ham¹⁶).

Ved Bispevisitatsen i 1741 var Ungdommen daarlig oplyst, og baade Lummer og Præsten maatte love at udvise mere Flid; men i 1748 var han »ulastelig«.

I 1751, da Biskop Brorson atter visiterede i Horsens Kirke, forefaldt der en kedelig Begivenhed, som Biskoppen var meget optaget af. Det var netop i den Tid, da Ridefoged Zeuthen førte Proces mod Degnen. Herom skriver Biskoppen¹⁷):

¹⁶) Peder Zeuthen, f. Jerslev 1721, d. 1784 paa Læsø, Søn af Degnen Marcus Zeuthen, var 1748 og 1756 Ridefoged, blev 1762 Landfoged paa Læsø og købte 1779 Villerup i Skallerup. Gift med Johanne Nielsdtr., f. 1724, d. 1785, Datter af Niels Heilesen i Stagaard.

¹⁷) Visitatsberetning af 1751, se »Fra Himmerl. og Kjær Hd.« 1921, S. 5.

»Fogeden søger Degnen for Truselsord. Degnen nægter samme. Imidlertid er bemeldte Degn et mere end elendigt Menneske. Da Menigheden var ude af Kirken, blev jeg noget tilbage med Præsten i Kirken. Jeg talte noget med Degnen om hans Sag i den inderligste Medlidenhed og Medynk. Jeg hørte hans Fortællelse, men svarede sparsom og kærlig, idet jeg tænkte, Dommeren vil det i Tide komme an paa, hvad Ret og Uret er i Sagen, og glad blev jeg siden, at mit Sind og min Tale med Degnen havde været saa fuld af Medlidenhed; thi lidet derefter, da jeg stod og taledede med Præsten, faldt Degnen ned ved min Side i svær Epilepsi, som var et saare ynkeligt Syn. Videre kan jeg ej sige om hannem, førend Tingsvidnet er ført«.

Gift 1740 med Karen Holm. Datter: Anna Dorte a Lummer, dbt. 11/8 1749.

V. 1755—68: Christen Jørgensen Fanøe, f. o. 1715, d. 24/4 1768. Var først Degn i Ellidshøj-Svendstrup. »Han var en kristelig, flittig og ædruelig Mand, som tjente vel, haade i Menigheden og i Skolen i Grindsted«, siger Sognepræsten, og han var den første Sogne- degn, som tillige var Skoleholder. Ogsaa hans to Efterfølgere Nicolaj Toft og Emmer Svenstrup var Skoleholdere i Grindsted. Gift o. 1739 med Maren Nørgaard, Datter af Christen Pedersen Nørgaard i Ellidshøj.

Børn: 1. Jørgen Christian, f. 12/7 1740, — se Sulsted-Ajstrup; 2. Hans, f. o. 1743, b. 17/1 1800, Ridefoged paa Langholt, 1767 Herredsskriver i Kjær-Hvetbo Herreder, Ejer af Skrold, senere af Hovgaards Mølle i V. Hassing S., gift 5/10 1767 med Anne Margrethe Antzée, f. 1736, d. 1809, Datter af Oberst-

¹⁸⁾ Familien Antzée (o: Andedam), hvis Slægtsmærke var 3 svømmende Ænder, var en Købmandsslægt fra Amsterdam, af hvilke flere tjente i den dansk-norske Hær som Officerer og selvfølgelig som saadanne havde Ziratet »von«, der var rent personligt, og Slægten var ikke adelig.

løjtnant Thomas Theodor Antzée, f. 1708, d. 1780 Udby-
neder. Fra deres Søn Thomas Fanøe i V. Hassing
Kro nedstammer en anset Kjær Herreds Slægt. 3. Jo-
hannes, dbt. 2/7 1746, begr. 25/2 1748; 4. Karen,
dbt. 2/2 1749, gift 16/9 1783 i V. Hassing med Gaardfæ-
ster Rasmus Pedersen i Sølgaard i Hammer; 5.
Zigne Marie, dbt. 7/11 1751, begr. i V. Hassing 8/2
1776; 6. Christen, dbt. 23/5 1754; 7. Johannes,
dbt. 12/12 1756; 8. Adam Levin, dbt. 20/5 1759, begr.
9/11 1762; 9. Pæiter Spliid, dbt. 9/8 1763; 10. Cas-
sen, dbt. 9/12 1764, begr. 1/4 1767.

VI. 1768 (Ed 6/9)—1800: Nicolaj Pedersen
Toft, dbt. 5/11 1741, d. 13/12 1822, Søn af Skoleholder
i Horsens Peder Toft og Else Olesdatter. Var 1761—68
Skoleholder i Horsens, men blev til sidst helt blind og
maatte frasige sig baade Kirke- og Skoletjenesten.

Et Brev af 16/11 1799 i Aalborg Bispearkiv siger:

»Degnen i Horsens-Hammer Nicolaj Pedersen
Toft, der nu er helt blind, ansøger Horsens og Hammer
Kirkes Ejere, Kammerraad Gjörup i Viborg og Grev-
inde Holck til Wraa, om hans Hjælpeværter, som han
har haft 1½ Aars Tid, Emmer Andersens Sven-
strup maa blive hans Efterfølger og sørge for ham.
De to Kirkeejere, Sognepræst Spliid og Beboerne er
alle velvillige, og Svenstrup har sluttet en Kontrakt med
Toft, hvis Datter han iøvrigt er forlovet med, at han skal
bygge 4 Fag Hus til Skolen til Aftægtslejlighed for Toft,
som skal nyde Degneembedets visse Indtægter for Ham-
mer Sogn: Degne-Kornet og de 3 Højtidsøfre. Desuden
skal de gamle have den halve Mælk af en Ko, som han
selv fodrer og passer, ligeledes skal han holde et Faar til
de gamle Svigerforældre«.

Toft blev 27/10 1765 gift med Malene Nielsdat-
ter, f. o. 1738, d. 4/5 1821.

Børn: 1. Maren, dbt. 5/4 1767, g. m. Faderens Efter-
følger; 2. Peder, dbt. 23/5 1768; 3. Else, dbt. 1/2
1770, begr. 16/4 1773; 4. Friederich, dbt. 27/3 1771,

gift 15/12 1797 med Anne Nielsdatter af Grindsted. 25/6 1797 blev i Sindal Kirke døbt: Kirsten Marie, Faderen Frederik Toft i Grindsted Degnebolig, Moderen Marie Nielsdatter, som havde tjent i Hammer Præstegaard; 5. Birgitte Catrine, f. 27/12 1772; 6. Christen Grøn, f. 12/10 1774, Fuldmægtig, senere Privatlærer i Viborg, gift med Severine Johanne Margrethe Budtz; 7. Nikolaj, f. og d. 1777; 8. Else, f. og d. 1779; 9. Rebekka, f. 21/8 1784.

VII. 1800 (Ed 8/4)—1814: Emmer Andersen Svenstrup, f. o. 1775, d. 17/12 1830. Han var den sidste Sogndegn og fra 1814 kun Lærer i Grindsted og Kirkesanger ved Hammer Kirke. Pastor Spliid kalder ham »en ung Mand af godt Hoved og Hjerte«¹⁹⁾, og i 23 Aar delte han Embedets Indtægter med sin gamle blinde Svigerfader og dennes Familie.

En Vinternat i 1809 brændte Degneboligen. Herom skriver Pastor Spliid i »Jyske Efterretninger« (Nr. 102, 1809) følgende:

»Natten mellem den 6. og 7. denne Maaned opkom i Grindsted Degnebolig i Hammer Sogn en ulykkelig Ildbrand, hvortil ingen Aarsag endnu er opdaget eller kan formodes.

Da saavel Beboerne som Naboerne laa i dybeste Søvn, fik Ilden Tid til at gribe om sig i saa høj Grad, at al Redning kom for sildig. Opvakte ved Ildens Brag maatte Degnen, Hr. Svenstrup, hans Kone og tre smaa Børn næsten nøgne flygte ud af den brændende Bolig.

Denne blev ganske lagt i Aske, og den allerstørste og bedste Del af Familiens Indbo, Senge- og Gangklæder blev et Rov for Ilden.

Den afbrændte Bolig var assureret for 180 Rdlr., som næppe er en Fjerdedel af, hvad en ny Bolig vil koste at bygge.

Indboen var ikke assureret. Hr. Svenstrup, som hidtil har levet i trange Kaar, da han deler sit lidet Embedes Indkomster med sin gamle blinde Formand i Embedet,

¹⁹⁾ Indberetning om Skolevæsnets Tilstand 1800.

blev ved dette pludselige Uheld sat i en meget beklagelig Forfatning. Han mangler næsten alt og formaar ved egen Hjælp hverken at anskaffe sig og sin Familie det mest fornødne eller at opbygge sin brændte Bolig. Broderlig Deltagelse byder mig derfor at bekendtgjøre dette hans Uheld og anbefale denne ligesaa værdige som ulykkelige Mand til goddædige Menneskevenners Ædelmodighed.

Baade Hr. Amtsforvalter Spliid i Aalborg og jeg modtage med største Beredvillighed de Bidrag, som vore deltagende Medborgere maatte behage at tilstille en af os til hans Understøttelse. Og skal jeg i sin Tid pligtskyldigst i disse Tidender bekendtgjøre, hvad vi indtil dette Øjemed have modtaget.

Hammer Præstegaard, d. 14. Dec. 1809. Spliid, Sognepræst«.

Pastor Spliid og Herredsprovst Obel i Hals bad Biskop Rasmus Jansen i Aalborg træde til og hjælpe, og Biskoppen udsendte da en Rundskrivelse i Stiftet, hvori han anbefalede

»ommeldte brandlidte Degn, der er en særdeles retskaffen Mand, der sidder med Kone og tre smaa uopdragne Børn og ved denne Ildebrand er kommet i den kummerligste Forfatning«.

Der indkom ca. 300 Rdl. (kurant godt 950 Kr.), og selv fra det fjerne Viborg kom der 10 Rdl. til »den brændte Degn i Grindsted«, siger »Jyske Efterretninger«.

Svenstrup ægtede 1799 Formandens Datter Maren Toft.

Børn: 1. Johanne, f. 21/9 1800; 2. Nicoline, f. 21/11 1801, d. 17/1 1808; 3. Maria, f. 21/11 1801; 4. Andresine, f. 14/1 1804; 5. Anders, f. 27/11, 1807, d. 3/1 1808; 6. Nicolaj, f. 28/7 1810.

B. Skoleholdere i Grindsted

Som før anført fik Grindsted sin første Skole i 1734, og før den Tid har Byen vel haft skiftende Skoleholdere i lejet Lokale.

I. Anders Asmussen er formentlig den første

Lærer. Hans Enke Mette Jensdatter døde ved Juletid 1746 (Skifte 22/1 1747).

II. 1745 nævnes Anders Pedersen.

III. 1748: Jens Poulsen.

IV. 1755: Jens Pedersen.

V. 1755—68: Christen Jørgensen Fanøe (se Degne).

VI. 1768—1799: Nicolaj Pedersen Toft (se Degne).

VII. 1799—1830: Emmer Andersen Svenstrup (se Degne).

C. Skoleholdere i Vodskov

Vodskov var kun en lille By paa en halv Snes Gaarde og lige saa mange Huse, og den havde formentlig ingen Skole før efter Skoleloven af 1814, — derimod havde Byen i mange Aar derfor stadig skiftende Skoleholdere i lejet Lokale.

1764 nævnes Christen Pedersen; han »fortjente godt Skudsmaal«.

D. Skoleholdere i Horsens

I. O. 16...—44: Mads Simonsen, d. 18/1 1644. Han var nok fra Gandrup, eller havde været Skoleholder der. Da Svenskerne 18. Januar 1644 fra Aalborg gik over Isen og stormede Nørresundby, hvor en Bondehær under Anførsel af Jens Høg til Vang og Lars Dyrskjød fra Aagaard søgte at forhindre dem i at trænge ind i Vendssysel, var Mads mødt med de andre Mænd fra Horsens, og her fandt han sin Død.

Gift med Maren Bertelsdatter, som vist var fra Horsens, og hvis Søster Margrethe 1673 var gift med Gaardforpagter Villads Nielsen i Horsens By.

Børn: 1. Lars, f. i Gandrup, d. før 1673²⁰) i Dalager i Ugilt Sogn; 2. Else, boede 1673 i Horsens Sogn,

II. 1661: Jens Christensen Blat, kaldes 1661 »Substitut«, blev senere Degn i Hammer-Horsens (se Degne).

III. 16...—1702: Lars Christensen, f. o. 1654, begr. 21/5 1702.

IV. 1702—o. 40: Niels Skoleholder. 20/2 1720 begravet Niels Skoleholders Barn i Horsens, Anne, 1 aar. Var muligvis Fader til næste Skoleholder.

V. o. 1740—61: Peder Nielsen Toft, dbt. 1711, begr. 5/4 1761, Søn af Niels Pedersen og Karen Pedersdatter. Havde, før han blev Skoleholder, været Skriver paa Langholt. 1761 kaldes han en skikkelig Skolemester, men syg og assisteres af sin Søn²¹). Gift 11/12 1740 med Else Olesdatter. Se Eftermanden.

VI. 1761—68: Nicolaj Pedersen Toft, dbt. 5/11 1741, d. 13/12 1822. Var Søn af Formanden og blev 1768 Sogndegn i Hammer-Horsens og Skoleholder i Grindsted (se Degne).

VII. 1768—1810: Jørgen Stephansen, f. o. 1741, d. 15/4 1829, Søn af Skoleholder i Ø. Hassing Stephan Larsen og Maren Henriksdatter. Gift o, 1775 med Mette Catrine Nielsdatter, f. o. 1751.

²⁰) Kjær Herreds Tingbog 4/11 1673.

²¹) »Vends. Aarb.« 1924, s. 232.

Børn: 1. Maren, f. o. 1776. Var 1801 hjemme; 2. Stephan, dbt. 25/6 1780, se nedenfor.

VIII. 1810 (Ed 10/9)—46: Stephan Jørgensen, dbt. 25/6 1780, d. 22/3 1846, Søn af Formanden. Var fra 1814 Lærer og Kirkesanger i Horsens. Han blev svagelig, hvorfor han maatte søge Afsked, og derfor købte han »Paradishuset«, som han ombyggede. Han døde ret pludseligt. Gift o. 1811 med Ane Pedersdatter.

Børn 1. Jørgen, dbt. 28/2 1813; 2. Karen Marie, dbt. 23/8 1814; 3. Mette Catrine, dbt. 16/9 1817.

VESTER HASSING—ØSTER HASSING

1553 skrives: »Der er degen boel«¹⁾.

1571: »Degnenn haffuir ingen degneboell ij Østerhasing. Hans rentte: 18 tdr. rug, och haffuir hand degneboell i Vesterhasing, skylder arligen 2 tdr.«¹⁾.

Der var ingen Sædedegn i Vester Hassing; men Degnekaldet blev af Kristian III tillagt 1. Lektiehøreren ved Aalborg Latinskole. Disse Hørere lod antagelig Embedet besørge ved en Løbedegn fra Skolen, medens de fæstede Bolet bort til en Bonde. Ved 1650 fik Sognene en fastboende Degn.

1690 fortæller Degnen Peder Christensen Thord¹⁾:

»I Vester Hassing By er et Degnebol, som en Bonde paaboede, hvilket var moxen²⁾ øde og forfalden og nu af Degnen repareres.

Til samme Degnebol er 15 smaa Blokke³⁾ Jord; de 6 ligge østen op ad Degnebolet, hvorpaa aldrig kan vokse Byg eller Rug, fordi det kun er rød Sandgrue⁴⁾, hvilket forbrænder Sæden. Det hele er takseret for ½ Td. og 3 Fdk. (Hartkorn).

Korn-Indkomst: 15 Tdr. Rug og Byg, og ingen anden Redsel, — hvoraf jeg giver til Aalborg Skole 6 Tdr. Rug og 6 Tdr. Byg.

Faar jeg om Paasken en liden Kage af hele⁵⁾ Gaarde,

1) Præsteindberetningerne.

2) moxen: næsten.

3) Blok: kort Ager. Ifølge Markbogen af 1683 havde Degnen o. 3 Tdr. Land Agerjord paa Nørbaks Agre østen for Gaarden, 1 Td. Land paa Lille Egs Fald, samt 7 andre smaa »Blokke«, spredte i Bymarken, ialt o. 5½ Td. Land Agerjord. Engbund: 2 Knipper Hø. Hk. 0—4—3—2.

4) Grue: Grud = Grus (Feilbergs Ordbog).

5) Vester Hassing havde 45 og Øster Hassing 42 Helgaarde.

kunde koste Stykkevis 6 Skill., — og 10—12 Æg, — og af halve Gaarde mindre; men saa er der den hele By, ja mange halve Gaarde, som aldrig have villet give samme Rente.

Til Sct. Hansdag gives af hele og halve Gaarde en liden Ost, og mange halve Gaarde slet ingen. Kan jeg ikke nogen højtidelige Offerdag faa over 3 Sldr.; thi er der nogle, som ofre 1 Skill. danske, saa er der mangfoldige, som gaa forbi. Nyder jeg $\frac{1}{6}$ af Kvægtienden. Ringer jeg Fredsens Klokke Aften og Morgen, ja alle Prædikendage. Betaler jeg Kopskat, ja Familie- og Folkeskat. Kirkens Messehagel og Messeskjorte, samt Kalk og Disk har jeg udi Forvaring og faar intet derfor. Biskoppens, samt Provstens og Sognepræstens Breve at befordre er mig ikke ringe Gravamina⁶⁾, helst naar jeg til Ungdommens Overhørelse ugentlig henkaldes⁶⁾.

1742 — Specification⁷⁾ paa Vester- og Øster Hassing Degnekalds Tilliggende og Indkomst:

»Degneboligen⁸⁾ ligger i Vester Hassing Sogn og By, næsten toe Agre langt vesten fra Vester Hassing Kirke. Rollingen, det søndre Hus, 15 Fag, Stald og Fæhus i eet, 5 Fag, Laden, det nørre Hus 10 Fag, — alle i god Stand. Til samme Degnebolig ligger: En Have sønden Rollingen til Kaal og Urter, — 15 Agre i Marken, hvori kan falde 6 Tdr. Bygsæd. — et Stk. Eng, Vester Eng, som en Karl kan opslaa paa 2 Timer. I Steden for Brændeved, hvoraf ikke er, ligger Splittørvejord mellem Byens Tørvejord, saavel som Skaartørvejord. Drift til 3 Kiør, Heste etc. har Degnen tilfælles med V. Hassing By i Byens Fæled. Jeg har Degneboligen qvit og frit i alle Maader for Skatter Landgilde, Ægt og Arbejde og deslige Besvær. Degnekaldets visse og uvisse Indkomster: I Korn: Rug 11 Tdr., Byg 15 Tdr. I Offer, Accidenser, Smaaredsel: 100 Sldr. Vester Hassing Degnebolig, den 30. July 1742.

Laur's Hortulan⁶⁾.

Vester Hassing Skole

Er den næstældste⁹⁾ i Kjær Herred; dens Fundats er af 6/8 1646¹⁰⁾. Ifølge denne havde et Udvalg, bestaaende

⁶⁾ Byrder.

⁷⁾ Indberetn. om Skoler, Bispeark.

⁸⁾ Er Matr. 2 af V. Hassing Bys Ejerslav.

⁹⁾ Horsens Skole er fra 1632.

¹⁰⁾ Hofman: Fundat. IV Bd. S. 276—77.

af 2 Mænd fra Stade, 2 fra Gandrup og 8 fra Vester Hassing den 5. August udset en Plads, »Hørgaarden«¹¹⁾ kaldet, lige ved Kirken til at bygge Skole paa. Pladsen var 7 Favne bred og 11 Favne lang, saa Skoleholderen kunde faa en lille Kaalhave.

Bonden, som maatte afgive Jorden, blev holdt skadesløs med 1 Td. Land Eng i Vandbæks Kjær.

Til Skolen udlagdes endvidere et Par Tdr. Land Agerjord i »Hvedhaven«. Desuden skulde Skoleholderen have 1 Skp. godt Korn af hver Gaard og $\frac{1}{2}$ Skp. af hvert Bol »til Løn og Betaling for de fattige Børn, som er født her i Sognet, at oplære dennem, der ikke have Formue, hannem for sin Umage at betale og fornøje«.

I Indberetningen af 1690 siger Pastor Peder Thess: »Her findes tvende Hospitia¹²⁾ til tvende Skolemestre og til de fattige ingen«.

Og samme Sted oplyser Skoleholder O l u f O l u f s e n : »Et Skolehus paa 8 Fag, hvortil der er et lidet Stykke Jord, taxeret for en Skp., et Fdk., et Alb. Hk., hvoraf jeg kvartaliter skatter til kongelig Mayestæt. Af hver Gaard en Skp. godt Korn for 3 fattige Børns Information, som ikke har Middel selv derfor at betale; men nu af en Del noget bekommes, af en Del slet intet. Faar jeg for hvert Barn, som ellers gaar i Skole, af Forældrene om Ugen én Skill. danske«.

Markbogen af 1683 oplyser, at der til Skolehuset hørte 8 Smaaagre i L o c k e n s A g r e i »Hvedhaven«, ialt $1\frac{3}{4}$ Td. Land, — og 1688 ansat til Hk. 0—1—1—1, — »anden Herlighed befindes ikke«.

1737¹³⁾ oplyses, at

»Vester Hassing har 2de lovlig gode Skolehuse med noget Tillæg, som ses af Angivelsen. V e s t e r H a s s i n g Skolehus ved Kirken har 8 Fag og er nogenlunde i Stand; G a n d r u p Skolehus har 6 Fag. Der kunde vel behøves

11) V. Hassing Jordemoderbolig ligger paa den ældste Skoles Plads.

12) Hospitia: Herberg (nemlig V. Hassing og Gandrup).

13) Indberetning 1739 (Aalb. Bispearkiv, Pk. 407).

et lidet Skolehus i Stade, dels fordi Vejen fra Stade og hertil er vanskelig. Samme Skole kunde den lille By Laaen¹⁴⁾ betjene sig af, — vil koste 30 Rdlr.«.

I Indberetning af 7. juni 1800 oplyser Pastor N. Dahl om Vester Hassing Skole:

»Bygningen er paa 7 Fag, Bondebygning med Straa-tag, klinede Vægge og Lergulv; de 4 Fag bruges til Skolestue. Degnen, som tillige er Skoleholder, hedder H a n s S ø r e n s e n V a d; han er 40 Aar og ikke Seminarist, og hans Løn som Skoleholder er 6 Rdlr. Til Skolen er fra ældre Tid lagt 2 Tdr. Sædeland, Hartkorn 0—1—1—1, som Degnen har i Brug. Til Skolestuen leveres 24 Læs Skod — og Splittørv. Der findes 104 Børn. De længst borte boende Børn (Stade og Østerladen) søger ikke Skolen.

Fagene er: Indenadslæsning, Luthers Katekismus, Bibelhistorie, Skrivning og Regning. Der findes intet Legat til Skolen«.

G a n d r u p S k o l e

Gandrup fik vist sin første Skolebygning kort før 1700; men længe før den Tid havde Byen haft en Skoleholder, som holdt Skole i Storstuen paa en af Byens Gaarde. Indberetningen af 7. Juni 1800 siger, at Gandrup Skole er paa 8 Fag, hvoraf de 4 er til Skolestue. Skoleholderen J e n s N i e l s e n var 48 Aar og ikke Seminarist. Han nød intet Legat, og hans Løn var: 8 Rdlr., 2 Tdr. Rug og 2 Tdr. Byg, Rettighed i Byens Fællede til 2 Køer og 6 Faar. Endvidere fik han 24 Læs Splittørv. Skolen havde 69 Børn, og Undervisningsfagene var de samme som i Pastoratets øvrige Skoler (se foran).

S t a d e S k o l e

I en Indberetning af 1737 udtales Ønskeligheden af en Skole i Stade, og 18/3 1742¹⁵⁾ finder Præsten, at det vilde være godt med en Skole, hvor Beboernes Børn kunde undervises de søgne Dage, og hvor baade gamle og unge,

¹⁴⁾ Laaen 3: Østerladens 3 Gaarde.

¹⁵⁾ Præsteindberetning og Rørsigs Samlinger.

som ellers havde en lang Vej til Kirke og Skole, kunde samles hver Helligdag om Eftermiddagen til Bøn og anden Gudstjeneste. »Men Degnen kan ingenlunde overdrages at undervise i Staa Skole, ej heller kan han undværes i Kirken de hellige Dage, hverken Formiddag eller Eftermiddag, — eller i Vester Hassing de søgne Dage«.

V. Hassing Bymænd var villige til at yde 4 Rdl. aarlig til Hjælp til en Skoleholder i Stade; men der blev foreløbig ikke bygget Skole.

Omkring 1800 og maaske længe før havde man dog en Vinterlærer til at læse med Stade og Ladens Børn. I nogle Aar logerede han og holdt Skole i Østergaard; men da Beboerne mente, at han boede for ucentralt, særlig for Ladens Børn, og derfor ønskede at bygge Skole midt i Byen, udspandt der sig en bitter Strid mellem den myndige Selvejerenke Maren Pedersdatter i Østergaard, som ønskede at beholde sin Skole, og de øvrige Beboere. Maren maatte dog bøje sig, og i 1811 blev den første Skole bygget omtrent midt i Stade, lidt øst for den nuværende Skole. 1/1 1819 bortlejede Peder Olesen i Overby til Stade Skole et Stykke Jord paa 1000 Acr.

A. DEGNE I VESTER- OG ØSTERHASSING

Var i Reglen ogsaa Skoleholdere i Vester Hassing.

I. 1661 nævnes Peder Nielsen; han var sikkert den første Sædedegn.

II. 1688: Tue Christensen. Blev Sognedegn i Lødderup-Elsø paa Mors.

III. 1688 (Ed 9/3)—96: Peder Christensen Thord, f. 1653, begr. 19/5 1696. 5. Februar 1689 berettes, at hans Bolig var øde. Søn: Peder, f. 1688, begr. 23/2 1696.

IV. 1906 (Ed 29/5)—1703: Oluf Michelsen Wedschefeld, f. 1648, begr. 26/3 1703. Student fra Aalborg 1667, Bakkalaureus 1697. Wedschefeld havde, før han blev Degn, 1676—96 været 2. Lektiehører ved Aalborg Latinskole. Var Broder til Præsten Chr. Schottving i Rønne.

Gift I^o med D o r t h e M a d s d a t t e r, f. 16... d. o. 1692. 2 Sønner døde som smaa.

Gift II° o. 1699 med Karen Pedersdatter Kjærulf, f. 1645, begr. 4/10 1702, Datter af Gaardfæster i Nørholm Peder Bertelsen Kjærulf. Hun havde ingen Børn (Skifte 26/10 1702).

V. 1703 (Ed 29/3)—31: Peder Thomsen Scavenius, f. 1665, begr. 25/11 1745, Søn af Præsten i Skagen Thomas Pedersen Skagbo og Maren Thomasdatter. Blev Student fra Aalborg 1687 og havde 1689—1703 været Sogndegn i V a d u m, se Side 213. Han afgik alt-
saa fra Embedet i V. Hassing 14 Aar før sin Død.

VI. 1731 (Ed 11/12)—53: L a r s A n d e r s e n H o r t u l a n (o: Gartner), f. 1700 i Aalborg, d. 25/3 1754, Søn af Podemester Anders Christensen og Maren Sørens-
datter.

Student fra Aalborg 1723 og havde formentlig i nogle Aar studeret Teologi, før han kom til Vester Hassing, hvor hans Broder Søren Hortulan var Sogne-
præst.

Hans 3 Forgængere havde ikke haft noget med Skolen at gøre; men Hortulan var tillige Skoleholder, og ved Visitatsen i 1738 mente Biskoppen, at »han kan blive god«. Men denne Forventning blev skuffet, idet Degnen, paa hvis Livsførelse der iøvrigt ikke klagedes, ved senere Visitatser blev paamindet for sin Efterladenhed og Uflit-

tighed, og han maatte love at tage bedre Vare paa sit Embede.

Baade han og Præsten Ole Aggerholm fik 1741 en biskoppelig »Næse« og maatte love at tage sig noget mere af Ungdommens Undervisning.

I 1744 var det atter galt, idet Ungdommen kun var maadelig undervist i deres Børnelærdom. Menigheden var dette Aar »andægtig«; men 1746 skriver Biskoppen, at der vel var gode Tilhørere (i Kirkerne) i Vester- og Øster Hassing, — men ogsaa andre saadanne, som elskede Krogang, især om Søndagen¹⁶).

Da Hortulan blev mere og mere »ubeqvem til Skolehold«, blev han afsat fra Skoleholderiet og fik Hjælpe-lærer. Han vilde ikke »pensere« til Aalborg Latinsko-le, og Skolen maatte anlægge Sag imod ham og søge Pen-gene¹⁷) ind.

Han var en ret velhavende Mand, og Skiftet efter ham 29/4 1754 viser mange gode Ting, pæne Møbler, Kobber og Sølv, samt mange bibelske og latinske Bøger. Enken og Sønnen fik hver godt 104 Rdlr. i rede Penge.

Gift 8/1 1732 med D o r t h e P e d e r s d a t t e r S c a - v e n i u s, f. 1700, begr. 7/8 1767, Datter af hans For-mand.

Søn: A n d e r s, dbt. 3/5 1733, d. 19/10 1768, Fuldmæg-tig paa Aalborg Amtstue. Ugift.

¹⁶) Der var 1711 i V. Hassing en privil. Kro, som hed »Put-ten«, men som officielt blev nedlagt før 1733 og vel derefter drevet som Smugkro, indtil der atter 1742 kom en privil. Kro. Her sad en af Byens Præster ofte og drak med Bymændene. Samme Præst hviskede under en Al-tergang til en af sine Venner blandt Altergæsterne: »Mød mig i Aften i »Putten«!« — men om det var Pastor Ag-gerholm, vides ikke. Biskoppen siger 1752: »Hans Rygte var der noget at sætte ud paa; derfor advarede jeg ham!«

¹⁷) Hortulan skulde yde Skolen 6 Tdr. Rug og 6 Tdr. Byg aarlig.

VII. 1753 (Ed 26/3)—86: Søren Olesen Handrup, f. 1716, d. 11/10 1786. Havde været Skoleholder i Aggersborg, og ved Bispevisitatsen der i 1747 fik han Prædikaten »flittig og nyttig«.

Handrup var »en god Degn og en opbyggelig Skoleholder«, skriver Biskoppen; men i 1754 havde han som Hjælpelærer antaget et ungt Menneske, Jens Møgel-mose, som var for ringe, hvorfor Degnen fik Tilhold om selv daglig at læse med Børnene i Skolen, og »dermed blev den anden som unyttig afskaffet«. Et Par Aar før var samme Jens Møgel-mose, fordi han var for ringe, permitteret som Vikar i Ulsted; det har vel været en stor Skoledreng.

Handrup passede saa selv paa tilfredsstillende Maade sin Skole, som i 1757 havde 89 Elever¹⁸⁾.

Han blev o. 1754 gift med Gjertrud Nørlem, f. o. 1720, begravet 25/6 1789.

Børn: 1. Oluf Frederik, dbt. 29/9 1755, Degn i Vadum, se Side 215; 2. Anders, dbt. 12/12 1756, begr. 7/4 1757; 3. Johanne Catrine Elisabeth, dbt. 21/1 1758, begr. 7/3 1769; 4. Andreas (Anders) Christian, dbt. 4/11 1759, Faderens Eftermand; 5. Mette Marie, dbt. 17/5 1761, var 1787 Husholderske for Broderen i V. Hassing; 6. Frederik Christian, dbt. 28/11 1762, var i 1789 i Tjeneste paa Svanholm, Sjælland.

VIII. 1786 (Ed 13/11)—96: Anders Christian Handrup, dbt. 4/11 1759, d. 1799, Søn af Formanden.

Handrup, der led af Epilepsi, var svagelig og kværlantisk, og da det blev værre med ham, fik han meget imod sin Vilje beskikket en Substitut, først Niels Rostock Jensen, senere Hans Sørensen Vad, til

¹⁸⁾ Aalb. Bispearkiv, Pk. 407.

at læse med Skolebørnene. Det var han meget vred over og gik rundt i Byen og beklagede sig over den formentlige Forfølgelse fra Skolemyndighedernes Side. To af hans Venner, Peder Pedersen paa Dødskov og Herredsskriver Hans Jørgen Fanøe i Hovgaards Mølle, fortrængte i 1792 Substituten fra hans Værelse i Skolen, som de laasede for ham og siden »lod nogle Fruentimmer rykke ind i«. Herredsskriveren havde tillige brugt mindre høflige Udtryk i sin Omtale af Biskoppen og Sognepræsten, som stævnedede ham, — og det endte med, at Fanøe maatte betale 30 Rdlr. til Sognets fattige samt betale Sagens Omkostninger baade ved Herreds- og Landsting¹⁹).

1796 blev Handrup afsat, og samtidig bekendtgjorde hans Kone, at hun var sin Mand fraskilt og ikke vilde hæfte for hans Gæld²⁰).

Gift 25/10 1787 med Anne Johanne Bleggrav, dbt. 25/7 1762, Datter af Kromand og Gaardejer Christen Bleggrav og Johanne Madsdatter i Vester Hassing.

Børn: 1. Søren Christian, dbt. 16. Sønd. e. Trin. 1788, d. 12/2 1854, »Søren Christian Handrup, 63 Aar, vanvittig, Aftægtsmand hos Møller Jensen i Vester Mølle«; 2. Christen, f. 1789, d. 1790; 3. Johanne Gjertrud, f. 1791.

IX. 1796 (Ed 27/9)—1809: Hans Sørensen Vad, f. 1757, begr. 14/7 1809. Han havde, før han overtog Degneembedet, været Hjælpelærer for Handrup.

Efter sin Død gik Vad igen, og flere mødte ham ved Nattetide. Særlig paa »Døbak« var det galt med Spøgeriet, og da Vad en Nat var efter en Mand, som søgte Hjælp i Præstegaarden, maatte Præsten op af sin Seng

¹⁹) C. Petresch Christensen: Nørresundbys Historie II.

²⁰) Rørsigs Samlinger.

og ud til Genfærdet²¹). Præsten har vel manet Vad ned i Jorden; thi senere hørte man ikke noget til ham.

Gift 4/10 1796 med Ellen Margrethe Nielsdatter, f. 21/5 1767, d. i Langbrokro 5/5 1848 (gift II° 20/3 1811 m. Enkemand Søren Jensen Aslund i Langbrokro — gift III° 14/9 1833 med Jens Sørensen Vadsckjær). Hun var Datter af Niels Laursen og Johanne Laursdatter i Lunden. Ingen Børn.

X. 1809 (Ed 11/10)—36: Jens Christensen Gildsig, f. 30/1 1786, d. 28/3 1836, Søn af Færgemand og Avlsbruger Christen Jensen Gildsig og Sidsel Gregersdatter Graulev, Nørresundby.

Gildsig var den sidste Sogndegn i Vester-Øster Hassing Sogne, og fra 1814 var han Lærer og Kirkesanger her.

Gift 6/4 1810 med Maren Larsdatter Møller, Datter af Lars Joensen i Lindholm Mølle og Ane Christensdatter.

Børn: Anna Cecilie, f. 15/5 1812, gift 1835 med Peder Thøgersen Lassen, Henriksdal.

I 1816 blev Skolen solgt til private, og der indrettedes Skolestue i Degnegaarden.

B. Skoleholdere ved Degneskolen i Vester Hassing

I. Ældste kendte Skolemester er Hans Christensen, som døde i Høsten 1630. Herom beretter Kjær Herreds Tingbog af 25. Oktober 1631:

»Christen Hansen i Vester Hassing i Kjærsgaard og Lars Sørensen i Vester Hassing vidnede, at nu i Høst var Aar, døde Hans Skolemester i Vester Hassing af Pest, og den Nat, han stod Lig og hans ældste Datter døde, — samme Nat, saa var Anders Jensen i Vester

²¹) Evald Tang Kristensen.

Hassing og hans Hustru Kirsten Nielsdatter i fornævnte salig Hans Skolemesters Hus og tog hans Nøgle udi Forvaring og raade(de) for hans Bo og Gods, som det havde været deres Lyst udi langsommelig Tid. Og ikke forsøgte Christen Hansen kom der ind i Husene eller befattet sig med fornævnte Hans Skolemesters Gods eller Nøgle i nogen Maade.

Jens Thomsen, ibidem vandt at Anders Jensen i Vester Hassing havde salig Hans Skolemesters Nøgle den Tid, der stod Skifte efter ham, og ikke han fornåm, at Christen Hansen havde sig med samme Nøgle at befatte, hvortil Anders Jensen svarede, at han ikke var udi salig Hans Skolemesters eller hans Hustru Kister, før hans Børn og Øvrigheden kom til Stede for at registrere Boen«.

Foruden Christen Hansen, der tjente i Kjærsgaard, og Anders Jensens 1. Kone havde Skolemesteren 2 Døtre, som var gift med Hans Mikkel- sen og Peder Andersen i Hals.

Striden opstod øjensynlig, fordi Anders Jensen var lidt for ivrig efter at komme til at arve.

II. Anders Christensen var næste Skoleholder og den første Lærer i den ny Skole. 16. Juli 1635 og 16. Juli 1639 stævnedes han nogle Beboere for Skolepenge²²).

III. 1677 svarede Peder Nielsen, Substitut, 8 Skill. i Ildstedsskat.

IV. o. 1688—1732: Oluf Olufsen, f. 1658, begr. 10/4 1732, gift 1688 med Ane Andersdatter.

Børn: 1. Oluf, f. 1689, begr. 2/7 1706; 2. Peder, dbt. 27/12 1697, Skoleholder i V. Hassing, se nedenfor; 3. Søren, dbt. 11/3 1703, begr. 13/1 1717; 4. Ingeborg, dbt. 10/8 1710, begr. 5/3 1766, gift 10/11 1743 med Christen Nielsen Schalstrup i Dalsgaard; 5. Mette, dbt. 22/12 1715. Opholdt sig 1745 i Dalsgaard.

²²) Kjær Herreds Tingbøger.

V. 1736 og 39: Jørgen Hansen, se Gandrup.

VI. 1744: Peder Olufsen, dbt. 27/12 1697, blev Skoleholder, da Degnen Lars Hortulan af Biskoppen blev erklæret for »ubequem til Skolehold«. Var Søn af Skoleholder Nr. IV; og ved Visitationen i 1746 bemærkede Biskoppen, at baade han og Niels Nielsen i Gandrup var flittige i deres Embeder og holdt hver Lørdag Aften Bedestund for unge og gamle, som af Skole-distriktet samledes i Skolerne. Han ægtede 17/12 1734 Ane Sørensdatter. Var 1758 Husmand i Vester Hassing.

Børn: 1. Maren, dbt. 5/10 1738; 2. Oluf, dbt. 7/5 1741; 3. Gjørtrud, dbt. 10/5 1744; 4. Ove, dbt. 2/7 1745, d. 1758.

VII 1752: Jens Aggerholm, var 1752 »flittig i sit Arbejde«. Var svagelig og maatte snart opgive Skoleholdet igen, idet den ny Degn Søren Handrup Aaret efter overtog det. Gift med Mette Katrine Jacobsdatter.

Datter: Mette Kristine, begr. 2/2 1752.

C. Gandrup Skoleholdere

Gandrup fik vistnok sin første Skoleholder o. 1630, men i 60—70 Aar underviste Skoleholderne i et lejet Lokale. Se foran Side 267.

I. o. 1630: Mads Simonsen, død 1644, se Horsens Side 261.

II. 1695 nævnes »Mikkel Skoleholder i Gandrup« som Fadder i Vester Hassing Kirke.

III. Ole Simonsen?

IV. Laurids Ivarsen, f. 1694, begr. 25/6 1723.

V. Jørgen Hansen. 15/10 1728 viedes i V. Hassing »Msr. Jørgen Hansen, Skoleholder i Gandrup, og Mademoiselle Mette Andersdatter«. Flyttede til V. Hassing, hvor han boede i 1736 og 39, og hvor 13/6 1736 deres Datter Maren blev døbt.

VI. o. 1733—43: Niels Pedersen, gift 11/11 1736 med Kirsten Sørensdatter, nævnes som Fadder 1735 og 38. Datter: Maren, dbt. 1/3 1739.

VII. 1743—77: Niels Nielsen, dbt. 16/4 1719, begr. 12/2 1777 (Skifte 6. Marts), Søn af Skoleholder Niels Nielsen i Gaaser og Maren Nielsdatter.

Nielsen var i ca. 4 Aar »Hører« hos Degnene Tychov og Sandholt i Ulsted og blev rost som en flink Skoleholder. Havde ogsaa været Huslærer hos Niels Heilesen paa Stagaard.

1743 kaldte Grev Schack Vittinghof Holck til Vraa ham til Skoleholder i Gandrup; men i Oktober samme Aar blev han hemmelig bortført fra sit Hjem i Gaaser og udskrevet til Soldat²³). Dette Overgreb skyldtes Krigskommissær Thøger Lassen paa Vester Ladegaard i Aalborg. Grev Holck anlagde Sag mod Lassen, og Nielsen kunde efter denne kedelige Afbrydelse atter vende tilbage til sit Skolearbejde, og Biskop Brorson beretter om ham, at »han varetager sin Gerning paa bedste Maade«.

Gift 6/9 1750 med Maren Jensdatter, dbt. 6/8 1724, d. 1774, Datter af Jens Ovesen og Margrethe Jensdatter i Stade.

Børn: 1. Jens, f. o. 1752, Faderens Eftermand; 2. Lars, f. o. 1755, tjente 1777 hos Provst Cortsen i Tversted; 3. Maren, f. o. 1756, gift med Jens Andersen, Hedegaard i Gandrup; 4. Margrethe,

²³) Kjær Hds. Tingbog 10/11 1743 og 17/1 1744.

dbt. 25/3 1757, gift o. 1789 med Ole Andersen, Bødkergaard i Gaaser; 5. Niels, dbt. 6/5 1759, d. 1770; 6. Johanne, dbt. 20/5 1762, d. 26/1 1825, g. 1783 m. Simon Sørensen i Øster Hassing. Har stor og anset Efterslægt paa Egnen (V. Heden, Poulstrup, o. a. St.); 7. Peder, f. 1766, d. før 1777; 8. Anne, f. 1768, g. m. Morten Andersen i Vester Hassing.

VIII. 1777—1817: Jens Nielsen, f. 1752, d. o. 1817, Søn af Formanden. Gift o. 1779 med Birgitte Andersdatter.

Børn: 1. Niels, f. 1780; 2. Mariane, f. 1782, d. 1787; 3. Johanne Margrethe, f. 1785; 4. Lars, f. 1788, d. 1806.

D. Skoleholdere i Stade

I. 1811 (Ed 17/9)—17: Peter Hansen. Fra 1811 Skolelærer her.

Øster Hassing

Øster Hassing fik vist sin første Skolebygning o. 1660. Før den Tid klarede Børn og Ungdom sig med Degnelæsningen før Gudstjeneesten om Søndagen, og efter 1626 med en Skoleholder, som holdt Skole i et lejet Lokale i en af Byens Gaarde. 1690 besøgte Skolen af Børn fra hele Sognet, men i 1740²⁴⁾ kun af Børn fra Øster Hassing By og de nordlige Enestegaarde; thi imens var der kommet en Skole i Gaaser.

Ifølge en Synsforretning af 27. Marts 1745 var der i Aaret 1742 bygget en ny Skole, der laa omtrent midt i Byen. Den bestod af 10 Bindinger, af hvilke de to sydligste var beregnet til en Ko, — de 4 følgende var ind-

²⁴⁾ 1737 skrives: »I Øster Hassing By findes et meget skrøbeligt Skolehus paa 7 Fag, vil koste 40 Rdlr. at reparere«.

rettet til Skolestue og de øvrige 4 til Dagligstue og Køkken; det hele var i stærk og forsvarlig Stand baade paa Tømmer og Tag. I Skolestuen var 3 nye Rammevinduer, et langt Bord med Bænke langs begge Sider, to lange Hylder til Skolebøgerne og endelig en Lerkakkelovn.

Af Bøger nævnes kun en ny Bibel, der var bekostet af Skolens Kasse.

I Dagligstuen var 2 Karme Vinduer, og vesten op til Skolebygningen var der opført et Udskud, der var næsten lige saa langt som denne, hvilket Udskud var indrettet til »Bur« (Fadbur), Kælder og andre smaa Kamre. Sonden for Skolen laa der en lille Kaalhave, hvori var en Brønd.

Indberetningen af 7/6 1800 siger, at Skolen er paa 7 Fag, hvoraf de 4 til Skolestue. Skoleholderen Peder Stefansen, var 61 Aar og ikke Seminarist.

Hans Løn var: 8 Rdlr., 2 Tdr. 2 Skpr. Rug, 2 Tdr. 2 Skpr. Byg, Ret til at have 2 Køer og 6 Faar i Fælleden, 24 Læs Splittørv. 67 Børn i Skolen, intet Legat. Børnene lærte som i Vesterhassing og de andre Skoler.

A. Skoleholdere i Øster Hassing

I. 1639 stævnedes Rasmus Nielsen Skoleholder Folk i Øster Hassing for resterende Skolepenge²⁵).

II. 1648 nævnes Christen Skolemester i samme Anledning, og 1672 maatte han betale 4 Rdlr. i Folkeskat for sine to hjemmeværende Sønner Niels og Jens.

III. 1690: Jens Christensen Hals, der vel var Søn af Forgængeren, beretter nævnte Aar om Skolen: »Da bor Skolebetjenteren i et lidet Skolehus, som af

²⁵) Kjær Herreds Tingbog.

Sognefolket paa Grandegade er oprettet til deres Børns Information, og bestaar samme Skolehus i 8 Fag, hvortil er ingen Avling uden et lidet Kaalgaardssted. Nyder af nogle faa villige Skolekorn, og undertiden intet kan bekommes; thi ingen Fundats er derpaa, endog aarlig gaar derfor to fattige Børn i Skole. Nyder for hvert Barn, som ellers gaar i Skole, om Ugen 1 Skill. danske«.

16. Januar 1704 indgik Sognemændene i Øster Hassing til Biskop Bircherod med en skriftlig Besværing over deres gamle Skoleholder, at han formedelst sin Alderdoms Affældighed ikke længere kunde undervise deres Børn med nogen Frugt og Nytte. De begærede, at Biskoppen vilde forskaffe en anden dygtig Person til denne Tjeneste²⁶).

IV. 1717: Morten Andersen (?)

V. —1754: Stefan Larsen, f. 16..., d. 1754. Han var gift 4 Gange. Hans to første Koner kendes ikke; men den tredje hed Kirsten Svendsdatter, og med hende havde han en Søn, og med den 4. Kone, Maren Henriksdatter, som overlevede ham, havde han 3 Børn: 1. Svend, boede 1754 »paa Rømø i Holsten«; 2. Peder, f. 1739, Faderens Eftermand; 3. Kirsten f. 1740; 4. Jørgen, f. 1742, Skoleholder i Horsens, se Side 263.

Stefan Larsen var en god Skoleholder, og som sine Kolleger i V. Hassing Sogn samlede han unge og gamle til Bøn, Sang og Bibellæsning. Han var i sine sidste Aar svagelig, og Sønnen Peder, som var 14—15 Aar, maatte holde Skole for ham.

VI. 1754—1805: Peder Stefansen, f. 1739, d. 1805, Søn af Formanden. Han var kun 15 Aar, da han

²⁶) J. Bircherods Dagbog ved Molbech, S. 437.

arvede Faderens Embede, og saa havde han endda vikarieret i nogle Maaneder, efter Biskoppens Mening »til Nytte og Opbyggelse«. Var en meget dygtig Lærer. Han ægtede 21/11 1781 Maren Rasmusdatter, f. 1749, d. 1816, Datter af Rasmus Pedersen i Øster Hassing.

Børn: 1. Stephan, f. og d. 1782; 2. Johanne Marie, hjdbt. 9/7 1782; 3. Stephan, f. 1787; 4. Mariane, f. 1791.

VII. 1806 (Ed 29/11 1811)—1820: Jens Pedersen, f. 1774, d. 29/5 1820. Var tidligere Skoleholder i Gaaser. Gift I^o 1795 med Ane Kirstine Rasmusdatter, f. 17... , d. 9/4 1798. Gift II° 1798 med Margrethe Pedersdatter, f. o. 1779, d. 1802, Datter af Peder Nielsen i Elgaard Ulsted, og Maren Jensdatter. Gift III° 1805 m. Birthe Marie Nielsdatter.

Børn: 1. Peder, f. 1795; 2. Jørgen, f. 1799; 3. Peder, f. 1800; 4. Ane Catrine, f. 1807; 5. Marie Catrine, f. 1816.

Gaaser Skole

Oprindelig holdt Beboerne i Gaaser en Løbe-Skoleholder, som underviste Børnene i et lejet Lokale, — og først i 1703 fik Byen et Skolehus, idet Margrethe Christensdatter Muhle²⁷⁾ til Østeraagaard²⁸⁾ kort før sin Død d. 30. Dec. 1702 havde skænket Gaaser en Skole.

Fundatsen, der er af 7. Juni 1703²⁹⁾, lyder saaledes:

»Margrethe Muhle, salig Niels Svendsens, har kort forinden hun døde, paa egen Grund, liggende til Meller-

²⁷⁾ Datter af Christen Rasmussen Muhle paa Attrup og var gift med Niels Svendsen Ryberg til Østeraagaard, d. o. 1697.

²⁸⁾ Østeraagaard i Hals Sogn kaldtes for dum Østergaaser.

²⁹⁾ Hofman Fund. IV. 277 b.

gaard i Gaaser, ladet opbygge et Skolehus, og desuden skjænket 100 Rdlr., staaende i Øster Gaaser, hvoraf Renten, 5 Rdlr. hver 11. Marts skal betales med 4 Rdlr. til Skolemester og 1 Rdlr. til Skolehusets Istandsættelse. Derfor skal han lære 4 fattige Børn hver Vinter med Flid og Vindskibeligbed«.

1737 skrives, at Gaaser har et forsvarligt Skolehus med noget Tillæg (Jord), og en Synsforretning af 27. Marts 1745 siger, at Skolen er et godt og forsvarligt Hus i alle Maader; det stod midt i Byen, vendte i Øst og Vest og bestod af 7 Bindinger, hvori baade Skole, Stue, Køkken og et lille Kammer indeholdtes. I Skolestuen var der 6 smaa Vinduer, et langt Bord med 2 ligesaa lange Bænke ved Siderne, en Bænk for Overbordenden, endnu 2 lange Bænke, 2 lange Hylder til at lægge Bøger og Papir fra sig paa og endelig, som er det bedste, en Jernbilæggekakkelovn, Skolen tilhørende. I 1798 opførtes en ny Skole i Gaaser, og 7. Juni 1800 indberettede Præsten, at Skolen er for 2 Aar siden af ny opført; den er paa 9 Fag, hvoraf de 4 er Skolestue.

Skoleholderen, Jens Pedersen, var 26 Aar og ikke Seminarist; hans Løn var 8 Rigsdrlr.

»Tilforn ydede Gaasers Jordbrugere til Skoleholderen ialt 4 Tdr. Byg; men ved Udskiftningen der i Byen blev Skolen tillagt 6 Tønder Land, hvoraf de tvende skulde være til Godtgørelse for ovennævnte 4 Tønder Korn«.

Skoleholderens Pengeløn var 8 Rdlr., der udrededes af et Legat, som to fordums Ejere af Østeraa³⁰⁾ havde givet. Han skulde desuden have 16—18 Læs Splittørv. Der var 35 Børn i Skolen.

Det bemærkes, at Holtets Beboere holdt en Løbe-Skoleholder. Som saadan nævnes ved Folketællingen 1801: Niels Thomsen, 23 Aar. Han boede nævnte

³⁰⁾ Det er Margrethe Muhles Legat (se foran), samt et Legat paa 100 Rdl., som Niels Møllerup til Østeraagaard 1769 skænkede Skolen, og hvis Renter Skoleholderen skulde nyde (Hofm. Fund. XI., S. 547).

Aar hos Jens Nielsen i Starbæk, hvor han vel har holdt Skole.

Skoleholdere i Gaaser

I. 1703—o. 15: Der maa have været en Skoleholder før Niels Nielsen; men hans Navn kendes ikke.

II. o. 1715—69: Niels Nielsen, født o. 1690, begr. 12/2 1769. Han var tillige Skrædder, »dog ikke ret Mesterskrædder«, som en gammel Indberetning siger; »men han syede og lappede lidt for Bønderne«.

Som Lærer var han flink; men i 1763 maatte han paa Grund af Alder og Svaghed holde en Hjælpelærer.

Gift o. 1715 med Maren Nielsdatter, f. o. 1682, begr. 8/11 1761.

Blandt deres Børn var Skoleholder i Gandrup Niels Nielsen og vist ogsaa Christen Nielsen i Møllergaard, samt Karen Nielsdatter, gift med Peder Brixen i Møllergaard.

III. 1769—97: Niels Christensen, f. o. 1717, d. o. 1798, gift med Ane Sørensdatter, f. o. 1731.

IV. 1797—1806: Jens Pedersen, f. o. 1774, d. 29/5 1820. Blev forflyttet til Øster Hassing, se foran Side 280.

V. 1806—14: Albert Phillip Kaalund, f. o. 1778, d. 8/8 1814 (drukne paa Fjorden). Havde før været Skoleholder i Hellum Sogn, — gift med Ane Margrethe Bloch.

ULSTED

Ifølge Præsteindberetningen af 1553 havde Degnen intet Bol, og der var heller ingen Skolebygning.

Præsten Christen Mørch siger: »Ligger der ien Kirkegaard, som giffuer herlighed til Woergaard, giffuer to Byskiep Byg, — kunde være Degneboel«. Voergaard hørte før Reformationen til Børglum Bispestol, og Biskoppen har vel besat Degnebolet med en Fæstebonde, hvilket han ofte gjorde.

1571 siges: »Degnen haffuer ingen Degneboell, gaar till Skole ij Aalborg«; det vil sige, her var en saakaldt »Løbedegn«.

For at hjælpe Latinskolen i Aalborg, hvis Økonomi stod paa svage Fødder, lagde Kristian III. en Række Degnekald, deriblandt alle Kaldene i Kjær Herred undtagen Hals og Vesterhassing, under den. Skolen fik saa Indtægterne fra disse Embeder og lod Degnetjenesten besørge ved store Latinskoledrenge, »Løbedegne«, som fik lidt Penge til Mad og Tøj.

1690 siger Præsten Peder Mikkelsen:

»Findes her et Skolehus (bygget før 1661), staaende paa Grandegaden uden nogen Indkomst, som holdes ved lige af Bønderne«.

Og Degnen Jens Thøgersen beretter:

»Degnekaldets Indkomster: Nyder aleneste Korn af 16 Mænd, som beløber sig in allis 4 Tdr. Rug; deraf penseres til Skolen¹⁾ 2 Tdr., Kvægtiende intet. Offer paa de 3 store Højtider 1 Sldr. Sct. Hans og Paaskerente 1

¹⁾ Da Sognet fik fastboende Sognedegne, maatte disse yde Aalborg Latinskoole 2 Tdr. Rug aarlig.

Sldr. 1 Mark. Et Skolehus uden Avling, som af Sognefolket med Proprietærens²⁾ Bevilling er oprettet. Biskoppens og Provstens Breve at forskikke, derfor giver jeg aarlig 2 Sldr. Svarer ellers de kongelige Skatter, mig paabydes«.

Ulsted fik sin første Skole omkring 1650. Det var en saakaldt *Degneskole*, idet det næsten altid var Sognedegnen, som var Skolemester. Denne Skole laa formentlig paa den nuværende Skoles Plads og blev i 1741 erstattet med en ny Skole, som i 1800 afløstes af Byens tredje Skolebygning.

I en Indberetning 1737 fortælles³⁾, at

»Sognet har en Skole, 3 Fag Skolehus, ganske skrøbelig, ved Degneboligen, som ogsaa er skrøbelig, men som formentlig af Vraa Herskab, som ejer hele Sognet, reparerer. — Flere Skoler kan Sognet ej faa.

Udi *Melholt*, som er en liden ringe By ved Strandsiden beliggende, findes kun en ganske liden Ungdom, hvilke formentlig kan søge til en nærliggende Skole i *Dronninglund Sogn*«.

1744 indberettes, at Skolehuset i Ulsted er opført for tre Aars Tid siden og mod Øst forbundet med Degneboligen⁴⁾. Det bestod af 5 Bindinger med Loft over samt af et Udskud paa nordre Side, og der fandtes en opmuret Skorsten med en deri til Skolestuen indsat Jernbilægger. I Skolestuen var der 8 Vinduer og i Udskudskammeret 4 Vinduer. Endvidere fandtes i samme Stue 2 lange Fyrreborde med 4 ligesaa lange Bænke ved Siderne samt to Bænke for Enden og fremdeles et lille Fyrrebord med 2 Bænke for smaa A. B. C. dariis⁵⁾. Skolestuen havde 2 Halvdøre til Forstuen, fra hvilken der førte hele Døre til Køkkenet og til Skolestuen og atter en fra denne til Udskudskammeret. Langs Sydsiden af Husene laa en ind-

²⁾ Herskabet paa Vraa.

³⁾ Aalborg Bispearkiv, Pk. 407.

⁴⁾ Se Degnen Tychous Legat.

⁵⁾ A. B. C. dariis: De mindste Børn, som lærte A. B. C.

gærdet Kaalhave og Nord for Huset et inddiget Gaardsrum. Alt var i forsvarlig Stand.

Degneboligen, der var bygget samtidig med Skolehuset, bestod af et Beboelseshus paa 8 Fag, men uden Stald eller Lade. Den laa midt i Ulsted By ca. 1000 Skridt fra Kirken. Der var ikke tillagt Degnen nogen Jord udover Haven, hvorimod han havde Ret til Tørveskær i Byens Mose samt Drift til Faar. Køer og Faar kunde han dog paa Grund af Omstændighederne ikke holde. Hans aarlige Indtægter i Korn var 7 Tdr. Rug og 7 Tdr. Byg og ved Offer, Smaaredsel med videre ca. 20 Rdlr.

Indberetningen af 4/6 1800°) siger:

»Skolebygningen er maadelig, skal i denne Sommer af ny opbygges. Degnen Laurids Slot er 31 Aar gammel og duelig, men er ikke Seminarist. Han er tillige Skoleholder, har 6 Rdlr. af Skolekassen og desuden 10 Rdlr. af Tychous Legat. Ved Udskiftningen i 1799 blev Skoleholderen tillagt 20.000 Kvadratalen Agerland. Han nyder her af Sognet 15 Tdr. Korn, Græsning til to Køer og 6 Faar samt 20 Læs Splittørv. Skolen har 62 Børn«.

A. Degne og Skoleholdere i Ulsted

I. o. 1643—66: Samuel Richardi, d. 1666, vist Søn af Skoleholder i Vor Frue Sogn, Aalborg, Richard Heauvert. Gift 1643 med Kirsten Lauridsdatter, f. 1613 i Næsborg, begr. 7/6 1692 i Ulsted.

Børn: 1. Catrine, d. efter 1710, g. 1679 m. Jens Andersen i Vejgaarden, f. 1645, d. 1703; 2. Christian, tjente 1684 hos Lars Clemmensen, Sønderkjær i Melholt; 3. Inger, gift før 1684 med Morten Pedersen, Risgaard i Melholt; 4. Sofie, gift 30/12 1688 med Jens Andersen i Ulsted; 5. Else, f. 1651, d. 1719, gift med Peder Andersen, Ryslund i Ryde.

^o) Bispearkivet, Pk. 413.

II. 1666 (Ed 22/3 88)—96: Jens Thøgersen, f. 20/1 1640 i Ulsted, begr. 18/7 1711, Søn af Husmand Thøger Svenningsen Bødker og Johanne Jensdatter. Gik i Skole hos Richardi, var 1657—64 »i Tjeneste hos fornemme Folk med at informere deres Børn« og blev 1666 kaldet til Degn og Skoleholder i Fødebyen.

»Anno 1688, den 22. Marts, efter at jeg min paalagte Pension (til Aalborg Latinskole) haffer vedtaget og til Ulsted Sognekald i Kier Herrit, som jeg allerede paa 22 Aarstid haffer betient, af velærværdige Hr. Biskoppen videre blef confirmeret. Underskriver jeg Jens Thøgersen«.

Foranstaaende er af Aalborg Stifts Degneedsbog og viser, at Thøgersen havde været Degn i 22—23 Aar, før han aflagde Eden.

Gift 1658 med Karen Askersdatter, f. 1640, begr. 3/3 1697. I Ægteskabet var 2 Sønner og 6 Døtre. Tre Døtre overlevede Faderen, og en Søn Ivar Jensen, f. 1676, var i Tjeneste hos en adelig Herre i København, men kom syg hjem og døde 1695. Datteren Inger blev gift med Eftermanden.

Ekstraskatten 1700 siger, at Degnen Jens Thøgersen er en gammel enlig Person, siddendes til Huse, — »han har hverken Tjenestefolk eller Hestestald«.

Den 5. Oktober 1696⁷⁾ meddelte Fru Kirstine Beck til Vraa Biskop Bircherod i Aalborg, at Degnen i Ulsted formedelst Svaghed vilde overlade sit Embede til Anders Pedersen Brøndlund, Søn af Degnen i Øster Brønderslev. Fru Beck bad Biskoppen prøve Brøndlund, før han gav ham Kaldsbrev, og 15. Januar 1697 konfirmerede Biskoppen Anders Brøndlund.

III. 1697 (Ed 15/1)—1703: Anders Pedersen Brøndlund, dbt. 27/11 1670, d. 22/4 1703, Søn af

7) »Personalh. Tidsskr.« 3. IV. 89.

Degn i Øster Brønderslev—Hallund Peder Lauridsen Hjønning og Karen Andersdatter. »Gik i dansk Skole og lærte at skrive og regne godt og tjente derefter adskillige Steder i Danmark og Norge, indtil han i 1697 blev Degn«⁸⁾. Gift 7/7 1697 med Inger Jensdatter, Datter af Formanden. Hun ægtede Eftermanden.

Anders Brøndlund var ved sin Død kun 32½ Aar, og Inger sad tilbage med 3 smaa Børn, og 3 Maaneder efter Mandens død fødte hun det fjerde.

Børn: 1. Karen, dbt. 16/10 1698, begr. 24/2 1757, gift 26/6 1732 i Thisted m. Niels Jensen Schmidt, f. 1697, begr. 18/3 1748, Degn i Hillerslev-Kaastrup. 2. Claus, dbt. Marie Bebud. 1700, begr. Viborg Sortebrødre Kirke 20/4 1765, Købmand i Thisted, senere i Viborg, g. I^o ca. 1730 med Mette Sørensdatter Leth, f. 17... , d. Thisted 17/5 1742, Søster til Hans Leth, Tarskov Mølle v. Aarhus; gift II° 13/1 1745 med Magdalene Katrine Friedenreich, dbt. Aalborg Bud. 17/10 1719, begr. Viborg Sortebrødre 1/5 1754, Datter af Præst ved Aalborg Bud. Christoffer Friedenreich og Abigael Marie Kuur; 3. Iver, dbt. 4/1 1702, begr. 29/7 1739, Skoleholder i Ø. Brønderslev, gift med Else Pedersdatter, f. o. 1681, begr. 4/12 1737. Se I. Bind, S. 585; 4. Anders, dbt. 22/7 1703, d. 1705.

IV. 1703 (Ed 21/7 1705)—1717: Lyder Mortensen, f. 1664, gift 9/8 1705 med Inger Jensdatter, Formandens Enke. Blev 1717 forflyttet, vist til Thy.

Børn: 1. Anne, dbt. 26/9 1706; 2. Johanne, dbt. 27/11 1707, d. 19/1 1708; 3. Maren, dbt. 30/12 1708; 4. Kirsten, dbt. 11/2 1714, begr. 24/6 1714.

⁸⁾ Ulsted Kirkebog og »Personalh. Tidsskr.« 1946 S. 79 samt »Skoler og Degne« I. 559.

V. 1717 (Ed 14/8)—1723: Hans Palludan Bjer-ring, f. 1664, begr. 28/1 1723. Antagelig ugift.

VI. 1723 (Ed 14/8)—1737: Hans Samuel Michelsen Klarup, f. 1696, begr. 26/3 1737. Hans Fa-der Michel Nielsen boede hos ham og døde i 1728, 67 Aar gammel.

Klarup ægtede 3/10 1723 Ane Jensdatter, f. 1682, begr. 2. Paaskedag 1743.

VII. 1737 (Ed April)—1741: Niels Tychou, f. 1689, begr. 30/6 1741.

»Han havde tidligere været i private Conditioner hos honette og skikkelige Folk og derefter Skoleholder ved en af Dronninglunds Skoler (1728 i Thorup)⁹⁾. Efter en Indberetning i Bispearkivet var han »af Vittighed (Kundskaber) og Opførsel bequem nok som Skolehol-der«¹⁰⁾.

Tychou var en af de faa Degne i Datiden, som havde Midler, og 19. Juni 1741, kort før han døde, skænkede han 100 Rdlr. til Ulsted Kirkes Udsmykning (»Tralværk« om Alteret), 100 Rdlr. til Ulsted Degne- og Skolebyg-nings Opførelse og Reparation samt 200 Rdlr., hvis Ren-ter Skoleholderen skulde nyde.

Ved Skiftet efter ham var der en Del gode Ting, f. Eks. Bægre, Skeer og Knapper af Sølv.

Tychou var Ungkarl, og hans nærmeste Slægtning, Broderen Jens Tychou, skulde være bosiddende i Køben-havn.

VIII. 1741: Michael Hansen Holm, f. 1710 i Holme, Aarhus Amt, d. 1774, Søn af Hans Jensen og Ma-ren Michelsdatter. Student fra Aarhus 1732, cand. teol.

⁹⁾ Ulsted Kirkebog og Bind I. S. 339.

¹⁰⁾ »Fra Himmerld. og Kjær Hd.« 1921, S. 13.

1740 og blev efter faa Maaneders Ophold i Ulsted Hovmester for Grev Holcks Børn paa Vraa, derefter i 1744 Kapellan i Torslev-Lendum og samme Aar Sognepræst i Tise, Viborg Stift. Gift I^o i Tise med Formandens Datter, Anne Hansdatter Høyer, gift II° med Sara Kirstine Mortensdatter Holst, Præstedatter fra Louns, Viborg Stift. Flere Børn. Ved Visitats i Ulsted 1744 kalder Biskoppen Holm »et habilt Subjectum«.

IX. 1741 (Ed 12/10)—47: Egidius Ebbesen Sandholt, f. i Aalborg 1716, Søn af Skrædder Ebbepoulsen Sandholt og Kirsten Poulsdatter. Student fra Aalborg 1736, 19 Aar gl.

»Han varede med Flid paa sit Embede og lærte Børnene til god Forfremmelse. Hver Søndag Aften samlede unge og gamle hos ham i Skolen til Katekisation og Bedestund«¹¹⁾.

10/5 1747 blev han for sin Flittigheds og Skikkeligheds Skyld forflyttet til det bedre Embede i Nors og Tved i Thy. Her befandt han sig dog ikke godt, og allerede 28/8 1748 blev han Degn i Tolstrup-Stenum. 1752 forflyttet eller død.

Niels Nielsen var en Tid Hjælpe lærer hos Sandholt (se Gandrup).

Gift 13/5 1749 med Marie Eriksdatter, Datter af Erik Nielsen, Nordkjær i Biersted Sogn.

Ægidius Sandholts Broder Thomas Sandholt blev Student fra Aalborg 1733, 22 Aar gl. Se I. Bd., 486.

X. 1747—55: Levi (Løve) Madsen, f. 1696 i Søndergaard, Melholt, begr. 4/7 1755, Søn af Mads Jensen og Gjertrud Nielsdatter.

Levi Madsen havde i sin Ungdom været Skriver paa

¹¹⁾ Aalb. Bispearkiv, Pk. 407.

Vraa og derefter Ridefoged forskellige Steder, saaledes i 1730 paa Sohngaardsholm, og 1738—47 var han Skoleholder i Dorf, Dronninglund Sogn (Bd. I., 323).

Det var øjensynligt ikke altid saa let for den tidligere Ridefoged at finde sig til rette med at være Præstens Underordnede, og ved Visitatsen i 1752 blev han af Biskoppen paamindet om sin »Særsindighed« mod sin Sognepræst. — I 1754 kaldes han »en ustraffelig Degn«; men han havde alligevel vist Forsømmelighed i sit Skolehold, saa Biskoppen maatte beskikke ham en Substitut, J e p H a n s e n¹²⁾ til Hjælp, for at det kunde komme i bedre Skik. Niels Nielsen i Gandrup var en Tid Hjælpelærer (se foran). Ved forrige Visitats havde Degnen for Resten paa egen Haand og uden Præstens Overhørelse antaget en Substitut, nemlig J e n s M ø g e l m o e s¹³⁾, som blev befundet for ringe til Skolemeister og derfor afskediget.

Levi Madsen blev 15/3 1741 i Jerslev viet til Dieteriche Marie Zeuthen, f. 1714, Datter af Degn i Jerslev-V. Brønderslev Marcus Christian Diderichsen Zeuthen og Sofie Nielsdatter Iversen. Efter Levi Madsens Død 1755 blev Børnene vist antaget af Enkens Broder, Landfoged Peder Zeuthen paa Læsø og kom dertil.

Børn: 1. Marcus Christian Zeuthen, dbt. 21/9 1742; 2. Mariane, dbt. 3. Paaskedag 1743; 3. Mads, dbt. Palmesøndag 1745; 4. Gjertrud Johanne, f. o. 1747; 5. Else Elisabeth, f. 1749; 6. Nicolai Bodsén, dbt. 16/6 1751.

¹²⁾ J e p H a n s e n blev senere Gaardmand i Ulstedlund og digtede ofte Sange til festlige Lejligheder.

¹³⁾ Møgelmoes var vist kun en stor Dreng (se Vester Has-sing).

XI. 1755 (Ed 22/7)—71: Mads (Magnus) Langebech, f. 1718, begr. 30/5 1771. Havde før han kom til Ulsted været Skoleholder i Linderum i Ugilt; se I. 121. Han var dygtig, og 1757 udviste Ulsted Ungdom »en dejlig Kundskab i deres Børnelærdom. Han forrettede sit Embede i Skolen og Kirken upaaklageligt; men dersom han ikke holdtes i Aev, viste han et stiv Sind og Fortrædelighed imod hans Sognepræst, som falder væk med Tiden«¹⁴).

I 1761 holdt han Substitut; thi nævnte Aar døde Skoleholder Christen Sørensens Kone Ane Jensdatter i Barselseng.

Langebech ægtede o. 1744 Karen Christensdatter.

Børn: 1. Jens, dbt. 25/7 1745. Boede 1771 i København, var da gift; 2. Marie Catrine, dbt. 9/7 1747, var 1771 hjemme, kaldtes da Dorte Marie; 3. Peter, f. 1748, d. 1796 i Sæby, var 1771 Fuldmægtig paa Voergaard, 1782—96 Birkedommer i Voergaards og Sæbygaards Birker; 4. Lars Harlev, dbt. 3/4 1750, Faderens Eftermand; 5. Christian Lauritz, f. 1751, tjente 1771 paa Bangsbo; 6. Ove Christian, dbt. 15/8 1753. Var 1777—79 konstitueret Skriver til Voergaard Birk. Død ung.

XII. 1771—98: Lars Harlev Langebech, dbt. 3/4 1750, begr. 23/1 1798, Søn af Formanden.

1783 fæstede Langebech af Herskabet paa Vraa Jørgen Larsens Gaard i Ulstedlund, og her bosatte han sig; thi Degneboligen var efterhaanden blevet meget brøstfældig.

Han var ingen stærk Mand, og da det kneb med at passe alle tre Bestillinger som Gaardmand, Degn og Skoleholder, synes han i de senere Aar at have holdt

¹⁴) »Fra Himmerld. og Kjær Hd.« 1921, S. 14. Kaldes her fejlagtigt Røgelmose.

Hjælpe lærer. Han døde som en velhavende Mand; thi Sønnen fik i Arv ca. 757 Rdlr. og Datteren det halve.

7. August 1772 ægtede han D o r t h e S ø r e n s d a t t e r R a s k, f. 1737, begr. 28. Marts 1798, Datter af Skoleholder Søren Christensen Kajholm paa Hirtsholmene og Catrine Ottedatter¹⁵⁾). Dorthé opholdt sig 1769 paa Vraa og 1772 paa Gjettrup, hvor hendes Broder var Forvalter.

Børn: 1. M a g n u s P e t e r, dbt. Nytaarsdag 1775, begr. 13/2 1803. 1798 købte han Gaarden i Ulstedlund for 800 Rdlr., men solgte den straks igen. Han flyttede saa til sin gode Ven T h o m a s F a n ø e, Kromand i Vester Hassing, hvor han boede til sin Død; 2. C a r o l i n e, dbt. Trinitatis S. 1777.

XIII. 1798—1817: L a r s C h r i s t i a n J e n s e n S l o t h, f. o. 1770, d. 3/9 1838. Fra 1814 Lærer og Kirkesanger. Opgav Embedet og blev Bolsmand i Ulsted. Gift 1798 med E l s e K i r s t i n e T v e d e n s, f. o. 1769, d. 9/8 1847. Barn: A n e J o h a n n e, dbt. 20/6 1799.

B. Melholt

Melholt havde ingen Skole, men maatte klare sig med en Vandrelærer, eller ogsaa søgte Børnene Gjeraa Skole, se foran Indberetningen af 1737.

Der maa dog være blevet opført et Skolehus; thi et saadant findes paa Melholt Udskiftningskort fra o. 1800. Huset laa i Vestsiden af Øster Melholt; men det forsvandt snart efter.

Den 26. Januar 1752 var N i e l s P o u l s e n S k o l e h o l d e r F a d d e r i S ø n d e r k j æ r. Da Skolen nedlagdes, blev Børnene atter henviste til Gjeraa Skole i Dronninglund Sogn, indtil der 1852 opførtes en Skole i Vester Melholt.

¹⁵⁾ I. Bd. S. 89.

HALS

Sognet kom o. 1200 til Vitskøl Kloster, og da dette ved Reformationen blev Kronens, var der hverken Præstegaard eller Degnebol i Hals, hvorfor Præsten fik to Bol og Degnen eet; men de maatte yde Kronen Landgilde som almindelige Fæstebønder.

1571 oplyses: Degnenn haffuer ingen Degneboell; han haffuer inthet Kornn. Hans Rente: Pening 18 Mark¹).

18/6 1632 skænkede Kristian IV de to Bol (nu Hals Præstegaard) afgiftsfrit til Præsteembedet, medens Degnen fik eet Bol: »Eftersom ingen Degneboel er til Hals Sogn, da skal vor Lensmand forskaffe samme Degn et Boel, naar noget ledigt vorder; for sin sædvanlig aarlig Landgilde, og han saa vel som hans Efterkommere²) være fri for Stedsmaal³), Ægt⁴) og Arbejde⁵)«⁶).

Imidlertid gik Aarene, og der blev intet Bol ledigt til Degnen, og 10/6 1638 klagede Sognepræsten J e n s M a d s e n, Kongens Foged paa Ladegaarden, K n u d J e n s e n J u e l, og Kirkeværgerne til Biskop C h r i s t e n H a n s e n R i b e r herover, idet de mente, at H a n s L i n d e n o v paa Hundslund Kloster, som i 1637 havde faaet Hals Birk i Forlening, burde hjælpe Degnen⁷).

1) Præsteindberetning. Hals Ladegaard er formentlig den oprindelige Præstegaard fra den ældre katolske Tid.

2) Efterfølgere.

3) Stedsmaal: Indfæstning.

4) Ægt: Pligtkørsel.

5) Arbejde: Hoveri m. m.

6) Kancelliets Brevbøger.

7) »Saml. til jydsk Hist. og Top.«, II R., 5. Bd., S. 210.

Klagen oplyste, at Degnen Søren Nielsen sad i et Lejehus med sin Kone og sine smaa Børn, og at han ikke der havde Plads til at holde Skole, som han gerne vilde. Der var kun godt at sige om ham idet han passede sit Embede godt med Sang, Klokkeringning og Degnelæsning⁸⁾.

Kort efter fik Søren Nielsen sit Degnebol; herom siger Matriklen af 1662:

»Søren Nielsen, Degn i Hals, har et Degenboel frit for sin Bestilling af kongelig Benaadning, Hk. 1—5—1—1. Bygningen er dog ganske øde, og Degnen bor paa et Gadehus, — giver heraf 18 Skill. Han har et Aalegaardsstade i Fjorden«.

I Præsteindberetningen af 1690 oplyser Degnen David Gregersen, at

»Sognet bestaar af 24 Gaarde, som dog ej er mere end 9 Rytterlæg og Portioner, hvoraf Degnen kan tilkomme 6 Tdr. Korn; men formedelst Sognet er forarmet den største Del, bekommes ikkun en ringe Del deraf, hvoraf penses til Aalborg Skole 1 Td. Rug og 2 Tdr. Byg, og Enken i Kaldet nyder det største Stykke Jord, kaldet Vejageren. I Kvægtiende har min salig Formand nydt to Lam; men den Tid jeg Degnekaldet har betjent, er ganske intet deraf nydt.

Ingen Degnebolig, men har haft tvende smaa Haver⁹⁾, som begge kan besaa med 2 Skpr. Byg, den ene liggende øster i Byen¹⁰⁾, som for sin Udygtigheds Skyld er øde, den anden vester i Byen, hvorpaa et Degnebolig nu Mestendelen er forfærdiget, og til dets Hjælp og Forskud har Biskoppen af Medynk mig leveret 20 Rdl. Til samme Degnebolig ligger 7 Stykker Agerjord, men de 4 Stykker ere ganske ufrugtbare formedelst Sandflugtens skadelige Fordærvelse, af hvilken Agerjord ligger til Enken et Stykke af det bedste. — Engen giver ungefæhr 7 Læs Hø. Ogsaa heraf nyder Enken det bedste Stykke. Offer til Jul 2 Rdl. 2 Mk., Paaske 1 Rdl. 3 Mk., Pintse 1 Rdl. 2 Mk., heraf nyder Enken hver Offerdag 1 Mk.

Barnedaab og Brudfolk gives ej noget af uden af dem, der holder Børnene over Daaben, og dem som Brudfolk

⁸⁾ Aalborg Bispearkiv.

⁹⁾ Have: Indhegnet Mark.

¹⁰⁾ Byen: Skal være »Bymarken«.

ere, og saa nogen sær medfølgende Personer, en ganske ringe Penge. Paaske og Sct. Hansrente gives tilsammen af en Del 6 Skill., en Del 4 Skill.«.

Degnen R a s m u s A n c h e r oplyser 1743¹¹⁾, at Degneboligen ligger i Hals By nær ved Kirken¹²⁾. Den bestod af Raaling 7 Bindinger, Lade 6 Fag og Fæhus 7 Bindinger. Da han tiltraadte Embedet, var der kun et lille Raalingshus paa 7 Fag¹³⁾, hvilket stod endnu, men i ganske brøstfældig Stand, hvorfor han maatte bygge en lille Stue til samt en Lade paa 6 Fag og et Fæhus paa 7 Fag. Ved Boligen var en lille Kaalhave, og dertil yderligere en lille Have, beliggende vester i Byen, kaldet »Grøngaard«¹⁴⁾.

Ellers laa til Degneboligen $\frac{1}{2}$ Td. Hk.¹⁵⁾ bestaaende af 11 Agre, nemlig 5 i Østermarken og 6 i Vestermarken, hvori kunde saas 22 Skpr. Rug eller 35 Skpr. Byg. Endvidere 9 Stykker Eng, de 5 sønden Skoven og de 4 norden Skoven, kunde ialt bjerges $12\frac{1}{2}$ Føring Hø. Der var Tørveskær i Hals Mose, 4 Favne i Bredden og i Længden, saa langt Mosen gaar i sønder og nord.

Af Skoven nød Degnen aarlig 2 Skovlæs Brændsel og 8 Bondelæs Gærdsel til at lukke for Mark og Enge og Haver med. Han havde et halvt Ruseded i Fjorden paa Stedet Bløden. Hans Køer, Faar og Heste gik i Fællig med Bymændenes, og han havde Ret til Skodtørv i Mosen og Splittørv i Fælleden.

Visse og uvisse Indkomster: I Korn: 3 Tdr. 4 Skpr. Rug og 7 Tdr. Byg, ialt 10 Rdl. 4 Skill., — Højtidsoffer pr. Dag (3 Dage) ialt 8—9 Rdl., — Tavlen, som gaar

11) Indberetning af 26/7 1743, Bisparkivet.

12) Degneboligen laa nu paa Nordsiden af Nørregade nær Skiveren, paa den Grund, hvor Matr. 86, Villa »Iris«, er.

13) Se Kortskitsen af 1722.

14) Er vist Jordstykket Matr. 100 østen for Fattiggaarden; det kaldes 1842 for »Degnehaven«.

15) Ved Matr. 1688 sattes Degnebolets Hk. til 0—4—0—0.

hver anden Højtidsdag, har af Arilds Tid tilhørt Degnen, ialt 6—7 Rdl., — Smaaredsel 3 Rdl. 2 Mk., — ialt 46—48 Rdl.

Ancher oplyser endvidere, at det Stykke Jord, hvorpaa Skolehuset¹⁶⁾ var opført, tidligere havde tilhørt Degneboligen, men var af Herskabet (Prinsesse Sophie Hedevig) taget derfra uden noget Vederlag.

Ved Hals Bys Udskiftning i 1796 tillagdes der Degnen en Lod norden Byen vesten Skolens Lod samt en Lod i Ulvehaven sydøst for Møllergaard.

Søndre Skole (Degneskolen)

Ifølge Kristian IV's Brev af 26. Juni 1626 skulde der opføres en Skole i Hals:

»Det maa paalægges de velhavende Bønder i de store Landsbyer at holde en Skolemester og opføre et lidet Skolehus til deres Børns Lyksaligheds Forfremmelse«.

Den første kendte Degn i Hals, Christoffer Nielsen, holdt ikke Skole; derimod synes Nr. 2, Søren Nielsen, at have haft en Skolestue i Degnegaarden paa Nørregade. Byens ældste Skole blev opført af en gammel Skoleholder, Mads Thomsen.

Samme Skoleholder holdt formentlig først Skole i et lejet Lokale, og han havde skrabet lidt Midler sammen (Arv?). Han og hans Svigerinde Maren Nielsdatter, som ogsaa havde lidt Penge, skænkede o. 1685 Hals Sogn dets første Skolebygning. Den laa paa Nordsiden af »Tre-kanten« (Skrædder Mørchs) og var et lille beskedent Hus.

I Præsteindberetningen af 1690 siger Pastor Bloch:

»Et Skolehus findes her i Byen, som forleden Aar er givet til Guds Ære og Ungdommens Nytte af en Mand

¹⁶⁾ Nordre Skole.

her i Hals ved Navn Mads Tommesen; men fordi intet¹⁷⁾ ligger dertil, bebos det ej af nogen Skolemester«.

Antagelig gik Mads Thomsen fra Embedet i 1694; thi 24/6 blev der taget Syn over Skolen¹⁸⁾:

»Monsieur Jens Mørch, Ridefoged til Vraa, mødte paa velagte Mand Mads Thomesen, Skoleholder i Hals, hans Vegne og fremstillede to Synsmænd, som den 24. Juni forrige Aar havde taget Syn over det Skolehus, som Mads Thomesen med menige Granders Samtykke og Øvrighedens Tilladelse havde ladet opbygge«.

Der berettes, at Skolen ligger i Hals By og er 21 Al. lang (7 Fag), Bindingsværket af Eg, Bjælker og Sparrer af Fyr og Gran. I østre Ende var der mod Syd en Forstue og mod Nord et lidet Kammer eller Sengested; midt i Huset en 3 Fags Skolestue med 6 Vinduer i Syd og 3 i Nord. Gulvet var af Ler. I Skolestuen fandtes en stor Lerkakkelovn med Kakkalgryder, 2 lange Borde og 3 Bænke paa Egepæle, der var slaaet ned i Gulvet, samt et Par lange Hylder. De næste to Fag var i Nord et Stegers og i Syd et lille Kammer til Mads Thomsens Svigerinde Maren Nielsdatter, »som havde bidraget til Skolens Opførelse«. Det syvende og vesterste Fag var Tørvehus.

Søndre Skole blev Degneskole; men Degnene boede der ikke; thi Marens Kammer og Mads' Sengested var for lidt til en Familie. De boede i Degnegaarden paa Nørregade (se Skitsen). Skolen maa være blevet fornyet sidst i 1700erne; og da man i 1845—46 byggede den ny Nordre Skole, blev den solgt.

17) Jord.

18) Hals Birks Tingbog 19/1 1695.

Nordre Skole (Prinsessens Skole)

I 1719 (Fundats af 28/8) skænkede Prinsesse Sophie Hedevig til Dronninglund, som ejede Hals, Sognet to ny Skoler, een i Hov og een i Hals.

Sidstnævnte Skole blev opført nordligst paa Degnebolets Toft¹⁹⁾ lidt syd for den nuværende Skole.

I Indberetningen af 26/1 1745 siges²⁰⁾:

»Skolehuset er beliggende i Hals By paa det belejligste Sted for Hals', Skovshoveds og Mølholt's Børn. Det staaer med Enderne i sønder og nær og bestaar af 8 Fag eller Bindinger — — —«.

Ligesom ved Søndre Skole var Undertømmeret af Eg, Resten af Fyr og Gran, og de udvendige Vægge var murede, de indvendige klinede. Huset havde Straatag og Skraagavle; Loftet var af Fyr, Gulvene af Ler.

Indgangsdøren var i Øst, og til højre var der en Skolestue paa 5 Fag med to Vinduer til øst, et til nord og et til vest. Til venstre for Indgangen var Skolemesterens Lejlighed, der bestod af en 2 Fags Stue, Køkken og et Par Kamre ind i et stort Udskud, som laa paa Vestsiden af Huset. Sønden for Skolen var en Kaalhave,

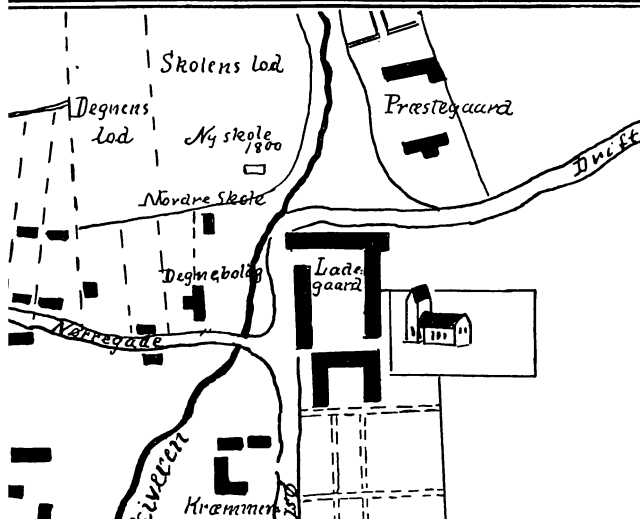
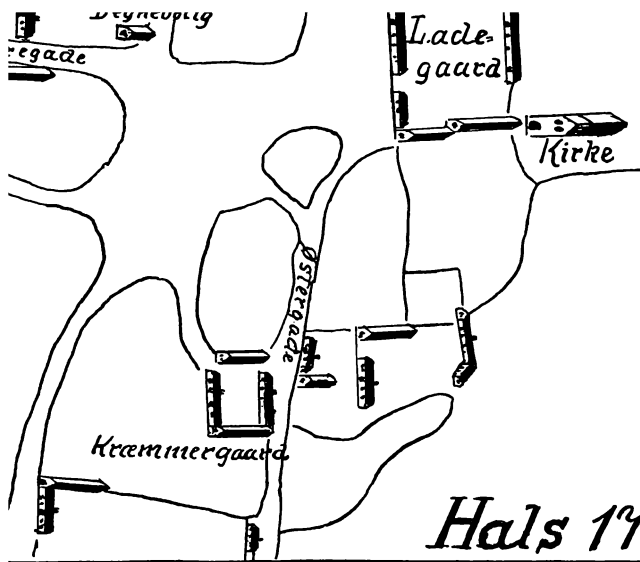
»som vendte sig i Syd og Nord med en Længde af 12 Al. mod Øst og 32 Al. mod Vest. Skolemesteren, som holder Skole Vinter og Sommer, nyder af Herskabet paa Dronninglund, der tillige vedligeholder Bygningen, aarlig 30 Rdlr., nemlig 20 Rdlr. i rede Penge, der udbetales i to Terminer, og for de øvrige 10 Rdlr. 4 Td. Rug og 4 Td. Byg, ligeledes i to Terminer. Desuden tre Skovlæs Brænde, som føres til Skolen af Bønderne, der selv alene yder ham 60 Læs Tørv, som de ligeledes skal bringe ham tilført«.

Ifølge Pastor Obels Indberetning af 31. Maj 1800 var Nordre Skole da helt kassabel:

»Bygningen er saa maadelig, at hverken Skoleholderen eller Børnene kan være sikre for Regn og Blæst. Nærværende Præst har i 4 Aar gjort Forestilling desangaaende.

¹⁹⁾ Hvor Fisker Søren Sørensen 1956 bor.

²⁰⁾ Rørsigs Samlinger.

Stiftsøvrigheden har gjort alt, forestillet Omstændighederne til det kongelige danske Cancelli, som har resolveret, at naar Lodsejerne ej kunde forenes om Istand-sættelse, kunde Sagen bedømmes ved Lands Lov og Ret.

Imidlertid har største Lodsejer, Justitsraad Ole Lange²¹⁾, bygt en ny Skole, som endnu ej er færdig, fordi de øvrige Lodsejere (Bønderne) ej vil hjælpe til med Pligtarbejde. Skoleholderen Tønnes Christensen er 39 Aar og ej Seminarist. Da Skolen er saa forfalden, at ingen Børn kan søge Skolen, er Skoleholderens Duelighed ubekendt for nuværende Præst. Skoleholderens Løn er 20 Rdlr., deraf fra Skansen 1 Rdlr. 4 Mk. 15 Skill., 4 Tdr, Rug, 4 Tdr. Byg og 60 Læs Hedetørv, samt 3 Skovlæs Brænde. Til Skolen hører 3 Tdr. Agerland«.

Der blev altsaa bygget en ny Skole i 1800; den laa paa den nuværende Skoles Plads og blev fornyet i 1846.

H o v S k o l e

Prinsesse Sophie Hedevig til Dronninglund skænkede i 1719 (Fundats af 28. Aug. 1719) Hov By dens første Skole, som laa omtrent paa den nuværende Skoles Plads. En Indberetning af 1743 fortæller, at Skolen laa midt i Byen. Huset stod med Enderne i Øst—Vest og bestod af 6 Fag. Undertømmeret i Ydermurene var af Eg, og Stolperne hvilede paa Sten, det øvrige Tømmer var dels af Eg, dels af Fyr, og for en mindre Dels Vedkommende af Bøg; Væggene var alle klinede. Overtømmeret var af Fyr og Gran, Taget af Straa med skraa Gavle.

Over de 5 Fag af Huset var der Loft af Fyrrefjæl; men over det 6. Fag, som var Forstue, Køkken og et lille Udskud, der var tilbygget Huset, var der ikke Loft.

Til venstre for Indgangen laa Skolestuen, der bestod af 3 Fag, og i hvis søndre Side der var 2 Fag Vinduer med 3 Vinduer i hvert Fag. Til højre for Forstuen var Skolemesterens Stue, der bestod af 2 Fag, forsynet med

²¹⁾ Ole Tønder Lange til Hals Ladegaard, Bratskov m. m.

1 Karm Vinduer med 4 Vinduer i, og ligeledes paa den søndre Side.

Ved den nordre Kant af Skorstenen var der Udgang til Køkkenet. Dørene for disse Indgange var hele Fyrre-dyre med Jernhængsler og Klinker, og disse, som alt andet i Huset, var nyt og i god Stand. Gulvene var af Ler. I det Fag, hvor Skorstenen, der var opsat af brændte Mursten, stod, fandtes Forstuen paa den søndre og Køkkenet paa den nordre Side.

Skolemesteren, der kun holdt Skole om Vinteren, fik derfor af Herskabet, der tillige vedligeholdt Skolen, aarlig 12 Rdlr. og 3 Skovlæs Brænde, der tilførtes ham af Bønderne, som selv ydede og tilførte ham 60 Læs Tørv.

2. Nov. 1754 skrev Skoleholderen Christen Gundersen angaaende Skolens Inventar:

»Trende Borde af Bøgeplanker, 5 Alen lange og $3\frac{1}{4}$ Kvarter brede, naglede paa Egefødder, som er nedgravet i Jorden. Trende Fyrrebænke, hver 5 Alen lang. En gammel Steen-Kakkelovn²²⁾, som nu er ubrugelig. Bøger: 1 Bibel. Skolehusets Bygninger er i god Stand«.

1765 havde Skolen 27 Elever, 15 Dreng og 12 Piger.

At Hov i 1775 blev solgt fra Dronninglund Gods var meget uheldigt for Læreren; thi før fik han sin Løn fra Godset; men nu blev den lignet paa Beboerne, og han maatte selv inddrive den, hvilket ikke var let.

De gamle beretter, at Hov Skole engang brændte sammen med den halve By; det var vistnok i 1750—60erne. Saa byggedes der en ny Skole, der stod til 1818.

13. Maj 1800 indberettede Pastor Obel:

»Skolebygningen holdes i god Stand. Børnene, som hører til dette Distrikt, er samtlige af Hov, haver altsaa kort Vej til Skole. Skoleholderen Lars Andersen er 44 Aar, ikke Seminarist, men duelig. Hans Løn i Penge er 15 Rdl., Ildebrændsel samt et Stykke Jord til Græsning, som kun er lidet nyttigt. Han holder kun Vinter-

²²⁾ Pottkakkelovn.

skole, og Børnetallet er 24—30. Fagene er: Religion, Bibelhistorie, noget Skrivning og Regning. Lønnen er lagt paa samtlige Lodsejere, saa Skoleholderen maa tage den paa 30 Steder«.

Ved Udskiftningen i 1789 tildeltes der Skoleholderen noget Hedejord til en Kos og 4 Faars Græsning, og nogle Aar efter (i 1814) fik han: En Jordlod i Søndermarken paa $9\frac{1}{2}$ Td. Land, en Kærlod i Langbrokær paa $2\frac{3}{8}$ Td. Land og en Englod i Smaaengene paa $2\frac{3}{8}$ Td. Land, saa han kunde holde 1 Hest, 3 Køer og 4 Faar.

I 1810 indførtes Helaarsskole i Hov, og Skoleholderens Løn sattes fra 15 op til 25 Rdlr.

A. D e g n e

Degnene i Hals var som oftest tillige Skoleholdere ved Søndre Skole.

Vi kender ikke med Sikkerhed de første Degne i Hals; men i Vitskøl Klosters Jordebog af 1552 nævnes en Karen Degens sammen med Peder Thomsen, vel hendes Søn, som Fæster i et af Kronens Bol. Karen var velsagtens Enke efter

I. Thomas Degn, maaske den første Sogndegn efter Reformationen.

II. 1552: Michel Skriver var samtidig Fæster af et andet Bol. Han var antagelig ligesom to næste Tingskrivere Degn i Hals.

III. Kort efter 1600 nævnes Christoffer Nielsen, d. o. 1649, der tillige var Skriver ved Hals Birketing, for hvilket Embede han fik 10 Sldr. aarlig.

I 1625 førtes ved Birketinget en Hekseproces imod en Kone i Hals ved Navn Else Jensdatter, og blandt Vidnerne var Degnens Kone Gjertrud Anders-

datter, som spurgte Heksen, om hun var Skyld i, at Gjertruds Søn Niels Christoffersen »ej er stadig i sin Skolegang og ej bliver visere«, — hvortil Else svarede: »Han kunde have ladet mig beholde, hvad mit var!« Drengen, som vel har gaaet i Aalborg Latinskole, havde sammen med andre Knægte rapset Frugt i Elses Have, og nu mente Folk, at hun havde forgjort ham. Else blev dømt til Baalet; men hun indankede Sagen for Viborg Landsting, og her mødte den oplyste og myndige Niels Jensen Skjeldvig paa Fogedgaarden og reddede hende²³).

1649 nævnes »Christoffer Degen«, der afgik fra Degneembedet 1631, endnu som Beboer af et Gadehus i Hals. 29/3 1650 stod Niels Christoffersen paa Hals Birketing og tog Tingsvidne af 24 Mænd i Birket, at han var barnefødt i Hals, og at

»hans Fader var den salig Mand Christoffer Nielsen, for-dum Degn og Tingskriver, og hans Moder var den salig Danekvinde Gjertrud Andersdatter«.

Niels havde, i den ganske Tid, han havde været hos dem, skikket sig som en ærlig ung Karl vel egnede og anstod i alle Maader. Efter at have faaet dette Skudsmaal har han vel forladt Hals.

IV. 1631—1670: Søren Nielsen, der som sin For-gænger tillige var Tingskriver. I sin tredobbelte Egen-skab af Degn, Skolemester og Skriver havde han ofte Stridigheder med Halsboerne, og allerede i 1632 var han

²³) Se »Den store nordjyske Hekseforfølgelse« af C. Klitgaard (»Fra Himmerld. og Kjær Hd.« 1915). Skjeldvig, der døde 1631, var Kronens Birkefoged i Hals Birk og vist tidligere dens Delefoged. Han var gift med Anne Andersdatter, Datter af Anders Skriver (Kjærulff), Foged i Hals, d. 1589, og hun var, da Niels Skjeldvig ægte-tede hende, Enke efter Kronens Delefoged i Hals Jens Andersen Juel. Skjeldvig var utvivlsomt fra Skjeldvig i Bjaldrup S. i Slesvig. (C. Klitgaard: »Kjærulfske Studier« 35 f.).

ude for saa megen Sladder og Kritik, at han den 3. Aug. paa Tinget tog Vidner om sin Opførsel og spurgte, om der var nogen, fattig eller rig, der kunde beskylde ham for, at han ikke havde tjent enhver i og udenfor Kirken, paa Tinge og uden, i den Tid, han havde været i den Tjeneste, som han af Gud og kristen Øvrighed var tilforordnet, hvorpaa en Række menige Birkemænd svarede, at han havde tjent enhver godt og vel i sit Embede, baade i Kirken og uden²⁴).

1/11 1633 stævnedes Søren Nielsen paa sin Kones Vegne sin Svoger, Gaardfæster Christen Larsen Ligger, for et Sølvstob, saa godt som 8 Dlr., og en Ko, hvilke Ting, hun skulde have haft i Arv efter sin Fader Niels Ibsen, — og 20/5 1636 og mange Gange senere stævnedes han en hel Del Mænd i Birket, fordi de ikke havde betalt Degnerente. 11/11 1649 maatte han atter tage Tingsvidne om, at »i den Tid, han har opholdt sig i Hals Sogn og Birk, har han forholdt, handlet og skikket sig udi Kirketjenesten, saavel med Børn og Ungdommen udi deres Catechisimo og Børnelærdom informeret og opført sig som en skikkelig Person vel egner og anstaar i alle Maader, — og som Birkeskriver har han opført sig som en ærlig Mand anstaar«.

I Foraaret 1654 skulde Hals ny Skanse være færdig, — og 3/3 stod Søren Nielsen paa Tinget paa Lensmandens Vegne og forbød Hals og Skovshoved Folk at lade deres Svin, Fæ eller Kvæg komme i Skansen eller udi Knud Jensens Eng eller Drift at rode, — under Fortabelse af samme Svin eller Fæmon, »eftersom det tilforn baade er fra Prædikestolen og paa Tinge forbuden«.

Naar han stævnedes Folk for Skatter, Skolepenge og anden Restance, blev de meget fornærmede, og han havde ofte meget Bryderi med dem.

En af hans Uvenner var Naboen, den fordrukne Niels

²⁴) Hals Tingbog.

Christensen Skjøt, som engang kaldte ham for en »buget Skælm«²⁵), og som en anden Gang midt om Natten gik ind i Søren Gaard, hvor han pikkede paa Ruderne med sin Kaarde og raabte: »Kom her ud, din gamle Skælm!«

En anden Uven var Christen Mikkelsen Drejer, hvem Degnen 4/3 1659 stævnedes for nogle Brevpenge. Christen blev dømt til at betale, hvad han var vred over.

25/6 1659 beretter Tingbogen:

»Søren Nielsen stod her for Retten og forfulgte med Loven Christen Mikkelsen Drejer i Hals for Volds Sag, anlangendes, at han paa 2. Pinsedag efter Vidners og Klages Indhold skal have slaget forskrevne Søren Nielsens Hustru Karen Nielsdatter blodig og blaa uden Aarsag.

Lars Pedersen i Hals og Ane Larsdatter vidnede, at det var dem vitterligt i Sandhed, at paa 2. Pinsedag sidst forleden mod Aften, da kom Karen Nielsdatter ind hos Lars Pedersen og vilde købe en halv Kande Øl for Penge. Da bad Christen Smed i Hals, saa vel som de andre gode Venner, der var inde, hende drikke en Gang med dem. Da svarede hun, at hun gad ikke drikke. Da bad de, at hun vilde drikke saa meget, hun vilde, — og saa tog hun Stobet og drak noget af det.

Da stod Christen Mikkelsen Drejer her i Hals der inde ret for Haanden. Saa satte hun Stobet for ham og sagde: »Signe Eder Gud, Christen!« Saa sagde han til hende: »Er det Jer?« Karen sagde »Ja«. Saa sagde han til hende igen: »Der skal fare Djæveln i Dig, din caroniske Hore, og din Mand, den Tyv og Skælm!« Med det samme slog han hende i Næse og Mund, at den stod i Blod paa hende; saa fo'r han op og stødte hende imod Kandebænken med den ene Skulder og Arm og sagde: »Jeg kan endnu se flere Hug og Slag!« — og saa sparkede han hende og gav hende flere Hug og Slag. I det samme kom hendes Søn Niels Sørensen derind og saa, hvor ilde han handlede med hans gamle Moder«. Herefter fulgte en længere Retssag.

Søren Nielsen var gift med Karen Nielsdatter (d. efter 1690), som overlevede ham en halv Snes Aar; hun var Datter af Niels Ibsen Skjøt i Hals. Af

²⁵) tyk Kæltring.

deres Børn kender vi kun Niels Sørensen (se ovenfor).

V. o. 1670— o. 1716: David Gregersen, f. o. 1648, d. o. 1716, Søn af Pastor Gregers Davidsen i Hals og Kirsten Ibsdatter. Degnen var Broder til den stridbare Degn Jens Gregersen Hals i Vrensted, senere i Understed, og Halvbroder til Pastor Balthasar Hals i Understed-Karup. 13. August 1680 overlod Anders Jensen Fæstet af sit Bol i Hals til Degnen for en Sum Penge; han og hans Kone skulde dog have Lov til at bebo en lille Stue og Ret til at benytte Stegers og Bryggers (Hals Tingbog).

Men allerede i 1684 synes David Gregersen at være flyttet til Nørregade, — maaske er Søren Degn først nu død; thi 9. Juni vidnede flere Hals Mænd paa Birketinget, at

»Degnen David Gregersen nu bor i det Hus, som hans Formand Søren Nielsen iboede, og som han selv havde bygget, og der havde tilforn ikke staaet noget Hus, før end Stiftamtmanden og Øvrigheden gav deres Minde og Samtykke til, at Søren Degn der opsatte sig et Skolehus, og han opsatte saa et Hus paa samme Aasted. Træet til Huset var taget i kgl. Majestæts Skov, Hals Skov«²⁶).

Det er uden Tvivl David Gregersen, som fik en Iretsættelse, da Biskop Jens Bircherod den 25. August 1704 var paa Visitation i Hals:

»Jeg maatte forefinde som tilforn en uforsvarlig Ruditet²⁷) og Vankundighed hos en stor Del af Ungdommen.

Jeg forsømte derfor ikke at erindre saavel Forældrene som Børnene, saavel Præsten som Degnen, med haarde Ord deres Kristendoms — og Embedspligt, at de maatte ophjælpe saadan Mangel«²⁸).

²⁶) Hals Tingbog.

²⁷) Uvidenhed.

²⁸) J. Bircherods Dagbøger ved Chr. Molbech.

Gregersens Kone hed Maren Ejlersdatter. I en Gaard i Hals boede i 1700erne og senere en Slægt Davidsen; det er vel Degnens Efterkommere; men hans Børn kendes ikke.

VI. 1716 (Ed 24/7²⁹)—1729: Thomas Pedersen Scavenius, f. o. 1690, Søn af Degnen i Vesterhassing Peder Scavenius og Mette Skiønning; se Side 269. Gift med Maria Andersdatter Sundt, efter hvem der holdtes Skifte den 14. Juni 1717. Ingen Børn.

VII. 1729 (Ed 7/10)—59: Rasmus Pedersen Ancher, f. 1696, d. 1759, Student fra Randers 1718. En Broder, Søren Glud, død 1737, var Degn til Randers Hospital. Ancher blev tilligemed Sognets 2 andre Skoleholdere ved Bispevisitatsen i 1741 formanet til at vise bedre Frugt, hvad de lovede.

Ved næste Visitats 1744 staar der, at »de er flittige, lærte Skolebørnene og til visse Tider om Ugen holdt Bedestunder med unge og gamle«.

Ved Visitatsen i 1747 svarede de unge i Kirken ligefrem slet; men 1752 var det atter bedre med Børnene og de unge³⁰).

Ved Visitatsen i 1744 oplyste Biskoppen ogsaa, at der angaaende de voksne i Almindelighed ikke var grove Forargelser i Menigheden uden af fremmede Matroser; men 10 Aar senere var det ikke særlig godt med Moralen, idet Biskoppen beretter, at »Menigheden var nogenledes uden Forargelse, siden adskillige Mennesker var skikkede til Viborg Tugthus«.

Gift I^o med Johanne Mortensdatter Kjær-

²⁹) Scavenius kan godt have været Degn flere Aar før 1716; thi der gik ofte lang Tid, før Degnene aflagde deres Ed (se Jens Thøgersen i Ulsted).

³⁰) Vendsysselske Aarbøger 1924, S. 239.

ulf, begr. 10/3 1750, gift I^o Lars Pedersen i Skarvad i Ø. Brønderslev S., d. 1723.

Gift II° med Magdalene Nielsdatter Brahms, f. 1709, d. 1777.

Af 1. Ægteskab en Datter Anne Sophie, f. 1729.

VIII. 1759—63: Niels Pedersen Nygaard, f. 1709, d. 20/6 1763, Søn af Pastor Peder Nielsen Nygaard i Resen-Humlum og Gertrud Elisabeth Jacobsdatter Jersin. Var Handelsmand i København, men maatte flygte for sine Kreditorer. Svogeren Jacob Severin paa Dronninglund, som ejede Hals Sogn, ansatte ham i 1741 som Skoleholder ved Nordre Skole og gav ham 1743 Ekspektancebrev paa Degnekaldet efter Anchers død. Gift 8/10 1737 med Christence Raakier, d. 22/12 1759. I Ægteskabet var der 6 Børn³¹):

1. Niels, f. 29/6 1740, d. 2/10 1818, Konsumtionsforvalter i Hobro; 2. Gjertrud Elisabeth, f. 17/12 1741, d. 27/12 1803, ugift; 3. Birgitta Katrine, f. 27/12 1743, d. før 22/12 1759; 4. Peter Nicolaj, f. 11/6 1745, d. 21/10 1799, Literat, Oversætter, Bibliotekar i København. Fra ham stammer en bekendt Slægt Nygaard; 5. Jacob Severin (Nieuwenhuis), f. 12/11 1746, d. 29/8 1818 i Alkmaar, Holland. Sømand, siden Købmand. En Sønesøn Pastor F. D. Nieuwenhuis er Stifter af det hollandske Socialdemokrati; 6. Maren Severine, f. 21/2 1749, d. 4/2 1772, g. m. Grosserer, Kancellieraad Jacob Bilsted, København, f. 1744, d. 1811.

IX. 1763 (Ed 17/8)—92: Jens Olesen, f. 1715, begr. 20/1 1792; havde 1751—63 været Skoleholder i Bolle, hvor han var meget æret og anset.

³¹) Om Slægterne Nygaard og Nieuwenhuis se: Th. Hauch-Fausbøll: Patriciske Slægter III, 170, og S. Nygård: Justitsraad Peder Nicolai Nygaard (Odense 1929).

Ved Bortrejsen derfra gav hans Sognepræst Broder Brorson ham det allersmukkeste Vidnesbyrd:

»Med Vemodighed og sand Rørelse tager jeg i Dag Afsked med min inderlig elskede Jens Olesen, — — — han har her i Sognet i og uden hans Embede været ulignelig. Hans Vandel for Gud har været eksemplarisk og retskaffen, — hans Omhu for Skolen og hans Flid med Skolebørnene utrættelig, hans Indsigt i Vor Herres Vej og Vilje grundig, hans Lærvillighed i alt det, som godt er, bestandig, — saa han har været Beboerne i Sognet til Velsignelse og mig til stor Glæde«³²).

Gift I^o med Karen Andersdatter, f. 1711, begr. 12/1 1781. Gift II° 1782 med Ane Marie Sørens-
datter Mørch, f. 1734, begr. 21/1 1801. Søster til Degnen Søren Sørensen Mørch i Sundby.

En Datter af 1. Ægteskab, Inger Jensdatter, f. o. 1750, var gift med Gaardfæster Claus Johansen i Hals.

X. 1792 (Ed 24/8 96)—1809: Lars Christian Schmidt, f. 1744, d. 19/6 1809 (Skifte 20/6 1809).

Gift I^o med N. N. — Børn: 1. Andreas, 1809 Handelsmand i Arendal i Norge; 2. Niels, død før 1809 i Hamborg; 3. Mette Cathrine, f. o. 1777. Tjente 1809 paa Hvanstrup.

Gift II° med Enken Ellen Madsdatter Nygaard, f. 1762. Børn: 4. Johanne Frederikke Claudine Kirstine, f. o. 1796; 5. Kjerstine, f. o. 1801, d. før 1809.

XII. 1809 (Ed 8/7)—34: Jens Nielsen Sand, f. 1778, d. 15/6 1834. Fra 1814—34 var Sand Lærer og Kirkesanger.

Gift o. 1810 med Karen Smith Koefod, f. 1782,

³²) Brev fra Pastor Brorson til hans Fader Biskoppen i Aalborg (Rørsigs Saml.).

d. 20/8 1844, Datter af Sognepræst i V.-Ø. Hassing Hans Jørgen Mortensen Koefoed og Else Christiane Conradi.

Børn: 1. Hans Jørgen, f. 3/4 1812, d. 4/2 1873 i Aalborg, Prokurator ved samtlige Retter i Aalborg Stift, Branddirektør, boende 1851—56 i Hjørring, 1856—72 i Sæby; gift 30/5 1854 med Adelaide Margrethe Severin, f. 20/9 1837 i Aarhus, d. 6/3 1887 i Rønne, d. af Major og Stadshauptmand Thomas Ferdinand Severin og Dorteia Sophie Schmidt; 2. Else Christiane, f. 6/12 1810, g. 20/10 1837 m. Gaardejer Christian Als, Sønderkjær, Melholt, f. o. 1809, S. af Gaardejer Jens Als, Hals; 3. Nicoline Marie, f. 27/1 1818; 4. Petrine Adamine, f. 19/7 1826.

B. Skoleholdere ved Søndre Skole

I. 1626—16...: Niels Christensen er den første Skoleholder i Hals, vi kender. 18. Februar 1631 stævnedede Jens Sørensen i Hov Niels Christensen Schoelmeister i Hals for 18 Skilling (Hals Birks Tingbog). Holdt Skole i et lejet Lokale.

II. 16...— o. 1695: Mads Thomsen. Lod søndre Skole opføre o. 1685, havde velsagtens været Skoleholder i Hals i mange Aar. Var antagelig barnløs Enkemand eller gammel Ungkarl.

III. 1695—o. 1700: Jørgen Christensen Læggaard. Var vistnok Mads Thomsens Efterfølger som Skoleholder ved Søndre Skole og var antagelig fra Mors. Han forsøgte at stille en Slags Mellemskole med udvidet Undervisning paa Benene.

»27. Marts 1696 bevilgede jeg (Biskop Bircherod) Jørgen Christensen Legaard efter hans skriftlige Anmodning samt Sognepræsten Hr. Frederic Blochis Intercession, at han ene maa holde dansk og

tysk Læse- og Skrive-Skole i Hals By for Børnene der sammesteds³³).

Muligvis har Lægaard ogsaa beklædt Degneembedet mellem David Gregersen og Scavenius.

C. Skoleholdere ved Nordre Skole

I. 1719—28: Den første Skoleholder kendes ikke.

II. 1728 (Ed 20/2)—41: Peder Therkildsen Lerche, vist Søn af Ridefoged Therkild Therkildsen paa Dronninglund. Han er rimeligvis Stamfader til en Slægt Lærke, som siden nævnes i Hals. O. 1770 nævnes Peder og Lars Lærke.

I en Indberetning af 1737 skrives:

»Hals Sogn er forsynet med tvende skønne Skoler med tilstrækkeligt Ophold for Skoleholderne af salig Prinsessens Godhed«.

De to Skoler var Hov og Hals nordre, — Søndre Skole nævnes ikke.

III. 1741—59: Niels Pedersen Nygaard, se Degne.

IV. 1759—81: Godtfred Reich Lachmann. Han blev 31/10 1781 Degn og Klokker i Sæby. Se Side 167 (Sæby).

V. 1781—1810: Tønnes Christensen³⁴), f. o. 1760, begr. 18/3 1810, vist Søn af Christen Olesen i Hals og Johanne Marie Tønnesdatter. Købte 1798 Hovgaards Mølle med Gaard og et Hus i Vester Hassing, ialt Hk. 2—7—3—1½ af Herredsskriver Hans Fanøe, men allerede Aaret efter afhændede han Gaarden.

³³) Bircherods Dagbøger (»Personalh. Tidsskr.« 9. II. 150).

³⁴) Tønnes Christensen »Heel-broder«, Skoleholder Ole Christian Bach, boede 1829 i Nibe.

Gift 1/7 1794 med Jomfru Gjertrud Marie Hagstrøm, født 24/9 1769 i Hellevad, d. 8/6 1829, Datter af Carl Fr. Hagstrøm til Klavsholm og Anna Steenfelt.

Børn: 1. Carl Christian, dbt. 5/12 1795. Opholdt sig i 1811, da han blev konfirmeret, i Holtegaard, Dronninglund S. 2. Hans »Steenfelt«, dbt. 8/10 1800.

18/1 1811 ægtede Gjertrud Hagstrøm Husmand Christen Hansen Tønnesen i Hals.

VI. 1810—45: Niels Jespersen, f. 1773 i Ajstrup, d. 1/8 1845, g. m. Kirstine Andersdatter, f. 28/2 1773 i Aalebæk i Hals S. Ingen Børn.

D. Skoleholdere i Hov

Omtrent fra Midten af 1600erne synes Hovboerne af og til at have holdt en Vinterlærer, som i et lejet Lokale læste med Byens Børn. I Hals Birks Tingbog for 17/4 1646 berettes, at Hov Folk mødte til Bøn Morgen og Aften; disse Andagter har vel været ledet af Skoleholderen. Vi kender kun en enkelt af disse fra 1600erne.

I. 1644— o. 50: Jens Jensen Skoleholder, som 30/8 1650 stævnedes af Søren Degn i Hals for 3 Mk. i Degnerente; idet han skyldte Degnen 8 Skilling aarlig for 6 Aar. Den 28. Maj 1647 vidnede flere Mænd af Hov paa Birketetinget, at Jens Jensen Skolemester i Hov ikke havde enten Ko eller So, Fæ eller Kvæg eller Boskab, Kobber eller Klæder at rette for sig med til Øvrigheden, for den Forseelse og Leven, han har beganget med Sidsel Laursdatter i Hov.

Den sølle Skolemester var altsaa saa arm, at han ikke kunde betale sin Lejermaalsbøde.

Flere Gange, f. Eks. 14. December 1649, stævnedes han

Mænd i Hov for Gæld (Skolepenge); men da han kort efter forsvandt fra Byen, maa han vel være rejst bort.

II. 1719—76: Christen Gundersen³⁵) f. 1699, d. 1780, var formentlig Søn af Gunder Jensen i Løgt-holt i Dronninglund Sogn og Johanne Pedersdatter Kjørulf og har rimeligvis været Tjener eller Skriverdreng hos Prinsessen paa Dronninglund, før hun befordrede ham til den ny Skole i Hov. Da han ikke kunde leve af Lønnen og havde hele Sommeren fri, fæstede han Jord til 3 Skpr. Hartkorn af Herskabet, — og af denne Fæstejord betalte han aarlig Landgilde.

Christen Gundersen blev o. 1730 gift med Kirsten Thomasdatter, f. 1709, d. 1789, begr. 22/3, Datter af Gaardfæster Thomas Nielsen i Hov.

Børn: 1. Thomas, f. 1733, d. 1811, Gaardfæster i »Larsensminde«, gift med Elisabeth Pedersdatter, stor Efterslægt i Hov; 2. Margrethe, f. 1735, d. 1811, gift med Thomas Bang i »Krogen«, Hov; 3. Peder, f. 1738, Gaardfæster i Hov, gift med Ane Pedersdatter, f. 1735; 4. Gunder, f. 1740, Gaardfæster i Hals, har Efterslægt i Hals; 5. Christen, f. 1743, d. 1827, Skoleholder i Hov. Se Eftermanden.

III. 1776—97: Christen Christensen, f. 1743, d. 24/6 1827, Søn af Forgængerren.

Ligesom Faderen holdt han kun Vinterskole og havde derfor god Tid til at passe sit Landbrug, idet han havde overtaget Faderens Fæstejord.

Ved Udskiftningen fik han tildelt Toften vest for Skolen samt nogle Udlodder i Marken (Matr. 46), og Lærerembedet fik, som foran set, 3 Lodder (Matr. 1); men

³⁵) Forfatterens Tiptipoldefader.

de var ikke meget værd; dels Hede og Sump, dels Kratkov, saa der næppe kunde fødes en Ko.

I 1797 opgav »Kræn Skuel« det slet lønnede Hverv som Skoleholder og købte en Lod vest for Byen, hvor han byggede sig et Hus.

Her boede han ved Folketællingen 1801 og kaldtes Christen Christensen Skole, Husmand paa 1 Skp. Hartkorn.

I 1814 flyttede han til Hals med sin Familie. Han blev 1779 gift med Maren Nielsdatter, f. 1749, d. 28/7 1830, Datter af Niels Andersen Himmerbo i Hals.

Børn: 1. Birthe, f. 1780; 2. Christen, f. 1783, d. 9/8 1842, Arbejdsmand i Hals.

IV. 1797—1813: Lars Andersen, f. 1756, d. 20/4 1813, Søn af Gaardfæster Anders Lauritzen i Hov. Var oprindelig Skrædder, og da han ikke kunde leve af Embedet som Skolemester, fortsatte han med Skrædderiet. Desuden købte han efterhaanden saa meget Jord, at han kunde holde 2—3 Køer og nogle Faar.

I 1805 klagede han til Biskoppen over, at han ikke kunde inddrive sin Løn som Lærer, og Pastor Obel i Hals modtog derpaa følgende Skrivelse af 8. Febr. 1806 fra Stiftsøvrigheden (∴ Stiftamtmand Ditlev v. Pentz og Biskop C. B. Studsgaard):

»Da Skoleholderen i Hov Lars Andersen har besværet sig over, at den ham tillagte i sig selv liden Skoleløn skal ikke til rette Tid vorde ham betalt af alle Skoledistriktets Beboere, og at hans ringe Skoleløn bliver ham derved mindre nyttig, — og da vi af Deres Velærværdigheds prøvede Iver for Skolevæsenets Bedste naaber, at De vil bestræbe Dem for at afhjælpe sliq Uorden og derved lette Skoleholderens Kaar, maa vi hermed tjenestligst anmode Dem, at ville behagelig paatage Dem den Ulejlighed at indfordre Skoleholderens Løn for alle Hou Skoledistrikts Beboere, til de ved Skjøder og Contracter bestemte Tider, samt derefter udbetale Skoleholderen hans Løn for hvert halve Aar.

Hvorhos Districts-beboerne behageligst maatte betydes, at dersom nogen af dem herefter skulde befindes efterladende i at erlægge deres pligtige Andel til Skoleløn paa de fastsatte Tider om Aaret, ser jeg, Kammerherre Pentz, mig anlediget til, naar Restancen for mig anmeldes, at beordre Udpantning derfor hos dem alle de skyldige«.

14. Marts 1812 indberetter Pastor Obel:

»Lars Andersen, Skoleholder i Hov By, er udannet³⁶⁾. Han er en Mand imellem 50 og 60 Aar og har stedse undervist sin liden Skoleungdom saa godt, som han har kunnet; men at faa ham til at modtage Undervisning til større Embeds-duelighed er ej at tænke paa, saa længe han maa nødes til at bruge sin Skræddersaks og Synaal til at forskaffe sig og sin gamle Kone den Underholdning, som hans Embeds Løn, blotte 25 Rigsdaler, ikke er i Stand til at yde ham«.

Var gift med Maren Nielsdatter, f. 1739, d. 6/6 1822. Ingen Børn.

V. 1813—17: Anders Madsen, f. 1782, d. 16/10 1843, Søn af Gaardfæster Mads Pedersen i Hov og Ane Margrethe Andersdatter. 1813 købte han sin Stedfader Christen Thomsens Ejendom af sin Moder, og allerede 4 Aar efter opgav han, ligesom tidligere »Kræn Skole«, Skoleholderiet for at blive Husmand og Fisker.

Var gift med Constance Nielsdatter, dbt. 17/10 1780, d. 27/1 1858, Datter af Bolsmand Niels Jørgensen og Karen Nielsdatter i Mov.

Børn: 1. Mads, f. 20/12 1813, d. 6/2 1882, dimitt. 1836 fra Snedsted. Huslærer paa Lindenberg, 1845 Andenlærer i Hals, 1848 Lærer ved Fabriksskolen i Gudumlund. Gift 18/8 1849 med Amalie Frederikke Hulda Bech, f. 1/4 1826, d. 13/3 1901, Datter af Lærer Nis Marcussen Bech i Ærøskøbing og Hustru Helene Marie, og Plejedatter af Farbroderen den bekendte Lærer Gregers Bech ved Fabriksskolen i Gudumlund; 2. Karen Margrethe, f. 14/9 1815, død som ung.

³⁶⁾ udannet o: ueksamineret.

PERSONNAVNE-REGISTER

TIL I. OG II. BIND

Forkortelser: B = Biskop; D = Degn; Dh = Degnehustru; L = Lærer; Lh = Lærerhustru; P = Præst; Ph = Præstehustru; S = Skoleholder; Sh = Skoleholderhustru; Sub = Substitut.

I efterfølgende Navneregister er medtaget alle i Teksten omhandlede Degne og Skoleholdere samt Substitutter og Navn paa deres Hustruer. Endvidere Navne paa Biskopper, Præster, Skolepatroner og adskillige andre, for saa vidt de skønnedes at være af Betydning. Derimod er de utallige Børn af Degne, Skoleholdere og Substitutter i Almindelighed udeladt; men for saa vidt de førte egentlige Slægtsnavne, kan de søges under disse, f. Eks.: Brøndlund, Degnefamilie.

Til Udgivelsen af dette Register har Historisk Samfund haft den Glæde at modtage økonomisk Støtte fra Undervisningsministeriet, Danmarks Lærerforening og Overretssagfører L. Zeuthens Mindelegat, for hvilken Hjælp man herved bringer de paa-gældende Institutioner vor bedste Tak, og uden hvilken Historisk Samfund ikke vilde have kunnet magte at bringe dette Værk, hvis Udgivelse begyndte 1933, til Afslutning.

P. B. V.: C. Klitgaard,
Formand.

Aaen, Chrf., S, Allerup, I 337.	Abul, Chr., Tolder, Fladstr.,
I 72.
Aaby, Ped., D, Aaby, II 223.	Adler, Joh. David, S, Vedsted,
II 228.
Aagaard, Ped., L, Sulsted, II
248.	Aggerholm, Jens, S, V. Hass.,
II 275.
Aalborg, Chr., P, Aasted, I 58.	—, Ole, P, V. Hass., II 270.
—, Niels, D, V. Hjerm, II 12.	Agri, Nikolaj Frands, S, Gjøl,
I 72.
—, Søren, D, Børglum, I 414.	Ajstrup, Jens, S, Fladstr., I 80.
Aall, Chr., Rektor, Hjørring,
I 369.	—, Jens, S, Hollenst., I 573.
—, Christiane, Dh, Hellevad,
I 368.	Albech, Høns, S, Højen, II 163.
Aarhus, Oluf, Rektor, Hjør-
ring, I 150.	Albæk, Morten, D, Hellevad,
I 352.
Aas, Niels, Sub, Ugilt, I 118.	Alstrup, Chr., S, Jetsmark,
II 59.
Aasted, Jens, D, Aasted, I 58,
64.	Alter, Mette Marie, Dh, Gjøl,
II 68.

- Amnioppidanus (fra Aaby),
D, Gjøl, II 65.
- Amstrup, Niels Chr., D, Vorde, I 50.
- Ancher, Rasmus, D, Hals,
II 295, 307.
- Andersdtr., Anne, Dh, Hæstrup, I 401.
- , Anne, Dh, Hjørring, II 174.
- , Anne, Sh, Vedsted, II 227.
- , Anne, Sh, V. Hass., II 274.
- , Birgitte, Sh, Gandrup, II 277.
- , Ellen Margr., Dh, Sulsted, II 241.
- , Else, Sh, Nørhalne, II 236.
- , Else, Dh, Hammer, II 255.
- , Gertrud, Dh, Hals, II 302.
- , Johanne, Sh, Haldager, II 217.
- , Karen, Sh, Lindholm, II 197.
- , Karen, Dh, Hals, II 309.
- , Kirsten, Sh, Haldager, II 217.
- , Kirsten, Sh, Hals, II 312.
- , Maren, Dh, Øland, II 140.
- , Maren, Sh, Vedsted, II 228.
- , Margr., Dh, Saltum, II 32.
- , Mette, Dh, Gjøl, II 68.
- , Mette, Sh, Lindholm, I 198.
- , Mette, Sh, Gandrup, II 276.
- Andersen, And., S, Jetsmark, II 60.
- , And., D, Vadum, II 213.
- , Chr., S, Raabjerg, I 19.
- , Chr., S, Aasted, I 65.
- , Chr., S, Gerum, I 82.
- , Chr., S, Ugilt, I 123.
- , Chr., D, Vejby, I 423.
- , Chr., D, Vrensted, I 440.
- , Eskild, S, Skærum, I 67.
- , Jens, S, N. Økse, II 104 f.
- , Jeppe, D, Aaby, II 226.
- , Johs., D, Sulsted II 240, 246.
- , Jørgen, S, Vedsted, II 227.
- , Laur., D, Flade, I 73.
- , Laur., S, Torslev, II 109.
- , Laur., S, Øland, II 148.
- Andersen, Laur., S, Hov, II 301, 314 f.
- , Mads, L, Hals, II 315.
- , Morten, D, Sindal, I 129.
- , Morten, S., Ø. Hass., II 279.
- , Niels, S, Sulsted, II 247.
- , Peder, S, Elling, I 52.
- , Poul, D, Volstrup, I 240.
- Andrup, Familie fra Mosbjerg, I 40 f.
- , Familie fra Dr.lund, I 312 ff.
- , Chr., D, Dr.lund, I 40, 312.
- , Chr., D, Sæby, II 165.
- , Melchior, Chr., D, Sæby, I 312, II 165.
- , Ths., Rektor, Sæby, I 312, II 165.
- , Ths., D, Mosbjerg, I 40, 45.
- , Ths., Sub, Sæby, II 165.
- , Ths., Sub, Dr.lund, I 343 f.
- Anthony, Niels, Lindet, I 134.
- Antzée, Familien, II 257 f.
- Arctander, Niels Henr., D, Øland, II 139, 142.
- Arenfeldt, Erik, Tidemandsh., I 118.
- , Otto, Knivholt, I 54.
- Arentsdtr, Mette Marie, Dh, Aaby, II 224.
- Arentsen, Arent, P, Storvorde, II 224.
- Arentzborg, Margr. Sofie, Dh, N. Sundby, II 193.
- Arnkiel, Familie, Brovst, II 101.
- , Jens, D, Brovst II 96 f, 99 f, 192.
- Arreboe, Anne Kirst., Dh, N. Sundby, I 288, II 193.
- Askersdtr., Karen, Dh, Ulsted, II 286.
- Aslachsen, Anne Kirst., Dh, Bjergby, I 145.
- Asmussen, And., S, Grindsted, II 260.
- Aspach, Sixtus, P, Aalborg, I 365.
- Astrup, Sofie, Dh, Hjøring, 107.
- Axelsen, Johs., „Tater“, II 146

- Baadsmand, Ole, Hirsholmene, I 86.
- Bach, Laur., D, Klim, II 192.
- , Niels, D, N. Sundby, II 192.
- , Peder, S, Aasted, I 57, 65.
- , Peder, S, Lindholm, II 198.
- , Sidsel, Sh, Rakkeby, I 217.
- Bagge, Niels, Kbmd., Hjøring, I 131.
- , Rebekka, Dh, Sindal, I 131.
- Bagterp, Niels, S, Bolle, I 232, 328.
- Bak, Margr., Dh, Læsø, II 78.
- Baltsersen, Jens, S, Fureby, I 431.
- Bamberg, Hans, D, Ingstrup, II 14 f.
- Bang, Skoleholderfam., Læsø, II 79.
- , Claus, S, Hellum, I 387.
- , Claus, S, Em, I 512.
- , Claus, S, Læsø, II 78.
- , Hans, P, Brovst, II 117.
- , Hans, D, Vraa, I 508 f.
- , Jakob, S, Taars, I 123.
- , Jens, D, Dr.lund, I 344.
- , Mads Rostock, Kbmd., Aalborg, I 509.
- Barabant, Familie, I 123.
- Bast, Dorte, Torupstrand, II 19.
- , Marta, Dh, Ingstrup, II 19.
- Bastholm, Gertrud, Dh, Saltum, II 34.
- , Niels, Kjettrupgd., II 34.
- , Pors Munk, Odden, I 140.
- , Sara Kirst., Dh, Bindslev, I 34.
- Bastrup, Emerentse Kirst., g. Laulund, II 157.
- Bay, Anne Marie, Sh, Gjøel, II 70.
- , Niels, S, Gjøel, II 69.
- , Niels, S, Lindholm, II 197.
- , Søren, Guldsm., Kbh., II 70.
- Bech, Familie, Lerup, II 89 f.
- , Familie, Øland, II 145 ff.
- , Chr., D, Lerup, II 89.
- , Henrik, Zoolog, II 90.
- , Jakob, L, Lønstrup, II 146.
- Bech, Jakob, Sub, Hjøring, II 179 f.
- , Johs., D, Horne, I 151, II 155.
- , Niels, D, Øland, II 139, 145.
- , Peder, Sub, Hjøring, I 106.
- Bechmann, Morten, P, Byrum, I 211.
- Beck, Kirstine, Frue, Vraa, I 209, 251, 257, II 238, 286.
- Becker, Joackim, Fontænemest., Kbh., II 225.
- Bejlegaard, Chr., S, Saltum, II 41.
- , Jens, S, Østrup, II 40.
- , Niels, Skipper, Kragerø, II 41.
- , Peder, Kbmd., Bragernes, II 41.
- Bennicke, Marta, g. Printz, Dr.lund, II 161.
- Berg, Anne Katr., Sh, Dorf, I 330.
- , Maren Budtz, Ph, Tolstrup, I 482.
- , Ths., D, Tversted, I 21.
- Berøen v., Familie, I 499.
- , David, D, Vraa, I 499.
- , S, Arendal, I 499.
- , Jokum, D, Vreilev, I 394.
- Bergh, Jensenius, Kbmd., Hjøring, I 536.
- Bering, Skoleholderfam., Dorf, I 330.
- , Christence, Ph, Tolstrup, I 536.
- , Markus, S, Dorf, I 313, 330.
- , Søren, Borgmest., Hjøring, I 99.
- Bertelsdr., Anne, Dh, Hirschholm, I 86.
- , Anne, Dh, Øland, II 144.
- , Maren, Sh, Horsens, II 262.
- Bertelsen, Laur., D, Bjergby, I 141.
- , Laur., D, Lendum, I 257.
- Bidstrup, Maren Marie, Hjøring, I 109.
- Bie, Margr. Dorte, Dh, Albæk, I 286.

- Biermann, Johan, Kpl, Ska-
gen, II 154.
- Bille, Alb., Hammelmose, I
223, 245, 437.
- , Lisbet, Sæbygd., I 225, 241.
- Bindslev, Søren, S, Torup, I
342.
- Birch, Else Katr., Sh, Læsø,
II 79.
- , Jørg., Forp., Mellerup, I
480.
- , Margr., Sh, Læsø, II 79.
- , Sofie, g. Kyng, Skagen,
II 160.
- Bircherod, Jens, Biskop, I 38 f,
73, 100 f, 130, 209, 225,
241, 251, 257, 266, 285, 387,
416, II 13 ff, 141.
- Bisgaard, Niels, S, Bolle, I 321.
- Bjergen, Jens Chr., S, Fureby,
I 433.
- Bjerregaard, Chr., S, Vidstrup,
I 171.
- , Chr., D, Harreslev, I 211 f.
- , Jørg., S, Gjøel, II 72.
- , Niels, Kbmnd., Aalborg, II
64.
- , Peder, S, Attrup, II 113.
- Bjerring, Anne Katr., Dh,
Brovst, II 98.
- , Chr., S, Sindal, I 137.
- , Hans, D, Ulsted, II 288.
- , Peder, Sejlstrup, I 208.
- Bjerringgaard, Skoleholder-
fam., Dorf, I 331, 341.
- , Bertel, S, Dorf, I 332.
- , Laur., S, Bolle, I 231, 331.
- , Søren, S, Karmisholt, I 279.
- , Søren, S, Torup, I 341.
- Bjeverskov, Hans, D, Serres-
lev, I 508.
- Bjørn, Else, g. v. Hausen, I
144.
- Bjørnstrup, Lars, S, Hjallerup,
I 335.
- Blat, Jens, D, Hammer, II 255.
- , Jens, S, Horsens, II 262.
- Bleggrav, And., S, Dorf, I 329.
- , Anne Joh., Dh, V. Hass.,
II 272.
- Bloch, Anne, g. Kjærulf, Va-
dum, II 211.
- , Anne Margr, Sh, Gaaser,
II 282.
- , Hans, P, Aggersborg, II
133.
- , Hans Chr., P, Aggersborg,
II 127.
- , Jakob, Brovst, II 97.
- , Jens, P, Haverslev, II 117.
- , Johanne, Dh, Hellevad, I
335, 358 f.
- Bodum, Mads, S, Lyngsaa, I
293.
- Boesen, Karen, Sh, Ingstrup,
II 26.
- Bollesen, Chr., D, Hjøring, II
174.
- Bondorff, Holger Andr., D,
Jetsmark, II 57.
- , Vilh. Fred., P, Jetsmark,
II 57.
- Bondrup, Jens, Skudehdl.,
Blokhuis, I 119.
- Bonnerup, Maren, Dh, Lerup,
II 90.
- Borgen, Svenning, Forp., Aa-
strup ML., I 468.
- Bornemann, Henrik, Biskop,
I 416, II 173.
- Bornholm, Jørg., Biskop, II
114.
- Borregaard, Skoleholderfam.,
Manstrup, II 125 f.
- , Chr., L, Bejstrup, II 126.
- , Thøger, S, Manstrup, II
125.
- Borup, Jens, D, Skagen, II 153.
- , Niels, S, Skagen, II 161.
- Bowmann, Maren, Sh, Bamle,
I 397.
- Boysen, Joh. Herm., D, Tver-
sted, I 23.
- Braës, Didrik Chr., Kokkedal,
II 107.
- Braesen, Karen, Dh, Vennebj.,
I 177.
- Brahms, Magdalene, Dh, Hals,
II 308.
- Brandt, Degnefam., Elling, I
49.

- Brandt, Broder, Chr., D, Tversted, Aggersborg, I 25, 91, II 135.
- , Ingeborg, Aas, I 114.
- , Peder Andel, D, Tversted, I 25.
- , Zacharias, D, Elling, I 48.
- Branstrup, Degnefam., Ingstrup, II 16.
- Brarum, Kirst., Dh, Sæby, II 167.
- Bratbjerg, Jens, D, Torslev, II 109.
- Brembs, Peder, S, Højstrup, I 258.
- Bremer, Carl Aug., Sergent, II 101.
- Brobye, Jakob, D, Ingstrup, II 13, 49, 53.
- Brockenhuus, Jakob, Lensmd., I 9.
- Brochmann, Hans Chr., S, Bangsbostr., I 82.
- Bromann, Jens, S, Geraa, I 332.
- Brorson, Broder, Biskop, I 61, 65, 75, 80, 205, 229, II 34, 100, 154 f, 164, 169, 176, 179, 242, 256, 309.
- , Ole Nik., P, Understed, I 229.
- Broust, Degnefam., Torslev, I 253.
- , Hans, D, Torslev, I 117, 229, 252 f.
- , Mads, D, Hjøring, I 97.
- Bruun, Degnefam., Lerup, II 85.
- , Bertel, P, Sindal, I 213.
- , Chr., S, Fristrup, II 229.
- , Chr., S, Biersted, II 235.
- , Elisab. Kirst., Dh, Tornby, I 167.
- , Frans, D, Lerup, II 82 f, 85 f.
- , Inger Marie, Dh, Saltum, II 38.
- , Joh. Elisab., Ph, Durup, I 288.
- , Jørg., Tornby, I 165.
- , Kjeld, Kølskegaard, I 167.
- Bruun, Laur., D, Skæve, I 202, 275 f.
- , Rasmus, D, Vennebjerg, I 178.
- , Sofie Katr., Dh, Bindslev, I 31.
- , Sofie Katr., Dh, Haverslev, I 213.
- , Ulrik, D, N. Sundby, II 195.
- Bræmer, Chr. Henrik, Guldsm., Fladstrand, I 33.
- Brøndlund, Degnefam., I 559, II 287.
- , Skoleholderfam., Børglum, I 425.
- , Anne, Dh, Saltum, II 35.
- , And., D, Ulsted, II 286 f.
- , Chr., S, Raabjerg, I 19.
- , Claus, Kbmd., Tisted, II 288.
- , Iver, S, Ø. Brønderslev, I 565.
- , Jens, N. Elkjær, I 20, II 70.
- , Kirsten, Dh, Hammer, II 255.
- , Maren, Dh, Jetsmark, II 57.
- , Niels, Sub, Gjøel, II 66, 70.
- , Peder, S, Børglum, I 424.
- , Peder, P, Ø. Brønderslev, I 560, II 255.
- Brøndorph, Familie, Brovst, II 98.
- , Tøger, D, Brovst, II 98.
- Brønnum, And. Peter, Høgholt, I 133.
- Brønstrup, Jens, D, Vraa, I 508 f.
- , Jens, Karstenskø, I 375.
- Buch, Mads, Skudehdl., Løkken, II 19.
- Budtz, Kirst., Dh, Saltum, II 85.
- Budwig, S, Flade, I 78.
- Buschhagen, Sofie Elisab., g. Kaath, I 534.
- Bødker, Karen, Dh, Hauerslev, II 122.
- Bøhm, Anne Marie, Dh, Albæk, I 288, II 194.

- Bønsdorph, Familie, Tornby, I 167.
 —, Chr. L., D, Tornby, I 160, 165.
 —, Claus, Odden, I 165.
 —, Claus, S, Maarup, I 179, 194, 202.
 —, Dorte, Dh, Vrejlev, I 395 f.
 Børglum, Familie, Overklit, I 213 f.
 —, Familie, Ø. Brønderslev, I 561 f.
 —, Bertel, Prokur., Hjøring, I 116.
 —, Gutzon, D, Harreslev, I 213, 398.
 —, Kirsten, Dh, Hjøring, I 104.
 —, Niels, Overklit, I 104.
 —, Niels, D, Ø. Brdslev, I 213, 560.
 —, Poul, Byfgd., Hjøring, II 182.
- Calmer, Degnefam., Mosbjerg, I 43.
 —, Niels, D, Mosbjerg, I 41 ff.
 Calow, Abraham, P, Romdrup, II 213.
 Calundan, Ole T., Prokur., Hellevad, I 374.
 Cholen, Anne, Dh, Haverslev, II 119.
 Christensdtr., Anne, Dh, Torslev, II 111.
 —, Anne, Sh, Manstrup, II 125.
 —, Anne, Sh, Øland, II 148.
 —, Anne, Dh, Hjøring, II 174.
 —, Anne, Sh, Haldager, II 217.
 —, Anne Joh., Dh, Albæk, I 291.
 —, Anne Marie, Dh, Ugilt, I 119.
 —, Birgitte, Dh, Hirsholm, I 88.
 —, Christiane, Dh, Elling, I 51.
 —, Else, Dh, Uggerby, I 29.
 —, Else, Dh, Drlund, I 310.
 —, Else, Dh, Ø. Brdslev, I 562.
 —, Inger, Dh, Jerslev, I 526.
 —, Johanne, Dh, Hirsholm, I 88.
- Christensdtr., Johanne, Sh., Bagterp, I 110.
 —, Johanne, Dh, Bjergby, I 143.
 —, Johanne, Sh, Fristrup, II 229.
 —, Karen, Dh, Vrensted, I 439 f.
 —, Karen, Sh, Lindholm, II 197.
 —, Karen, Dh, Ulsted, II 291.
 —, Kirsten, Dh, Haverslev, II 122.
 —, Kirsten, Sh, Sæby, II 168.
 —, Maren, Sh, Taars, I 123.
 —, Maren, Dh, Jetsmark, II 53
 —, Maren, Dh, Ingstrup, II 13.
 —, Maren, Sh, Tranum, II 93.
 —, Maren, Sh, N. Økse, II 105.
 —, Maren, Dh, Aggersb., II 131.
 —, Maren, Dh, Hjøring, II 178.
 —, Maren, Sh, Ø. Halne, II 216
 —, Margr., Dh, Raabjerg, I 14.
 —, Mette, Sh, Klithuse, II 93.
 —, Mette, Sh, Attrup, II 113.
 —, Rebekka, Sh, Fladstr., I 80.
 —, Sofie, Sh, Jonstrup, I 111.
 Christensen, Albrecht, S, Bratbjerg, II 93.
 —, Anders, D, Ugilt, I 120.
 —, Anders, D, Øland, II 141.
 —, Anders, D, Haverslev, II 118.
 —, Anders, Discip., Aalborg, II 223.
 —, Anders, Gartner, Aalborg, II 269.
 —, Anders, S, V. Hass., II 274.
 —, Chr., S, Mosbjerg, I 44.
 —, Chr., S, Skærum, I 67.
 —, Chr., S, Krustrup, I 111.
 —, Chr., S, Linderum, I 106, 121.
 —, Chr., S, Sæsing, I 123.
 —, Chr., S, Tranum, II 93.
 —, Chr., S, Svenstrup, II 104.
 —, Chr., S, Ø. Halne, II 210 f, 216.
 —, Chr., S, Vadum, II 215.
 —, Chr., S, Haldager, II 217.

- Christensen, Chr., S, Vedsted, II 227.
- , Chr., S, Hov, II 313.
- , Enevold, D, Mosbjerg, I 38.
- , Frands, D, Uggerby, I 29.
- , Hans, S, V. Hass., II 273.
- , Jakob, D, Hirsholm, I 86.
- , Jakob, D, Albæk, I 291.
- , Jens, S, Mosbjerg, I 44.
- , Jens, S, Skærum, I 67.
- , Jens, D, Harreslev, I 210.
- , Jens, D, Vejby, I 423.
- , Jens, S, Øland, II 148.
- , Jens, L, Aaby, II 227.
- , Jens, S, Sulsted, II 247.
- , Jeppe, S, Elling, I 52.
- , Jesper, Byfgd, Hjøring, I 99, II 177.
- , Knud, D, Ørum, I 385.
- , Knud, S, Hjøring, II 181.
- , Lars, D, Ørum, I 385.
- , Lars, S, Klithuse, II 93.
- , Lars, S, Øland, II 148.
- , Lars, S, Horsens, II 262.
- , Lars, S, Hørmested, I 45.
- , Lars, S, Nørhalne, II 236.
- , Mads, S, Raabj., I 19.
- , Matias, D, Torslev, II 109.
- , Morten, S, N. Økse, II 105.
- , Nicolaj, cand. theol., Aaby, II 227.
- , Niels, S, Raabj., I 18.
- , Niels, S, Tolne, I 53.
- , Niels, S, Lørslev, I 122.
- , Niels, S, Højen, II 162.
- , Niels, S, Nørhalne, II 236.
- , Niels, S, Gaaser, II 282.
- , Niels, S, Hals, II 310.
- , Otto, D, Tversted, I 21.
- , Otto, Sub, Aasted, I 61.
- , Peder, D, Skæve, I 266.
- , Peder, S, Sulsted, II 247.
- , Rasmus, S, Lerup, II 83.
- , Svend, D, V. Hjørn., II 12.
- , Søren, D, Hæstrup, I 401.
- , Søren, S, Tranum, II 93.
- , Søren, D, Hjøring, II 174.
- , Tue, D, V. Hass., II 268.
- , Tønnes, S, Hals, II 300, 311.
- Christoffersdtr., Birgitte, Dh, Øland, II 145, 179.
- Christoffersen, Casper, D, Tornby, I 163.
- , Mandrup, S, Aasted, I 64.
- Clausdtr., Inger Kirstine, Dh, Hørby, I 246.
- , Johanne, Dh, Ingstr., II 19.
- Clemmensen, Peder, Skudehd, Torupstr., II 19.
- Colding (Kolding), Degnefam., Kolind, I 561.
- , Henr. Fr. Chr., Godsforv., Hammelmose, II 16.
- , Kirsten, Dh, Ø. Brdslev, I 561.
- , Maren, Sh, Fureby, I 430.
- Colting, Karen, Dh, Haverslev, II 120.
- Constant, Louise, g. Møller, Kbh., II 78.
- Cormontan (o: Hjertebjerg), Carl Aug., Klokker, Bergen, II 101.
- Crondal, Degnefam. Dr.lund, I 310.
- , Peder, D, Dr.lund, I 309.
- Dagnes, Familie, I 419.
- , Otto, Børglum, I 419.
- Dahl, Chr., D, Læsø, II 75.
- , Joh., D, Tversted, I 22.
- , Søren, S, Hjallerup, I 337.
- Dal, Chr., S, Torup, I 339.
- , Chr., S, Lendum, I 261.
- Dahlin, Familie, Aasted, I 64.
- , Anne Marie, S, Skibsby, I 64, 110.
- , Niels, D, Bindslev, I 30.
- Dahlmann, Chr., S, Lem, I 386.
- Dam, Jens, S, Flade, I 78.
- , Jens, S, Fristrup, II 229.
- , Niels, S, Bagterp, I 110.
- Damsgaard, Chr., D, Raabj., I 14.
- Daniton, Magr. Marie, Ph, Brovst, II 83.
- Davidson, Gregers, P, Hals, II 306.
- Degn, Anders, D, Øland, II 140.
- , Chr., D, Øland, II 140.
- , Chr., D, Hellevad, I 350.
- , Erik, D, Hellevad, I 351.
- , Jakob, D, Ingstrup, II 9.

- Degn, Laust, D, Raabjerg, I 12.
 —, Niels, D, Lerup, II 84.
 —, Peder, D, Hjøring, II 174.
 —, Søren, D, Hjøring, II 174.
 —, Søren, D, Aaby, II 218.
 —, Thomas, D, Ørum, I 385.
 —, Thomas, D, Haverslev, II 117.
 Degnesøe, Apellone, Dh, Hirschholm, I 91.
 Deichmann, Alb., Kaptajn, Gjøl, II 64.
 —, Andr. Charisius, Rubjerg, II 44.
 —, Knud, P, Torslev, I 250, 426.
 —, Niels, D, Jerslev, I 536.
 —, Niels Linde, S, Saltum, II 43.
 »Den vise Pige«, Heks, Ulsted, II 210.
 Dietz, Degnefam., Vrensted, I 471 f.
 —, Martin, D, Vrensted, I 447 ff.
 Distelberg v., Anne, Dh, Lerup, II 85.
 —, Jakob, Raadmd., Aalborg, II 85.
 Dodensig, Chr., D, Rubjerg, I 188.
 Ducke, Jens, Villerup, I 174.
 —, Kirst. Dorthea, Dh, Vennebjerg, I 180.
 Duus, Nik., Forp., Oksholm, II 144.
 Dvergetved, Familie, Læsø, II 79.
 —, Peder Baltzer, S, Læsø, II 79.
 Dybro, Chr., S, Hørneste., I 45.
 Dyrskjøt, Conrad, Ravnshøje, II 176.
 —, Lars, Delefgd., Ørum, I 541.
 —, Lars, Gmd., Jerslev, I 527.
 —, Mogens, S, Aasted, I 65 f.
 —, Peder, Skribent, II 68, 176.
 —, Peder, S, Aasted, I 66.
 —, Peder, D, Hjøring, II 175 f.
 —, Sten, D, Hjøring, I 443, II 177.
 Dyssel, Arnold Chr., Amtmd., I 205, 209, 440.
 —, Ejler Chr., P, Vrensted, II 201.
 Dyster, Chr., Ridefgd., Sæbygaard, I 238.
 Ebbesen, Chr., D, Hirsholm, I 73, 86.
 —, Niels, D, Flade, I 73.
 Eccardt, Anne Sofie, Lægeh., Aalborg, I 289.
 Ehlers, Anne Margr., Kbh., I 490.
 Ejlersdatter, Anne Katr., Sh, Raabj., I 18.
 —, Maren, Dh, Hals, II 307.
 Ejlertsen, Familie, Geraa, I 333.
 —, Jens, S, Geraa, I 333.
 Ekelund, Bent, Gartner, Aalborg, II 43.
 Elkjær, Niels, D, Lerup, II 87.
 —, Simon, Parykm., Aalborg, II 87.
 Ell. Chr., Kbmnd., Sæbv, II 77.
 Ellern, Anne Katr., Sh, Hjalderup, I 335.
 Elling, Degnefam., Elling, I 50, II 166.
 —, Chr., P, Skallerup, I 50.
 —, Ægidius, D, Elling og Sæby, II 166.
 Emmersdtr., Johanne, Sh, Taars, I 123.
 Emmichsdtr., Magdal., Dh, Vennebj., I 179.
 Engesgaard, Jens, S, Hune, II 47.
 —, Jens, S, Ingstrup, II 24, 27.
 Eriksdtr., Anne, Sh, Nørhalne, II 236.
 —, Marie, Dh, Ulsted, II 289.
 Eriksen, And., D, Tornby, I 163.
 —, Hans, D, Hellevad, I 352.
 —, Laurs, D, Jetsmark, II 53.
 —, Mikael, S, Uttrup, II 204, 206.
 —, Søren, D, Rubjerg, I 187.
 —, Søren, D, Vraa, I 500.

- Erlandsen, Bertram, S, Ørum, I 389.
 Erling, Chr., Skipper, Elling, I 49.
 Ersted, Vilh. Carl, S, Ingstrup, II 26.
 Eskildsen, Poul, Sagf., Hjøring, I 105.
 Evaldsdr., Emma, Dh, Torslev, II 109.

 Faber, And., D, Bjergby, I 144, II 112.
 —, Hans, P, Harresl., I 144.
 —, Hans, D, Torslev, II 112.
 —, Jakob, D, Bjergby, I 143.
 Fabricius, Hans, D, Ø. Assels, I 243.
 Fagernes, N. C., Farver, Aalborg, I 318.
 Fanøe, Familie, II 243, 257 f.
 —, Chr. Jørg., D, Hammer, II 252, 257, 261.
 —, Hans Jørg., Herredsskr., II 272.
 —, Jørg., D, Sulsted, II 242.
 —, Ths., Kromd., V. Hass., II 292.
 Fausing, Erik, D, Lerup, II 87.
 Feilberg, Fred., Farver, Viborg, II 157.
 —, Jens, D, Skagen, II 157.
 Felden, Jens, S, Gerum, I 82.
 Ferslev, Chrf., Tolder, Skagen, II 152.
 —, Gertrud, Ph, Aaby, II 65, 223.
 —, Hans Byfgd., Skagen, II 157.
 —, Karen Margr., Dh, Skagen, II 157.
 Find, Familie, II 14, 197 f, 203.
 —, Chr., S, Linderum, I 121.
 —, Chr., S, Hvorup, II 203.
 —, Chr., S, Mydal, I 147.
 —, Chr., S, Serreslev, I 515.
 —, Chr., D, Ingstrup, II 13, 23.
 —, Ingeborg, Sh, Ingstrup, II 25 f.
 —, Maren, Dh, Aasted, I 62.
 —, Niels, D, Albæk, I 280, 285.
 —, Niels, S, Lindholm, II 197,
- Find, Niels, S, Serreslev, I 515.
 Fischer, Agnete, Dh, Jerslev, I 527.
 —, Hedvig, Christence, g. Berg, I 536.
 —, Søren, D, Jerslev, I 535.
 Fix, Degnefam., Elling, I 47 f.
 —, Degnefam., Tolstrup, I 488
 —, Familie, Rønnebj., I 407.
 —, Chr., D, Hirsholm, I 83, 87.
 —, Palle, D, Tolstrup, I 486.
 —, Palæmon, D, Sæby, II 166.
 —, Peder, D, Elling, II 166.
 —, Peder, S, Rønnebj., I 406.
 —, Peder Lorenz, S, Tolne, I 53.
 —, Peiter Chr., D, Hirsholm, I 93.
 Fladstrand, Familie, Skagen, II 156.
 —, Morten, D, Skagen, II 153 ff.
 Flindt, Henr., Herredsfgd., Frh., I 463.
 Flor, Gabriel Ferd., Kap., Hellevad, I 372.
 Fogh, Familie, Elling, I 50.
 —, Poul, D, Elling, I 49.
 Foldsted, Hans, S, Try, I 259.
 Follerup, Anders, Asdal, I 382.
 Franchland, Janus B., D, Vennebjerg, I 178.
 Frandsdr., Kirsten, Dh, Tversted, I 23.
 —, Maren, Dh, Tversted, I 25.
 Frandsen, And., D, Uggerby, I 30.
 Frederiksen, Fred., S, Uggerby, I 34.
 Frederiksen, Jens, D, Uggerby, I 34 f.
 Friedenreich, Chrf., P, Aalb., II 287.
 Friedlieb, Anne Sofie, Dh, Vrensted, I 446.
 Friis, Anne, Dh, Vrejlev, I 397.
 —, Erik, D, Vennebj., I 179.
 —, Maren, Dh, Sindal, I 131.
 —, Poul, P, Rubjerg, I 102.
 —, Poul, P, Tornby, II 18.

- Frimodt, And., S, Lendum, I 261.
- Fristorph, Chr., D, Ingstrup, II 15.
- Frit, Anne Katr., Dh, Vennebjerg, I 178.
- From, Inger Dorte, Sh, Linderum, I 122.
- Frost, Niels, S, Jetsmk., II 60.
- , Niels, Sub., N. Sundby, II 196.
- , Peder Nik., P, Ribe, II 60, 196.
- , Ths., N. Sundby, II 196.
- Frøberg, Marie, Dh, Raabj., I 15.
- Frølich, Joach, D, Bindslev, I 31.
- Frøstrup, Degnefam., Ugilt, I 119.
- , Broder, Prokur., Arendal, I 120.
- , Chr., D, Ugilt, I 119.
- Fugl, Laur., P, Saltum, II 34.
- Fussing, Laur., P, Vigerslev, I 360.
- Fæster, Mette Margr., Kbh., I 495.
- Gaarestrup, Svend, D, Skallerup, I 183.
- , Søren, S, Hørmest., I 45.
- Gai, Degnefam., Jerslev, I 527.
- , Søren, D, Jerslev, I 517, 526.
- Galskyt, Degnefam., Aasted, I 59 ff.
- , Hans, D, Aasted, I 60.
- , Margr., Ph, Aasted, I 56.
- , Rasmus, D, Aasted, I 40, 59.
- Galthen, Mads, Kbmd., Aalborg, II 179.
- Galwits, Adam Casp., Bartsk., Hjøring, II 175.
- , Anne Marie, Dh, Hjøring, II 175.
- Gandorph, Familie, II 242.
- , Jens, D, Sulsted, II 238 f, 241.
- , Peder, P, Sulsted, II 245 f.
- Gerckens, Henr., Provst, Volstrup, I 173.
- Getreur, Katrine, Sh, Gjøl, II 69.
- Gildsig, Chr., Avlsbr., N. Sundby, II 273.
- , Jens, D, V. Hass., II 273.
- Ginge, Andr. Chr., P, Hellevad, I 370.
- Gjerrild, Degnefam., Helling, I 384.
- , Peder, D, Helling, I 384, 388.
- Gjertner, Johanne, Dh, Hjøring, II 180.
- , Mette Cecilie, Dh, Hjøring, II 180.
- , Peder, Prokur., Egebjerg, II 180.
- Gjessing, Anne Marie, Dh, Tversted, I 22.
- , Chrff., Kap., Ingstrup, II 17
- Gjøhr, Jul. Marie, Dh, Børglum, I 422.
- Gjørup, Inger Marie, Sh, Jetsmark, II 61.
- Gleerup, Alb., Postm., Hobro, I 517.
- , Emanuel, D, Vraa, I 510.
- , Jakob, Bjørnkær, II 231 ff.
- , Jens, Rødslet, II 200, 233, 246.
- , Jørg., Knudseje, I 265.
- , Jørg. Chrff., P, Torslev, I 248, 250.
- , Laur., Kbmd., Kbh., I 510.
- , Margr., Dh, Vraa, I 510.
- Glud, Søren, D, Randers, II 307
- Godsen, Jens, P, Ingstrup, II 7.
- Gøiske, Joh. Birg., g. Sand, II 34.
- , Maren B., g. ?, II 34.
- , Niels, D, Saltum, II 34.
- Govertsen, Jens, S, Hjøllrup, I 335.
- Graae, David, Vejer, Aalborg, I 74.
- , Maren, Dh, Flade, I 74.
- , Mette, Dh, Børglum, I 418, 420.
- , Niels, D, Flade, I 74.
- , Oluf, Tolder, Bergen, I 74.

- Gram, Axel, Student, Hjøring, 182.
- , Chr., Student, Hjøring, II 182.
- , Hans, Borgm., Sæby, I 187.
- , Laur., S, Hjøring, II 181.
- Green, Degnefam., Albæk, I 288.
- , Familie, N. Sundby, II 192 ff.
- , Enoch, D, N. Sundby, I 186, 188, 192 f.
- , Enoch Chr., D, Albæk, I 228.
- , Øllegaard, Sh, Lindh., II 197.
- Gregersdtr., Gertrud, Dh, Haverslev, II 118.
- , Kirsten, Sh, Uttrup, II 205.
- , Lisbeth, Dh, Vrejlev, I 394.
- Gregersen, David, D, Hals, II 294, 306.
- , Niels, L, Kokkedal, II 103.
- Greiberg, Familie, Skagen, II 158.
- , Bertel Chr., D, Skagen, II 158.
- Grindsted, Niels, S, Gjøel, II 73.
- Grundtvig, Isak, Faktor, Island, I 41.
- Grøn, Anne, Dh, Raabj., I 24.
- Grønlund, Degnefam., Hirschholm, I 93.
- , Chr., D, Hirsholm, I 93.
- , Laur., D, N. Sundby, II 195.
- Grøntved, Degnefam., Jelstrup, I 202.
- , Hans, D, Jelstrup, I 200.
- , Katr. Marie, Dh, Skæve, I 277.
- Guldbech, Bertel, S, Karmish., I 278.
- Guldberg, Helene, Sh, Gjøel, II 72.
- , Maren, Dh, Albæk, I 286.
- Guldsmed, Maren, Sh, Skagen, II 159.
- , Margr., Skagen, II 159.
- , Niels, P, Skagen, II 159.
- Gundersen, Chr., S, Hov, II 301, 313.
- Gunthermann, Løjtnant, Daugaard, I 285.
- Gyldenkrone, Regitze, S, Birkeelse, I 481.
- Gyssing, Degnefam., Jerslev, I 534.
- , Niels, D, Jerslev, I 533.
- Gytter, Johan, Kapt., Skive, I 506.
- Haarup, Anna, Lindet, I 134.
- Hagedorn, Hedevig, Ph, Sindal, I 213.
- Hagen, Francis, Kancellist, Kbh., I 528.
- Hagstrøm, Carl Fred., Klavs, holm, II 312.
- , Gertrud Marie, Sh, Hals, II 312.
- Hald, Anne, Bøgsted, I 128.
- , Poul, S, Bagterp, I 110.
- Hallund, Lars, L, Aalborg, I 571.
- Hals, Balsler, P, Understed, I 225.
- , Chr., S, Ø. Hass., II 278.
- , Gregers, P, Understed, I 222.
- , Hilleborg, g. Hovalt, Ørum, I 485.
- , Jens, D, Understed, I 222.
- , Jens, D, Vrensted, I 440, II 306.
- , Jens, S, Ø. Hass., II 278.
- Halse, Gregers, Kbmd., Fladstrand, I 226.
- , Jens, P, Lødderup, I 79, 226.
- Halvorsdtr., Marta Marie, Dh, Sindal, I 133.
- Hammer, Anne Magr., Dh, Aggersborg, II 136.
- , Bendix, D, Hirsholm, I 92.
- , Bendix, D, Aggersborg, II 133 f.
- Handbjerg, Anne Marie, Dh, Bjergby, I 143.
- Handrup, Familie, Vadum, II 215.
- , Familie, V. Hass., II 271.
- , And. Chr., D, V. Hass., II 271.

- Handrup, Ole Fr., D, Vadum, II 215.
- , Søren, D, V. Hass., II 215.
- Hansdtr., Gertrud, Sh, Ulsted, II 228.
- , Karen, Dh, Rubjerg, I 191.
- , Maren, Dh, Tversted, I 25.
- , Maren, Dh, Uggerby, I 35.
- Hansen, Ancher Chr., Apotek., Hjøring, I 194.
- , Chr., S, Bagterp, I 110.
- , Hans, S, Mosbjerg, I 44.
- , Jep, Sub, Ulsted, II 290.
- , Jørg., S, V. Hass., II 275 f.
- , Laur., S, Hørmest., I 45.
- , Lorents, Gøttrup, II 131.
- , Peder, S, Stade, II 277.
- Harding, Margr. Katr., Dh, Hammer, II 255.
- , Peder, Kbmd., Aalborg, II 255.
- Harkjær, Ths., S, Manstrup, II 125.
- Harmens, Joh. Chr., D, Næsborg, II 91.
- , Niels Joh., D, Lerup, II 90.
- Hartmann, Henrik, Postm., Hjøring, II 172.
- Hass, Degnefam., Haverslev, II 120.
- , Eva Dorte, Frue, Gjø, II 64.
- , Eva Marie, Frue, Gjø, II 63.
- , Poul Henr., D, Haverslev, II 119.
- Hasselbalch, Barth., Vestrupgaard, II 38.
- Haugaard, Jens, Farver, Hjøring, I 214.
- , Mads, Frp., Birkelse, I 283.
- , Ove Jesp., D, Aasted, I 62.
- , Ove Jesp., D, Kjærskov, I 282.
- Hausen, Fr. L. W., D, Bjergby, I 144.
- Haven, Anne Margr., g. Børglum, I 561.
- Havrdal, Søren, S, Sæsing, I 123.
- Hay, Alex, Løjtnant, Underst., I 222.
- Hedegaard, Chr., S, Ingstrup, II 26.
- Hee, Katrine, Dh, Flade, I 78.
- , Knud, D, Søndbjerg, I 78.
- Heegaard, Ths. W., Klokker, Viborg, I 381.
- Heegen, Erik, S, Fladstr., m.fl., I 79, II 168, 182.
- Hegert, Anne Margr., Dh, Børglum, I 429.
- Heide, Jochum, Urmgr., Hjøring, II 175.
- Heilesdtr., Anne Katr., Sh, Tolne, I 53.
- , Mette, Dh, Vraa, I 500 f.
- Heilesen, Niels, Stagaard, I 256.
- , Søren, D, Torslev, I 255.
- Heinsvig, Familie, I 532, II 224.
- , Frands, D, Aaby, I 531, II 219, 223.
- , Frands, Prokur., Kristiansand, I 532.
- , Matias, D, Jerslev, I 531, II 225.
- Helmich, Familie, Vrensted og Hjøring, I 443, II 178 f.
- , Jens, D, Vrensted, I 442.
- , Jens, D, Børglum, I 417.
- , Johanne, Dh, Flade, I 77.
- , Ths., D, Hjøring, II 178.
- Hemmer de, Karen, Kærsgd., I 161, II 177.
- Henneboe, Johs., D, Sæby, II 167.
- Hennich, Karen, Horsens Ml., I 231.
- Henriksdtr., Gertrud, Dh, Vadum, II 215.
- , Maren, Sh, Ø. Hass., II 279.
- , Margr., Dh, Bjergby, I 140.
- Henriksen, Peder, D, N. Sundby, II 191.
- Herbst, And., S, Melsted, II 247.
- Hertzberg, Degnefam., Vraa, I 500 f.
- , Jens, D, Vraa, I 500.
- , Maren Sofie, Dh, Brovst, II 101.
- , Mette Kirst., Dh, Bergen, II 101.

- Hersom, Gertrud Kirst., Dh, Vrensted, I 446.
- Hesselbæk (Hejselbæk), Peder, D, Hirsholm m. fl., I 92, 215, II 158 f.
- Hillerup, Søren, Asdal, I 150.
- Himmerig, Regina, g. Ferslev, Skagen, II 157.
- Hinning, Anne Kirst., Dh., Dr.-lund, I 317.
- , Carl Chr., Skræder, Kbh., I 317.
- Hjardemaal, Helvig Kirst., Sæby, I 312, II 165.
- Hjort, Frands, P, Vrensted, I 223.
- , Jakob, D, Skivum, I 359.
- Hjorth, Anne Katr., Dh, Elling, I 48.
- Hjorthals, Degnefm., Aggersb., II 135.
- , And., D, Aggersb., II 134.
- Hjorthede, Jens, S, Linderum, I 117, 120.
- Hjøring, Degnefam., Skagen, II 158.
- , August, D, Harreslev, I 209.
- , Bernt, S, Højen, II 162.
- , Chr., S, Sæby, I 191, II 170.
- , Ernst, Reder, Oslo, II 163.
- , Ernst Henrik, Kap., Skagen, II 162.
- , Jens, S, Skagen, II 158, 161.
- , Jens, Økonom, Hjøring, II 158.
- , Peder, D, Tolstrup, I 479, 484.
- , Peder, D, Ø. Brdslev, I 559.
- , Peder, Rektor, Skagen, II 150, 159.
- , Simon, D, Rubjerg, I 187.
- , Ths., P, Aaby, II 65, 223.
- Holbeck, Familie, Rønnebjerg, I 406.
- , Mads, S, Rønnebj., I 406.
- Holck, Ejler, Sdr. Elkjær, II 211.
- , Schack V., Vraa, II 251.
- Hollensdtr., Mette, Sh, Vedsted II 227.
- Holm, Familie, Haverslev, II 122.
- , Andr., D, Haversl., II 122.
- , Andr., D, Aggersb., II 135.
- , Anne, Dh, Vadum, II 214.
- , Anne Marie, Dh, Elling, , II 49.
- , Ejler, Eskjær, I 36, 38.
- , Jakob, P, Jerslev, II 143, 228.
- , Jørgen, S, Tranum, II 92 f.
- , Karen, Dh, Hammer, II 257.
- , Katr. Marie, Dh, Sulsted, II 242.
- , Laur., D, Skjoldborg, I 76.
- , Maren, Sh, N. Sundby, II 197.
- , Michael, D, Ulsted, II 288.
- , Niels, P, Nordstrøm, II 68.
- , Søren, D, Vrejlev, I 396.
- Holmberg, Jeanette M., Dh, Saltum, II 37.
- Holmegaard, Chr., Gmd., Haverslev, II 122.
- Holmen, Birgitte, Sh, Flade, I 79.
- , Lars, D, Bindslev, I 33, 79.
- Holmer, Jørg., S, Asaa, I 319.
- Holst, Familie, Volstrup, I 243.
- , Lars, D, Bindslev, I 33, 79.
- , Claus, Kbmd., Sæby, I 83.
- , Diana, Dh, Hjøring, I 101.
- , Fred., Kbmd., Hjøring, I 107.
- , Johanne, Dh, Bindsl., I 31.
- , Josias, P, Kollerup, II 133.
- , Kirst., Dh, Ulsted, II 289.
- , Maren, Sh, Uttrup, II 201 f.
- , Margr., Dh, Vrenst., I 442.
- , Mikkel, D, Volstrup, I 229, 242.
- , Niels, P, Hirsholm, I 87, 242.
- , Peder, P, Vraa, II 201 f.
- , Peder, S, Elling, I 52.
- Hop, Mette, g. Landt, Skagen, II 160.
- Hopp, Jakob, Prokur., Norge, I 77.
- , Jens Jørg., D, Flade, I 77.

- Hopp, Knud, Kjærsgård, I 160.
 —, Maren, g. Gleerup, Hobro, I 510.
 —, Thomas, Rektor, Aalborg, I 77.
 —, Thomas, D, Flade, I 77 f.
 Horn, Anne, g. Brøndlund, Aalborg, I 559.
 —, Henrik, Skorstensfj., Frederikshavn, I 133.
 Horne, Degnefam., Torslev, II 111.
 —, And., D, Torslev, II 110.
 —, And. Chr., D, Torslev, II 106 f.
 —, Chr., S, Linderum, I 122.
 —, Ingeborg, Ph, Mosbjerg, II 224.
 —, Jørg., D, Jetsmark, II 56, 110.
 Hortulan, And., Fuldm., II 270.
 —, Anne Marie, Kragerø, II 34
 —, Jens, D, Saltum, II 33, 225.
 —, Lars, D, V. Hass., II 265, 269.
 —, Ole, D, Hellevad, I 353 f.
 —, Søren, P, V. Hass., II 269.
 Hostrup, Familie, II 256.
 —, Chr., Gartner, Aalborg, II 256.
 —, Johanne, Sh, Stenum, I 494
 —, Kirst. Magr., Dh, Jetsmk., II 60, 196.
 —, Peder, D, Ø.Brdslev, I 560, II 60, 196.
 —, Peder, D, Hammer, II 251, 255.
 Hovalt, Familie, Børglum, I 429 f.
 —, Familie, Em, I 514.
 —, Familie, Tolstrup, I 486.
 —, Familie, Vejby, I 434.
 —, Andr., D, Tolstrup, I 483.
 —, Chr., S, Vrensted, I 473.
 —, David, Sergent, Ørum, I 485.
 —, David, S, Em, I 512 f.
 —, Ole, S, Børglum, I 429.
 —, Ths., S, Vejby, I 434.
 Hoversen, Nikoline, g. Hjerring, II 158.
 Humble, Chr., P, Vrejlev, II 192.
 —, Margr., Dh, Brovst, II 192.
 —, Peder, D, N. Sundby, II 192.
 Hunnerup, Hans Fred., Skipper, I 43.
 Husbond, Ide, Dh, Tornby, I 164.
 —, Johanne, Dh, Ø. Brdslev, I 560.
 Hvas, Chr., D, Skæve, I 267 ff.
 Hvid, Mette M, Dh, Børglum, I 418.
 —, Peder Jakob, P, Horne, I 142,151.
 Hübertz, Familie, Albæk, I 288.
 —, Anne Marie, Dh, Vrensted, I 470 f.
 —, Else, g. Ravnstrup, II 167, 242.
 —, Jakob Otto, D, Albæk, I 287.
 —, Peder, Kbmd., Oslo, I 287.
 Hygum, Jens, D, Ingstrup, II 16.
 Høeg, Ejler, S, Lerup, II 83.
 —, Fred. Katr., Dh, Rubjerg, I 189.
 —, Gregers, Vang, II 245.
 —, Jakob, Vang, II 233, 246.
 Højbjerg, Maren, Ph, Tornby, I 367.
 Høllen, Karen, Dh, Lerup, II 86.
 Høyen, Familie, Hæstrup, I 408 f.
 —, Lars, S, Hæstrup, I 408.
 Høyer, Anne Marie, Dh, Skaugen, II 157.
 —, Anne, Dh, Ulsted, II 289.
 —, Bertel, Guldsm., Fladstr., I 33.
 —, Boye, Byfgd., Skagen, II 155.
 —, Chr., D, Bindslev, I 32.
 —, Chr., Birkedom., Horne, I 167.
 —, Chr., Kap., Sulsted, II 246.
 —, Feder, Borgm., Skagen, I 19, 28, II 160.

- Høyer, Ingeborg M., Dh, Ska-
gen, II 156.
—, Magr., Carol, g. Lyhne,
I 33.
—, Nik. Fred., Organist, Ny-
køb. J., I 33.
—, Sara, Dh, Skagen, II 155.
Høymark, Familie, Flade,
I 75 f.
—, Jens, D, Flade, I 74 f.
Høyrup, Familie, Hjøring,
I 109.
—, Jens, S, Fladstr., I 81, 108.
—, Jens, D, Hjøring, I 134.
- Ibsdr., Anne, Sh, Fladstr.,
I 80.
Ibsen, Jens, Bartskeer, Mosbj.,
I 37.
Ifversen, Birgitte, Dh, Jets-
mark, II 57.
—, Katr., Dh, Hammer, II 196,
256.
Ingstrup, Chr., S, Rønnebjerg,
I 406.
—, Mads, S, Fristrup, II 230.
Ivarsen, Laur, S, Gandrup,
II 275.
Iversen, Niels, D, Hellevad,
I 367.
- Jackhellen, Carl Fred., L, Høj-
en, II 158.
Jakobsdr., Else Margr., Dh,
Ugilt, I 119.
—, Maren, Dh, Torslev, II 109.
—, Mette Katr., Sh, V. Hass.,
II 275.
Jakobsen, Jak., S, Attrup,
II 113.
—, Willum, D, Sæby og Hjø-
ring, II 167, 179 ff.
Jansen, Carl Fred., P, Brovst,
II 202.
Jeger, Chr., Kontrolør, Løg-
stør, II 226.
Jensdr., Anne, Sh, Vedsted,
II 229.
—, Anne, Dh, Aasted, I 58.
—, Anne, Dh, Gjøel, II 69.
—, Anne, Sh, Sæby, II 169.
—, Anne, Dh, Hellevad, I 350.
- Jensdr., Anne, Dh, Ø. Brdsl.,
I 562.
—, Anne, Dh, Ulsted, II 288.
—, Anne, Dh, Brovst, II 97.
—, Birgitte, Dh, Sulsted, II
241.
—, Bodil, Dh, Øland, II 142.
—, Else, Heks, Hals, II 302.
—, Inger, Dh, Ulsted, II 287.
—, Karen, Dh, Sulsted, II 240.
—, Kirsten, Sh, S. Økse, II
105.
—, Kirsten, Dh, Hammer, II
255.
—, Kirsten, Sh, Gerum, I 82.
—, Maren, Dh, Ingstrup, II 10.
—, Maren, Dh, Øland, II 142.
—, Maren, Sh, Øland, II 148.
—, Maren, Sh, Vestbjerg, II
248.
—, Maren, Sh, Gandrup, II
276.
—, Marie, Dh, Hirsholm, I 93.
—, Mette, Sh, Grindst., II 261.
—, Mette Joh., Dh, Haversl.,
II 123.
—, Tove, Dh, Vrejlev, I 394.
Jensen, And., D, Vejby, I 423.
—, And., D, Vrensted, I 439.
—, And., S, Tolne, I 53.
—, And., S, Lindholm, II 196.
—, And., S, Taars, I 123.
—, Axel, S, Elling, I 51 f.
—, Chr., S, Raabj., I 18.
—, Chr., D, Uggerby, I 29.
—, Chr., S, Skærum, I 67.
—, Chr., S, Hørnest., I 45.
—, Chr., Sub, Øland, II 142.
—, Chr., S, S. Økse, II 105.
—, Chr., S, Øland, II 148.
—, Chr., S, Hjøring, II 181.
—, Chr., S, Vestbj., II 244, 248.
—, Chr., S, Sulsted, II 245,
247.
—, Engelbr., S, Uttrup, II
201 f.
—, Hans, D, Hørby, I 245.
—, Jens, S, Bindslev, I 35.
—, Jens, S, Skærum, I 67.
—, Jens, D, Sindal, I 129.
—, Jens, S, Højen, II 162.
—, Jens, S, Ø. Halne, II 216.

- Jensen, Jens, S, Hov, II 312.
 —, Lars, S, Tolne, I 53.
 —, Laurs, D, Bjergby, I 140.
 —, Laurs, Sub, Hjøring, II 178
 —, Mads, S, Højen, II 162.
 —, Morten, D, Hirsholm, I 93.
 —, Morten, S, Sulsted, II 240,
 247.
 —, Niels, S, Hjøring, I 110,
 II 180.
 —, Niels, D, Rubjerg, I 187.
 —, Niels, S, Højen, II 162.
 —, Niels, Sub, V. Hass., II 271.
 —, Nikolaj, S, Mosbj., I 44.
 —, Peder, D, Skæve, I 266.
 —, Peder, D, Vrensted, I 439.
 —, Peder, S, Attrup, II 113.
 —, Peder, S, Skagen, II 160.
 —, Simon, Tolder, Hals, II 202.
 —, Svend, D, Vrejlev, I 392.
 —, Søren, D, Raabj., I 191.
 —, Søren, D, Hellum, I 383.
 —, Søren, D, Ø. Brdsl., I 562.
 Jeppesen, Jens, Betjent, Løg-
 stør, II 225.
 Jerboe, Chr., Aas, I 113.
 Jermin, Familie, Albæk, I
 290 f.
 —, Henrik, Læge, Aalborg,
 I 289.
 —, Ths. Just, D, Albæk, I 289.
 Jerslev, Jak., S, Sterup, I 537.
 Jespersdtr., Gertrud, Sh, Læsø,
 II 78.
 —, Tove, Dh, Hjøring, I 99.
 Jespersen, Arnold Bugge, Lit-
 terat, I 510.
 —, Jespersen, Høgholt, I 37,
 200, 208.
 —, Niels, S, Hals, II 312.
 Jessen, Clemen, P, Harreslev,
 I 398.
 —, Jens, P, Tolstrup, I 482.
 —, Jes, S, Krustrup, I 111.
 —, Jes, P, Vadum, II 208.
 —, Peder, Raadmd., Aarhus,
 II 208.
 Jessesen, Rasmus, S, Skærum,
 I 67.
 Jochumsen, Familie, Aggersb.,
 II 131 f.
 Jochumsen, Søren, D, Aggersb.,
 II 128, 131.
 Joensen, Jens, D, Understed,
 I 226.
 —, Søren, D, Volstrup, I 241.
 Johansen, Aage, S, Hjøring,
 II 182.
 Juel, Chr., D, Ingstrup, II 19.
 —, Else Margr., Sh, Hjallerup,
 I 334.
 —, Jens Peter, Arendal, II 19.
 —, Knud, Ridefgd., Hals, II
 293.
 —, Niels, Sub, Rubjerg, I 192.
 Justesen, Chr., D, Nibe, I 421.
 —, Just, S, N. Økse, II 105.
 —, Peder, Kromd., Hjallerup,
 I 322.
 Justsdatter, Anne, Dh, Flade,
 I 74.
 Juul, Familie, Rakkeby, I 217.
 —, And., S, Rakkeby, I 216.
 —, Kristen, Hørbylund, I 239.
 —, Sofie Katr., Dh, Aasted,
 I 62.
 Jølby, Jeppe, D, Horne, I 151.
 Jørgensdtr., Birg. Katr., Sh,
 Nørhalse, II 236.
 —, Else, Dh, Dr.lund, I 310.
 —, Ingeb., Dh, Aggersb., II
 130.
 Jørgensen, And., D, Ø. Brdsl.,
 I 558.
 —, Jens, D, Serreslev, I 505.
 —, Peder, Forp., Nibstrup,
 II 225.
 —, Rasmus, D, Aasted, I 58.
 —, Rasmus, S, Raabj., I 18.
 —, Stephan, S, Horsens, II
 263.
 Kaalund, Familie, Bolle, I 328f.
 —, Alb. Philip, S, Hellum.
 Gaaser, I 388, II 282.
 —, Anne Katr., Dh, Lerup,
 II 88.
 —, Chr., S, Bolle, I 328.
 —, Chr., P, Farstrup, II 88.
 Kaas, Familie, Aggersb., II
 134.
 —, Familie, Sæby, II 169.

- Kaas, Hans, S, Sæby, II 23, 169
 —, Hans, D, Skjoldborg, II 133.
 —, Niels, S, Torup, I 339.
 —, Niels, S, Ingstrup, II 23 f.
 —, Peder, D, Aggersb., II 133.
 Kaath, Katr. Margr., Dh, Jerslev, I 534.
 Kahlen, Johs., Politifm., Sæby, I 462.
 Kajholm, Chr., Hattemgr., Norge, I 89.
 —, Otto, Sadelmgr., London, I 89.
 —, Søren, D, Hirsholm, I 88.
 Kalum, Otto, S, Rakkeby, I 216.
 Kamp, Bent, D, Vraa, I 503.
 Kampmann, Anne Katr., Sæby, I 366.
 Kappel, Andr. Chr., D, Torslev, II 110.
 Karlby, Jens, Kbmd., Hjøring, I 101.
 Karup, Lars, S, Flade, I 79.
 Kempf, Benjam., Murer, Kbh., II 21.
 Kiel, Chr., S, Bangsbostrand, I 81, 148.
 —, Chr., S, Læsø, II 80.
 Kierkegaard, P. Chr., Biskop, II 91.
 Kieruld, Corfiz, S, Skagen, II 160.
 Kiib, Jakob, D, Kollerup, II 91.
 Kirckemoe, Birg. Marie, Dh, Læsø, I 63, II 77.
 Kirketorp, Peder, Hører, Aalb., II 214.
 Kjeldsdr., Anne, Sh, N. Sundby, II 197.
 Kjeldsen, Ejler, D, Dr.lund, I 309.
 Kjær, Familie, Brovst, II 103.
 —, Familie, Hune, II 45.
 —, Familie, Skæve, I 278.
 —, And., Børglum Kl., I 125.
 —, And., Prokur., Aalborg, I 443.
 —, And., D, Brovst, II 102 f.
 —, Chr., S, Voersaa, I 295.
 Kjær, Chr., D, Skæve, I 277.
 —, Karen, Dh, Vrensted, I 443.
 —, Maren, Dh, Kollerup, II 91.
 —, Niels, D, Hune, II 45.
 —, Niels, Kjærsgd., II 177.
 Kjærgaard, Familie, Vennebj., I 181.
 —, Edel, Sh, Rakkeby, I 181, 217.
 —, Hans, D, Vennebj., I 76.
 —, Hans, P, Haversl., II 116.
 —, Jens, D, Skallerup, I 174.
 —, Jens, D, Vennebj., I 181 f.
 —, Marie, Dh, Tversted, I 24.
 Kjærsgaard, Maren, Dh, Saltum, II 33.
 —, Ths., P, Mosbjerg, I 36.
 —, Ths., Kringelhede, II 33.
 Kjærulf, And., Bjørnholm, II 211.
 —, Anne, Kølskegd., I 167.
 —, Anne, g. Juel og Skjeldvig, Hals, II 303.
 —, Anne Sofie, Ph, Hjøring, I 369.
 —, Corfitz, S, Skagen, II 160.
 —, Hyppolite, Dh, Elling, I 49.
 —, Iver, Gunderupgd., I 91.
 —, Johanne, Dh, Hals, II 307.
 —, Karen, Dh, V. Hass., II 269
 —, Lars, Vejmaster, Ørsø, I 335.
 —, Laur., Wiffertsh., II 211 f.
 —, Mette, Odden, I 165.
 —, Mette, Dh, Gjøl, II 68.
 —, Morten, Ø. Halne, II 211.
 —, Niels, Hejselt, I 345.
 —, Niels, Teglbr., Dr.lund, I 314.
 —, Niels, Kornumgd., I 542 f.
 —, Niels, P, Ørre, II 77.
 —, Peder, Ø. Hebelstr., I 556.
 —, Peder, Nørholm, II 269.
 —, Peder, Herredsfgd., Saltum, I 541.
 —, Steen, P, Aaby, II 223.
 Kjølstrup, Helene H., Lh, Aaby, II 227.
 —, Nik., D, Aaby, II 226.
 Klarup, Hans S., D, Ulsted, II 288.

- Klein, Henr., P, Jerslev, I 226.
 —, Peder, D, Ingstrup, II 20, 22.
 —, Søren, D, Underst., II 226.
 Klim, Familie, Mosbj., I 39.
 —, Oluf, D, Mosbj., I 38, II 181
 —, Petra Kirst., Dh, Aasted, I 61.
 —, Severin, D, Mosbj., I 40, 343.
 Klitgaard, Else, Ph, Farstrup, II 88.
 Klode, Anne Joh., Sh, Saltum, II 44.
 Klæstrup, Maren, g. Reich, II 167.
 Kløhn, Familie, Vrensted, I 446.
 —, Frands, Organist, Næstved, I 445.
 —, Jens, D, Vrensted, I 445.
 Knivsmel, Mads, D, Vrejlev, I 393.
 Knudsdr., Anne, Dh, Aaby, II 226.
 —, Anne Katr., Sh, Hvorup, II 204.
 Knudsen, Søren, S, Skagen, II 160.
 Knæp, Anne Marie, Dh, Skagen, II 158.
 Kobroe, Oluf, S, Skallerup, I 185.
 Koefoed, Hans Jørg., P, V. Hass., II 310.
 —, Karen, Dh, Hals, II 309.
 —, Peder, P, Sulsted, II 244, 248.
 Kogsbølle, Ivar, Bager, Aalb., II 38.
 Kok, Jens, Kap., Vraa, I 500.
 Kolborg, Jens, Aarupgrd., II 112.
 Kolding (Colding), Kirsten, Dh, Ø. Brdsl., I 213.
 —, Mette Marie, Dh, Bindslev, I 32.
 —, Mette, Dh, Hjøring, II 176.
 Kopmand, Hans Aug., S, Højstrup, I 258.
 Kopp, Familie, Læsø, II 76.
 Kopp, Chr., D, Læsø, II 78.
 —, Henrik, Kbmd., Randers, II 76.
 —, Rasmus, P, Torslev, II 106, 108.
 Korsgaard, Chr., D, Saltum, II 33.
 Kortbech, Dortea Katr., Dh, Dr.lund, I 317.
 Krabbe, Helvig, Frue, Vrejlev Kl., I 392, 394.
 Kraft, Familie, Jelstrup, I 198 f
 —, Oluf, D, Jelstrup, I 197.
 Krag, Andr., S, Fladstr., I 80.
 —, Chr., D, N. Sundby, II 194.
 —, Jens, S, Mygdal, I 147.
 Kragelund, Peder, Kbmd., Sæby, I 84.
 Kragh, Hans, S, Sæby, II 169.
 Kræghede, Mette, Dh, Aasted, I 63.
 Krat. Jens, Husmd., Blokhush, II 21.
 Kravdal, Chr., Sub, Rubjerg, I 192.
 Krog, Laur., D, Albæk, I 285.
 —, Mads, S. Vedsted, II 229.
 —, Niels W., L, Vedsted, II 229.
 —, Peder, S, Hune, II 48.
 Krogshauge, Chr., S, Hellum, I 388.
 —, Peder, S, Hellum, I 388.
 Krossing, Mette Katr., Dh, Boeslunde, I 447.
 Krumpen, Styge, Biskop, I 157
 Kruse, Anne, Baggessv., I 125.
 —, Birgitte, Baggessv., I 125.
 —, Inger Katr., Nibstrup, I 397.
 Krustrup, Jens, S, Hæstrup, I 409.
 Kræmer, Chr., D, Hirsholm, I 88.
 —, Chr., D, Børglum, I 415.
 Krøymann, Henr., Kanalmeister, Øland, II 84.
 Kukkuk, Casper, Kvartermeister, I 223.
 Kuur, Talche, Aalborg, II 19.
 Kynde, Hans, Legatst., Ugilt, I 114.

- Kyng, Kirst. W., Sh, Skagen, II 160.
 —, Poul, P, Skagen, II 160.
- Lachmann, Gotfred R., D, Sæby, II 167, 242, 311.
 —, Ths., Bartskeer, Aalborg, II 167.
- Ladefoged, Peder, Skudehdl., Lønstrup, I 495.
- Landt, Peder, Byskriver, Skagen, II 160.
 —, Poul, S, Skagen, II 160.
- Lange, Margr. Kirst., Dh, Hirsholm, I 91.
 —, Ole Tønder, Bratskov, II 84, 103, 140, 300.
- Langebech, Familie, Ulsted, II 291 f.
 —, Hans, D, Ulsted, II 291.
 —, Mads, D, Ulsted, II 291.
 —, Magnus, S, Linderum, I 121.
 —, Peder, Birkefgd., Sæby, I 283, II 291.
- Larsdtr., Anne, Dh, Øland, II 141.
 —, Anne, Dh, Ugilt, I 115.
 —, Bodil, Dh, Vejby, II 125.
 —, (Laursdtr), Else, Sh, Lindholm, II 197.
 —, Else, Sh, Bejstrup, II 125.
 —, Inger, Dh, Aggersb., II 136
 —, Karen, Dh, Elling, I 48 f.
 —, Karen, Dh, Hjøring, II 175.
 —, Kirst., Sh, Hvorup, II 203.
 —, Kirst., Dh, Ulsted, II 285.
 —, Kirst., Dh, Hammer, II 255
 —, Maren, Dh, Ingstrup, II 21.
 —, Maren, Dh, Aggersborg, II 131.
 —, Maren, Dh, Lerup, II 84.
 —, Maren, Sh, Hvorup, II 205 f.
 —, Mette, Dh, Aaby, II 223.
 —, Sidsel, Dh, Sulsted, II 240, 247.
- Larsen, Laursen, Lauridsen*
 Lavrids..., S, Tolne, I 52.
 —, Anders, D, Haverslev, II 115, 118.
- Larsen, Lauersen, Lauridsen*
 —, Chr., Sub, Tversted, I 26.
 —, Chr., S, Hørnrest., I 45.
 —, Jens, D, Serreslev, I 506.
 —, Jens, S, Haldager, II 217.
 —, Johan, S, Øland, II 248.
 —, Jørg., D, Aggersb., II 127, 130.
 —, Jørg., S, Gerum, I 82.
 —, Knud Peter, Folketingsm., II 44.
 —, Laur., D, Aggersb., II 130.
 —, Laur., Hammer, II 250, 255
 —, Niels, S, Hørnrest., I 45.
 —, Niels, D, Hellevad, I 350.
 —, Niels, S, Biersted, II 235.
 —, Peder, D, Gjøel, II 62, 65.
 —, Stefan, S, Ø. Hass., II 279.
- Lassen, Else Margr., Dh, Sindal, I 133.
 —, Niels, P, Vadum, II 254.
 —, Thøger, Rødslet, II 207, 276.
- Lasson de, Anne, Rødslet, II 208.
 —, Marie, Ph, Vadum, II 208.
 —, Peder, Rødslet, II 208.
- Laulund, Familie, Sæby, II 157 f.
 —, Chr. Fred., D, Skagen, II 157.
 —, Iver, Forv., Lindenb., II 157.
- Leere, Niels, Felbereder, Aalborg, I 311.
- Lelius, Fred., Viborg, II 14.
- Lemejr, Karen, Brovst, II 103.
 —, Katr. Elisab., Dh, Brovst, II 103.
- Lemmiche, Hans, S, Sæby, II 169.
- Lemvig, Svend, P, Jetsmark, II 54.
- Lendum, Chr., D, Horne, I 154.
- Lerche, Katr., Dh, Hjøring, I 107.
 —, Peder, S, Hals, II 311.
- Leth, Peter, Kapt., Knivholt, I 69.
- Levetzau, Chr. Fred., Oksholm, I 174.

- Levetzau, Hans Didrik, Oksholm, II 138.
 —, Hans Fred., Oksholm, II 138.
 Leuth, Salve, Klokker, Mandal, I 71.
 Liebach, Familie, Stenum, I 490.
 —, Chr., D, Stenum, I 489.
 —, Peder, Godsforv., Kbh., I 490.
 Lind, Ole, D, Jetsmark, II 58.
 Lindenov, Hans, Hundsl. Kl., II 293.
 Lindgaard, Anne, Dh, Understed, I 230.
 Lodberg, Jens, Kap., Skagen, I 163.
 —, Søren, P, Skagen, I 163.
 Loge, Elisab., Dh, Sæby, II 168.
 Lohmann, Amalie W., g. Green, II 194.
 Lorentzen, And., S, Badskeer, I 247.
 Losen, Bodil, Sh, Vraa, I 511.
 —, Mogens Fred., S, Vraa, I 510.
 Lummer, Daniel, Portner, Aalborg, II 256.
 —, Elias, D, Hammer, II 251, 256.
 Lund, And., D, Øland, II 141.
 —, And., P, Øland, II 138.
 —, Birg. Katr., Dh, Volstrup, I 243.
 —, Else Katr., Dh, Hirsholm, I 89.
 —, Else Katr., Dh, Hjøring, II 175.
 —, Jens, Borger, Hjøring, I 443.
 —, Jens, D, Vraa, I 502.
 —, Karen Elisab., Hjøring, I 214.
 —, Kjeld, Teolog, Brøndum, II 224.
 —, Lars, D, Jelstrup, I 203.
 —, Mandrup, Herredskr., Brøndum, II 224.
 —, Marie Katr., Sh, Skøttrup, I 429.
 Lund, Melchior, S, Saltum, II 42.
 —, Morten, S, Blokhush, II 48.
 —, Niels, S, Højen, II 163.
 —, Ole, Byfg., Skagen, II 159.
 —, Svend, Skudehdl., Løkken, I 413.
 —, Søren, D, Sæby, II 166.
 —, Ths., Godsejer, Mors, I 244.
 —, Willum, S, Børgl., I 425 f.
 Lyche, Axel, D, Underst., I 227
 —, Jesper, Kølskegd., I 558.
 —, Laurs, Lemvig, I 116.
 —, Margr., Dh, Hellevad, I 383.
 Lychegaard, Mette A. M., Sh, Bindslev, I 35, 51.
 Lycke, Familie, Vadum, II 214.
 —, Bendix, D, Vadum, II 214.
 —, Inger Agnete, Dh, Vadum, II 215.
 Lyngbye, Chr., S, Ørsø, I 344.
 —, Chr., S, Saltum, II 44.
 Lyngsaa, Hans, S, Allerup, I 386.
 Lægaard, Jørg., S, Hals, II 310
 Læsø, And., Byskr., Skagen, II 150, 159.
 Løgstør, Anne, Dh, Underst., I 227.
 —, Niels, D, Rubjerg, I 188 f.
 —, Simon, Kbmd., Sæby, I 227.
 Løgtholt, Familie, Dr.lund, I 335.
 Lønsmænd, Familie, Tornby, I 168 f.
 —, Chr., D, Tornby, I 168.
 Maarup, Anne, Dh, Elling, I 48.
 Madsdr., Anne, Dh, N. Sundby, II 192.
 —, Birgitte, Dh, Ørum, I 385.
 —, Dorte, Dh, V. Hass., II 269.
 —, Else, Sh, Manstrup, II 125.
 —, Else, Sh, Nørhalne, II 235.
 —, Kirsten, Dh, Raabj., I 13.
 —, Maren, Dh, Aasted, I 59.
 —, Margrete, Dh, Jetsmark, II 53.
 Madsen, And., S, Hov, II 315.

- Madsen, Chr., D, Lerup, II 85.
 —, Chr., S, Sulsted, II 247.
 —, Hans, S, Vedsted, II 227.
 —, Jens, P, Hals, II 293.
 —, Lars, S, Aasted, I 65.
 —, Levi, D, Ulsted, I 63, II 289.
 —, Levi, S, Dorf, II 167.
 —, Reimer, P, Tornby, II 17.
 —, Søren, D, Lerup, II 81, 85.
 Maler, Chr., D, Lerup, II 88.
 Mallie, Chr., Hirsholm, I 85.
 Malling, Søren, D, Læsø, II 78.
 Mangor, Henr., L, Søborg, I 422.
 Mariager, Familie, Gjør, II 74.
 —, Else Margr., Dh, Mosbj., I 40.
 —, Søren, S, Gjør, II 69, 73.
 Marmes, Chr., S, Raabj., I 18, 23, 27.
 Marqvorsdtr., Maren, Sh, Uttrup, II 205.
 Marqvorsen, Chr., S, Elling og Ø. Vraa, I 51, 259.
 Mathiasen, Chr., D, Torslev, II 109.
 Mathiesen, J. F., Kjettrupgd., II 9.
 Matzen, Mathias, L, Søften, II 103.
 Mavors, Ernst, Rektor, Hjøring, II 173.
 —, Corfits Ernst, D, Hjøring, I 100.
 —, Joh. Ernst, P, Randers, I 101.
 —, Ths., Byfgd., Horsens, I 101.
 Mehlsdtr., Else, Thorum, I 369.
 Meiling, Joh., Dh, Flade, I 76.
 —, Marie, Dh, Bjergby, I 145.
 Mejlund, Jens Chr., S, Lindrum, I 122.
 Meyer, Familie, Sæby, I 275.
 —, Simon, Byfg., Sæby, I 116.
 Mikkelsdtr., Anne, Sh, Fristrup, II 229.
 —, Bodil, Dh, Rubjerg, I 191.
 —, Dorte, Dh, Ingstrup, II 16.
 Mikkelsdtr., Mariane, Sh, Jetsmark, II 61.
 Mikkelsen, Chr., S, Tolne, I 53.
 —, Niels, S, Raabj., I 18.
 —, Peder, S, Ulsted, II 283.
 Milling, Sixtus, Snedker, Mosbjerg, I 401.
 Mogensen, Ths., D, Saltum, II 32.
 Molboe, Jak., S, Sterup, I 537.
 Moltke, A. G., Greve, Dr.lund, I 339 f.
 Momtoft, And., D, Hirsholm, I 88.
 Montagne, Hans, P, Norge, I 358.
 —, Ths., D, Hellevad, I 358 f.
 Morsing, Familie, Øland, II 110.
 —, Chr., D, Øland, II 141.
 Mortensdtr., Karen, Sh, Ø. Halne, II 216.
 —, Mette Marie, Dh, Lerup, II 91.
 Mortensen, And., D, Torslev, II 108.
 —, Chr., S, Raabj., I 18.
 —, Chr., D, Lendum, I 255.
 —, Chr., D, Gjør, II 69.
 —, Jens, S, Skærum, I 67.
 —, Laurs, D, Sindal, I 129.
 —, Lyder, D, Ulsted, II 287.
 Mosbjerg, Maren, Sh, Hjøring, II 181.
 Motzfeldt, Peder, Vraa, I 441.
 Mouridsen, Laurs, D, Vennebjerg, I 177.
 Muhle, Hans, P, N. Sundby, II 190.
 —, Margr., Østeraagd., II 280.
 —, Rasmus, Attrupgd., II 202.
 Mulvad, Sidsel, Dh, N. Nissum, I 419.
 Mumme, Anne Katr., Gerumgaard, II 143.
 —, Chrf., Biskop, I 53, 60, 65 f, 69, 75, 166, 179 ff, 201.
 —, Johan, D, Sindal, I 130.
 Munch, Anne Katr., Dh, Øland, II 144.
 —, Mette, Sh, Rønnebj., I 407.

- Mundt, Charlotte, Dh, Bindslev, I 32.
- Munk, Helvig, Ulsted, I 58.
- , Jens, Delefgd., Gjøel, II 62.
- , Rasmus, Ulsted, II 202.
- Muus, Familie, Hjøring, I 100 f
- , Familie, Tornby, I 163 f.
- , Else, Tornby, I 169.
- , Jørg., Borgm., Hjøring, I 99.
- , Jørg., D, Tornby, I 158, 163.
- Mygdal, Chr., S, Vidstrup, I 172.
- , Chr., Fuldm., Kbh., I 495.
- , Ole, S, Stenum, I 493.
- Mygind, Chr., P, Brovst, II 83.
- , Niels, P, Raabj., I 11.
- Müller, Anne Marie, Ph, Gudum, I 230.
- Møenbce, Chr., Knivholt, I 69 ff.
- Møgelmoose, Jens, Sub, Ulsted, II 290 f.
- Møldrup, Jørg., P, Vadum, II 211.
- Møller, Familie, Rubjerg, I 192 f
- , Familie, Læsø, II 77.
- , Familie, Bolle, I 325, ff.
- , Familie, Bevtoft, II 90.
- , Anders, S, Taars, I 124.
- , Apollone, Dh, Horne, I 154.
- , Apollone, Dh, Albæk, I 286.
- , Birgitte, Dh, Ugilt, II 77.
- , Bce, D, Rubjerg, I 192.
- , Chr., S, Maarup, I 194.
- , Chr., S, Hune, II 48.
- , Chr., D, Bevtoft, II 89.
- , Dorte, Dh, Lerup, II 89.
- , Ellen, Dh, Volstrup, I 243.
- , Else, Dh, Jerslev, I 533.
- , Erland, S, Hvorup, II 203.
- , Fred., S, Ø, Halne, II 216.
- , Gertrud Marie, Sh, Vraa, I 512.
- , Hans, Forp., Vrejlev Kl., I 395.
- , Hans, P, Hundstrup, I 117.
- , Inger, Sh, Geraa, I 332.
- , Jakob, Skræder, Sæby, I 243, 286.
- Møller, Jens, S, Bolle, I 326.
- , Jens, S, Bagterp, I 110.
- , Jens, S, Vrensted, I 473 f.
- , Jens, S, Asaa, I 320.
- , Jens, Chr., S, Aasendrup, I 475.
- , Johanne, Dh, Aaby, II 225.
- , Joh. Henriette, Sh, N.Sundby, II 197.
- , Karen, Dh, Haversl., II 120.
- , Lars, D, Horne, I 155.
- , Mads, S, Gerum, I 82.
- , Maren, Dh, V. Hass., II 273.
- , Margr., Dh, Børglum, I 420.
- , Niels, S, Gerum, I 82.
- , Niels Wr., Godsforv., Birkelse, II 230.
- , Otto Severin, D, Læsø, II 76, 167.
- , Ove, Godsforv., Bratskov, II 87 f, 100.
- , Samuel Math., D, Tornby, I 168.
- , Søren, S, Jonstrup, I 111.
- , Søren, Kap., Hjøring, I 192.
- , Thøger, Digter, Bolle, I 321, 330.
- Mønnicke, Anne Margr., Legatstifter, I 187.
- Mønsted, Ingb., Katr., Dh, Aaby, II 227.
- , Jakob, Kbmd., Kbh., II 227.
- Mørch (Mørck) Mørk, Familie, Flade, I 77.
- , Familie, Sæby, II 166.
- , Anne Marie, Dh, Hals, II 309.
- , Anne Sofie, Dh, Jerslev, I 534.
- , Chr., D, Flade, I 76.
- , Chr., P, Ulsted, II 283.
- , Inger, g. Kjærulf, Saltum, I 541.
- , Laur., S, Skagen, II 161.
- , Niels, Hellum, I 534.
- , Niels, Hellum, I 546.
- , Peder, D, Jegindø, I 76.
- , Peder, S, Højen, II 163.

- Mørch, Sara, Dh, Albæk, I 287.
 —, Søren, D, Sæby, II 166.
 —, Søren, D, N. Sundby, II 195.
- Nanfald, Maren, Sh, Vedsted, II 229.
- Nejst, Jens, D, Elling, I 45, 51.
 —, Peder Chr., S, Bindslev, I 35, 51.
- Nielsdtr., Anne, Dh, Skagen, II 153.
 —, Birgitte, Sh, Fladstr., I 80.
 —, Birte Marie, Sh, Ø. Hass, II 280.
 —, Constance, Sh, Hov, II 315.
 —, Dorte, Dh, Ingstrup, II 17.
 —, Ellen Margr., Dh, V. Hass., II 272.
 —, Else, Dh, Torslev, II 110.
 —, Gertrud, Dh, Hellevad, I 353.
 —, Johanne, Dh, Aggersb., II 131.
 —, Johanne, g. Zeuthen, II 256.
 —, Karen, Dh, Ugilt, I 74, 115.
 —, Kirsten, Dh, Hirsholm, I 93
 —, Kirsten, Sh, Hov, II 314.
 —, Kirsten, Dh, Øland, II 145.
 —, Malene, Dh, Hammer, II 258.
 —, Maren, Dh, Flade, I 74.
 —, Maren, Sh, Vadum, II 216.
 —, Maren, Sh, Sæby, II 169 f.
 —, Maren, Dh, Sindal, I 130.
 —, Maren, Sh, Gaaser, II 282.
 —, Maren, Sh, Hov, II 315.
 —, Maren Joh., Dh, Skagen, II 159.
 —, Mette, Sh, Skagen, II 159.
 —, Mette, Katr., Sh, Horsens, II 262.
- Nielsen, And., S, Aasted, I 65.
 —, And., S, Taars, I 123.
 —, And., S, S. Økse, II 105.
 —, And., D, N. Sundby, II 191.
 —, Chr., D, Serreslev, I 504.
 —, Chr., S, Højen, II 162.
 —, Chr., S, Hjøring, II 182.
- Nielsen, Chr., D, Jerslev, I 525.
 —, Chr., L, Harreslev, I 17.
 —, Chr., S, Svenstrup, II 104.
 —, Chr., S, N. Sundby, II 197.
 —, Chr., D, Hals, II 296, 302.
 —, Claus, Rektor, Sæby, I 73.
 —, Erik, P, Hammer, II 252.
 —, Herman, D, Vraa, I 500.
 —, Iver, S, N. Økse, II 104.
 —, Jens, S, Raabj., I 18.
 —, Jens, S, Mosbj., I 44.
 —, Jens, S, Gandrup, II 277.
 —, Jens, D, Jerslev, I 525.
 —, Jens, D, Brovst, II 94, 97.
 —, Jens Chr., S, Raabj., I 18.
 —, Kjeld, P, N. Sundby, II 186
 —, Morten, D, Gjøel, II 69.
 —, Morten, S, Vadum, II 215.
 —, Niels, S, Raabj., I 18.
 —, Niels, D, Tolstrup, I 484.
 —, Niels, D, Aaby, II 218, 231, 223.
 —, Niels, Sub, N. Sundby, II 196.
 —, Niels, Sub, Ulsted, II 289 f.
 —, Niels, S, Gandrup, II 276.
 —, Niels, S, Gaaser, II 282.
 —, Otto, D, Volstrup, I 241.
 —, Peder, S, Bagterp, I 110.
 —, Peder, S, Skagen, II 160.
 —, Peder, S, Jarmsted, II 93.
 —, Peder, D, V. Hass., II 263.
 —, Peder, Sub, V. Hass., II 274.
 —, Peder, Ejler, D, Rubjerg, I 191.
 —, Povl, S, Ø. Halne, II 212, 217.
 —, Rasmus, S, Ø. Hass., II 278.
 —, Svend, D, Sulsted, II 243, 247.
 —, Søren, D, Raabj., I 15, 19.
 —, Søren, S, Skagen, II 159.
 —, Søren, D, Hals, II 293, 296, 303 f.
 —, Søren, S, N. Økse, II 105.
 —, Søren, S, Øland, II 147.
 Nislev, Chr., P, Navr, I 254.
 —, Dorte, Dh, Torslev, I 254.

- Norge, Familie, Bejstrup, I 125.
 —, Benedikte, Torslev, II 111.
 —, Lars, S, Bejstrup, II 124.
 Norman, Hans, Gerungd., I 60.
 —, Margr., Dh, Aasted, I 60.
 Nors, Familie, Jerslev, I 528.
 —, And. Peter, D, Ugilt, I 116.
 —, Kjeld, D, Jerslev, I 527.
 —, Peder, D, Vrejlev, I 397.
 Nyegaard, Jens, Stud., Boller, I 118.
 Nygaard (Nieuwenhuis), Familie, II 308.
 —, Ellen, Dh, Hals, II 309.
 —, Niels, D, Hals, II 308.
 Nykøbing, Søren, D, Hjøring, I 39, 64, 101.
 Næsborg, Knud, S, Fladstr., I 72, 79.
 Nørbech, Chr., Kbmd., Aalb., I 81.
 —, Niels, Stud., Kbh., I 81.
 Nørgaard, Familie, Lerup, II 92.
 —, And., Sub, N. Sundby, II 196.
 —, Maren, Dh, Sulsted, II 243.
 —, Maren, Sh, Hammer, II 257.
 —, Svend, D, Lerup, II 91.
 Nørholm, Jens, D, Hellevad, I 353.
 Nørlem, Gertrud, Dh, V. Hass., II 271.
 Nørskov, Chr., S, Dr.lund, I 345.
 Obel, Ole Fred., P, Tolstrup, I 450.
 Olavius, Olafur, Tolder, Skagen, II 152.
 Olesdtr., Berete, Dh, Serreslev, I 504 f.
 —, Else, Sh, Horsens, II 262.
 —, Helle, Sh, Bangsbostr., I 81.
 —, Karen, Dh, Haversl., II 123.
 —, Maren, Dh, Hirsholm, I 88.
 Olesen, Chr., Hirsholm, I 86.
 Olesen, Chr., D, Raabj., I 13.
 —, Chr., D, Mosbj., I 38.
 —, Chr., D, Vrensted, I 439.
 —, Jens, S, Elling, I 52.
 —, Jens, S, Ingstrup, II 20, 24, 27.
 —, Jens, D, Hals, II 308.
 —, Laurs, S, Skærum, I 66.
 —, Ole, S, N. Økse, II 104.
 —, Ole, S, Hvorup, II 204.
 —, Søren, D, Raabj., I 13.
 —, Søren, S, Lindholm, II 197.
 —, Ths., D, Tversted, I 21.
 Olufsdtr., Maren, Dh, Ingstrup, II 11.
 —, Maren, Sh, Ø. Halne, II 216.
 Olufsen, Axel, Kbmd., Hjøring, I 171.
 Olufsen, Burchard, S, Ø. Brdsl, I 563.
 —, Oluf, S, V. Hass., II 266, 274.
 Orning, Jørg., Lensmd., Aastrup, I 546.
 Osten, v. d., Amtmand, Aalb., I 369.
 Ottesdtr., Katr., Dh, Hirsholm, I 89.
 Ottesen, Familie, Haverslev, II 121.
 —, Jakob, P, Ingstrup, II 7, 13, 15, 54.
 —, Simon, D, Haverslev, II 117, 121.
 —, Simon, D, Øland, II 144.
 Ovesdtr., Anne, Sh, Hørrest., I 46.
 —, Anne, Dh, Vrejlev, I 393.
 Pachs, Anne Sofie, Sæbygd., I 237 f.
 —, Holger, Sæbygd., I 241.
 Palmer, Familie, Hellevad, I 383.
 —, Jens Peter, S, Tolne, I 53.
 —, Jens Peter, D, Hellevad, I 377.
 Palmquist, Jonas, svensk Kommandør, II 160.
 Paludan, Kjeld, D, Ugilt, I 74, 115.

- Paludan, Peder, P, Øsløs, I 115.
 —, Peder K., P, Hellevad, I 115, 347.
 —, Valborg Marie, Lemvig, I 116.
 Pantzenhagen, Katr. Marg., Dh, Bjergby, I 144.
 Paulin, Chr., D, Harreslev, I 210.
 Pedersdtr., Anne, Dh, Tverst., I 24.
 —, Anne, Dh, Vennebj., I 177.
 —, Anne, Dh, Albæk, I 291.
 —, Anne, Dh, Torslev, II 113.
 —, Anne, Sh, Horsens, II 263.
 —, Anne, Sh, Hjørring, II 181.
 —, Anne, Kirst., Sh, Fladstr., I 79.
 —, Anne Kirst., Sh, Biersted, II 235.
 —, Anne Kirst., Dh, Aaby, II 225.
 —, Anne Marie, Dh, Stenum, I 489.
 —, Bodil Marie, Pige, Egholm, I 165.
 —, Ellen, Sh, Fristrup, II 230.
 —, Ingeb., Dh, Aggersb., II 136.
 —, Johanne, Sh, Haldager, II 217.
 —, Karen, Dh, Skæve, I 267.
 —, Karen, Dh, Tolstrup, I 484.
 —, Katr., Dh, Uggerby, I 30.
 —, Kirsten, Dh, Torslev, II 110.
 —, Kirsten, Sh, Biersted, II 235.
 —, Kirsten Marie, Dh, Saltum, II 33.
 —, Kirsten Margr., Dh, Læsø, II 78.
 —, Lisbet, Dh, Øland, II 141.
 —, Maren, Dh, Øland, II 143.
 —, Maren, Sh, Lindholm, II 197.
 —, Maren, Selvejer, Laden, II 268.
 —, Margr., Sh, N. Økse, II 104, 105.
 Pedersdtr., Margr., Sh, Ø. Hass., II 280.
 —, Mette, Dh, Jetsmark, II 56, 58.
 Pedersen, Anders, S, Grindst., II 261.
 —, Benjam., D, Saltum, II 32.
 —, Bertel, D, Bjergby, I 541.
 —, Chr., D, Hirsholm, I 88.
 —, Chr., S, Skagen, II 161.
 —, Chr., S, Vodskov, II 261.
 —, Chr., S, N. Sundby, II 196.
 —, Chr., S, Tverst., I 27.
 —, Gregers, S, Øland, II 140, 149.
 —, Hans, S, Lindholm, II 198.
 —, Iver, S, S. Økse, II 104 f.
 —, Jens, S, Taars, I 124.
 —, Jens, S, Grindsted, II 261.
 —, Jens, S, Ø. Hass., II 280 f.
 —, Knud, D, Jetsmark, II 52.
 —, Laur, Ridefgd., Oksholm, II 141.
 —, Mads, D, Vrejlev, I 393.
 —, Niels, D, Mosbj., I 38.
 —, Niels, D, Aggersb., II 129 f.
 —, Niels, S, Gandrup, II 276.
 —, Oluf, D, Ugilt, I 115.
 —, Svend, D, Læsø, II 75.
 —, Ths., S, Vedsted, II 227.
 Picher, Jakob, Byfgd., Skagen, I 77.
 —, Maren, Dh, Flade, I 77.
 Pind, Aggersb., II 136 f.
 —, Jens, D, Aggersb., II 136.
 Plesner, Kirstine, Dh, Bindsl., I 31.
 Pors, Jens, S, Ø. Brdsl., I 563.
 Post, Hans, S, Fladstr., I 72.
 Povlsdtr., Anne, Dh, V. Hjerm., —, Kirsten, Dh, Hirsholm, I 92.
 —, Maren, Sh, Øland, II 48.
 Povlsen, Familie, Aasted, I 62.
 —, And., Tolder, Skagen, II 160.
 —, Chr., Kbmnd., Aalborg, II 88.
 —, Eskild, Bedemd., Hjøring, II 181.
 —, Jakob Nik., S, Ingstrup, II 25.

- Povlsen, Niels, S, Melholt,
II 292.
- , Povl, D, Aasted, I 62.
- Poulstrup, Jens, S, Sæsing,
I 123.
- Pretzmann, Johs., S, Vrejlev,
I 401.
- Prevot, Fred., Gartner, Sjæl-
land, I 171.
- Printz, Johs., S, Skagen,
II 161.
- , Johs., Murer, Dr.lund,
II 161.
- Printzler, Arnt, P, Serup,
II 65.
- , Geske Katr., Ph, Gjøl,
II 66.
- , Ths., D, Gjøl, II 65.
- Qvist, Chr., Fabr., Aalborg,
II 179.
- Qvistgaard, Jørg., Børglum Kl.
I 428, 449.
- Raae, Familie, Aggersb., II
136.
- , Josias K., D, Aggersb.,
II 136.
- , Niels, P, Rær, II 136.
- Raakier, Christence, Dh, Hals,
II 308.
- Rafn, Casp. C., P, Volstrup,
I 229.
- , Christiane Katr., Dh, Jers-
lev, I 536.
- , Oluf, P, Tolstrup, I 536.
- Rafnstrup, Mette Marie, Dh,
Sæby, II 167.
- Raft, Bodil, Dh, Lerup, II 85.
- , Peder, D, Ingstrup, II 17,
86.
- Rakkeby, Peder, S, Ø. Hjerm.,
I 492.
- Ramel, Ernst, Rektor, Skagen,
II 151.
- Ramme, Knud, D, Bindslev og
Hjøring, I 31, II 176.
- , Oluf, Snedker, Sindal, I 32.
- Rantzau, Frands, Bratskov,
II 82.
- , Palle, Bratskov, II 82, 94.
- Rantzau, Sofie Hedevig, Bir-
kelse, II 64.
- Rasch, Katrine, Arendal,
II 419.
- Rask, Dorte, Dh, Ulsted, II 292
- , Søren, D, Hirsholm, I 423.
- Rasmusdr., Anne Kirst., Sh,
Ø. Hass., II 280.
- , Charlotte, Dh, Jetsmark,
II 59.
- , Johanne, Dh, Aasted, I
58 f.
- , Maren, Sh, Ø. Hass.,
II 280.
- , Mette, Sh, Fladstr., I 80.
- Rasmussen, And., D, Jetsmk.,
II 58.
- , Chr., D, Hellevad, I 352.
- , Palle, Ulsted, I 58.
- Ravn, Katr., Ph, Jerslev, I 226.
- Ravnstrup, Chr., Kbmd., Aal-
borg, II 242.
- , Povl, D, Sulsted, II 242.
- Reedtz, Chr., Børglum Kl.,
I 415.
- , Holger, Voergd., I 285.
- Reich, Adele Margr., Dh, Un-
dersted, I 230.
- , Godtfred, Bartskeer, Aalb.,
II 167.
- , Gotfred, P, Gudum, I 230.
- Reitzer, Chr., Amtmd., Aalb.,
I 412, II 153.
- Rhuus, Chr., Borgm., Sæby,
II 164.
- Riber, Anne Helvig, Sh, Sæby,
II 169.
- , Anne Marie, Hvidstedgd.,
I 114.
- , Chr., Biskop, Aalborg,
II 293.
- , Gregers, D, Bjergby, I 145.
- , Henrik Chr., S, Ørsø, I 342.
- , Niels, Købmd., Hjøring,
I 99.
- , Peder, Skipper, Sæby,
II 169.
- Riberholt, Maren, Dh, Vrejlev,
I 399.
- Richardt, Familie, II 285.
- , Samuel, D, Ulsted, II 285.

- Richardt, Oliva, Ph, Naur,
I 254.
- Riis, And., Kbmd., Hjøring,
II 172.
- Rimmen, Familie, Vrejlev,
I 401.
- , Laur, D, Vrejlev, I 398, 400
- Rinners (Rhiners), Anne Ka-
trine, g. Hjøring, II 162.
- Rodschou, Anne Bach, Aalb.,
I 443.
- Rodsteen, Fred., Vraa, II 241.
- , Elisab., Frk., Vraa, II 238.
- , Jens, Lengsholm, I 248.
- , Knud, Lengsholm, I 256.
- , Peder, Amtmd., Aalborg,
II 250.
- Rogers, Anne, Sh, Lindholm,
II 138.
- Rold, Christiane, Dh, Bjergby,
I 81, 148.
- Rommedal, Anne Margr., Gun-
derupgd., I 91.
- , Helene Katr., Aalb., I 91.
- , Joh. Chr., Klokker, Hjø-
ring, I 89, II 175.
- , Jørg. Peter, D, Hirsholm,
Byfgd m. m., I 89, II 176.
- Rosendorf, Peder, S, Mygdal,
I 148.
- Rosenkilde, Anne Margr., Dh,
Lerup, II 87.
- , Hans, D, Saltum, II 36.
- Rostock, Familie, Øland, II
142, 144.
- , Mads, P, Middelf., II 130.
- , Niels, P, Aggersb., II 130.
- , Niels, D, Øland, II 142, 144.
- Rostrup, Hans, P, Aggersb.,
I 22.
- Rothenburg, Katr. Elisab., Dh,
Dr.lund, I 40, 314, II 165.
- , Niels, P, Sæby, I 313, II
165.
- Rubæk, Margr., Dh, Brovst,
II 101.
- Ryberg, Ejler, P, Lerup, II 85.
- , Niels, Østeraagd., II 280.
- Rævshoved, Anne, Dh, Saltum,
II 33, 119.
- Rømer, Familie, Sindal, I 136.
- , Lars W., D, Sindal, I 135.
- Rørbye, Mart., Maler, Kbh.,
I 467.
- Sams, Anne Marie, Dh, Dr.-
lund, I 316.
- Sand, Familie, Hals, II 310.
- , Anne Kirst., Skallerup,
I 511.
- , Bertel, Kbmd., Løgstør,
II 34.
- , Jens, Gmd., Haversl.,
II 120.
- , Jens, D, Hals, II 309.
- , Lars, S, Nørhalne, II 236.
- Sandbeck, Maren, Ph, Øsløs,
I 115.
- Sandholt, Familie, Børglum,
I 419.
- , Anna Chr., Dh, Hirsholm,
I 92.
- , Ebbe, Skræder, Aalborg,
II 289.
- , Egidius, D, Tolstrup, I 486.
- , Egidius, D, Ulsted, II 289.
- , Lassenius, Kæmner, Aren-
dal, I 419.
- , Ths., D, Børglum, I 417,
II 289.
- Sandhøj, Charl. Augusta, Sh,
Hjallerup, I 334.
- Sartorius, Familie, Jetsmark,
II 56.
- , Hans Chrff., D, Aggersb.,
II 128, 130.
- , Ide Sofie, Sh, Ø. Brdsl.,
I 566, II 131.
- , Johs., D, Jetsmark, II 56,
130.
- Saubier, Jakob, S, Aalborg,
I 448.
- Saxdorph, Chr., Aalborg,
II 158.
- , Johanne, Dh, Skagen,
II 158.
- Scavenius, Dorte, Dh, V. Hass.,
II 270.
- , Peder, D, Vadum, II 213.
- , Peder, D, V. Hass., II 269.
- , Ths., D, Hals, II 307.
- Schafte, Niels, P, Hjøring,
I 23.

- Schallerup, Laur., S, Maarup,
I 194.
- Schalstrup, Chr., Dalsgd.,
II 274.
- Schierup, Birgitte, S, g. The-
strup, II 21.
- Schioldann, Chr., Skomager,
Sæby, I 457.
- Schioldborg, Jens, S, Flade,
I 78.
- Schønning, Familie, Jerslev,
I 535.
- , Mette, Dh, Vadum, II 213.
- , Niels, Chr., D, Jerslev,
I 534.
- Schmidt, Jens Fred., Ridefgd.,
Nibstrup, I 63.
- , Lars Chr., D, Hals, II 309.
- , Niels, D, Hillersl., II 287.
- Schnell, Helle Dorte, Bjørn-
kjær, II 233.
- Schott, Knud, P, N. Sundby,
II 189, 199.
- Schottving, Chr., P, Rønne,
II 269.
- Schougaard, Laur., D, Havers-
lev, II 33, 115, 119.
- Schreier, Joh. Chr., D, Hirs-
holm, I 92.
- Schultz, Kirst. Marie, Sh,
Bindsl., I 35, 51.
- Schytte, Chr., L, Skærum, I 67.
- , Jytte Sofie, Dh, Ingstrup,
II 21.
- , Knud, S, Fureby, I 430.
- , Knud, D, Vraa, I 503.
- , Mads, Fladstr., I 87.
- Schytz, Katr. Marie, Dh, El-
ling og Sæby, I 50, II 166.
- Segelcke, Axel, P, Vrensted,
I 449.
- Sehested, Anne Katr., Frue,
Vang, II 245.
- Seidelin, Familie, Hellevad,
I 365 f.
- , Jens, D, Hellevad, I 364.
- , Jørg., P, Vonsild, I 364.
- Selgensdtr., Karen, Dh, Jel-
strup, I 198.
- Severin, Birgitte, Dh, Ugilt,
I 120.
- , Jakob, Dr.lund, II 308.
- Severin, Marta Margr., Dh,
Aasted, I 63.
- , Marta, Dh, Sæby, II 167.
- , Otto, D, Læsø, I 63.
- Silkemann, Anne Marie, Dh,
Ingstrup, II 22.
- , Erik, D, Vrensted, I 447.
- , Erik, D, Øland, II 143.
- Simonsdtr., Karen, Sh, Ing-
strup, II 24, 27.
- , Margr., Dh, Jetsmark,
II 53.
- , Sofie, Sh, Sulsted, II 247.
- Simonsen, Mads, S, Gandrup,
II 269, 275.
- , Mogens, D, Aggersb.,
II 129.
- , Søren, D, Serreslev, I 507.
- , Søren, S, V. Hjerm., II 26.
- Sindal, Chr., S, Astrup, I 107.
- , Chr., S, Sindal, I 137.
- Sindalsdtr., Mariane, Sh,
Spaanhede, I 280.
- Siwertsen, Ingeb., Sh, Fureby,
I 433.
- Sjørup, Axel, S, Ranum, I 425.
- Skaarup, Anne, Dh, Sæby,
II 166.
- , Anne, Dh, N. Sundby,
II 195.
- Skaboe, And., D, Læsø, II 75.
- Skagboe, Peder Holst, Fisker,
Løkken, II 34.
- Skagen, And., D, Sulsted,
II 241.
- Skavbo, Ths., P, Skagen,
II 213, 269.
- Skeel, And., Hammelm., I 480.
- , Chr., Birkelse, I 479.
- , Holger, Birkelse, I 481, 522,
II 221.
- , Ide Sofie, Børglum Kl.,
I 414, 433.
- , Otte, Hammelm., I 438,
480.
- , Ove, Birkelse, II 64.
- Skibsted, Kirsten, Dh, Hirs-
holm, I 92.
- Skjeldvig, Niels, Ridefgd.,
Hals, II 303.
- Skjellet, Familie, Asaa, I 321.
- , Henrik, S, Asaa, I 321.

- Skjærum, Ped., S, Mosbj., I 40, 44.
- Skjøt, Karen, Dh, Hals, II 305.
- Skov, Marie Kirst., Hirsholm, I 86.
- Skovboe, Jørg., D, Haverslev, II 123.
- Skriver, Lars, D, Sindal, I 128.
- , Mikkel, D, Hals, II 302.
- , Niels, D, Haversl., II 114, 117.
- , Peder, D, Læsø, II 75.
- , Svend, D, Vrejlev, I 392.
- Skræder, Søren, S, Sæby, II 168.
- Skræm, Chr., Borger, Kragerø, II 34.
- Skræm, Laur., S, Fladstr., I 81.
- Sloth, Laur. Chr., D, Ulsted, II 285, 292.
- Smed, Ths., Fabrik., Hjøring, II 172.
- Smidt, Familie, Mygdal, I 147.
- , And., S, Bangsbostr., I 81.
- , Chr., D, Hjøring, I 196.
- , Hans, Skudehdl., Løkken, I 502.
- , Inger Marie, Sh, Læsø, II 80.
- , Maren, g. Wibe, Løkken, II 19.
- , Marie, Sh, Bangsbostrand, I 82.
- , Rasmus, S, Mygdal, I 81, 147.
- , Sara, Dh, Sulsted, II 242.
- Sneebang, Antonus, D, Albæk, I 286.
- , Apollone, Dh, Raabj., I 17.
- , Baltzer, D, Raabj., I 14.
- Snæring, Familie, Ø. Brdsl., I 566.
- , Frands Arn., S, Ø. Brdsl., I 565, II 56, 131.
- Soel, Peder, D, Haversl., II 120.
- Soelberg, Axel, Hvorup, II 203.
- , Diderik, S, Hvorup, II 203.
- Sofie Hedeveg, Prinsesse, D.-lund, II 296, 298, 300.
- Solholt, Lars, S, Hæstrup, I 409.
- Sommer, Jesper, Kjettrupgd., I 119.
- , Søren, S, Bagterp, I 110.
- Speitzer, Mads, Aggersborggd., II 128.
- Spend, Anne Katr., Ingstrup, II 15, 87.
- Spliid, Anne Katr., Dh, Albæk, I 287.
- , Chr., D, Albæk, I 287.
- , Jens, P, Brovst, II 95.
- , Laur., P, Hammer, II 253, 259 f.
- , Laur., Bjørn, P, Albæk, I 287.
- , Peder, P, Durup, I 288.
- Splithof, Herm., P, Kjettrup, II 114.
- Sporon, Fred., Amtmd., Hjøring, I 455 f.
- Spärck, Joh. Alb., Herredsfgd., Hjøring, I 463.
- Stamme, Katr., g. Gaberitz, Hjøring, II 175.
- Stampe, Fred. Henr., Prokur., Gerumgd., II 143.
- , Henrik, D, Vrensted, I 447.
- , Henrik, P, Hammer, II 252.
- , Henr. Fred., D, Øland, II 143.
- , Jens, P, Hammer, II 253.
- Statlænder, Anne Katr., Hammelmose, II 16.
- Stausholm, Bertel, Guldsm., Hjøring, I 78.
- , Ebbe, Borger, Skive, I 495.
- Steen, Peder, S, Lindholm, II 197.
- Steenfeldt, Anne Katr., Dh, Albæk, I 287.
- , Elisab. Katr., Dh, Hellevad, I 365.
- , Regitze Dorte, Ph, Hirschholm, I 242.
- Steenstrup, Familie, Hjøring, Olai, I 106.
- , Familie, Sterup, I 539.
- , Mikkel, S, Gjurup, I 111.
- , Mikkel, S, Sterup, I 537.
- , Niels, D, Hjøring St. Olai, I 105.

- Steenstrup, Niels, S, Sterup, I 539.
- Stefansen, Jørg., S, Horsens, II 253, 262.
- , Peder, S, Ø. Hass., II 278 f.
- Stensgaard, Marie, Dh, Jetsmark, II 58.
- Steffen Degn, Sindal, I 129.
- Stephansdtr., Maren, Sh, Aasted, I 66.
- Strandby, Chr., S, Fladstr., I 79.
- Strelou, Mort., S, Ørsø, I 343.
- Strekkestøl, Gunhild, Dh, Aggersborg, II 134.
- Stub, Chr., P, Haversl., II 119.
- Sundt, Marie, Dh, Hals, II 307.
- Suur, Maren, Ph, Skagen, II 213.
- Svane, Hans Chr., D, Albæk, I 286.
- Svendsdtr., Anne, Sh, Ingstr., II 23.
- , Maren, Sh, Ø. Hass., II 279.
- Svendsen, Claus, Kbmd., Aalb., II 19.
- , Morten, D, V. Hjerm., II 12
- , Niels, D, Jerslev, I 524.
- Svenstrup, And., S, Ørum, I 390.
- , 254, 257, 261.
- , Emmer, D, Hammer, II
- , Hans, D, Vrejlev, I 395.
- , Jens, S, Vrejlev, I 402.
- Sæby, Alb., D, Vennebj., I 177.
- , Helle, Dh, Horne, I 151.
- , Jakob, D, Torslev, I 250.
- Søbye, Hans, Ridefgd., Sæby, I 24.
- Søltoft, Margr., Dh, Bevtøft, II 89.
- Sønnichsen, Carl Jul., Oks-holm, I 422.
- Sørensdtr., Anne, Dh, Ugilt, I 120.
- , Anne, Dh, Aggersb., II 131.
- , Anne, Sh, V. Hass., II 275.
- , Anne, Sh, Gaaser, II 282.
- , Anne Marie, Dh, Aaby, II 226.
- , Christence, Dh, Gjøl, II 66.
- Sørensdtr., Else, Dh, Sulsted, II 244.
- , Inger, Sh, N. Økse, II 105.
- , Karen, Dh, Raabj., I 17.
- , Katrine, Dh, Ingstrup, II 10.
- , Kirsten, Sh, Gandrup, II 276.
- , Mette Sofie, Dh, Ingstrup, II 14.
- Sørensen, And., S, Skærum, I 66.
- , Chr., D, Gjøl, II 68.
- , Chr., Sub, Ulsted, II 291.
- , Chr., S, Lindholm, II 198.
- , Jakob, S, Linderum, I 122.
- , Jakob, S, Højen, II 102.
- , Jens, D, Skagen, II 153.
- , Lars, S, Nørhalne, II 235.
- , Niels, D, Serresl., I 504.
- , Niels, S, Tranum, II 92.
- , Peder, S, Klithuse, II 93.
- , Peder, S, Uttrup, II 205.
- , Peder, S, Vadum, II 215.
- , Rasmus, D, Ugilt, I 115.
- Tancke, Hans, P, Aaby, II 220.
- , Hans, D, Vadum, II 213.
- , Laur., P, Haversl., II 213.
- , Mette, Ph, Gjøl, II 65.
- Tecker, Familie, Jelstrup, I 200.
- , Kirsten, Dh, Harresl., I 211.
- , Niels, D, Jelstrup, I 199.
- , Niels, D, Hjøring, II 174.
- Terp, Anne, g. Søbye, Sæby, I 24.
- , Mikael, Fuldm., N.Sundby, II 205.
- , Mikkell, D, Raabj.- I 14, 24. 182.
- , Peder Chr., S, Hvorup, I 24, II 204.
- Terkelsen, Mads, D, Lerup, II 84.
- , Peder, D, Tolstrup, I 483.
- , Søren, S, Jetsmark, II 60.
- Therkildsen, Therk., Ridefgd., II 311.
- Thellemann, Familie, Dr.lund, I 316.

- Thellemann, Hans, D, Dr.lund,
I 316.
- Thess, Peder, P, V.-Hassing,
II 266.
- Thestrup, Familie, Ingstrup,
II 21.
- , Christiane, Annalise, Ph,
Hammer, II 254.
- , Frands, Biskop, Aalborg,
II 188.
- , Joh. Rud., P, Mors, II 20.
- , Mathias, D, Hjøring, I 106.
- , —, D, Ingstrup, II 20.
- Thisted, Dorte Kirst., Dh, Al-
bæk, I 290.
- , Ths., D, Ingstrup, II 9.
- Thodberg, Jens, Knudseje,
I 264, 265.
- , Margr., g. Mikkelsen, Ska-
gen, I 52.
- , Mette, g. Wirenfeldt, I 43,
215.
- Thode, Maren, Sh, Uttrup,
II 206.
- Thomasdr., Anne, Sh, Nør-
halne, II 236.
- , Anne Margr., Sh, Gærum,
I 83.
- , Kirsten, Dh, Ingstrup,
II 21.
- , —, Sh, Hov, II 313.
- , Maren, Dh, V. Hjerm.,
II 12.
- , —, Sh, Øland, II 149.
- , Margr., Dh, Læsø, II 75.
- Thomsen, And., D, Sulsted,
II 238, 241.
- , Chr. D, Ingstrup, II 11.
- , Mads, S, Hals, II 296, 310.
- , Mikkel, S, Hjøring, II 180.
- , Niels, D, Mosbj., I 37.
- , —, D, Vennebj., I 177.
- , —, S, Biersted, II 234.
- , Ole, D, Volstrup, I 240.
- , Peder, D, Lendum, I 257.
- , —, D, Tolstrup, I 483.
- , —, D, Hals, II 302.
- , Regitze, S. C. A., g. Green,
II 194.
- , Søren, D, Nr.Sundby,
II 191.
- , —, S, Biersted, II 234.
- Thorbull, Anne, Dh, Elling,
I 49.
- , Graven, P, Fur, I 50.
- Thord, Peder, D, V.-Hassing,
II 264, 268.
- Thorlund, Familie, Saltum,
II 38 f.
- , Andr. S., D, Saltum, II 38.
- , Jørg. Henrik, D, Rind,
II 37.
- , Vitus B., D, Saltum, II 37,
58.
- Thorning, Familie, Aaby, II
225.
- , And., P, Gjøl, II 66.
- , Peder, D, Aaby, II 33, 225.
- Thornschou, Otto D., D, Vol-
strup, I 243.
- Thorsager, Karen, Dh, Læsø,
II 76.
- Thorum, Niels, D, Hellevad,
I 369.
- , Elisab. Marie, Sh, Lind-
holm, II 198.
- Thorup, Maren, Dh, Hundstr.,
I 334.
- Thrane, Familie, Sindal, I 133.
- , Familie, Bjergby, I 146.
- , Christiane, Dh, Hjøring,
I 109.
- , Jens, D, Sindal, I 133,
II 179.
- , Peder, S, Fladstr., I 80.
- , —, D, Sindal, I 131.
- , —, D, Bjergby, I 145.
- Thura, Laur., Biskop, Ribe,
II 118.
- , —, Kbmd., Hjøring, I 131.
- , —, Laur., P, Jelstrup,
I 119.
- , Maren, Dh, Sindal, I 131.
- , Margr., Ph, Nakskov,
II 118.
- , Mikkel, D, Jelstrup, I 254f.
- , Dorte, Sh, Hørby, I 247.
- , Hans, D, Torslev, I 254.
- Thøgersen, Jens, D, Ulsted,
II 283, 286.
- Toft, Familie, Hammer, II
258 f.
- , Maren, Dh, Hammer,
II 258 ff.

- Toft, Nikolaj, D, Hammer,
II 257, 261 f.
- , Peder, S, Horsens, II 262.
- Toftegaard, Dorte, Dh, Flade,
I 76.
- Torp, Familie, Vrejlev, I 395.
- , Familie, Torslev, II 111 f.
- , Chr. Georg, S, Furreby,
I 430.
- , Hans, Guldsm., Kbh.,
II 112.
- , Jens, D, Vrejlev, I 394.
- , Katr. Marie, Dh, Hjøring,
I 106.
- , Kirsten, Dh, Brovst, II 98.
- , Mads, L, Fladstr., I 81.
- , Oluf, D, Torslev, II 111.
- , Rasmus, P, Jegindø, II 98.
- , Søren, D, Rubjerg, I 105,
191.
- , —, Guldsm., Aalborg,
I 394.
- , —, S, Vejby, I 433.
- Torslev, Familie, Børglum,
I 425.
- , Chr., D, Børglum, I 415.
- Torup, Jens, D, Harresl., I 209.
- Trane, Familie, Ørum, I 390.
- , Chr., S, Ørum, I 390.
- Tranekjær, Mette Marie, Dh,
Saltum, II 36.
- Treven, Hans, D, Vadum,
II 209, 214.
- , Kirst. Marie, Dh, Vadum,
II 214.
- Trygdrup, Sofie, S, Skærum,
I 67.
- Tuesen. Oluf, D, Understed,
I 222.
- Tveden, Niels, S, Uttrup,
II 200.
- Tvedens, Else Kirst., Dh, Ul-
sted, II 292.
- Tvilling, Morten, D, Horne,
I 150.
- Tychou, Niels, D, Ulsted,
II 288.
- Tysk, Maren, Dh, Ingstrup,
II 16.
- Unger, Helvig, Dh, Ingstrup,
II 18.
- Uttrup, And., S, Hune, II 47.
- , Gregers, L, Aalborg,
II 206.
- , Jens, Skudehdl., Blokhus,
II 47.
- Vad, Hans, D, V. Hassing,
II 271 f.
- Vadum, Familie, Vrejlev,
I 399.
- , Familie, Vadum, II 214.
- , Chr., Ridefgd., Sneumgd.,
II 214.
- , Claus, P, Mosbj., II 179.
- , Niels, D, Vrejlev, I 398.
- Wandborg, Laurs, Kappel,
I 143.
- , Pernille, Dh, Bjergby,
I 143.
- Wandtrang, Else, Lh, Bej-
strup, II 126.
- Wange, Familie, Asaa, I 319.
- , Anne, Sh, Geraa, I 332.
- , Johanne, Sh, Asaa, I 320.
- , Niels, S, Asaa, I 319.
- Wedschefeld, Oluf, D, V. Hass.,
II 269.
- Wedsted, Familie, Vedsted,
II 228.
- , Chr., D, Tolstrup, I 486.
- , —, D, Jetsmark, II 58.
- , Holger Andr., P, Nørholm,
II 58.
- , Jens Chr., L, V. Brdslev,
II 228.
- , Jørg., S, Ø. Hjermsl.,
I 492.
- , —, S, Vedsted, II 227.
- , —, S, V. Brdslev, I 550.
- , —, Skipper, Kragerø,
II 228.
- , Laur., D, Jerslev, I 533.
- , Ths., Skipper, Kragerø,
II 228.
- Weinkauff, Familie, Horne-As-
dal, I 156.
- , Hans, Horne, I 155.
- , Malle, Dh, Horne, I 155.
- Wejbye, Ingeb., Sh, Sæby,
II 170.
- , Søren, D, Rubjerg, II 170.

- Vestergaard, Joh., Dh, Sæby, II 166.
- Vernsdorph, Chr., D, Saltum, II 35 f.
- Wessel, Judithhe T., Dh, Saltum, II 32.
- Weybye, Hans, D, Rubjerg, I 192.
- , Katr., g. Landmaaler Wintther, I 191.
- Veygel, Familie, Sæby, II 168.
- , Peder, S, Sæby, II 168.
- Weyrum, Familie, Dr.lund, I 318.
- , Carsten Friis, Dr.lund, I 316.
- , Peder, Kbm., Aalborg, I 316.
- Whitte. Herm., L, Uggerby, I 35.
- Vibe, Familie, Torslev, II 110.
- Wibe, Chrf., Løkken, II 18.
- , Malene, Dh, Mosbj., I 40, 60.
- , Mathias, D, Torslev, II 110, 141.
- , Mikael, D, Ingstrup, I 187, II 16.
- , Henrik M., Ridefgd., Vrejlev Kl., II 19.
- , Ths., i Norge, I 40.
- Wiberg, Familie, Børglum, I 422.
- , Joh. Andr., D, Børglum, I 421.
- , Mathias, Dansemst., Viborg, I 421.
- Wibroe, Birte, Ph, Saltum, II 66.
- , Nik.. Farver?, Løgstør, II 226.
- Widsted, Hans Mik., D, Haverslev, II 118.
- , Karen, Dh, Haversl, II 120.
- , Laur., P, Nakskov, II 118.
- , S, Bejstrup, II 118.
- , Niels, D, Vrejlev, I 396.
- , Theodosius, Birked., Øland, II 120.
- Vidstrup, Mogens, S, Vidstrup, I 172.
- Wiirenfeldt, Anne Lucie, Dh, Harresl., I 215.
- , Ida Marie, Dh, Mosbjerg, I 43 f.
- , Jakob Sev., Elling, I 43, 215.
- , Niels, Lerbæk, I 56 f, 142.
- Wilchen, Maren Joh., Sh, Bejstrup, II 118.
- Willholt, Iver, Aastrup, I 201.
- Villadsen, Familie, Vrejlev, I 404 f.
- Villumsdtr., Magdal., Sh, Linderum, I 121.
- Willumsen, Jakob, Ulstedbo, I 137, II 179.
- Wilsbech, Familie, Vrejlev, I 397 f.
- , Anne, Dh, Aaby, II 224.
- , Erik, Rønnovsh., I 399.
- , Hedevig, Dh, Vrejlev, I 400.
- , Ide, Kjettrupg., II 9.
- , Ingeb. Katr., Dh, Harreslev, I 213.
- , Otto, D, Vrejlev, I 214, 397.
- , —, P, Mosbj., II 224.
- Wiltmann, Katr., g. Bagge, Hjøring, I 131.
- Wind. Sofie Amal., Birkelse, II 219.
- Winde, Chr. D, Vrensted, I 447.
- , —, S, Torup, I 339.
- , —, D, Gjøel, II 66 f.
- , —, S, Jetsmark, II 59.
- , Hans, P, Saltum, II 66.
- , Jens, D, Saltum, II 35.
- , —, D, Vrensted, II 67.
- , Joh. Marie, Ph, Serup, II 66.
- , Laur, D, Gjøel, II 65.
- , —, Kbm., Aalborg, II 67.
- , Niels, P, Gjøel, II 65.
- Winding, Johs., D, Sæby og Skagen, II 156, 165.
- Windvad, Jørg., S, Aasted, I 66.
- Winggaard, Anne Margr., Ph, Middelf., II 130.
- Winggaard, Familie, Dr.lund, I 312.

- Winggaard, Knud, S, Ørsø,
I 343.
- , Mogens, D, Dr.lund, I 311,
343.
- Winkel, Jens Br., Rokkedr.,
Asaa, I 321.
- Winther, Familie, Vrensted,
I 441 f.
- , Gregers, Landmaaler,
Flamsted, I 191.
- , Helene Sofie, Aarupgdr.,
II 21.
- , Jens, D, Bindslev, I 30.
- , —, S, Vrensted, I 473.
- , —, S, Vennebj., I 184.
- , Karen, Ph, Vrejlev, II 192.
- , Maren, Tversted, I 26.
- , Niels, D, Underst., I 222.
- , —, D, Vrensted, I 440.
- Wisberg, Peder, Tolder, Flad-
strand, I 72.
- , Andr. Peter, Jetsmark,
II 58.
- Wissing, Hans, Odden, I 139.
- Wium, Hans, S, V. Bindslev,
I 549.
- Wodskov, Familie, Hjøring,
I 108.
- , Mads, D, Hjøring, I 107.
- , Peder, Kirurg, Skagen,
I 108.
- Voetmann, Rebekka, Dh, Thy,
I 78.
- Vogelius, Frands, P, Underst.,
I 116.
- , Mikkel, P, Øsløs, I 105.
- , Mogens, S, Hjallerup,
I 333 f.
- Vognsbek, Jens, S, Vangen,
I 233.
- Vognsen, Godske, Stenshede,
I 240.
- , Ths., Nibe, II 195.
- Volchersen, C. F., P, Alling,
II 157.
- , Inger Kirst., Ph, Torslev,
II 157.
- Wolck, Dorte Margr., Ph, Stor-
vorde, I 178.
- Worm, Anna Marie, Dh, Mos-
bjerg, I 39.
- Worm, Jens, Forvalt., Selsø,
I 48.
- , Mette, Dh, Elling, I 48.
- , Peder, P, Ingstrup, II 60.
- , Petrea Katr., Ph, Ribe,
II 60.
- Worsaae, J. J. A., Arkæolog,
I 294.
- Wraae, Anna, g. Rothenburg,
II 165.
- Væver, Erik, S, Bangsbostr.,
I 81.
- , Jens, S, Svenstr., II 104.
- Yde, Mathias, Kjettrupgd.,
I 119.
- Ydegaard, Maren, Fr.havn,
I 43.
- Zeuthen, Familie, Aasted, I 63.
- , Familie, Jerslev, I 531.
- , Diderikke M., Sh, Taars,
II 167.
- , —, Dh, Ulsted, II 290.
- , Maren, Dh, Jelstrup, I 204.
- , —, Dh, Jerslev, I 532.
- , Markus, D, Aasted og Sæ-
by, I 63, II 77, 167.
- , Markus Chr., D, Tolstrup
og Jerslev, I 485, 528.
- , Peder, Landfgd., Læsø,
II 256, 290.
- Ærøe, Iver, P, Tornby, I 367.
- , Mathias, Bedemd., Aal-
borg, I 368.
- , Niels, D, Hellevad, I 367.
- Øer, Hans, S, Jetsmark, II 59.
- Øser, Gødert, Kbmd., Nibe,
I 253.
- , Sofie B., Dh, Torslev,
I 253.
- Østergaard, Anne Joh., Dh,
Nr.Sundby, II 195.
- , Andr. Chr., D, Sæby og
Nr.Sundby, II 163, 195.
- , Jesper Chr., Lundergd.,
II 36.
- , Mette Marie, Dh, Vadum,
II 215.

INDHOLDSFORTEGNELSE

HVETBO HERRED	
Ingstrup-V. Hjermeslev-Alstrup	6
Saltum-Hune	29
Jetsmark	49
Gjøl	62
LÆSØ BIRK	75
ØSTER HAN HERRED	
Lerup-Tranum	81
Brovst-Svenstrup	94
Torslev	106
Haverslev-Bejstrup	114
Aggersborg	127
Øland	138
SKAGEN	150
SÆBY	164
HJØRING	171
KJÆR HERRED	
Egholm	185
Sundby-Hvorup	185
Vadum	207
Aaby-Biersted	218
Sulsted-Ajstrup	237
Hammer-Horsens	249
Vester og Øster Hassing	264
Ulsted	283
Hals	293
NAVNEREGISTER TIL I. og II. BIND	317

**Virk for Tilgang
af nye Medlemmer!**